

INSTITUTUM HISTORICUM POLONICUM ROMAE

**E L E M E N T A
AD FONTIUM EDITIONES
XXXVII**

**DOCUMENTA EX ARCHIVO REGIOMONTANO
AD POLONIAM SPECTANTIA**

VII PARS

H B A, B 2, 1543-47

edidit

CAROLINA LANCKOROŃSKA

NON EXSTINGUETUR

R O M A E 1 9 7 6

INSTITUTUM HISTORICUM POLONICUM ROMAE

VIA DEGLI SCIPIONI 284 - ROMA

IAM PRIDEM ROMAE PRODIERUNT HAEC VOLUMINA

(continuatio *Studia Teologiczne* — Wilno, vol. I-X):

- XI — MEYSZTOWICZ V., *Repertorium bibliographicum pro rebus Polonicis Archivi Secreti Vaticani*. Vaticani, 1943.
- XII — MEYSZTOWICZ V., *De archivo Nuntiaturae Varsaviensis quod nunc in Archivo Secreto Vaticano servatur*. Vaticani, 1944.
- XIII — SAVIO P., *De Actis Nuntiaturae Poloniae quae partem Archivi Secretariatus Status constituunt*. Romae, 1947.
- XIV — MEYSZTOWICZ V., *Prospectica descriptio Archivi Secreti Vaticani*. (Ed. chirotypica, exhausta).

ANTEMURALE, I-XIX, Romae, 1954-1974

ELEMENTA AD FONTIUM EDITIONES

- Vol. I — *Polonica ex Libris Obligationum et Solutionum Camerae Apostolicae*. Collegit J. LISOWSKI, pp. XV+292, 704 doc. (A.D. 1373-1565) Ind. nom. propr. 1960. (Archivum Secretum Vaticanum).
- Vol. II — « *Liber Disparata Antiqua Continens* » Praes. E. WINKLER, pp. XVIII+190, 281 doc. (ante a. 1424) 19 facs. Ind. nom. propr. 1960. (Archivum Capituli Trident.).
- Vol. III — *Repertorium Rerum Polonicarum ex Archivo Orsini in Archivo Capitolino*, I pars. Coll. W. WYHOWSKA-DE ANDREIS, XVIII+162, 1144 doc. (A.D. 1565-1787) 29 tab. Ind. nom. propr. ind. chron. 1961.
- Vol. IV — *Res Polonicae Elisabetha I Angliae Regnante Conscripae ex Archivis Publicis Londoniarum*. Ed. C. H. TALBOT, pp. XVI+311, 166 doc. (A.D. 1578-1603) 9 tab., Ind. nom. propr., ind. chron., glossarium verb. ang. ant., 1961.
- Vol. V — *Repertorium Rerum Polonicarum ex Archivo Dragonetti de Torres in Civitate Aquilana*. Ed. P. COLLURA, pp. XI+86, 483 doc. (A.D. 1568-1682) 4 tab. 1962.
- Vol. VI — *Res Polonicae Iacobo I Angliae Regnante Conscripae ex Archivis Publicis Londoniarum*. Ed. C. H. TALBOT, pp. XI+396, 281 doc. (A.D. 1603-1629) 8 tab. Ind. nom. propr., ind. chron., glossarium verb. ang. ant., 1962.
- Vol. VII — *Repertorium Rerum Polonicarum ex Archivo Orsini in Archivo Capitolino*, II pars. Coll. W. WYHOWSKA-DE ANDREIS, pp. XIV+250, 1205 doc. (A.D. 1641-1676) 11 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. 1962.
- Vol. VIII — *Documenta Polonica ex Archivo Generali Hispaniae in Simancas*, I pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ, pp. X+214, 157 doc. (A.D. 1514-1576, 1720-1791) 7 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. 1963.

INSTITUTUM HISTORICUM POLONICUM ROMAE

**E L E M E N T A
AD FONTIUM EDITIONES
XXXVII**

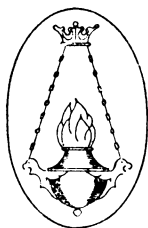
**DOCUMENTA EX ARCHIVO REGIOMONTANO
AD POLONIAM SPECTANTIA**

VII PARS

H B A, B 2, 1543-47

edidit

CAROLINA LANCKOROŃSKA

NON EXSTINGUETUR

R O M A E 1 9 7 6

SUMPTIBUS
FUNDATIONIS
LANCKORŃSKI
FRIBURGI HELVETIAE

EDIDIT:
INSTITUTUM HISTORICUM POLONICUM ROMAE
VIA DEGLI SCIPIONI, 284 - ROMA

I N D E X R E R U M

Introductio	Pag. VII
Abbreviationes	» VIII
Textus documentorum	» 3
Elenchus epistolarum	» 237
Index personarum et locorum	» 243
4 tabulae	

INTRODUCTIO

Novum, XXXVII, typis impressum edimus volumen seriei nostrae: Elementa ad Fontium Editiones, septimum vero ex eis, quae documentis ex Archivo Regiomontano divulgandis dedicantur. Continet in se epistolas procerum Polonorum spiritualium et saecularium, annis 1543-47 ad Albertum in Prussia ducem scriptas, et est directa continuatio voluminis praecedentis, non solum chronologica, sed etiam quoad res in eo tractatas. In easdem etiam et hic incidimus principaliores personas, quae ad ducem Albertum scribebant, praesertim Regni Poloniae senatores, quorum praecipui sunt: Samuel Maciejowski, Andreas a Górka, Ioannes Tarnowski, Petrus Kmita, Stanislaus Łaski. Accedunt et alii, dignitate senatoria carentes, sicut Christophorus Konarski, Casparus Kaczowski, Ioannes Niemieckowski, Stanislaus Bojanowski, qui ad proceres Regni stricto sensu non pertinent, sed — aulae et senatoribus ipsis prope adstantes — munere « factorum » vel « agentium » ducis funguntur, qui ei de omnibus, tum quae in Polonia, tum quae in exteris aguntur, diligenter referunt.

Christophorus Konarski, tunc temporis adhuc sat iuvenis, non nisi postea paulo maioris momenti munera diplomatica, quae vocant, obire debebit, maximas dignitates nunquam adeptus. Casparus Kaczowski et Ioannes Niemieckowski servitores sunt alter Andreae a Górka, alter Ioannis Tarnowski. De Stanislaŋo Bojanowski postea fusius loquendum erit, nam hoc in volumine tres tantum eius epistolas habemus, in sequentibus multo plures reperturi.

In documentis hic editis eaedem fere tractantur quaestiones ac in prioribus, tam ad res internas quod attinet, quam externas. Sed ob regis Sigismundi I senescentem aetatem res in Polonia nunc lentius procedunt: crescit auctoritas reginae Bonae et semper evidentior apparet dissensio inter eam et filium, regem Poloniae iuniorem, Sigismundum Augustum. Ex qua re nascitur etiam inter senatores maior sententiarum diversitas. Quae omnia in scriptis hic collectis quodammodo repercutiuntur.

Quod attinet ad res Polono-Pruthenas, porro tractatur quaestio de cudenda moneta et negotium finium inter Ducatum Prussiae ex una et Ducatus Masoviae et Lithuaniae parte ex altera regundorum.

Vincula consanguineitatis, quae inter regem Poloniae et ducem Albertum, eius ex sorore nepotem, intercedunt, necnon iura directi dominii feudalis, quibus idem rex in principem suum feudatarium utitur, efficiunt, ut relationes inter eos mutuo intercedentes cum relationibus Regni Poloniae ad Domm Austriacam sint coniunctae. Rex enim Poloniae assidue operam suam interponebat in negotio abrogandi banni imperialis, quo dux Albertus anno 1532 ab Imperio erat proscriptus, sed nihil aliud conseqnebatur nisi eius temporaneam suspensionem, ita ut Albertus ad mortem usque suam a dicta proscriptione non sit liberatus. Auctoritas enim magistri Ordinis Theutonicorum (qui tum erat Volffangus Schutzbar) adhuc magna erat in Imperio et in bello civili, quo Imperium ob causam religionis tunc temporis lacerabatur. In epistolis hic publicatis de hoc bello civili Imperii

non semel sermo occurrit, pugna autem apud Mühlberg, quae eiusdem belli quasi culmen definiri potest, ita accurate in eis describitur, sicut prius describebatur certamen, in Gallia et Italia gestum, Caroli V cum Francisco I, imperatoris Turcarum confoederato. Dux Albertus pavescit periculum ex parte Imperii sibi impendens, Turcae autem, devastata et ad perniciem fere deducta Hungaria, vicino Regno Poloniae prius, deinde toti prorsus Europae, ruinam minari non desinunt. Hae omnes quaestiones in hoc volumine quasi in speculo repercussae inveniuntur.

Pro correctione et cum originalibus collatione textuum germanice scriptorum, sicut in voluminibus praecedentibus, ita et nunc maximas agimus gratias Doctori Bernardo Jähnig, Archivi Regiomontani Consiliario, Directori autem eiusdem Tabularii, Doctori Ioanni Koeppen, pro eximia hospitalitate et animo benevolo gratitudinem nostram pariter reteramus.

C.L.

ABBREVIATIONES

Bogatyński W.	Bogatyński W., Hetman Tarnowski, 1488-1561 in: <i>Przegląd Polski</i> , 1913-14, XLVII, XYVIII, XLIX.
Hipler-Zakrzewski, AHP, Card. Hosii Epistolae	<i>Stanisłai Hosii Epistolae</i> , ed. HIPLER-ZAKRZEWSKI, I Cracoviae 1879, <i>Acta Historica Poloniae.</i> , IV.
Lasciana	LASCIANA nebst den ältesten evangelischen Synodalprotokollen Polens 1555-61, ed. Dalton, Berlin 1898, in: <i>Beiträge zur Geschichte der evangelischen Kirche in Russland</i> , III Band.
Wotschke, Abraham Culvensis	Wotschke Th., Abraham Culvensis, in: <i>Altpreussische Monatsschrift</i> , B.42, 1905.
R.P.	Regnum Poloniae.

TEXTUS

1543

N. 762.

Cracoviae, 4.I.1543.

*Stanislaus Odrowąz, palatinus Russiae,
Alberto in Prussia duci
materiam scribendi non deesse asserit, sed periculosum esse scribere
putat, donec ciphras ducis obtineat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 763.

Cracoviae, 22.I.1543.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
de studio suo in negotio ducis apud Romanorum regem [Ferdinandum I]
curando; de Buda ab Hungaris recuperata; de statu et conditione re-
ginae Hungariae [Isabellae].*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

De negotio Illustrissimae Dominationis Vestrae mihi tam curae est, quam cui maximae. Quoties itaque Legati veniunt a Serenissimo Domino Romanorum Rege, reduco in memoriam Sacrae Maiestati Regiae, ut causam illis Illustrissimae Dominationis Vestrae commendet, neque ullam adiuvandae illius occasionem sciens praetermitto. Quid autem responderit Serenissimus Dominus Romanorum Rex, ex inclusa regis literis scheda Illustrissima Dominatio Vestra cognoscet. Dabitur a me opera, ut deinceps quoque ne desint ei omnia, quaecumque proficisci possunt a Sacra Maiestate Regia, ad causam hanc illius tuendam.

Nova, quae scire cupit Illustrissima Dominatio Vestra, alia non sunt, nisi quod brevi Comitia haberi incipient. Sacra Maiestas Regia, Deo sit gratia, utraque recte valet. Ex Hungaria allatum est Budam esse captam, vel recuperatam potius ab Hungaris. Id ego pro certo affirmare non possum, sed si quid cognovero, certius postea Vestrae Illustrissimae Dominationi significabo. Serenissima Regina Hungariae, dissidentibus inter

se partibus, neque ubi est tuto commorari, neque alio sine periculo commigrare potest. Initur hic tamen consilium, si qua ratione tuto possit ex his periculis, in quibus versatur, eripi. Quod Deus fortunare dignetur... Datum Cracoviae, XXII Ianuarii, anno Domini MDXLIII.

a) Eiusdem Illustrissime Dominacionis Vestre
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius
subscripsit.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

N. 764.

Cracoviae, 23.I.1543.

*Stanislaus Odrowąz, palatinus Russiae,
Alberto in Prussia duci
de Comitiorum generalium tempore dilato; de legati regis Romanorum
[Ferdinandi I] adventu; de castellani Cracoviensis [Ioannis Tarnowski]
et amicorum suorum erga ducem affectione.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Licet impraesentiarum nihil scitu dignum offerebatur, quod Celsitudini Vestrae scriberem, tamen offerente sese mihi Celsitudinis Vestrae servitore, temperare non potui, quin illam, pro mea in eandem observancia, litteris inviserem meis, quod et facio, cupiens illi quosque foelicissimos successus.

Caeterum Celsitudinem Vestram non praetereat Comicia nostra generalia nondum esse incepta, sed eorum celebrandorum tempus protractum esse ad unius hebdomadae decursum. Nunc vero in iis primordiis praeter verborum disceptationes (pro consuetudine dudum recepta) aliud agitur nihil. Quae quidem argumento esse possint, qualis Comiciorum status futurus sit, faxit Christus, ut de omnibus quam consultissime et ex usu Reipublicae transigatur.

Praeterea non ignoret Celsitudo Vestra Serenissimi Romanorum Regis Legatum, Dominum Malicianum,¹⁾ hic venisse atque id agere, ut Suae Maiestatis subditis liber in Silesiam transitus et reditus concedatur. Qua in re quid responsi relaturus sit, ante tempus divinare non est meum.

Illud denique, quod vel primo loco dicendum oportuit, Celsitudini Vestrae testatum facio Illustrem Dominum Castellanium Cracoviensem, cum omnibus amicis suis, Celsitudini Vestrae adeo affectum esse, ut nil sit, quod in Sua Illustrissima Magnificencia ad omnes diligenciae partes Celsitudo Vestra desideret...

Cracoviae, die XXIII Ianuarii, anno Domini 1543.

a) Vestrae Illustrissimae Celsitudinis
bonus servitor
Stanislaus Odrowaz etc. *manu propria.*^{b)}

a)-b) *manu propria.*

1) *Ioachimus Maltzan.*

N. 765.

Vilnae, 2.II.1543.

Venceslaus Wierzbicki, episcopus Samogitiae,
Alberto in Prussia duci
in conquirendis et emendis opportuno tempore equis valachis operam
suam pollicetur.

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 766.

Cracoviae, 1.III.1543.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
civibus Gedanensibus, ad regem citatis, a duce sibi commendatis, se opera
sua adfuturum promittit; de argumentis in Comitibus tractatis per alium
tabellarium ducem se edocturum nuntiat.

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 767.

Cracoviae, 2.III.1543.

Stanislaus Odrowąz, palatinus Russiae,
Alberto in Prussia duci
de suis erga ducem studiis; de Comitibus Regni nondum inchoatis ob ver-
borum controversias inter nuntios terrestres et Senatum; de puero
sibi a duce commendato in servitium suum accepto.

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Retulerunt mihi omnia et singula Illustrissimae Celsitudinis Vestrae
Legati, quae illis refferenda iniunxit. In quibus quidem transigendis,
quantum situm erit in me, ad omnes partes officii Illustrissima Celsitudo
Vestra diligenciae desiderabit quicquam. Non videtur tamen mihi omnia
in praesentiarum suum finem sortiri debere ex certis et iustis causis,
de quibus Illustrissimae Celsitudini Vestrae pluribus alias perscribam.

Nova, si quae erunt hic, ea quum ex aliis, tum ex suis Legatis facile
sciet. Interim tamen quicquam scitu dignum habetur solum, quod Comi-
cia nondum plane sunt inchoata, necdum hucusque quicquam constitutum
est, sed solum controversiis et verborum disceptationibus inter Nuncios
terrarum et Senatum Regni agitur. Nuncii enim in nullam Reipublicae
consentiunt defensionem, priusquam illis quidam veterum legum errores
reffermentur. De quibus quid futurum sit, nemini cognitum habetur.

Puerum hunc, quem Illustrissima Celsitudo Vestra in servitorum meorum numerum voluit ascisci, licet impraesentiarum plurimos habeam servitores, libenter pro mea in eandem observancia suscepi, plurimumque gratulor eam mihi gratificandi occasionem oblatam esse, cum ego in gratiam illius, quicquid pro tenuitate mea commode usquam praestare possum, non invitus semper facere praesto sum...

Cracoviae, die 2 Marcii, anno 1543.

a) Vestrae Illustrissimae Celsitudinis
addictissimus servitor
Stanislaus Odrovaz manu propria.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 768.

Cracoviae, 10.III.1543.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

de nuptiis regis Poloniae iunioris [Sigismundi Augusti] cum [Elisabetha] filia regis Romanorum [Ferdinandi] denique constitutis; de moneta a duce cudenda et de negotio hoc in Comitibus agitato.

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Ea est coniunctio et necessitudo Illustrissimae Dominationis Vestrae cum Serenissimis Principibus nostris cumque toto hoc Regno, ut procul dubio et laeticiam et dolorem, si quis accidat, communem sibi cum Maiestatibus Suis esse ducat. Quod quum mihi de Illustrissima Dominatione Vestra persuasum sit, quae hic gerantur, perscribenda esse Illustrissimae Dominationi Vestrae existimavi.

Et quidem quod nuptias attinet Serenissimi Regis nostri iunioris et Serenissimi Romanorum Regis filiae, non ignorat Illustrissima Dominatio Vestra optimis salutaribusque consiliis coeptas esse. Quid enim aut Maiestatibus Suis magis honorificum, aut Reipublicae huic magis utile ac salutare hac cum tanto Principe necessitudine esse possit? Quod quum sapienter iudicaret optimus Princeps Serenissimus Rex senex, constanter id unum semper egit, id laboravit, ut quae de sponsalibus Serenissimi filii sui agi coepta sunt, aliquando finirentur. Accidit vero nuperrime, ut in aliam partem animum suum flecti pateretur Sacra Sua Maiestas, perficereturque apud Suam Maiestatem quorundam consiliis, ut ea sponsalia in nihilum redacta Maiestas Sua voluisset. Profecturusque erat nunc ad Serenissimam Romanorum etc. Regiam Maiestatem Orator hinc, qui de prorogando nuptiarum die apud Maiestatem illius egisset. Quod quidem non alio spectabat, quam ut nunquam eae fierent, nisi et gratia divina et constantia Serenissimi Regis nostri, innata quadam animi constantia, nostrumque quorundam opera ac consilio, quominus id fieret, impediretur. Effectum enim est, ut neque Orator iis de rebus mittatur ad

illius Maiestatem, neque Regia Maiestas rem diutius differri velit. Id si non fieret, quanto periculo futura fuissent ista consilia nostrae Reipublicae, Illustrissima Dominatio Vestra, sapientissimus Princeps, perspicere potest. Quod ego scire volui Illustrissimam Dominationem Vestram, quam pro necessitudine, quae ei cum Serenissimis Principibus nostris summa est, optime Maiestatibus Suis Reique huic Publicae velle non dubito, ut de varietate rerum consiliorumque nostrorum ei constaret.

In Comiciis hic publico consilio inter caetera allatum in medium et propositum est de moneta ab Illustrissima Dominatione Vestra signata. Quae res multum est exagitata. Qua de re quia constabat a Sacra Maiestate Regia datas esse ad Illustrissimam Dominationem Vestram litteras, mirabantur ea de re nihil Illustrissimam Dominationem Vestram respondisse. Ac quia non fuerit sine magno detrimento, si ea moneta prohiberi et deportari debeat, videretur mihi Illustrissima Dominatio Vestra consulto necessarioque esse factura, si huc celeriter ad Nuncios suos ea de re litteras mitteret. Ex quibus agerent ea de re id, quod et vellet Illustrissima Dominatio Vestra et ad rem pertineret. De quo ipso Illustrissima Dominatio Vestra pro sapientia sua constituet... Datae Cracoviae, X Marcii, anno Domini 1543.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae
a) servitor

Ioannes Comes in Tarnow, Castellanus Cracoviensis etc. manu sua subscripsit.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

N. 769.

Cracoviae, 10.III.1543.

*Nicolaus Sieniawski, palatinus Belsensis, exercituum R.P. campester dux,
Alberto in Prussia duci
pro crebris litteris et muneribus gratias agit.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 770.

Cracoviae, 13.III.1543.

*Stanislaus Odrowqż, palatinus Russiae,
Alberto in Prussia duci
litterae fidei pro Ioanne Policki.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 771.

Cracoviae, 18.III.1543.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
pro Ioanne Prysaeo Belga, medico, quo tuto in patriam redire queat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Ioannis Prysaei Belgae, physici, viri eruditi probique, sum per aliquot annos opera usus fuitque mihi charus non solum propter medendi artem et dexteritatem, sed etiam propter tum aliarum rerum cognitionem, tum etiam virtutem. Is quia actersitu suorum redire ad Belgas, quae est eius patria, cogitur, et compendiosius iter facere non possit nisi maritima navigatione, Illustrissimam Dominationem Vestram rogo, efficiat commendatione et autoritate sua, ut eo mari apud Regnum Dacie et aliis in locis tuto versari, navigare et in patriam, vel quocunque voluerit, pervenire possit. Quo beneficio afficiet Illustrissima Dominatio Vestra virum doctum et probum, et me inter caetera hoc etiam Illustrissimae Dominationi Vestrae debere sum existimaturus... Datum Cracoviae, dominica Palmarum, anno Domini 1543.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae

^{a)} servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc.

manu sua subscripsit.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

N. 772.

Cracoviae, 20.III.1543.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
ob tardiores nuntiorum ducis expeditionem se excusat et parata servitia
promittit.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Cracoviae, 21.III.1543.

*Stanislaus Hosius, canonicus Cracoviensis, secretarius regius,
Alberto in Prussia duci
de oratoribus ducis tardius quidem, sed optato, ut sperat, cum responso
expeditis; de nuptiis regis statuto tempore futuris; de Concilio Tridenti
celebrando.*

Sigill.

*Iam ed.: Hipler-Zakrzewski, AHP. IV, Card. Hosii Epistolae I, 132.
H B A, B 2, K.367.*

Illustrissime Princeps etc.

Cum venissent huc Generosi, Strenui et Nobiles Domini Oratores Illustrissimae Dominationis Vestrae, litteras illius mihi reddiderunt atque una mandata exposuerunt, quae ego ea, qua par fuit, reverentia et animi mei submissione accepi. Quantum potui, adnexus sum, ut primo quoque tempore absolvi possent. Quibus hac in parte, instante etiam atque urgente me, Reverendissimi Domini Plocensis¹⁾ opera non defuit. Sed adeo nunc sunt magna et ardua Regni negotia, ut ante id tempus expediri nequaquam potuerint. Utinam autem, quamvis tardius opinione sua revertant, optatum tamen aliquod responsum Illustrissimae Dominationi Vestrae referre possint.

Sed cum ipsa venerit Illustrissima Dominatio Vestra, futurum spero, ut magis ex sententia illius cadant omnia. Nihil est, quod ambigat Illustrissima Dominatio Vestra, quin pridie Nonas Maii nuptiae sint futurae. Iam enim designati sunt, qui intra plus minus viginti dies Serenissime sponsae obviam profiscantur: Reverendissimus Dominus Plocensis cum Posnaniensi²⁾ et Plocensi Palatinis.³⁾

Nova praeterea hic nulla sunt, nisi quod Comititia nondum absoluta sunt. Scribitur ex Urbe Concilium omnino futurum, praemissos iam Cardinales aliquot, complures Episcopos, ipsum etiam Summum Pontificem⁴⁾ ante mensem unum Roma egressum esse ac Tridentum venturum... Datum Cracoviae, duodecimo Calendas Aprilles, anno MDXLIII.

a) Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae
servitor humillimus addictissimusque
Stanislaus Hosius.^{b)}

a)-b) manu propria.

z) sic in ms.

1) Samuel Maciejowski.

2) Ioannes Latałski.

3) Feliz Srzeński.

4) Paulus III.

Cracoviae, 21.III.1543.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
de duobus consulibus Gedanensibus, nulla accusatione adducta, a rege
citatis.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Significare mihi dignata est Illustrissima Dominacio Vestra nonnullorum sermonibus ad se perlatus esse molestias quasdam et incommoda eiusmodi emergere in Regno, que ad labefactandas Reipublice rationes magis quam ad amplificandas spectare videantur. Qua quidem ex re Illustrissimam Dominacionem Vestram non mediocriter animo dolere et angere, quod vereatur, ne si opportuna remedia medendis hiis principiis temporis non fuerint adhibita, multa incommoda Sacre Regie Maiestati et Reipublice actidere posse. Se etiam intellexisse scribit Illustrissima Dominacio Vestra duos de Consulatu Gedanensi ad Sacram Regiam Maiestatem esse citatos, nulla expressa accusationis causa, vulgoque credi eiusmodi citationem odio quorundam, quam ex iusta et probabili^{a)} causa esse profectam.

Quibus ex rebus quoniam Illustrissima Dominacio Vestra prudentissimo iudicio suo perspiciat posse quandoque gravia Reipublice incommoda exoriri, me, cum nunc illi idonea alia occasio non detur, admonere et hortari dignata est, meam ut operam in id conferrem, quo hoc Gedanensium negotium commodis aliquibus rationibus ita perageretur, ne in futurum aliquid ex illo incommodi Reipublice oriri possit. Que littere Illustrissime Dominacionis Vestre pluribus de causis gratissime mihi fuerunt, cum quod singularem perpetuumque in me eius testentur affectum, tum quod iucundissimum sit mihi perspicere illam impendenciam Reipublice inclyti huius Regni incommoda hiisque pro sua parte non minus affici dolore, quam remedium avertendi cupere adferre.

Ad primam litterarum eius partem id mihi scribere visum est: Sermones ad Illustrissimam Dominacionem Vestram perlatos non vanos esse. De quibus quia confidam me brevi habiturum copiam presencie Illustrissime Dominacionis Vestre, pluribus nunc agere nolui. Sat scio miraturam et vicem Reipublice dolituram, ubi pleraque ex me intellexerit. Quantum vero in negotio Gedanensium opera contenderim, Cancellarius illorum, Magister Iacobus, testificabitur. Propter enim et Illustrissime Dominacionis Vestre commendacionem et propter debitum meum nihil studii praetermisi, quod in me desyderari possit... Datum Cracoviae, die Mercurii ante festum Pasche, anno Domini MDXLIII.

Eiusdem Illustrissime Dominacionis Vestre
Andreas Comes a Gorca, Castellanus Posnaniensis
et Capitaneus Maioris Polonie Generalis

^{b)} manu sua subscripsit.^{c)}

a) in ms. probali

b)-c) manu propria.

Cracoviae, 21.III.1543.

*Severinus Boner, castellanus Biecentis,
Alberto in Prussia duci*

*de legatis ducis opera sua citius ad regem admissis; de nuptiis regis
iunioris; de incursionibus Tartarorum et de Turcarum imperatoris
Budam proximo adventu.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Illustrissimae Dominacionis Vestrae subditorumque eius Legati reddiderunt mihi ab eadem litteras, quas ego, ut debui, reverenter accepi legique. In eis scriptum mandatumque ab Illustrissima Dominacione Vestra mihi fuit, darem mencionatis Legatis apud Sacram Maiestatem Regiam, Dominum meum clementissimum, operam, quo in iis rebus et negociis, quae Illustrissimae Dominacionis Vestrae eiusque subditorum nomine agerent, et audirentur clementer et optatum ferrent responsum. Hoc eiusmodi Illustrissimae Dominacionis Vestrae mandatum, etsi tale meum in tempus inciderat, quo cum propter valetudinem, tum ob absentiam meam rarius aulam interviseram, tamen ne sic quidem, quantum licuit, Illustrissimae Dominacionis Vestrae imperio defui. Redditum est illis a Maiestate Sacra Regia responsum, idque in scriptis. Quod si non omnino Illustrissimae Dominacionis Vestrae subditorumque eius expectationi respondere videbitur, temporum hoc praesencium rationi ascribere, sperare vero porro dignabitur fore aliquando, vel potius non ita multo post, ut plenius abundiusque iis ipsis in rebus Illustrissimae Dominacionis Vestrae eiusque subditis mos geratur. Quod equidem confieri ut auguror faventer, ita opto cupide.

Si quid hic novarum esset, quod Illustrissimae Dominacioni Vestrae scribi a me oportere existimarem, facerem id non solum libenter, verum etiam pluribus verbis diligenter. Coronacio Serenissimae Serenissimi Domini Regis iunioris, Domini mei clementissimi, sponsae¹⁾ et nuptiae adornantur hic a nobis ad diem constitutum sedulo. Quod Dominus Deus bene feliciterque fortunet. Eius Serenitati qui Olomuncium usque prodeant honoris causa obviam, designati sunt Reverendissimus Dominus Episcopus Plocensis,²⁾ Magnifici Domini Palatini Poznaniensis³⁾ et Plocensis.⁴⁾ Comicia Regni vergere ad exitum videntur.

Fama venit non dubia Tartaros ingenti manu expeditionem incursionemque in Regiae Maiestatis dicionem moliri, neque aliud^{a)} operiri, quam defluxum nivium et primum quemque graminis proventum. Id vero autore Thurca fieri sine dubio. Kierdei, Caesaris Thurcarum⁵⁾ Internuncius ad istam Maiestatem, die Annunciacionis Mariae ad eam, quam attulerat, legacionem tulit tandem responsum. Abibit autem hinc post Sacri Paschae ferias. Caeterum Imperator ipse Thurcarum circiter Georgii diem non procul a Buda futurus esse nobis renunciatur.

Aliud, quid in hoc genere scribam, sane habeo nunc quidem nihil..
Datum Cracoviae, die 21 Marcii, anno Domini 1543.

Illustrissimae Dominationis Vestrae
paratissimus servitor
Severinus Bonar de Balicze etc.
manu propria subscripsit.

a) sequitur expunctum: eos

1) Elisabetha.

2) Samuel Maciejowski.

3) Ioannes Latałski.

4) Felix Srzeński.

5) Solimanus II.

N. 776.

Cracoviae, 7.IV.1543.

Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
de re monetaria, de qua duce Cracoviae praesente tractatum iri significat.
Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Actepi literas Illustrissimae Dominationis Vestrae, ex quibus intellexi singularem eius in me benivolentiam et humanitatem, quod ne in presenti quidem occasione sui tabellarii huc missi oblivisci mei voluerit. Sed testatum etiam literis fecerit me inter suos non postremo habere loco. Pro qua graciosissima significatione ago et habeo Illustrissimae Dominationi Vestrae immensas gratias, qua mei mereri quibus potero obsequiis cupio.

Quod rem monetariam attinet, non vereor, ut quicquam, quod adversum esset privilegio Illustrissimae Dominationis Vestrae, constituatur. Alia quaedam in offensionem incurrere videntur Ordinibus Regni. Quae cuiusmodi sint, Illustrissima Dominatio Vestra presens cognoscere dignabitur. Sunt enim eiusmodi ad eius presentiam suspensa. De meo vero studio, quod in hec negocia mihi ab Illustrissima Dominatione Vestra commendata contuli, non attinet pluribus commemorare, cum haud multum preteritum sit temporis, quo hic Illustrissima Dominatio Vestra (quod faustum atque felix illi sit) constituetur... Datum Cracoviae, VII Aprilis, anno Domini MDLXIII.^{a)}

b) Illustrissimae Dominationis Vestrae servitor
Andreas Comes a Gorka etc. manu sua subscripsit.^{c)}

a) sic in ms., error pro: MDXLIII.

b)-c) manu propria.

N. 777.

Cracoviae, 7.IV.1543.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
optatissimum ducis Cracoviam adventum alacriter exspectat.

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Cracoviae, 12.IV.1543.

Stanislaus Odrowąz, palatinus Russiae,
Alberto in Prussia duci
de proximo ducis Cracoviam adventu gaudet; pro subsidio gratias agit;
nova ex Vienna allata mittit.

Vest. sigilli.

(Annerum: Ex litteris Matthiae Łobocki ex Vienna 2.IV. scriptis: nova
de rebus Hungariae, cui ob insufficientem defensionem et malam
administrationem dominorum spiritualium et scribarum indubium exi-
tium imminet).

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Caeterum, Illustrissime Princeps, plurimum gaudeo, quum Illustris-
simam Celsitudinem Vestram, Dominum Dominum et benefactorem cle-
mentissimum, huc braevi²⁾ affuturam intelligo. Cui licet impraesentiarum
complura erant scribenda, tamen ea in illius foelicissimum huc adventum
relicio. Liberius enim de iis et commodius coram loqui dabitur. Utinam
Illustrissima Celsitudo Vestra cito huc sospes et incolumis veniat. Illius
enim iucundissimum conspectum cum maximo expecto desiderio.

Porro pro tam benigno et clemente praesentium rerum mearum sub-
sidio, quod se mihi Illustrissima Celsitudo Vestra per Dominum Policzki
praestaturum offert et pollicetur, eidem quam maximas et ago et habeo
gratias curaboque studiosissime, ne me tantae gratiae ingratum aliquando
agnoscat.

Nova, quae heri mihi ex Vienna missa sunt, Illustrissimae Celsitudini
Vestrae scribo. Alia vero, quae nunc in aula nostra sunt, ut Dominus Po-
liczki Illustrissimae Celsitudini Vestrae oretenus refferat, commisi...

Cracoviae, die XII Aprilis 1543.

a) Vestrae Illustrissimae Celsitudinis
addictissimus servitor
Stanislaus Odrowaz manu propria.^{b)}

a)-b) manu propria.

z) sic in ms.

Annerum: Ex litteris Matthiae Łobocki, Vienna 2.IV.1543: De insufficienti
defensione Hungariae.

Nova haec, quae scribo, nolim, ut aliquis praeter Serenissimas Regias
Maiestates videat, ne dicatur, quod ego mala in alienas provincias scribo.
Non libenter enim hoc nostri Almani vident, etiam si male eis res succe-
dant.

Ego video sine dubio Hungariam perituram, et quod Rex meus opera
malorum Consiliariorum perdet eam. Aduc nihil, quod ad bellum pertinet,
hic paratur. Rex meus implorat auxilia Imperii, illic inter discordes Ger-
maniae Principes tempus perdit et fortassis nihil proficiet. Illic in auxiliis
Germanicis spem belli edificat, hic autem et in Regno Hungariae pessima
belli fundamenta iecit Maiestas Sua. Itaque, quicquid edificabitur, ruet.

Certum est, quod Rex meus, neque Imperium ullo pacto potest so-

lidum bellum contra Turcas agere, nisi Hungariam totam et eius incolas uniat, omnique diligencia Sua Maiestas nuper in ramosz Poseniensi satagit unioni, sed non bene compactis Ungaris, et cum Serenissima Regina Ungariae Isabella nullo bono fine facto, abiit, res in Germania sine fundamento structurus.

Atcessit et aliud malum ad instanciam quorundam Episcoporum et scribarum Regni Ungariae, qui iudicia habent in manibus omnium rerum secularium. Archiepiscopus enim Strigoniensis¹⁾ et Locumtenens Regiae Maiestatis in iudiciis, alii Episcopi et spirituales, et scribae, iurium periti, assident illi iudicantes Posenii duodecem tribus Israel, etiam honore, vita, bonis (quod contra leges spirituales sit) militares homines abiudicantes. Qui quum nec intelligant neque sciant iudicare quicquam de rebus bellicis, et non aliud sciunt, nisi ut in commodum proprium iura et statuta Regni (pervertendo ea) accomodent, nec vident ob privatum commodum, in quibus periculis versetur Respublica et illi, et etiam si videant, occaecati non cogitant neque consulunt aliud, nisi ut eorum omnia bona et proventus sint salvi, actendentibus etiam muneribus, quae iudiciis iniustis a vulgo emungunt, neque curant, ut cras pereant omnia, dummodo hodie eorum avariciae satis fiat. Abiudicarunt itaque et condemnarunt nota perpetuae infidelitatis proceres aliquos Regni et multos alios magnae conditionis Dominos ac potentes, castra multa habentes, ultra viginti (inter quos etiam et noster bonus Scepusiensis Praepositus²⁾ est) et quattuor. Et hoc ob id, quod secundum statuta Regni noluerunt cedere castris, proventibus, abbaciis, teloneis spiritualium, quae et Rex Ludovicus et Rex Ioannes, ac etiam ipse Rex Ferdinandus oppignoravit in summis peccuniariis multis Dominis Ungariae ob bellicas necessitates. Neque profuerunt illis quicquam in iudiciis litterae et sigilla Regum.

Itaque quod Maiestas Regis mei magno labore univerat, hoc Domini spirituales et scribae ita rursus iudiciis suis sciderunt, ut etiam si nullus Turca esset in Regno Ungariae, haberet Maiestas Regis mei satis agere cum iis, qui sunt nota perpetuae infidelitatis damnati. Quid autem sic damnati cogitent, hoc Deus scit. Ve illis Regibus et Rebuspublicis, quas monachi et spirituales et id genus scribae gubernant. Horum consilio periit Ungaria, quum se rebus secularibus ita ingesserant, ut etiam summos Capitaneatus obirent.

Ex iis Magnificencia Vestra iudicet Regni Ungariae calamitatem, ad cuius excisionem iam securis ad radicem apposita est. Ac cedit etiam ad eius perditionem, quod non est consultum neque provisum quicquam de commeatu aliquo habendo, quo exercitus (si qui venerint in Ungariam christianorum) vivant. Neque munitiones et castra sunt provisa commeatu et necessariis. Posenium, Strigonium et alia loca non habent in se tantum commeatus, ut se deffendere possent, si oppugnarentur, nunc diebus decem. Consiliarii quisque privata curant.

Heri conduxì Schinach, aulicum in postis ad Regiam Maiestatem Nurembergam ex Alba Regali currentem, quem omnes status praesidio-rum illic existentium miserunt, ut Regi nunciaret, quod omnes milites, quam Almani, quam hussarones et haydones, volunt relinquere civitatem illam et volunt honores suos et vitas discrimini committere, ob regiam incurabilitatem et Consiliariorum negligenciam. Neque enim stipendia habent, neque tantum commeatus, pulverum et globorum et id genus munitionum, ut se contra hostem, si obsiderentur, octo diebus tenere possent.

Castrum Tata, quod Crovatus³⁾ tenet, Turcicum una cum suo Capi-

taneo factum est ob hoc, quod et ille Croatus, ita sicut et alii Domini, per iudices iudicatus fuerit, et nudius quintus captivato quodam adolescente Almano (quem ad venationem secum invitaverat), Harcz cognomine, qui adolescens habet super castro Komarno decem et octo millia florenorum inscripta, declaravit se esse Turcicum, taxatque Almanum istum ad aliquot ducatorum millia, ut sic bene dives et provisus pecunia ad Turcas vadat, castro in eorum manus dato.

Retulit mihi Schinach, quomodo iam decimus est dies, haydones ex Alba Regali viginti duntaxat quattuor exeuntes, in arundinetis ad littora Danubii latitabant, Turcarumque tres naves (optimo stratagemate, quod longum esset describere) adorsi. Trahebant enim Turci naves per littora adversum Danubium cum municionibus et pecunia solvendorum Turcorum, qui Budae sunt, gracia. Eos omnes hayduci ipsi cum omni substantia submerserunt. Occupaverant enim unam navem, cesis Turcis, ornatique vestibus illorum expectabant alias naves subsequentes, cum quibus tam strenue pugnaverunt, ut ventus magnus et Turcarum naves et haiducorum demergeret in fundum. Attamen Capitaneus haidonum cum aliis tribus suis enatavit multosque Turcas, enatare volentes, interfecit, uno duntaxat insigniori capto, ad Albam Regalem rediit. Octuaginta quattuor Turci in iis navibus fuerunt.

Valpo,⁴⁾ castrum Petri Pereni, quod ultra Dravum situm est, valide oppugnant Turci, Perenianis illud et filio Pereni, qui ex Turcia auffugerat) strenue protegentibus. Iamque multa centena Turcarum in illa oppugnatione cesa sunt. Et iste filius Pereni fugitivus, uno mense ante oppugnationem, profligaverat cum servitoribus paternis trecentos equites Turcicos et multos ex illis insignes captivaverat, et vinctos in illo castro habet. Et ob hoc castrum illud oppugnatum est. Petrus autem Pereni tenetur captivus, qui iam mortem satius oppeteret.

Domini Almani praeteritis temporibus terrebant Turcas et nos, Hungaros, pascebant Imperii potencia. Quae cum iam et Turcis et Ungaris cognita sit, iterum id ipsum agunt adventu Caroli Caesaris in Germaniam et tandem in Ungariam, ut eam liberet. Ego non credo, donec videam. Scio enim Caesarem Carolum multum impediri Gallicis turbationibus, ita ut vix possit praestare id Ungariae, quod Almani pollicentur.

De apparatu et adventu Caesaris Turcarum⁵⁾ in Ungariam non est opus, ut scribam. Clara enim haec sunt. Et quam paratam perditioni et suae subiectioni (quod absit) Hungariam reperiet, hoc Magnificencia Vestra ex suprascriptis faciliter perpendere potest.

Scripserat Rex meus ad Reginam⁶⁾ ex Noremburga, ut se pararet, quo una cum filia ad Pragam prima huius mensis Aprilis egressa fuisset. Sed iterum heri mane venit posta, ut subsisteret usque ad aliam informationem. Paratur expeditio Reginulae⁷⁾ in Poloniam, quae fortassis ex Praga expeditur.

Regia Maiestas ad quintam decimam diem huius mensis debet omnino Pragae constitui, expeditaque filia in Regnum Poloniae, iterum Sua Maiestas revertetur ad Principes Imperii, et Deus scit, quando hic erit.

Hac nocte venit posta ad hanc hic Reginalem Maiestatem a Maiestate Regis mei, ubi Maiestas Sua scribit se hic Vihennae²⁾ per postas velle statuere ab hodierna die per octo dies. Sed Rhicius, medicus regius, dixit mihi, quod haec condicio in litteris Suae Maiestatis est adiecta: Si nos et nostrum propositum aliquid novi ab hac deliberatione nostra non averterit. Itaque res est aduc subdubia. Sed si venerit Maiestas Sua huc,

extunc ab hinc Reginula expeditur in Poloniam. Cuius expeditionem in ordine ponendo, curret Sua Maiestas ad Pragam, nam illic iam ex Noremburga equitatum suum recta misit.

Ex litteris Domini Matiae Loboczki ex Vienna secunda Aprilis scriptis.

z) sic in ms.

1) Paulus Várdai.

2) Petrus Kmita.

3) Nicolaus Zrinyi.

4) Valpo (Iovalium) prope Belgradum.

5) Solimanus II.

6) Anna Jagellonica.

7) Elisabeth.

N. 779.

Cracoviae, 23.IV.1543.

Stanislaus Odrowąz, palatinus Russiae,

Alberto in Prussia duci

se mor ducem edocturum esse nuntiat, quid in Comitibus de cudenda moneta et de appellationibus constitutum sit.

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Caeterum, Illustrissime Princeps, summo studio egi, ut Illustrissimae Celsitudini Vestrae ad primam occasionem ea, de quibus in iis Comitiis (quae vix tandem absoluta sunt) in eiusdem negotiis, praesertim de cudenda moneta et de appellationibus fiendis, transactum et constitutum est, illi sub Suae Maiestatis sigillis mitterem. Quia tamen eo ventum sit, ut tantisper ea per Cancellariae notariorum scribendi curas habere mihi non licuit, dabo studiosissime operam, ut ea omnia in tribus aut 4 habeam diebus. Quae Illustrissimae Celsitudini Vestrae vel per proprium servitorem mittam, vel solus, ubi eidem in obvium iero, feram, ut Illustrissima Celsitudo Vestra, Dominus Dominus et benefactor clementissimus, quam primum sciat, quid illum facere operae pretium sit...

Cracoviae, die XXIII Aprilis, anno Domini 1543.

*Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae
addictissimus servitor*

*Stanislaus Odrovaz Comes et Palatinus Russiae
Generalis etc.*

N. 780.

Plotele, 27.V.1543.

Matthias Orwid (Orvith), burgravius Georgii Bielewicz, capitanei Plotelensis,

Alberto in Prussia duci

pro nobili quodam nomine Urnik, regis subdito, cuius filius in libera via occisus est, ut ei iustitia administretur.

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 781.

Cracoviae, 28.V.1543.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
Stanislaum Ławski, vexilliferum Varsaviensem, commendat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 782.

Cracoviae, 31.V.1543.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
decreta Comitiorum in re monetaria ne regi quidem mutare licere nuntiat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Mitto Illustrissimae Dominationi Vestrae ea, quae optabat. Vereor, quod non omnia ex sententia conscripta, sed mihi voluntas non defuit Illustrissimae Dominationi Vestrae gratificandi. Quod potui, praestiti. De moneta, etiam si maxime vellet Sacra Maiestas Regia, non est ei iam integrum decretorum Comitiorum^{a)} mutare. Vix obtineri hoc potuit, ut ne prius decretum promulgaretur, quam posset hac de re Illustrissima Dominatio Vestra ad suos quoque Consiliarios referre. Si tardius absolutus est servitor hic Illustrissimae Dominationis Vestrae, boni queso consulat. Nam scit procul dubio Sacram Maiestatem diu deliberare de omnibus consuevisse... Datum Cracoviae, ultima Maii, anno Domini MDXLIII.

^{b)} Vestre Illustrissime Dominacionis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius
subscripsit.^{c)}

^{a)} sic in ms. pro: Comitiorum decreta

^{b)-c)} manu propria.

N. 783.

Cracoviae, 1.VI.1543.

*Nicolaus Dzierzgowski, episcopus Vladislaviensis,
Alberto in Prussia duci
Stanislaum Ławski, vexilliferum Varsaviensem, commendat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 784.

Cracoviae, 2.VI.1543.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
Stanislaum Ławski, vexilliferum Varsaviensem, commendat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 785.

Cracoviae, 2.VI.1543.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
Stanislaum Grabowski commendat, ut dux se illi iudicem favorabilem
exhibeat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

N. 786.

Cracoviae, 3.VI.1543.

*Sigismundus I rex Poloniae
universis
Stanislaui Odrowąż, palatini Russiae, 4000 florenorum cautio.*

(Exemplar)

H B A, B 2, K.367.

N. 787.

Wiewiórka, 4.VI.1543.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
servitorem suum, Andream Roguski, commendat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Posnaniae, 5.VI.1543.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
de deprædatoribus argenti aliis captis, aliis capiendis; de Turcis magnis
copiis Viennam petituris.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Quod litteris ad me datis Illustrissima Dominatio Vestra testetur operam meam in assequendis depredatoribus argenti gratam sibi fore, polliceaturque sua gracia mihi referre quicquid adhuc ea in re diligencie collocavero, ago immensas gracias Illustrissime Dominationi Vestre pro ea gratitudine eius, quamquam agnosco omne studium, quodcunque in eiusmodi negotio a me confertur, me administracioni et officio meo debere. Capti sunt iam duo rei ex depredatoribus, sed eiusmodi, ad quos minimum fortasse eius præde perventurum erat. Nam precipui, qui auctores fuerunt, dilapsi sunt, recens patrato facinore. Quorum latibula nondum satis explorata habentur. Vellem autem Illustrissimam Dominationem Vestram scire Hieronymum Zelislawski cum aliis nonnullis, suorum scelerum consciis, hoc designasse facinus, cui affectando et explorando mea omnis opera, sicubi in Capitaneatu meo latuerit, advigilabit.

De Turcis constans fama est magnis copiis Imperatorem¹⁾ ipsum adventare, et perhiberi vel Bude iam ipsum esse, vel haud procul inde abesse. Et si rumores allati ab hiis, qui Hungaria in hoc Regnum frequenter redeunt, certi sint, et certe probabiles sunt, Viennam illum tantis copiis recta petiturum esse. Porro quid contra a christianis Principibus presidii sit futurum, Illustrissima Dominatio Vestra optime novit, quanto fuit utilius copias auxiliorum Germanicorum in hanc presentem necessitatem servatas esse... Datum Posnanie, V Iunii die, anno Domini MDXLIII.

*Eiusdem Illustrissime Dominationis Vestre servitor
Andreas Comes a Gorca, Castellanus Posnaniensis et
Capitaneus Maioris Polonie Generalis,*

a) manu sua subscripsit. b)

a)-b) manu propria.

1) Solimanus II.

Olszyny, 8.VI.1543.

*Ioannes Levicius (Lewicki), abbas Czervensis,
Alberto in Prussia duci
Michaellem Kierski commendat, cui iudices oppidi Olsztynek iustitiam
administrandam differunt.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Cracoviae, 16.VI.1543.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
decretum Comitiorum [in re monetaria] nullatenus prorogari potuisse
notificat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Domine etc.

Quae mihi iniungere dignata est Illustrissima Dominatio Vestra, ea curavi diligenter. Neque opera mea illi defuit, sed longior prorogatio obtineri non potuit, quam ad diem usque Divo Bartholomeo sacrum. Metuebat enim Sacra Maiestas Regia, ne clamores contra se suorum excitaret, si Comiciorum decreto satisfactum non esset. Vestra Illustrissima Dominatio ea, quae obtineri potuerunt, boni consulat. Nam et Serenissimus Rex adolescens, cum Illustrissimae Dominationis Vestrae causa multum laborasset, plus efficere nequivit. Quicquid erit aliud, in quo servitus mea usui esse possit Illustrissimae Dominationi Vestrae, bene de illa merendi occasionem nullam praetermittam... Datum Cracoviae, XVI Iunii, anno Domini MDXLIII.

a) Vestre Illustrissime Dominationis
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius
subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

Cracoviae, 16.VI.1543.

Ioannes Niemieczkowski

Alberto in Prussia duci

*pro litteris gratias agit; «illustris domini sui» [Ioannis Tarnowski]
obsequentem erga ducem animum significat; aliqua nova de successi-
bus Turcarum in Hungaria refert.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Magno me a Deo Optimo Maximo beneficio affectum esse iudicavi, quum litteras Illustrissime Dominationis Vestre actepissem, tam clementer ad me benigneque scriptas. Ac quum semper in votis id mihi fuerit, ut saltem Illustrissima Dominatio Vestra qua in illam essem observantia et cultu cognovisset, nunc id non solum consecutus esse videor, sed, quod minimo vel nullo potius merito meo actidit, Illustrissima Dominatio Vestra etiam scribere ad me dignata est et declarare clementer mihi studium erga Illustrissimam Dominationem Vestram meum, hominis scilicet tenuissimi et deditissimi, sibi esse gratum. Ad hec de sua erga me clementia tam benigne promisit, ut ego non possim non vehementer

laetari me probari et receptum esse in gratiam a Principe clarissimo et omnium iudiciis gloria, fama probatissimo. Quam quidem felicitatem magni hercle facio. Principibus enim placuisse viris non ultimam esse laudem quidam dixit. Quam ob rem Illustrissime Dominationi Vestre tantas ago gratias, quantas animus concipere potest, quod mea minima servitia tenuissimi et deditissimi servitoris sui non solum non aspernetur, sed etiam tam recipi me ab illa in clientelam benigne ostendit. Ego facile tenuitatem meam agnosco, sed tamen animus, qui semper cupiditate merendi de Illustrissima Dominatione Vestra flagrabat, nunquam desinet suspicere et colere venerarique Illustrissimam Dominationem Vestram, tam heroicis virtutibus praeditam et prudentia, gloria rerum gestarum, magnitudine animi excellentem, singulari vero in omnes bonos clementia et humanitate, que virtus vere Principibus est digna. Quam ob rem Illustrissimam Dominationem Vestram deditissimis precibus oro, dignetur ea, qua cepit, clementia me in suis minimum habere et numerare servitorem, non illum quidem usui alicuius²⁾ futurum, sed tamen studio, fide, cultu et observantia erga Illustrissimam Dominationem Vestram tanta, quanta iure quisquam esse debeat in Principem omni laude cumulatum, mihi vero etiam benignissimum.

Quod mihi clementer mandat de Illustri Domino meo, ut Magnificencia Sua Illustrissimam Dominationem Vestram observare et colere pergat, eo vero minime opus esse existimo. Novi enim Illustrem Dominum meum eo esse erga^{a)} Illustrissimam Dominationem Vestram animo, ut per se omnia sit libenter facturus, quod velle Illustrissimam Dominationem Vestram sciret. De qua multa et saepe magna cum laude dicere solet eam esse Illustrissimam Dominationem Vestram, que cum reliquis christianis Principibus multis rebus antecellat, tum vel solam hoc tempore, cui belli contra Turcam summa tuto recteque committi possit, propter rerum bellique gerendi usum, scienciam, laudem et fortunam animique moderationem singularem. Itaque hoc confidat Illustrissima Dominatio Vestra Dominum meum Illustrem tanto esse studio erga Illustrissimam Dominationem Vestram, ut hercle concedat nemini. Saepe hoc in sermonibus et privatis et publicis declarat, quanti Illustrissimam Dominationem Vestram faciat, quid de illa senciat.

Allatus est huc nuncius Turcam cum maximo exercitu et belli apparatu in Hungariam venire et Belgradum iam pervenisse. Nunquam adhuc tanto exercitu et tam ab omnibus rebus instructo venisse antehac in Hungariam dicitur. Wulpam,¹⁾ arcem munitissimam non procul a Belgrado sitam, Iliricum versus, Petri Perenni nuper capti, ante hebdomadas tres vi expugnavit et aequavit solo. Magno Turcis erat impedimento. Qua nunc deleta, Iliricum et aliae nationes maiore sunt in periculo. Quinqueecclesias, etiam arcem in eadem provincia sitam, nunc oppugnare dicitur, posthac Budam iturus. Multi sperant et colligunt hoc anno ad oppugnandam Viennam non profecturum, sed reliquias Hungariae persecuturum esse, ut in potestatem et dicionem suam omnia redigat et tuta sibi omnia illic reddat. Tamen quicquid erit novi huc allatum, quum mihi id Illustrissima Dominatio Vestra clementer mandare dignata est, scribam Illustrissime Dominationi Vestre... Datum Cracoviae, XVI Iunii, anno Domini 1543.

Eiusdem Illustrissime Dominationis Vestre

b) minimus servitor Ioannes Niemieckoffski.^{c)}

a) in ms. ga

z) sic in ms.

b)-c) manu propria.

1) Valpo (Iovalium).

Osiek, 17.VI.1543.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

de felici ducis domum reditu gratulatur; sperat fore, ut rex non tam subito usum monetae ducis in Regno prohibeat, nam tam repentino ea in re edicto regnicolae multum damni paterentur.

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Reditus Illustrissimae Dominacionis Vestrae in dictiones eius quod foeliciter successerit Illustrissimae Dominacioni Vestrae, quemadmodum ex Illustrissimae Dominacionis Vestrae litteris intellexi revertisse eam incolumem, Illustrissimae Dominacioni Vestrae gratulor, mihi gaudeo vehementer. Nam, quod summa sim in Illustrissimam Dominacionem Vestram observancia, optacius mihi accidere potest nihil salute foelicissimisque successibus Illustrissimae Dominacionis Vestrae. Quibus ut perpetuo Illustrissimam Dominacionem Vestram cumulet Deus, valde sane ex animoque precor.

Quod autem negotium Illustrissimae Dominacionis Vestrae attinet, cuius caussa scribere ad me dignata est, in eo promovendo non potui nunc meam Illustrissimae Dominacioni Vestrae navare operam. Nam, quod iam ab aula me semovi, tabellarius Illustrissimae Dominacionis Vestrae non prius mihi ab Illustrissima Dominacione Vestra litteras attulit, quam Cracovia rediens ad Illustrissimam Dominacionem Vestram, a Sacraque Maiestate Regia referens responsa. Quae cuiusmodi sint, nescio. Sed tamen, quum commodum erit, et in caeteris rebus omnibus et in hoc quoque negotio summum meum studium deferam Illustrissimae Dominacioni Vestrae libentissime. Eciamsi enim prorogacio non concedatur, ita existimo tamen Sacram Maiestatem Regiam ita subito edicturam non esse, ut monetae Illustrissimae Dominacionis Vestrae hic usus sit nullus. Nam si ita subito edictum proferatur de non recipienda ea, foret procul dubio, ut regnicolae multum hoc nomine damni faciant. Quam ob rem existimo Sacram Maiestatem Regiam alicuius diuturnioris temporis deliberacioni rem esse reservaturam. Nisi forte obstiterint ii, quominus id fiat, qui inturbant invertuntque nunc omnia. Quorum operae utinam Respublica fructum ferat.

Si itaque, ut ego arbitror, tam subito edictum non promulgabitur, interim habebit Illustrissima Dominacio Vestra satis temporis consulendi huic suo negotio. Nam, ut dixi, tam repentinum edictum magis incommodaret incolis Regni aliis, quam ipsi Illustrissimae Dominacioni Vestrae. Ego quoque interea temporis ad aulam scribam negotiumque hoc Illustrissimae Dominacionis Vestrae diligentissime curabo. Et omnia faciam, quae velle intelligam Illustrissimam Dominacionem Vestram... Datae in Osiek, XVII Iunii, anno Domini MDXXXXIII.

Eiusdem Illustrissimae Dominacionis Vestrae

^{a)} servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 793.

Wolborz, 18.VI.1543.

*Nicolaus Dzierzgowski, episcopus Vladislaviensis,
Alberto in Prussia duci
gaudet ducem in curiam suam reficiendorum equorum causa in itinere
declinasse; equum gradarium dono mittit.*

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.367.

N. 794.

Brestae in Lithuania, 28.VI.1543.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
sententiae contra subditos ducis in contumaciam latae se restitisse nuntiat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.367.

Illustrissime Princeps etc.

Ut sententia contra subditos Illustrissime Dominationis Vestre in contumaciam ferretur, mihi nunquam probabatur. Itaque, quantum potui, restiti ac per dies aliquot remoratus sum. Tandem vicit pars maior. Nunc Sacra Maiestas Regia caret suis Consiliariis, qui tum presentes adfuerunt. Absque illis nihil est ei visum novi decernere. Si quid erit postea in hoc negotio tractatum, dabitur a me opera, ut subditis Illustrissime Dominationis Vestre ne desim, ac quibuscumque in rebus opera mea Illustrissime Dominationi Vestre aut subditis eius prodesse poterit, nequaquam illam in me requiri paciar... Datum ex Brzescie Lituanie, XXVIII Iunii, anno MDXLIII.

*a)Vestre Illustrissime Dominacionis
humilis servus et capellanus*

Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 795.

Iaroslaviae, 21.VII.1543.

*Stanislaus Odrowqż, palatinus Russiae,
Alberto in Prussia duci
de proposito suo ducem in persona invisendi.*

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

*Andreas a Gôrka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci*

mittit exempla litterarum sibi missarum, praesertim de rebus Hungariae tractantium; de argento mercatoribus Vratislaviensibus sublato.

Sigill.

(4 annexa: I. litterae Ioannis Warkosch ad capitaneum Vratislaviensem de periculo Turcico, 2.VII.1543; II. litterae regis Ferdinandi ad Gôrka, de pecunia extra fines non evehenda, 4.VII.1543; III. Georgius Logschau ad Gôrka, de conatibus bellicis Caroli V et Solimani, 5.VII.1543; IV. litterae Verancsics, praefecti Albensis, ad Gôrka, de sua ad regem Romanorum legatione, 18.VII.1543)

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Etsi minime dubitem Illustrissimam Dominacionem Vestram nihilo latere earum rerum, quas presentis temporis occasio suppeditat, et hec forsitan, quae exemplis hisce literis annexis continentur, non primus adferam Illustrissimae Dominacionis Vestrae auribus, atque utinam iucundiora et Reipublice Christiane utiliora nuntiari possint, tamen malui hac in parte intempestive fieri officiosus, quam praeter officium, si quae mihi scripta sunt ab amicis, Illustrissimam Dominacionem Vestram celarem. Quod equidem facere nolui, ne occasionem premitterem mei studii erga Illustrissimam Dominacionem Vestram quovis tempore declarandi. Is Wrancius, qui mihi scripsit, est Praefectus Albensis in Transilvania,¹⁾ Illustrissimae Dominacioni Vestrae non ignotus, ut qui Serenissimae Reginae Ungariae²⁾ apud Sacram Regiam Maiestatem Cracoviae Nuncium egit, et non multo post ad Serenissimam Regiam Romanorum etc. Maiestatem Orator erat discessurus. A cuius Maiestate reversus, Cracovia mihi scripsit.

Memini Illustrissimam Dominacionem Vestram literis apud me egisse, ut negotium mercatorum Wratislaviensium, quibus argentum ereptum est, curae haberem. Qua in re quantum studii adhibeam, ut suum recuperare possint, non erit Illustrissimae Dominacioni Vestrae incognitum. Et quia interea temporis allate sunt mihi litere Serenissimae Regiae Romanorum etc. Maiestatis, quae aliquid in se continent eius rei, quam quia scire illius putabam referre, facere nolui, quin eas literas legendas Illustrissimae Dominacioni Vestrae, pro mea in illam perpetua animi propensione, mitterem. Ego vero Serenissimae Maiestati Suae rescripsi hic Posnaniae nullum argentum advectum fuisse, neque etiam esse pignorat, nisi quod cercior essem factus inter alias merces, quodam in loco capitaneatus mei depre-datas, argenti etiam nonnihil vectoribus esse sublato. Quod quale fuerit, me nihil certi Maiestati Suae significare posse. Cum vero Illustrissima Dominacio Vestra legerit, dignabitur ad me per certum occurrentem tam Serenissimae Regiae Maiestatis Romanorum, quam Domini Loxani literas remittere... Datum Posnaniae, VII Augusti, anno Domini MDXLIII.

a) Illustrissime Dominationis Vestre servitor
Andreas Comes a Gorka etc. manu sua subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Antonius Verancsics.

2) Isabella.

*Annerum I: Ioannes Warkosch ad capitaneum Vratislaviensem, 2.VII.1543,
de periculo Turcico.*

Mein dienst zuvor. Gonstiger, lieber herr hauptman.

Ich thue Euch zu wissen, das der turkisch kaiser schon bei Essekh über die Tro überzogen ist und hat Walpo mit grossem gewalt eingenommen, zwen sturm darfur verloren, den dritten haben sie sich ergeben. Funffkirchen hat sich auch ergeben, in summa es floicht vor im und ergeben sich schir idermeniglich, wuten in Hungarn, man versicht sich, in wenig tagen sein rennen wirt palth bei uns sein. Der Almechtig Got welle uns helfen, sunst stet es ubel. Aber er ist der mechtigist Herr ubern Turkhen und alles, der mag es allein wenden. Derhalben schlafft nit, denn der diep ist schon vor der tur, laider er wirt stellen. Hiemit seit Got bevolhen und helft mir, was ihr helfen kondt. Datum eilundt, eilundt, Wien den 2 tag Iuli anno 1543.

Der bischof von Rab ist auch von Rab geflohen. Heut zeuch ich hinab, ob noch was zu erhalten wer. Got helf uns.

Janus Warkosch
manu propria subscripsit.

An hauptman zu Bresslaw

*Annerum II: Ferdinandus rex Romanorum ad Andream a Gôrka, 4.VII.1543,
de pecunia extra fines non evehenda.*

Ferdinandt von Gottes gnaden Romischer, Hungarischer und Behemischer etc. konigk etc.

Hochgeborner, lieber besonder.

Wir seindt in erfahrung khommen, das etliche unsere unterthanen ein namhafte somma gelts vorpagamentirt und solch pagament aus unsern landen andern frembden potentaten heimlichen zuzefuren sich unterstanden haben. Doch damit night ferrer als gen Posenn in dem amtsverwaltung khommen und alda aufgehalten worden sein, welche pagament nach also bei dir in verwarung liegen sal; dieweil aber unsern unterthanen wider gemeine unserer landt ordnung und unser sonderlich derhalben beschehen vorpot solches zu thun nicht gepurt, wir auch darumb gegen inen straff furzunemen bedacht, demnach so ist an Dich unser gnedigk begern, Du wollest solch aufgehalten pagament und muntz niemanden wer der sei, ausser unsers vorwissen hienaus geben, sonder in arrest und inhiebirung bis auf ferrer unser schreiben bei Dir liegen und vorbleiben lassen, uns auch bei diesem unserm eigen cammerpotten eigentlich berichten, wieviel solches gelts und pagaments in der somma und was schlagk es ist, wer auch die personen denen solches zugehort und wem sie das zufuren und zukommen haben lassen wollen, solchs in gnaden gegen Dir zu erkennen. Geben auf unserm koniglichem schlos Pragk den vierten Iulii annorum im XLIII, unserer reiche des romischen im dreizehenden und der andern aller siebenzehenden.

Ferdinandus
G. Loxanus subscripsit.

Henricus burggravius Misnensis
serenissimi regis Bohemie cancellarius subscripsit.

Annexum III: Georgius Logschau ad Andream a Gôrka, de conatibus bellicis Caroli V et Solimani II, 5.VII.1543.

Illustrissime Domine, Domine Gratiose.

Cum adeo opportunus se mihi obtulit nuncius, non potui pretermittere, quin has ad Illustrissimam Dominationem Vestram darem literas et aliquid illam de statu rerum nostrarum certiores redderem.

Duo Imperatores cum copiis suis bellicis iam iam sunt in procinctu. Unus christianus, alter ethnicus. Primus, ut invadat Gallo-Thurcum, secundus vero Rempublicam Christianam. Carolus vero iam in Germaniam, Solemanus autem in Hungariam venit. Uterque iuxta conditionem suam bene instructus procedit. Noster cum satis forti, alius cum ingenti exercitu. Romanus ex Ausonia III millia Italianorum et IIII millia Hispanorum pro comitiva ducit, Dominus a Liera,¹⁾ Sue Caesareae Maiestatis milicie Commissarius, Spyre et Vormatie conscripsit XLI vexilla peditum Germanorum, III milia equitum. Habet iam prius Sua Maiestas in Ducatu Iuliacensi cum Principi²⁾ de Arangie²⁾ XXX milia peditum et IIII milia equitum, qui ante dies XI exercitum Ducis Clivensis,³⁾ acceptis omnibus bombardis, profligarunt et dissiparunt. Illustrissimus vero Dominus Comes a Roy⁴⁾ alium et non contemnendum contra Gallum, qui personaliter in metis Haganoniae castra metavit, ducit exercitum. Cui Rex Anglie⁵⁾ nuper XX millia instructissimorum virorum in suppetias misit. Praeterea illi tria milia Hispanorum per Oceanum ante mensem appulerunt. Quod si Deus Optimus Maximus subscribet votis Sue Cesaree Maiestatis, ut copias istas ac vires suas coadunet, certe nihil pretermittet eorum, quod ad rem perficiendam cum istis Gallo-Thurcis conducebit. Nos autem hic interea, ut poterimus, cogimur rebus nostris consultum ire, accepto Servatore nostro pro clypeo.

De rebus, quibus Regia Maiestas Illustrissime Dominationi Vestre scribit, vellem, ut Illustrissima Dominatio Vestra se benevolam in iis prestaret, quia non modo ex eo singularem Suae Maiestatis gratiam captabit, verum etiam non parvipendendam recompensam ac mercedem accipiet. Id ut Illustrissima Dominatio Vestra sibi certo persuadeat, velim. Reliquum est, si Illustrissimae Dominationi Vestrae integrum est vel comode fieri posset, ut mihi per presentem nuntium cum uno equo, presertim in ista necessitate, succurrat, faceret mihi Illustrissima Dominatio Vestra, cui me unice commendo, rem valde gratam, omni genere et officii et servicii futuris temporibus recompensandam. Pragae, V Iulii, anno MDXLIII.

Illustrissime Dominationi Vestre
deditissimus
G. Loxanus etc.

In dorso: Copia literarum G. Loxani ad Comitem de Gorckau, datarum Pragae, V Iulii 1543.

z) sic in ms.

1) Ioannes a Lierre.

2) Gulielmus de Orangia

3) Gulielmus.

4) recte G. de Roelx.

5) Henricus VIII.

Annexum IV: Verancsics, praefectus Albensis, ad Andream a Gôrka, de sua ad regem Romanorum legatione, 8.VII.1543.

Spectabilis et Magnifice Domine, mihi semper Observandissime, salutem, omne bonum et servitutis mee commendacionem.

Ego, ut iam incipiam officiis meis erga Dominacionem Vestram Magnificam satisfacere, quae perpetuo illi addixi et obnoxia feci, redditum meum ab Serenissimo Romanorum Rege Cracoviam, hincque in Transilvaniam discessum, et quomodo habitus sim ab ea Maiestate, perscribere nolui obmittere, ut vel iis brevisculis litteris, quantam inserviendi Tuae Magnificae Dominacioni habeam animi propensitatem, declararem.

Itaque quum Pragam, una cum Reverendissimo Domino meo collega, Domino Episcopo Camenecensi,¹⁾ pervenissemus, honestissime excepti fuimus per duos praecipuos eius Maiestatis Consiliarios, quorum alter Dominus Zabka, alter summus Curie Regie Iudex extitit. Die tertia per eosdem viros in arcem deducti, perbenignam habuimus audienciam. Duobus diebus sequentibus Rex utrumque nostrum ad privatum colloquium seorsum accersivit, in quo mecum presertim quinque ferme horas exegit, cum summa familiaritate et indulgentia libere conferendi. Et quantum pro meo tenui captu conicere potui, plurimum mihi afficiebatur, dum ego varia copiosa et quam plurima in rem videbar disserere. Postridie invitavit nos ad sacrum in arcem et convivium, cui solum Pontificis²⁾ Legatum,³⁾ Oratorem Venetum⁴⁾ et nos adhibuit, tantaque facundia atque affabilitate tunc mihi eius Maiestas placuit, quod non credebam eventurum, ut ipsemet etiam mirer. Profecto omnia digna Principe quovis maximo in eius Maiestate cognovi fortunamque acerrime sum execratus, quae illi favere adhuc renuit. In hoc convivio meminit etiam Tuae Dominacionis Magnificae, et quidem egregie omnia, neque credo ullum esse Principem virum in Regno Poloniae, quem magis complectatur, memorans plura eius animi in se testimonia.

Postero die datum est nobis responsum, etsi non omnino quod volumus, satis tamen ex sententia, nempe alterum de duobus concedens. Nam ego totam hereditatem regii pueri⁵⁾ et transactiones, Varadini cum Ioanne et Ferdinando habitas, plenissime confirmari petebam. Collega meus, nomine sui Regis, pro libera duntaxat possessione Transilvanie instabat, donec hereditas prefata redimi et reddi posset. Quod et concessit, sed condicione non admodum exoptabili. Nam vult, ut simulac Turca decesserit, eius Reginalis Maiestas⁶⁾ pacta tractatus per Seredy⁷⁾ habita exequatur. Nimirum, ut se Scepusium conferat, et acteptis duodecim millibus florenorum, expectet hereditatis redempcionem. Et nihilominus quam primum Imperatorem Carolum intelliget esse in Germania, ut mittat Commissarios cum pleno mandato, qui coram ipso Carolo et mandatariis Serenissimi Regis Poloniae de ulteriore et postrema compositione eiusmodi controversiarum finem nanciscantur et ponant. Id quantum vigoris sit habiturum, non video. Scio tamen tempus duntaxat teri et res agi, non debito ordine fortasse, quum aliud nequit fieri sub tot distractionibus. Hispani cum Gallo et sub adventu Turcarum dubioque in Germania apparatu existentes, et vereor, ne Turca nos ad alia nunc adigat, et hec omnia, quae hic egimus, evadant frustranea.

Habet publica Tua Dominacio Magnifica. Venio ad privata. Ego hinc, Deo duce, cras discedam in Transilvaniam, futurus ubique addictus Tuae Magnificae Dominacioni, quaecunque loca me habuerint. Solum illud vehementer oro, ut eius amorem, quo me dignum esse voluit et quem mihi tocies, presente tota Cracovia et Polonie regia, testatum fecit, perpetuo

augere non gravetur. Cui etsi obsequia atque officia mea par esse non poterunt, esse tamen conabuntur, et perpetua observancia pro satisfactione iudicari debebit. Quoniam autem Serenissimus Rex Romanorum, sicuti et ipse se et cum [eo] sui singularem gratiam mihi obtulerunt, nihil dubito de eius in me clementia. Quare Tuam Magnificam Dominacionem oro, velit iam aggredi negocium illud cum eius Maiestate de re mea, idque interdum et valde caute ac summa cum dexteritate. Si tamen modus aliquis sine nota aliquali ad hanc rem movendam offerri poterit alioqui cum ofensione Regine mee, ne vivere quidem putabo dulce. Eius enim Regie Maiestati obtuli me ex animo servitutum, sed post Reginam meam et eius filium Illustrissimum, cui dudum iam me paterna gracia et non mediocria ornamenta, beneficia, affixerunt. Ni fallor, modestissime id eius Maiestas audivit et probavit constanciam. Et quantum ab amicis audivi, non extremi pensi incepti esse apud tantam Maiestatem. Verum non nobis, Domine, sed nomini tuo da gloriam.

Dum Praga discederemus, utrique nostrum eius Maiestas misit munera, Reverendissimo Domino college meo unam ingentem cuppam duplicem Vitembergensem, mihi duos mediocres Hungaros, sed magni operis et precio pares iisdemque viris Consiliariis.²⁾ Ipsa die prosequi sumus ad unam lapidem, ne quid incepto honori, a tanto Rege nobis prebito, defuisset. Sed ne sim longior, ego ad meam Reginam festino. Cui ubi multa exposuero, et inter cetera de Vestra Magnificencia, si quid preterea in illo afflicto et pereunte Regno Dominacioni Tue Magnificae inservire potero, mihi iubeat, ut cuius servitori suo. Revertor enim in patriam magnis et extremis pene difficultatibus occupatam. Cesar siquidem Turcarum⁸⁾ arcem Soklios⁹⁾ intercept, Valpo solo aequavit et civitatem Quinque Ecclesiensem vacuam occupavit. Nunc in Albam Regalem vires sue intenduntur. Cassovia petitur, frater Georgius¹⁰⁾ cum copiis omnibus Transylvanis et Petrus Petrovicz cum Rascianis in castra Cesaris personaliter actersuntur, Regine omnia salva et pacifica pollicentur... Cracoviae, die 18 Iulii 1543.

Vestrae Magnificae Dominacionis
Wrancius.

2) sic in ms.

1) Andreas Zebrzydowski.

2) Paulus III.

3) Hieronymus Verallio.

4) Morosini.

5) Ioannes Sigismundus.

6) Isabella.

7) Casparus Serédy.

8) Solimanus II.

9) Soklós.

10) Georgius Utišenović, alias Martinuzzi.

N. 797.

Roszczyzny (Rościny?), 18.VIII.1543.

*Ioannes Stanislai Bielewicz, gubernator terrae Samogitiensis,
Alberto in Prussia duci
pro filio suo Nicolao, ad commendationem Ioannis Hlebowicz, palatini
Vilnensis, a duce in servitutem suscepto erudiendoque, gratias agit;
duos equos eunuchos dono mittit.*

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.368.

Christophorus Konarski

Alberto in Prussia duci

*de imperatore Turcarum in Buda deque aliis locis ab eo expugnatis;
de eius saevitiis; de Valachis ei in auxilium missis; de regis senioris
infirmirate.*

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Levavit me magno onere Dominus exhibitor litterarum praesentium, Reverendissimi mei¹⁾ consanguineus, qui ea, quae descripturus eram Vestrae Illustri Celsitudini, diligentius uberiusque, quam ego scripsissem, denuntiet. Hic enim audivit satis prolixè omnia, quae indies ex Ungaria a Turcarum tyranno vel aliis Dominis Ungariae adferuntur.

Hoc unum tamen addam: Caesarem Turcarum²⁾ iam Budam 11 die Iulii pervenisse et Strigonium summis viribus et furrenter premere obsidione. Et in tribus irruptionibus et impetibus Turcarum in Strigonium decem millia ex numero Turcarum periire. Quarto autem impetu facto in nostros, summo cum labore 9 die Augusti Strigonium expugnarunt nostrosque omnes inaudita pena trucidandos Tartaris dederunt. Ex litteris Reverendissimi Domini Episcopi Varadiensis,³⁾ ad Regem missis, intellexi Caesarem Turcarum desideraturum, immo repetiturum Cassoviam et Albam Regalem, quam nunc summa vi expugnat. Ex qua⁴⁾ Comes Czrenensis⁴⁾ prima vigilia noctis fecit irruptionem in Turcas eorumque inproviso 5 millia armatos deposuit et profligavit. Cassovia ea si non reddetur, timendum erit miseris Ungaris, si reddetur, nobis. Praeterea vult Caesar, quod primores Regni veniant ad osculum manus suae. Id, quod nulla ratione persuadebit. Timent enim capitibus suis, quae fortasse perderent, si comparerent. Si vero non advenerint, declarabunt inobedientiam et infidelitatem suam, propter quod habebit occasionem in eos animadvertendi. Quae animadversio ne in nos quoque relabatur, trepidamus et horremus.

Nunc victualia omnis generis disponuntur. In nobiles Ungariae se sevissimum ostendit eosque gladio ad poenitentiam⁵⁾ profligit. Rusticos autem sibi nimium devinctos facit,⁶⁾ summisque muneribus eis datis eos dimittit, prius expertis ab eis eorum dominorum consiliis. Item Princeps Muldaviae et Wallachiae⁵⁾ misit Caesari 5 millia Wallachorum in auxilium, qui cum Budam ad Caesarem optimo ornato auro et argento (ut nihil supra) se iactanter ostentare venissent, Caesar⁴⁾ miratus eorum petulantiam, quod iam ornate advenissent, spoliatisque Wallachis et exdutis aureis vestibus, sub iugum eos sibi misit mandavitque severe, ut universi acceptis remis navem in Danubium ascenderent, et caeteris militibus com meatum et aliud necessarium contra naturam aquae fluenti⁷⁾ remis et funibus traherent. Et sic miseris preter spem evenit.

De Rege seniori nihil habeam,⁷⁾ quod Vestrae Illustri Celsitudini scribam, tantummodo Suam Maiestatem suo fauciliari morbo hic in solitudine detentam esse, et nos in exilium pulsos esse pro peste Ovidiique vitam agimus in solitudine... Peto, me Vestra Illustris Celsitudo excusatum

habeat, quod minus frequentius quam debeam scripserim, nam detineor ex inopia nuntiorum, qui hactenus ad nos pro peste frequentare non audent. Datum Niepolomicz, XXII Augusti, 1543.

Raptissime
Vestrae Illustris Celsitudinis
obsequentissimus servitor
Christophorus Konarsky

- a) sequuntur tria verba expuncta.
b) in ms. poenitentiam
c) sequitur expunctum: ut nihil supra
d) sequitur expunctum: spolia
z) sic in ms.
1) Samuel Maciejowski.

- 2) Solimanus II.
3) Georgius Utišenović vel Martinuzzi.
4) Nicolaus Zrinyi.
5) Agitur vel de palatino Moldaviae, Petro Rareš, vel de palatino Valachiae, Radu Paisie.

N. 799.

Plotele, 23.VIII.1543.

*Georgius Bielewicz, tenutarius Plotelensis Telschowiensisque,
Alberto in Prussia duci
pro subdito regis Gregorio Urnik, cui filius a praedonibus occisus est, ut
ei iustitia administretur.*

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

N. 800.

Niepolomice, 26.VIII.1543.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
de causa Gedanensium; de re monetaria; de appellationibus; mittit nova
ex omnibus orbis partibus; de arcibus in Hungaria a Turcis captis
deque regina Hungariae Isabella.
(Adest versio germanica)*

Sigill.

*(Annexa: I. Nova de 31.V.1543 cum versione germ. de imperatoris cum
rege Angliae amicitia, et de regis Galliae cum Turca coniuratione.
II. Nova ex Roma, 1 Iulii et ex Praga 24 Iulii 1543 scripta a Marsupino,
cum versione germ.: de Turcarum et principum christianorum bellicis
praeparationibus. III. Exempl. litterarum Pauli III ad Sigismundum I
de 21.VII.1543, cum versione germ., de discordia inter imperatorem et
regem Galliae; de Concilio Tridentino ad tempus suspendendo.)*

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

*Binas litteras Illustrissimae Dominationis Vestrae eius tabellarius Do-
manski mihi attulit, in quarum alteris mihi Gedanensium causam com-*

mendare dignatur, in alteris mihi gratias agit, qui intercesserim, ut malleo illam ad ferias Bartholomei uti liceret.

Quod Gedanenses attinet, eorum causae patrocinium suscipiam libens. Tantumque eos adiuturum me polliceor, quantum dignitatem auctoritatemque Maiestatis Regiae passuram arbitrabor. Ipsa Maiestas Regia satis, ut arbitror, prolixè, quantum cives illi deliquerint quantumque eis in gratiam Illustrissimae Dominationis Vestrae donaverit, illi descripsit. Quae tantum est hac illorum contentione commota, quam adhibent, ne coram Maiestate Regia ipsimet se sistant, ut non possit illos non suspectos habere. Quumque bis vocati in iudicium non paruisent causaque iam cecidissent, ut Maiestati illius iam liceret in eos tanquam in damnatos quidvis statuere. Tamen in gratiam Illustrissimae Dominationis Vestrae alium adhuc semel diem dicendae causae, quam iam amiserant, illis dixit. Quam diem quod auctoritate Senatus dixit, non vult licere sibi, ut eam mutet. Quare nihil sum ausus contra hanc eius Maiestatis sententiam petere, quum in eo agi suam dignitatem existimet. Caeterum in termino patrocinium meum paratum illis fore polliceor. Quin etiam videretur mihi valde eis Illustrissima Dominatio Vestra commodatura, si eis persuaserit, ne se tanto Maiestatis scelere alligare audeant, sed ut compareant. Non est enim unquam Maiestas Regia in suos hac saeveritate aut crudelitate usa, ut aliquem vel immeditatum causam dicere iuberet, vel indicta iuberet, vel indicta causa condemnaret. Illis quoque veniae erit et gratiae locus, si ad eam se conferre voluerint sique ipsi Maiestati concedere, non Maiestatem sibi, aequius iudicaverint.

De mallei usu ad ferias usque Sancti Michaelis prorogando Maiestas Regia, quamquam aegre, assensit tamen postulationi Illustrissimae Dominationis Vestrae. Qua in re diligentem habuit promotricem Maiestatem Reginalem, me suffragante.

De appellationibus quod scribit Illustrissima Dominatio Vestra habere se in foederum articulis clare omnia descripta, ut non possit in dubium vocari, si inter Maiestatis Regiae et Illustrissimae Dominationis Vestrae Commissarios sententiae aliquando diversae pronuntiarentur, cuius arbitrio dissensio tolli deberet, nos hic foederum scripta non habemus, propterea quod pestis nos tumultuarie Cracovia exire coegit, ita ut multa Cracoviae nos relinquere oporteret. Sed posteaquam haec foederum capita in Senatu commonstrabuntur, unum non commutabitur verbum, quin iure suo Illustrissima Dominatio Vestra perfruatur, nec indignum se arbitretur in Senatu cum articulis foederum ostendendis aliquem mittere.

Admonuit me servitor meus Christoforus Conarski de Commissariis secundum postulata, quae, quum²⁾ hic esset, Illustrissima Dominatio Vestra dedit, designandis. Verum ea postulata cum caeteris fere rebus omnibus Cracoviae reliquimus. Caetera autem negotia, quibus hic occupor, memoriam eorum excluserunt. Quare rogo iterum hac de re vel mihi vel meo Conarski describat, et quod mandabit, confectum feret.

Nova hic habemus multa ex omnibus orbis partibus. Quae nobis ita totum orbem turbare nuntiant, ut vix salus ipsa, ut est in proverbio, servare nos posse videatur. Hungariae firmissimas arces Caesar Thurcarum coepit: Quinque Ecclesias, Wolpam,¹⁾ Soklos et novissime Strigonium, arcem et natura loci et presidiis Italarum ac Hispanorum munitam, expugnavit. Nunc Cassoviam cogitare dicitur, quae a patria nostra bidui itinere distat. Tanta nunc esse crudelitate in omnes equestri ordinis homines dicitur, ut nullum ex eo ordine vivum relinquat. Plebem duntaxat suam reddat, quo fit, ut plebei ad Dominos suos prodendos excitentur. Regi-

nalis Maiestas Hungariae²⁾ in arce Dzal³⁾ arce Transilvaniae, habitat, ubi et Monachum⁴⁾ esse aiunt, nunc omni consilio et auxilii spe destitutum.

Quae ex Italia ad nos perferuntur, ea in schedis istis Illustrissimae Dominationi Vestrae perscripsi.

Mitto Illustrissimae Dominationi Vestrae immunitatem ab officio scabinatus Conrado, civi Gedanensi, quam a me mitti sibi voluit. In omnibus rebus post etiam, quibus Illustrissima Dominatio Vestra mandabit, lubenter profuero et inserviam...

Datum in Niepolomicze, XXVI Augusti, anno Domini MDXLIII.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

z) *sic in ms.*

1) *Iovalium.*

2) *Isabella.*

3) *Gyalu.*

4) *Georgius Utišenović, alias Martinuzzi.*

Annexum I: Nova de 31.V.1543. De imperatoris cum rege Angliae amicitia, de regis Galliae cum Turca coniuratione.

Nova praeter haec nulla sunt, quod ingratam sibi admodum accidisse eam Imperatoris cum Anglorum Rege¹⁾ affinitatem, quasi in contemtum Sedis Romanae, cum homine haeretico et Ecclesiae infenso facta sit, Papa²⁾ declaravit. Cui Imperator per litteras se demirari respondit, quam ob rem Sanctitas Sua tantopere in hanc coniunctionem seviet, quae brevi effectura est Regem illum Ecclesiae amicum. Gallorum vero Regis cum Turca contra universam Rempublicam Christianam coniurationem factam ratam haberet eamque quodammodo amplecteretur, cum nunquam hoc scelere, toti Orbi Christiano periculoso, offendi visa sit. Immo multocius petita, ut excommunicationis sententiam in eum promulgaret, non modo negaverit, verum etiam facta sua excusare, rem in necessitatem reiciens, conata fuerit.

Offensus hoc responso non mediocriter Pontifex dicitur. Nollet enim, etsi Galli partibus melius sit affectus, non neutralis videri, quod id cum periculo Ecclesiae seu bonorum eius esset coniunctum. Itaque nec per litteras nec per Nuntios respondere quicquam voluit, volens ipsemet cum Imperatore colloqui, qui tardius, quam sperabatur, in Italiam appulit. Non tam autem propter haeresim confederationem istam Papae ingratam esse plurimi ferunt, quam quod metuit, ne Gallus in arctum cogatur Hispanique postea aliquid moliantur in Italia. Nec modo Pontificem ipsum, verum et omnes Italos affinitas ea remordere videtur, quod toti Italiae nonnihil periculi eam allaturam videant. Superioribus diebus Itali quidem susceperant cogitationem de prodendo Gallis opido fortissimo et munitissimo Pizzicito³⁾ haud longe a Pavia, in quo olim captus Rex aliquot asservabatur diebus. Qui cum consilia sua patefacta esse cognovissent, vitae consulentes, in opidum Ecclesiae subiectum, Hieronimi Palavicini, qui proximo carnisprivio neptem ex filia⁴⁾ Pontificis matrimonio sibi iunxit, haereditarium, profugerunt, rati se illic tutos futuros esse. Quo intellecto Praefectus Genuensis⁵⁾ Imperatorius misit proditores profugos repetitum. Quos cum opidani extradere negarent immunitatesque suas allegarent, cum aliquot centis militum Hispanicorum opidum illud aggres-

sus, diu fortiterque se deffendentes vi expugnauit et funditus exussit, incolas plurimos trucidauit XIX^a huius, ac proditores illos extremo affecit suplicio. Quam rem Pontifex fert indignissime, quod bona Ecclesiae more hostium populantur, exeruntur ab iis, qui ab incursionibus aliorum ea tueri deberent. Non tamen offensi animi ullam dat significationem propter Imperatorem, qui maximas secum copias nunc in Italiam adduxit, quantas nunquam antea adduxerat. Romae, ultima Maii XLIII.

1) *Henricus VIII.*

4) *Constantia.*

2) *Paulus III.*

5) *Andreas Doria.*

3) *Pizzichettone.*

Annexum II: Nova ex Roma (1.VII.1543) et ex Praga (24.VII), de Turcarum et principum christianorum bellicis praeparationibus.

Ex urbe Roma prima Iulii.

Classis Turcica, duce Barbarossa, 200 velae, venit in Calabriam, ubi direpto oppidulo parvi momenti, venit ad portum Hostiensem 29 Iunii. Ubi accepta aqua et nonnullis pecoribus, discessit nullo facto damno, immo proclamato, quod omnia Sedis Apostolicae loca erunt secunda et intacta propter Regem Galliae.

29 Iunii, hora 6 noctis, prospero vento discessit versus Galliam ad coniungendam se classi Gallicae, et itura postea contra Imperatorem. Nunquam Romae a mille annis ita est trepidatum, sicuti ea nocte.

Caesar restituit omnia castra Duci Florentino.¹⁾

De Mediolano nihil est actum.

Ex Praga 24 Iulii.

Caesarea Maiestas Spirae XX Iulii collectis omnibus copiis Germanicis, Hispanicis et Italicis, cum 200 tormentis bellicis, maximo apparatu volebat ire in Galliam, recta versus Parisios. Agitur de summa rerum.

Germani Principes petebant pacem a Sua Maiestate Caesarea. Qua obtenta, promittebant se contra Turcam omnes vires suas exposituros.

Rex Galliae habebat exercitum 40 millium peditum et octo millium equitum, omnia ferro et flamma consumebat in Flandria.

Rex Angliae traiciebat exercitum contra Gallum.

Turcus, expugnatis castris Perini Peter, movit omnes vires suas versus Albam Regalem.

Rex Romanorum misit ad Albam Regalem 4 millia Itolorum, 2 millia Germanorum et mille equites Ungaros. Que si poterunt intrare, nihil erit timendum Albe Regali. Sed periculum est, ne possint intrare vel preueniantur.

Viennam misit Rex 8 millia Germanorum. Et quattuor millia Itolorum mittit Papa. Illustris Dominus Lionardus a Felcz est Supremus Dux et Capitaneus Viennae.

Regia Maiestas habebit intra XV dies ultra 40 millia hominum in armis. Et creditur, quod Turcus isto anno non videbit Austriam.

Marsupinus.

Heri vesperi, sub crepusculo, certo hic significatum est ex Germania Inferiori per postas fide dignas, quod iam Romanorum Caesareae Maiestatis et Regis Angliae exercitus, connexi invicem, recta contra Regem Gallorum in Anthoos²⁾ provinciam perrexissent.^{a)} Cumque Rex Gallorum id

praesentire videretur, in fugam cum maximo detrimento se convertit. Non minus tamen ipsum in Regnum usque suum persequi contendunt, vereturque, ne Parhisios quoque opprimerent. Tandem Romanorum Caesaris Maiestatis Generalis Capitaneus in Italia, Marchio scilicet de Gwasto,³⁾ cuidam Marchioni de Zalucz,⁴⁾ qui partibus Gallorum adhaerebat, castrum insigne aliquod et civitatem quandam ademittit ipsumque itidem cepit. Ad- do, quod Turca hodie quidam adductus, preterito triduo sub Buda captus, fatetur Cesarem Turcarum occupasse castrum Zoglos rectaque iter ad Albam Regalem, Strigonium aut Viennam ipsam adfectari. Berglerbeg Budae est. Is cum suo Tartarico exercitu ad Moraviam et reliquas circum- iacentes partes devastandas profecturus.

a) sequuntur verba expuncta: Cumque Rex Gallorum

2) Artois.

3) Alphonsus de Avalos, marchio « del Vasto ».

1) Cosmus I.

4) Franciscus de Saluzzo.

Annexum III: Paulus III ad Sigismundum I, de discordia inter imperatorem et regem Galliae; de concilio Tridentino suspendendo.

Paulus Papa Tercius.

Charissime in Christo fili noster, salutem et apostolicam benedictionem.

Speraveramus fore, ut Dei misericordia nostras actiones coadiuvante, aliquid in proximo colloquio, quod cum Serenissimo Cesare habuimus, ad concordiam inter eum et Regem Christianissimum proficere Tuamque Serenitatem, tanquam optimum Principem et erga publicam utilitatem semper optime animatum, eo nuncio letificare possemus. Sed factum est nostris et populi christiani peccatis,²⁾ ut omnem laborem et vie et opere nostre frustra insumpserimus, nec quicquam vel ad ipsam concordiam vel ad frequentacionem Universalis Concilii Tridenti indicti, quod nostre persone appropinquacione frequentius nos reddituros credebamus, proficere potuerimus.

Nam quamvis Legati nostri tot iam mensibus cum nonnullis Prelatis, hinc a nobis profectis, Tridenti expectaverint, ut ceteri Prelati, precipueque ex vicina Germania et locis ei propinquis, convenirent, tamen paucissimi ac fere nulli convenerunt. Sed alii propter bella inter christianos Principes vigentia, alii pro diversitate provinciarum aliis de causis, nonnulli ob vicinitatem Lutheranorum suas ecclesias tuto deserere ac personaliter ad Concilium venire non posse se nobis excusarunt.

Quam ob rem nos considerantes (id quod omnibus manifestum est) in tanta perturbacione rerum tantoque concursu bellorum, tam terrestrium tam maritimarum, quibus universa Christianitas (sicut Tua Maestas audire potuit) hoc miserabili tempore concutitur, cum suas omnes curas ad sua quisque vel a fidelibus vel ab infidelibus defendenda convertere cogatur, impossibile esse ipsum Universale Concilium nunc celebrari, propterea meliora tempora expectare coacti, interea Prelatorum ad Concilium non venientium consciencias ulterius illaqueatas non tenere nostramque sedem et statum temporalem Sancte Romane Ecclesie (qui sane adventu clasis²⁾ Turcarum per mare Tirenium,²⁾ haud procul nostro statu nunc vagantis, maxime sunt perterriti) nostro reditu ac presentia confirmare et tueri, quamquam inviti, decrevimus. Itaque re mature perpensa ac diu deliberata, tandem de consilio Venerabilium Fratrum nostrorum Sancte Romane Ecclesie Cardinalium, celebracionem ipsius Concilii Univer-

salis eo usque suspendimus, donec per Dei clementiam meliora et ad id apciora se offerent tempora. Que ab eodem Deo nobis quam primum concedi et optamus et humiliter petimus. Hec autem omnia licet ex aliis nostris generalibus litteris propediem sub plumbo expediendis plenius apparitura essent, Tue tamen Serenitati particulariter significanda duximus, ut et ipsa rem nosset celerius et facti nostri ratio ei constaret, quam illi, ut amantissimo filio nostro et pientissimo Regi, speramus et cupimus probatam esse. Datum Ancone, sub annulo Piscatoris, die XXI Iulii, MDXLIII, Pontificatus nostri anno IX.

z) sic in ms.

N. 801.

Niepołomice, 26.VIII.1543.

Christophorus Konarski

Alberto in Prussia duci

refert novitates ex Hungaria et Austria: de imperatoris Turcarum Budam adventu et de aliis castris ab eo expugnatis; de Vienna ad defensionem parata; de rege Romanorum Pragae commorante; de regis Sigismundi I valetudine.

Sigill.

(Versio germanica ipsius epistolae manu Christophori Konarski scripta; annexum: «novitates» ex Hungaria de obsidione Strigonii, item manu Konarski exaratae).

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Etsi, Illustrissime Princeps, paucis ante peractis diebus uberius per mercatorem quendam Gedanensem de omnibus rebus, presertim novitatibus ex Ungaria novissime allatis, Vestrae Illustri Celsitudini scripserim, ut nunc plane deest quod scribam, tamen (ne ignavus in meo debito officio iudicer), nec hunc tabellarium Vestrae Illustris Celsitudinis sine meis litteris hinc ire^{a)} mei muneris esse videbatur, quibus tantummodo aliqua repeterem, quae prioribus inscripsi.

Quod Turcarum Caesar¹⁾ in itinere, antequam Budam venit, tres munitissimas arces, praesidiis Ungarorum et Germanorum, Quinque Ecclesias, Valpo et Sochlos expugnavit nostrosque omnes extremo supplicio dedicavit. Postridie post ingressionem Budae maiorem partem copiarum suarum Strigonium, alteram autem partem minorem Albam Regalem versus premere obsidione ablegavit. Strigonium vero 9 Augusti quarto impetu, ^{b)} durante ad vespertinum usque tempus,^{c)} Hispanis et Italis recenter et furenter resistentibus, viribus iam nostris deficiantibus, expugnavit.

Inde Cassoviam et Viennam versus ipsis summis copiis tendere pro certo dicitur, quod Deus procul avertat!

Vienna tamen affirmatur omnibus tormentis et apparatibus bellicis, profundis et militibus aliisque rebus necessariis bene provisam^{z)} esse. Et pro certo ferunt Comitem de Salm, Dominum Sigismundum de Herber-

stein, Leonardum a Felssen, nescio quem quartum, cum magnis copiis se iam Vienne conclusos²⁾ esse, Turcarumque impetum et adventum indies devotively expectant. Tartari etiam, qui sunt mercede a Caesare conducti, quotidie Austriam et Moraviam comeatus causa invadunt, ut nimium grave impedimentum sint nostris, ita ut fere nullus tutus transitus a Cracovia Vienam esse possit. Et ita hae nationes summa calamitate et miserabili fatalique fortassis bello flagrantur, affiguntur et poenitus disrumpuntur.

Serenissimus et pius Rex Romanorum omnes suos sub iuramentum ad bellum vocavit et ipse ibit in hostem. Si alias Deo placet, Prage se continet. Caetera prolixius et copiosius ex litteris Reverendissimi mei²⁾ et meis prioribus litteris Vestra Illustris Celsitudo accipiet. Noster Rex senior redditus est pristinae valetudini et ultima Augusti, ut intellexi, hinc Novam Civitatem ex solitudine et exilio isto sit profecturus... Datum in Niepolomicze, XXV Augusti, 1543.

Raptissime

Vestrae Illustris Celsitudinis
Obsequentissimus servitor
Christophorus Konarsky.

a) sequitur expunctum: volui
b)-c) in margine.
z) sic in ms.

1) Solimanus II.
2) Samuel Maciejowski.

Annexum: Nova ex Hungaria de obsidione Strigonii.

Novitates.

Es sein unss gestern etliche unsere Italianer, die in der besatzunge Gran gewesen, hein komen, die mir angezeigth, wie es mith dem geschloss ergangen. Er, der Thurcke, hat dass geschloss 9 tage nocheinander aufs heftigesth beschossen und dorauf zu 6 maln gesturmbth, die dy unsern erhalten, aber den 7. tag dieses mands haben sy bey ainer stundth vor tages zu sturmen anfangen, der pyss auf mitag gewerth. Auf solchs hot ynen der keiser lassen anzeigen, wo sy yme dass geschloss wollen aufgeben, das er sy mith heftiger handth mith den jungen wolth zihen lossen abziehen. Da haben sich dy unserigen in ain handig begeben und ist ain stilstand pis auf den dritten tag gemachth, in dem sein der hern Lasskan¹⁾ und Soliman ins leger zum keiser und ersth am donnerstag gar spadth widder in dass geschloss gekommen. Auf den freytag frue haben sy dem Turken dass schloss ubergeben. Da hat man die unsern erstlichen heissen die puchsen von sich legen und also vor dass geschloss herausgehen lassen. Vor dem geschloss hat man ynen auch die weren und wass sy gehabth genomen und hot sie also vorhalten biess auf den suntag zu abendis. Do hot man sie all, was man von jungen leuten nith aussklaubth, ubergefurth auf das landth und darvon lossen zihen, und zeucht also der Lasskan mit dem haufen zu fuessen auf dissien landt Wien zue. Der turkische keisser ist baldh aufgesprochen und zeucht aufwertz und, wie man sich horen lossen, Wien zue. Goth der Almechtige, wolle sich unser

erbarmen. Ich pieth euch, was yr habth, lasth michs wyssen auch bey dem aygenem pathen auf mein zetunge, dergleichen thue ich hinwider.

Bey Gran ist noch ein wascha mit volcke, der lesth dass geschloss widder mit gewalth zuerichten und pauen. Es ist noch biess auf diese stundth kein Turcke auf diesem land und ist nichts, dass Pastuch²⁾ sey eingenomen.

Uf 14. Augusti alss nechten spath sein unsere hayer, so in belegerunge Gran gewesen, zu uns widder heim komen, ist unter 13. mir ainer umbkomen und etliche geschossen worden, dy andern gesundt. Der Thurck hat was^{a)} uns volck ist gewesen, mit dem turken scheff lassen uberfuren und yr kheinen leide gethan, mit fridt lossen abzihen.

Den Lasskhan obersten und Salmankho³⁾ sampt andern Italianern und deuschen knechten, die alle hot der Turke frey gelassen, abzihen und mit geleidts leydten durch dass leger auf Win ader die hien wollen, pelaiten lassen, aber keinem wider hauptman noch ander werth gelassen, noch brothmesser, alles von inen genomen, was sie gehabth und dy taschen geraumbth, wass sie bey inen gefunden, alles genomen. Was jungh volck in Grann gewesen und viel junge weiber, so dass krichesvolck bey sich gehabth, hat der Turck alles lassen hinweg uberfuren. Der Turcke selber mit aigner person und macht zeucht aufwerts und wie man sagt, sein ganz furnemen auf Wien. Wiwoll die gemelten heyer sagen, das er auf Altenburg zu zihi furnemens, aber es ist zu besorgen, auf Wien zu.

Den andern haufen Turken mit etlichen waschen hat her auf Stulweyssenburg einzunemen zugeschiketh, aienen wascha mit 40000 Thurken zu Grann blieben lassen.

Der Turcke mit aller macht 13 ganze tage und nacht an Grann mit sturmen gearbeit wie gelassen, dass alles krigesvolck darinen muede und erlegt wirdth worden, und alss bald die Turken den wasserthurmen eingenomen, ire turkische fendel hinaufbracht, hat man von baiden teylen ein berednus gehalten. Lasskhan hat auff 3 tag stilstandt begerth. Dass im der Turke vorwilliget und den Lasskhan mitsamph Salomanckha zu sich geforderth und sie beide die zeit vorhalten und diesse zeith dass schloss aingenomen und dass krigsvolck lossen abzihen.

Und wie wir vornomen, dass gross mangl am wasser auf Gran gewessen, das man mit dem wasser auss den zistern kein zwier brodt zu backen genugsam gehabth.

Wan wer volck darinne gewessen, dass sych heth mugen wechseln, het man mit Gottis hulfe das schloss erhalten. Der Lasskhan ist ubel zu fuss von schyssen, ist im mit ainem stein an dy schenkel geworfen daruber geschlagen. Der Turcke hot im ein ross geben, dass er zu raiten hat. Er hat den turkischen keysser hoch vormaneth, wy er im zugesaget geleidt, das er keinen glauben heldth. Soll der Turcke auf dem plassen schiebel treten haben und inen angelobeth, dass er im dass halten wil, wass er im zugesageth hat.

b) Zeitung wie Gran
gewonnen sey.^{c)}

a) *sequitur expunctum* jung

b)-c) *alia manu*.

1) Stanislaus Laski.

2) Pestum.

3) Gabriel Salamanca ab Ortenburg, thesaurarius regis Ferdinandi I.

Andreas a Górká, castellanus Posnaniensis,

Alberto in Prussia duci

refert de negotio intercepti argenti et de praedonibus eius facinoris reis capiendis.

(2 schedulae adiunctae)

Sigill.

(Annexum: litterae G. Loxani ad Górká, Pragae 18.VIII.1543 datae: de Turcarum progressibus in Hungaria; de exercitus Anglici in Galliam invasione; de imperatore.)

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Actepi literas Illustrissime Dominacionis Vestre, quibus ad postulacionem Senatus Wratislaviensis iterum commendare dignata est mihi negocium intercepti argenti. Quod quia Illustrissima Dominacionem Vestram attineat, sitque sub signo eius a predonibus sublatum, ac eius partem aere suo solverit, cupiat magnopere operam a me preberi, ut autores perpetrati maleficii puniri et reddi argentum negociatoribus, quibus ereptum est, possit. Neque dubitare se, quin et iussione Sacre Regie Maiestatis et fraterna eius (quam ego paterne gratie loco agnosco) amicitia permotus, non minori diligencia quam voluntate sim deinceps eciam curaturus.

Intellexit procul dubio Illustrissima Dominacio Vestra ex prioribus meis, quantum cure mihi fuerit istud negocium, ad cuius sicuti inicio pervestigandi atque explorandi, ita nunc ad calcem perducendi studium, etsi me ratio officii et iusticie debitum vehementer extimulet, tamen summa et singularis in Illustrissimam Dominacionem Vestram animi propensio, cui omnia mea officia debere me ingenue fateor, cogit,^{a)} ut hac in re plus eciam, si possim, faciam. Tamen nondum eo res deducta est, ut possit argenti restitucio fieri. Dilapsi sunt enim, perpetrato facinore, precipui ex predonibus, apud quos in manibus argentum haesit. Administri tantummodo et affectatores facinoris plebei aliquot, ad quos minimum eius prede pervenit, captivi habentur. Hoc tamen in hac re certo exploratum mihi est, in domum Alberti Richwalski, statim cum ereptum esset argentum, deportatum fuisse eiusque domo^{z)} pro receptu predones habuisse.

Cui detinendo, et quod vel author vel conscius et particeps maleficii fuerit, spesque damni compensandi ex illo dependeat, mea nunc opera invigilat, cuius conatus aliquocies iam, ut satis callidus est, vaferrime elusit. Is enim, cum sit homo familie nobilis et copiose, locum subinde mutat, nec fere nisi interdum rarissimeque domum ingredi solet, exploratoribus utitur multis, quos intentos habet, si quoquam ministri ab officio pedem extulerint. Hec res in mora est, quominus totum negocium potuerit adhuc in effectu esse. Quod si quispiam hominum, ego profecto, deductum atque transactum cuperem, non mea tantum causa, cui non parum sollicitudinis et impendii adfert, sed Illustrissime Dominacionis Vestre et illorum negociatorum Wratislaviensium, quorum in ea proprium incommodum vertitur, habet Illustrissima Dominacio Vestra expositam racionem eius more. Que sicut probare dignata est diligenciam in re exploranda a me prestitam, ita ferre adhuc aequo animo dignetur, quoad^{z)} per occasionem fuerit ad possibilem aliquem exitum deducta. Nam ex quo conatus is eius detinendi aliquocies iam non successit, videaturque facul-

tatem eius summa vafricie sua in longum differre posse, stat sententia in ius a me vocandum esse et reum postulandum, quod quia ad diem lune, quae erit decima Septembris, facere constitui, scribam Senatui Wratislaviensi, ut pro termino eiusdem diei aliquem suorum mittat, qui nonne damno affecturum, querelam facti apud officium meum Posnanie instituat. Quod si videretur Illustrissime Dominacioni Vestre eadem de re suorum aliquem mittere, hoc in eius arbitrio erit, nisi longinquitas itineris impedimento fuerit. Cum tamen secundus terminus a primo, isque peremptorius, iterum illi in duabus septimanis prefigetur, qui in diem XXIIII Septembris incidet, poterit, si ita ei videbitur, pro illo die aliquem ex suis mittere.

Porro quod confessiones captivorum attinet, cum adhuc non sit ex eis supplicium sumptum, non extabat scriptum, quod Illustrissime Dominacioni Vestre mitteretur. Qua in re nihil, suo tempore, si quid fuerit idoneum et pertinens, Illustrissimam Dominacionem Vestram celaturus sum.

De rebus novis mihi communicatis ago gratias Illustrissime Dominacioni Vestre. Quorum cum ad me etiam minime plausibilium, imo vero mestissimorum nonnihil hisce diebus allatum sit, communicanda vicissim Illustrissime Dominacioni Vestre volui. Que ex annexis litteris dignabitur intelligere... Datum Posnanie, XXIX Augusti, anno Domini MDXLIII.

b) Illustrissimae Dominationis Vestrae
servitor

Andreas Comes a Gorka etc. manu sua.
subscripsit.^{c)}

a) in margine.

z) sic in ms.

b)-c) manu propria.

Schedula adiuncta:

Post scriptas litteras allate sunt mihi altere littere Illustrissime Dominacionis Vestre, quibus litteras, quas legendas illi miseram, rursus ad me remittere dignata est. Consulto autem feci, quod in litteris meis, ad Serenissimum Dominum Romanorum etc. Regem scriptis, mencionem harum personarum, ad quas negotium intercepti argenti pertinet, praetermisi. Quod ipsum gratum esse Illustrissime Dominacioni Vestre perliberenter audio.

Ceterum quoniam non dubito Senatum Wratislaviensem missurum esse Posnaniam pro termino citacionis memorate aliquem negociatorum, quibus actio erepti argenti competit, existimo non necesse esse, ut aliquem suorum Illustrissima Dominacio Vestra mittat.

Schedula adiuncta II:

Post scriptas has priores adlata sunt ad me alia nova, que etiam communicanda Illustrissime Dominacioni Vestre volui, exemplum videlicet litterarum a Summo Pontifice¹⁾ Sacre Regie Maiestati scriptarum. Et exemplum cuiusdam, qui ex Hungaria de exitu oppugnacionis Strigonii scripsit, in quo exemplo si videbitur nimium esse scriptum, facile et ipse feram, vix enim verisimile esse, ut tot etiam oppugnacione non multorum dierum perierint ex Turcis.

1) Paulus III; (litterae desunt).

Annexum: Georgius Logschau Andreae a Gôrka, Pragae, 18.VIII.1543. De Turcarum progressibus in Hungaria; de exercitus Anglici in Galliam invasione.

Illustrissime Domine, Domine mihi Graciose.

Litteras Illustrissime Dominacionis Vestre de XXIX Iulii XV huius mensis accepi, quibus appendix talis annexus fuerat, quod Illustrissima Dominacio Vestra libenter mihi misisset equum, si habuisset cui commode dare potuisset. Illustrissime Domine, quum iam hostis Strigonium accepit et ulterius, ut constantissime fertur, Comaron versus progredi constituit, Regia Maiestas eam ob rem omnino decrevit XXI praesentis se cum copiis Bohemorum, qui iam in pedibus sunt, abhinc Znoymam versus recipere. Quare cum illius Maiestatis castra sequi debeo et profecto in isto rerum turbine equos apud nos pro pecuniis recipere nequimus, mitto propterea ad Illustrissimam Dominacionem Vestram hunc hominem et illam maiori modo, quo possim, rogo, ut me in hac necessitate cum uno derelinquere non dignetur. Quam gratiam et benevolentiam Illustrissime Dominacioni Vestre erga me futuris temporibus omni genere servitii promereri curabo.

Ex partibus Belgicis nihil aliud habemus, saltem pro re certa scribitur exercitum Regis Galliae ob nonolucionem militis dissolutum esse, Dominum a Roys¹⁾ cum Anglico exercitu Galliam invasisse, qui eadem mensura igne et ferro facta Francorum Regis recompensat.

Cesar cum alio suo exercitu in Ducatibus Iuliacensi, Clivensi ac Bergensi facit negocium suum. Nonnulli dicunt Lantgrabium Hassiae²⁾ maxime laborare de pace. Quem²⁾ Deus Optimus Maximus nobis omnibus christianis largire²⁾ dignetur, ut possimus maiori malo resistere. Cum hoc me Illustrissime Dominacioni Vestre unice commendo. Pragae, XVIII Augusti, MDXLIII.

Illustrissime Dominacionis Vestre servitor
G. Loxanus.

2) sic in ms.

1) G. de Roelz.

2) Philippus.

N. 803.

Niepołomice, 31.VIII.1543.

Christophorus Konarski

Alberto in Prussia duci

refert novitates ex Hungaria de expugnatione Strigonii et aliis gestis Turcarum.

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Triduo post hinc abitum tabellarium²⁾ Vestrae Illustris Celsitudinis, 21 Augusti, accepimus denuo totam, immo verissimam descriptionem ex Austria et Ungaria, quomodo et qua ratione omnis res sit acta in capto et expugnando Strigonio a Turcis. Et hic,^{a)} qui omnia tam diligenter depinxit, ab incepto usque ad finem expugnationis presto fuit vixque ex

istis periculis evasit. Hanc propediem Vestrae Illustris Celsitudini, facta potestate nuntiorum, hinc ablegare mihi visum est.

Sciat ergo Vestra Illustris Celsitudo omnia negotia in Regno Ungariae adeo esse perturbata, ut nihil supersit illic in hominibus, tam magnis quam parvis, nisi summa trepidatio et fuga. Hodie duodecimus dies est, sicut Strigonium per Thurcas magna vi est expugnatum. Fuerunt in Strigonio 4 millia et L milites Itali electi et nonnulli in eodem numero Germani et Hungari. 12 diebus dumtaxat expugnatio Strigonii duravit, cumque magnos insultus, alias sturm, Thurci illic fecerunt per 12 dies, ubi inprimis tribus levibus insultibus amiserunt ultra 15000 Turcarum, tandem feria tertia, hoc est VII die Augusti, Caesar¹⁾ ipse cum omnibus suis Bassis, Sandacis, Woiewodis et Capitaneis, instructa in acies omnipotentia sua, quatuor horis ante auroram ceperunt impellere acies ad insultum in castris expugnationem. Durabatque ista expugnatio usque quatuor horis post meridiem incessanter et violenter, cum scalis innumeris et aliis instrumentis, nam adhuc octo cubitorum in altitudinem muri extabant non confracti, per quos insultus et expugnatio fiebat.

Totque Turcarum millia sunt interfecta illo die, ut cadavera non solum aequata fuerint muris, sed etiam supereminebant altitudinem illorum murorum fere ubique in castris circuitu, ita quod eo die ultra 60000 Turcarum illic interfecta sunt. Tandem quatuor horis post meridiem illo die cessatum fuit ab expugnatione, quiescebatur utrinque et refitiebantur utrinque omnia. Iamque Caesar et Bassae et Sandiaci omnes valde fuerunt territi, tanta strage suorum visa.

Sed cum superbia immigrasset in victricia pectora Italarum, eodem,^{b)} ipso die, hoc est feria tertia, exiverunt multi ex eis ad quendam collem castris vicinum, clamantes et clamoribus insultantes in hec verba: Venite, venite, Turcae, ad expugnationem, ut vobis accidat, sicut iis, qui sub muris iacent, accidit. Scitote enim non Germanos nec Ungaros defendere castrum istud, sed scitote hic esse militiam Italicam et strenuos Italos, qui hoc castrum defendunt. Qua re Caesar Turcarum et Bassae intellecta, cum iam mane recessum a castris pararent, irati et succensi Italarum clamoribus, feria quarta ante auroram recentes acies refitiunt omnesque status eminentioris una cum Caesare equis insessis hortantur suos, de novo, ad insultum fatiendum. Sed agmina Turcarum instructa, clade hesterni perculsi, cadebant in terram, neque procedere ad insultum volebant. Sed Caesar ipse manu sua hoc ipsum Bassis et eminentioris status Turcis committens, cedere a tergo suos ceperunt et ultra 6000 suorum interfecisse certe perhibent.

Qua re et periculo viso, acies instructae tantum sibi existimantes periculi et discriminis vitae a suis, qui eos a tergo cedebant, sicut et ab illis, qui in castris erant, cucurrunt²⁾ tandem et atrocissimam pugnam, gradientes super cadaveribus hesternorum, cum castrensibus commiserant. Sagitatumque est utrinque atrocissime, nam in castris ultra centum quinquaginta bombardae magnae fuerunt. Iamque cum iterum Itali se victores esse putabant, interea pars Janczarorum in naves Danubianas se coniecit, et castrum aquaticum cum aliis Danubianis Turcis invadunt, quod et illico, cum magno tamen suorum naufragio, magna vi receperunt crudeliterque in eodem castris aquatico utrinque pugnatum est. Sed Turcae victores per portam parvam illius castris aquatici, quae porta non fuit bene provisa, irruerunt et sua quatuor vexilla in pennis murorum castris illico erexerunt.

Qua re visa hi, qui ad muros cum aliis Turcis pugnant, novitate

rei a tergo perterriti, diviserunt illico acies suas. Alias ad pugnam cum iis Turcis, qui iam in castro erant, convertentes, alii vero nihilominus muros defendebant. Sed unum Turcarum agmen, aliis pugnantibus, intus in castro ad portam castris prosilierunt illicoque portam effregerunt et hos, qui ab extra erant, Turcas immiserunt. Cumque iam christiani miseri milites in extremo periculo se vidissent, contulerunt se in palatium maius, quod illic est, et ex palatio instauraverunt^{c)} pugnam se defendentes, pugnatumque est et expugnatum illo die octo horis. Et non plures nisi 200 se dediderunt, qui in turribus aliquibus se clauserunt, pauci ex eis Itali et Germani seorsum ducti, seorsum vero ii, qui fuerunt Ungari boni viri, servitores Episcopi Strigoniensis.²⁾

In summa non nisi 200^{d)} viri capti sunt, nesciturque, an eis vita donata est. Sed et eo ipso die ultra 30000 hominum Turcarum ceciderunt, neque incruentam illic Caesar Turcarum habuit victoriam.

Caesar Turcarum duos pontes per Danubium fecit, unum apud Vatiā, quatuor miliaribus supra Budam, alium vero ad Pest. Tremitur hic. Fugiant innumeri coetus hominum versus Cassoviam et has hic partes superiores. Caesar Turcarum postulaverat a Monacho³⁾ et ab aliis Dominis Ungariae commeatum exercitui suo, quem si mitterent, pacificos eos sinere vellet. Miserunt itaque Monachus et alii Domini ex trans Tibisco multos centos currus cum farinis et ceteros omnis generis pro hominibus commeatus. Dominus etiam Bebek ex universis dominiis misit quanto plus potuit. Et continuo ducitur commeatus. Itaque Deus scit, an hoc commeatu se a perditione salvabunt et an Caesar Turcarum servabit illis fidem. Tanta enim pestilentia et morbi in exercitu Turcarum vigent, ut ipsi Turcae pro certo referant, quod iam ultra 20000 Turcarum tam fame, quam pestae²⁾ ac aliis morbis, sint mortua, exceptis his, qui sub Valpo 20000 ceciderunt, sub Soklos etiam circiter 30000 eorum interfecta sunt, sub Strigonio autem tot, quot supra descripsi.

Nam has caedes et perditionem Turcarum iureiurando Turcus quidam insignis declaravit. Qui Turcus nudius tertius alteri²⁾ etiam iureiurando interposito, haec omnia ita facta esse dixit. Dixit etiam idem Turcus, quod omnino statutum est et conclusum consilium apud Caesarem Turcarum, quod amplius nunc hac aestate non procedet ad perditionem Regni Ungariae, sed retrocedet cito in Turciam. Nam omnes^{e)} bombardas, quas habuit sub Strigonio et quas in Strigonio accepit, in naves imponi fecit. Omnesque naves et omnis armata Danubiana conversa est rostris versus Budam a Strigonio. Strigonium autem Caesar irrefectum reliquit. Si autem reparabitur, hoc nescitur adhuc. Unum ex Ungaris, qui et antea provisor castris illius fuit, inter ceteros captivos in castro captum, ibidem in castro reliquit provisionemque totius castris ac omnium rerum ita, uti prius habuit, eidem commisit, deditque illi 200 Jenczaros et 500 Turcas, committendo illi, ut provideat, sicut et prius, omnia illius necessaria.

Cum aliis autem gentibus nescitur, quorsum se convertet. Habet adhuc ultra 300000 hominum valentium ad pugnam habet,²⁾ exceptis Tartaris, quorum ultra 30000 milia²⁾ sunt caesa in Sclavonia per ipsum Comitem Schirensky⁴⁾ et per quosdam alios, qui illic se congregaverant. Retulit tamen idem Turcus, quod eorum adhuc supersunt circiter 60000 milia. Hoc etiam pro certo dixit, quod Caesar Turcarum et Basse omnino deliberaverunt hos Tartaros, adiunctis eis centum Turcarum milibus, recta per Regnum Poloniae in Moldaviam mittere ad eradicandum funditus Petrum Woiewodam⁵⁾ et occupandum eius dominia ob hoc, quod Petrus Woiewoda personaliter non venit in Ungariam, sicut Caesar commiserat.

Hocque signum dedit, quod ita erit et non aliter, dicens, quod si Dominus Ocziezsky, Regis nostri Orator, qui nunc in castris Orator apud Caesarem Turcarum est, non expeditur hoc praesenti mense a Caesare, tunc ipse Ocziezsky et cum suis cogetur invitus ducere exercitum Turcicum et Tartaricum per Regnum Poloniae in Moldaviam. Sed iste Turcus dixit, quod per Moraviam et Silesiam deberent isti Turcae et Tartari mitti in Poloniam et in Moldaviam. Quae res licet videatur esse contra rationem, tamen ego hec volui significare, ut provideatur, ne fortassis per has hic vias propinquiores et montanas, Bartpheim videlicet aut Liblianiensem, aut per viam Munkacz et Russiam sit transitus iste Turcarum et Tartarorum ex Ungaria in Moldaviam.

Miserunt Domini Ungari Oratorem suum ad Caesarem Turcarum, quendam Philipessy, cum magnis muneribus, qui omni expugnatione²⁾ Strigoniensi interfuit. De expugnatione Strigonii haec eadem dicit, quae et ille Turcus. Quid autem ibi obtinuerit et egerit apud Caesarem Turcarum, et quid legationis a Dominis Ungariae habuerit, hoc privignus meus nullo pacto rescire potuit. Nam hoc secreto inter se ipsos servant Domini Hungari. Et vero primum debuerunt omnes Domini Ungariae congregari in Sixov,⁶⁾ audituri ipsum Philipessy et consulturi, quidnam ultra agere deberent in tanto discrimine vitae et omnium rerum suarum. Sic privignus meus dixit, quod isti duo pontes super Danubium ideo sunt facti per Turcas, quod Caesar per hanc hic partem Danubii inter Tibiscum et Danubium redibit in Turciam, recta versus castrum Thitel. Nam illic sub Slonikamien adhuc in adventu suo hic in Ungariam fecerat aedificari pontem, qui illic per Danubium hucusque stat extractus. Causa autem, cur per hanc partem Danubii Caesar revertitur in Turciam, quia ab illa parte Danubii per viam, qua venit omnis commeatus, tam humanus quam pro animalibus, adeo absumptus est in adventu Turcarum, ut non sit possibile per illam viam eum posse redire.

Miserunt etiam Domini Ungariae ad Regiam Maiestatem Romanorum insignum Oratorem, Dominum Draphi,⁷⁾ supplicando Maiestati Suae, ut adiuvet eos, ne pereant, et ut personaliter veniat ad auxiliandum eis, pollicentes Maiestati Suae fidem et omnes opes suas ac etiam extremum conatum suum, volentes cum Maiestate Sua personaliter cum liberis ac omnibus subditis suis insurgere, modo possint videre hic in Ungaria personam Maiestatis Suae. Profecto nisi venerit Sua Maiestas personaliter in Ungariam, uti hoc antea aliquoties promiserat Dominis Hungaris, tunc ego vereor, ne Hungari in extremis suis periculis, videndo se esse ex omni parte derelictos, extrema querant consilia salutis suae, et ne Maiestatem Regiam excludant a dominiis Regni Ungariae.

Dixit etiam Haider Woiewoda coram Domino Bebek illum Kierdei esse factum Sub-Bassam in Buda suspicarique, quod Kierdei deberet esse ductor istorum exercituum Tartaricorum et Turcarum per Poloniam.

Dixit etiam Haider Woiewoda, quod multi Czasse, alias gonczy, venerunt unus post alium sub hac oppugnatione Strigoniensi ad Caesarem Turcarum a filiis Caesaris ex Constantinopoli, nuntiantes Caesari, quomodo Persa, alias Zophi, sex proeliis vicerit filios ipsius Caesaris, et quadraginta iam dumtaxat miliaribus a Constantinopoli in Asia Minori, quam Anatuliam vocant, ferro et igne vastaret omnia. Et adhuc Caesar Turcarum ante expugnatum Strigonium ob hoc tres Bassas ex campis Strigoniensibus cum gentibus aliquibus remisit in Turciam et se praecedere iussit, et quod ista sit potissima causa promptioris, quam speratur, reditus Caesaris in Turciam. Haec Vestram Illustrem Celitudinem maxi-

mopere scire oportere arbitrabar. Postremo sciat Vestra Illustris Celsitudo Regiam Maiestatem 2 Septembris hinc Novam Civitatem versus ablegare. Datum ex Niepolomicze raptissime, ultima Augusti 1543.

Vestrae Illustris Celsitudinis
obsequentissimus servitor
Cristoforus Konarsky.

Caetera nova, hisce praesentibus fere similia et certiora, eo die, quo has obsignare volebam, ex Hungaria ex castris Turcarum a Oratore regio, Domino Ocziesky, qui omnium praesens fuit, allata sunt. Qui hec priora omnia confirmat et approbat, solum istius nullam mentionem facit, nec servitor eius, ut cadavera militum Turcarum aequarent muros. Tamen id dicit Turcarum inauditum numerum, ut nihil supra, in perditione Strigonii periisse. Dicit etiam nonnullos Germanos, Ungaros et Italos post expugnationem Strigonii salvos dimissos esse¹⁾ a Caesare,²⁾ ut etiam ista antea in Germanicis novitatibus Vestra Illustris Celsitudo accepit, quae maxime in eo uno puncto conveniunt,^{h)} quos autores et frauditores^{z)} dicunt fuisse in oppugnando Strigonio, et ita magna vi et etiam fraude accepit Strigonium.

Affirmat etiam pro certo aliquos Germanos, Italos et Ungaros post captum Strigonium venisse ad Bassas, implorantes propter Deum, ut eos in fidem suam recipiant, et iam baptisati sunt more Turcarum. Iterum me commendo Vestrae Illustris Celsitudinis gratiae. Ignoscat Vestra Illustris Celsitudo me raptim scripsisse.

Ferunt etiam pro certo Caesarem Turcarum cum reliquis superstitis copiis tendere Albam Regalem expugnandam. Misit etiam 3 millia in fines Austriae et Moraviae ad explorandum exercitum Germanorum Regis. Reperta sunt etiam a Turcis Strigonii 200 vasorum vini.

a) in ms. his

b) in ms. eodiem

c) sequuntur verba expuncta: se in palatium

d) sequitur verbum expunctum: viri

e) sequitur verbum expunctum: Bassae

f) indistincte scriptum.

g)-h) in margine.

z) sic in ms.

1) Solimanus II.

2) Paulus Várdai.

3) Georgius Utišenović, alias Martinuzzi.

4) Nicolaus Zrinyi.

5) Petrus Rareš.

6) Csicsó.

7) Dragffy.

N. 804.

Osiek, 31.VIII.1543.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci quod dux decreto regio de cudenda moneta obtemperaverit, gaudet: dolet ob christianorum in conspectu vicini periculi incuriam et impraeparationem.

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Intellexi Illustrissimam Dominationem Vestram ex eius litteris iam malleum posuisse et satisfacisse in hoc litteris Sacrae Maiestatis Regiae. Si quid ego inservire potero in hoc Illustrissimae Dominationi Vestrae in

futuris Comitibus, nihil operae et studii pro mea erga illam singulari observantia praetermittam, quandoquidem non solum in hoc, sed in aliis omnibus iure et merito ratio haberi debet Illustrissimae Dominationis Vestrae, Principis praeclaris et inventu raris virtutibus praediti, quibus non solum huic Regno, sed et universae Reipublicae Christianae maximo ex usu esse semper potest. Nec mirum videri debet, si res Illustrissimae Dominationis Vestrae non satis ex sententia procedant, cum id non sinat praesentis temporis rerum, ut scit Illustrissima Dominatio Vestra, ratio, ad quam ego mihi connivendum esse duxi.

Quae nunc in Hungaria geruntur, multorum scriptis et nuntiis puto accepisse Illustrissimam Dominationem Vestram. Nos vero hic in hac rerum omnium gravissima perturbatione, in tam periculosa praepotentis hostis vicinia, non secus quam in rebus bene pacatis recteque constitutis altum dormimus, otiamur, iucundamur, nihilque minus quam futura providemus. Nullius apparatus, nullius providentiae venit nobis in mentem, quasi Thurca nunc ultra Caucasum et maria agat, adeo falsa foederis religione decepti plura nobis de Thurca pollicemur, quam vel ipse nobis vafre admodum et callide promittat. Deus, praecor, haec convertat in melius.

Ego quedam induxi in animum meum, quae non explicabo, inconsulta Illustrissima Dominatione Vestra... Datum in Ossiek, ultima Augusti, anno Domini 1543.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae

a) servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.b)

a)-b) manu propria.

N. 805.

Ossiek, 1.IX.1543.

Stanislaus Odrowąż, palatinus Russiae,

Alberto in Prussia duci

ducem admonet, ut in Comitibus Regni contendat, ne quid privilegiis et immunitatibus eius derogetur.

(Schedula adiuncta)

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps, etc.

Maximam Illustrissimae Celsitudini Vestrae, Domino Domino clementissimo, et ago et habeo gratiam pro ea, qua me prosequi dignatur, clemencia, quod meis libere utitur serviciis sibi que inservire iubet, quod mihi est perquam gratissimum. Faxit Christus, ut ego Illustrissimae Celsitudini Vestrae, Domino Domino et benefactori meo clementissimo, ea servicia semper exhibere possim, quibus eiusdem Illustrissimae Celsitudini gratificari moremque gerere quaeam.

Caeterum, quod Illustrissima Celsitudo Vestra Sacrae Maiestatis Regiae postulationibus in deponendo monetario maleo sese attemperat, non improbo. Ne tamen id in proxime futuris Comitiis Illustrissima Celsitudo Vestra silencio praetereat, moneo, immo contendat, ne quid Illustrissimae

Celsitudinis Vestrae privilegiis et immunitatibus, quibus gaudet, derogetur, quae nedum illius Illustrissimae Celsitudini, verum omnibus ex aequo sancte et inviolabiliter observari et teneri debent.

In quo quidem negotio ego cum certis Dominis et amicis meis, qui Illustrissimam Celsitudinem Vestram unice observant ac illius sunt studiosi, officiosissime operam dabo, ne quid diligenciae ad omnes partes eo praetermittatur nomine, quod candidi et sinceri amici requirant officium, modo Illustrissima Celsitudo Vestra libere mihi imperet meisque, ubi illa commoda senserit, semper utatur serviciis, verum ego illius Illustrissimae Celsitudinis summam meciar gratiam...

Ex Ossiek, die 1 Septembris, anno Domini 1543.

a) Vestrae Celsitudinis Illustrissimae
perpetuus servitor
Stanislaus Odrovaz manu propria.^{b)}

a)-b) manu propria.

Schedula adiuncta:

Illustrissimam Celsitudinem Vestram peto, ut me cerciorem reddat, si ad illam argentum meum in eum usum, prout Dominus Gedanensis Castellanus ¹⁾ retulit, mittere debeam.

1) *Achatius Czema.*

N. 806.

Caunae, 3.IX.1543.

Ioannes (in ms. Iwan) Kuncewicz, capitaneus Georgenburgensis, Mauritio de Persko, capitaneo Thilsensi, de bonis controversis Kocice, utrum ad Ducatum Prussiae, an ad Lithuaniam pertineant.

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.368.

N. 807.

Dobrowoda, 8.IX.1543.

Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius, Alberto in Prussia duci de appellationibus a iudiciis ducalibus ad regem et de iniquis citationibus; de expugnatione Strigonii et de statu exercitus Turcici; de legatione Ocieski; de exercitu Romanorum regis.

Sigill.

(Adest versio germanica)

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

De citatis istis Regiomontanis: Bernardo Bothner, vidua senioris Marannii ac Cromaeis duobus, qui ab Illustrissimae Dominationis Vestrae sententia ad tribunal Maiestatis Regiae evocati sunt, egi, uti Illustrissima

Dominatio Vestra iussit, cum Maiestate Regia, quae ipsa Illustrissimae Dominationi Vestrae per litteras respondit. Ego de re tanti momenti quid pollicear, non habeo. Unum hoc sibi persuadeat de me, rogo, Illustrissima Dominatio Vestra, me nihil praetermissurum, quod ad illius dignitatem pertinere meque praestare posse arbitror. Maiestas autem Regia dubium non est, quin in hoc appellationum negotio consuetudines, privilegia, iura, quae commemorat Illustrissima Dominatio Vestra, conservatura sit, a quibus ab initio Regni sui nunquam antehac discedere consuevit.

Quod autem citationes attinet, nolo ignoret Illustrissima Dominatio Vestra hunc semper apud nostrates fuisse morem usitatum, ut cuiuscunque generis ad cancellariam citationes adferantur, eas ii, qui cancellariis praesunt, obsignare non lectas, non revisas, dummodo intercisus (uti nos vocamus) notatae sint, soleant, nec eas praestare coguntur, nam liberum est eis, qui per eas in ius vocantur, vitio legitimo demonstrato citationem refutare. Et poena apud nos in eos statuta est, qui iniquis citationibus in alios utuntur, ut nemini sit fraudi futurum, si illegitima citatione petatur. Quae poena effecit, ut simus absoluti nos, qui cancellariae praesumus, a cura examinandarum citationum, quod et qui ea illegitime utitur, impune non aufert, et qui vexatur, ei fraudi non sit. Fieri itaque potuit, ut hae quoque citationes, quibus sunt Regiomontani evocati, me vidente, sed citationes, uti soleo, non perlustrante, apud me obsignatae sint.

Postquam hinc tabellarius Illustrissimae Dominationis Vestrae discessisset, allati huc erant rumores, quos deinde vanos fuisse compertum est, nempe in Strigonii expugnatione Turcarum ad ducenta milia caesa et gloriosiore victis, quam victoribus, pugnam cecidisse. Verum parvo post tempore advenit Maiestatis Regiae aulicus, Dominus Vilga, qui comes Oratori Maiestatis Regiae, Domino Ocziekii, ad Caesarem Turcarum iverat. Is, quod cum Domino Ocziekii postridie eius diei, quo Strigonium captum est, in exercitum venit, rem certam nobis narravit: arcem illam per deditionem captam, cum adhuc commeatus omnifariam satis superque haberet. Nam frumenti vis ingens, vini duo milia vasorum, aquae cisternae plenae in arce repertae sunt. Qui autem se arcemque dederunt, ii, ubi Danubium ex pacto traiecissent, dicuntur insidiis factis caesi ad unum omnes. Alii tamen aliud narrant.

Nunc Caesar, praesidio Strigonii relicto, Albam Regalem oppugnat, neque quicquam certi adfertur, quid illic nunc obsessis animi, quid spei supersit. Narrat Vilga Caesarem in Hungaria diu immorari non posse. Nam cum esset in exercitu, et rumoribus et litteris frequentibus vulgatum erat filium Caesaris in Natulia, quae in Minore Asia sita est, parum feliciter adversus Persas res gerere. Itaque properandum omnes Turcae Caesari censebant, aut ad auxilium filio ferendum, aut saltem ad animos suorum, qui perculsi illic esse dicuntur, restituendos. Dicit praeterea Vilga datam fuisse eis, qui cum Oratore, Domino Ocziekii, erant, exercitus Turcici perlustrandi potestatem. Obequitarunt omnia omnium castra, stationes, tentoria ac universum illud Turcorum agmen, in quo colluviam maximam hominum, calorum, lixarum, camelorum, iumentorum et impedimentorum multo plus, quam strenui et ad pugnam expediti militis viderunt, ac inter equitatum tyrones multos inexercitatos, imbecilles, aegros et corporis habitu nihil strenui et militare ostendentes. Quos enim habuit veteranos et fortes viros, eos in expugnatione Zokloss et quarundam arcium aliarum amisit. Ac novissime sub Strigonio mille quingenti lectisimi milites, antequam dedita esset arx, occubuisse dicuntur, ut nunquam

antehac christiani Principes, si pacem et concordiam inter se colere, quam intestina et civilia bella sequi mallent, maiorem ad conserendum cum eo proelium commoditatem habere videantur. Hic enim Vilga, qui haec refert, saepe exercitus Turcicos antehac vidit. Nunquam autem debiliorem exercitum, quam nunc, vidisse se meminit. Quamvis autem haec iam non ignota esse Illustrissimae Dominationi Vestrae arbitror, tamen quod diversa iis tabellarius paulo ante ^{a)} ad illam attulit, per haec illa corrigenda existimavi.

Dominum Ocieskii propediem huc venturum speramus. Qui ex Turcia recta ad Serenissimam Reginam Hungariae ¹⁾ in Dzialu est profectus, cuius status hoc scilicet turbulentissimo tempore in tuto utique sunt constituti, si modo certa fides habenda sit huic, qui toties multis fidem fregerit.

Exercitus Serenissimi Romanorum Regis apud Hungaros expectatio magna est. Optat tamen, ut, si non potest superior, par tamen anni superioris exercitui fiat. Iam enim exitus probavit, quam infelicitur cesserit impar cum Turcis proelium. Dominus Deus aliquando nostros consolari dignetur et eruat ex manu inimicorum nostrorum, qui oderunt nos... Datum ex Dobrowoda, VIII Septembris, anno Domini MDXLIII.

b) Vestre Illustrissime Dominationis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecan-
cellarius.^{c)}

a) verba: paulo ante *suprascripta pro ex-* b)-c) *manu propria.*
puncto: *noster* 1) *Isabella.*

N. 808.

Posnaniae, 21.IX.1543.

*Andreas a Górká, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci*

*de successibus Turcarum in Hungaria: de Strigonio capto et de aliarum
arctum obsidione.*

Sigill.

*(Annexum: Exemplum litterarum Ioannis Ocieski ad regem de lega-
tione sua ad imperatorem Turcarum de 21.VIII.1543, cum versione
germanica)*

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Reddite sunt mihi litterae Illustrissimae Dominationis Vestrae cum adiunctis ad me litteris Illustrissimi Principis Domini Ioannis Friderici Ducis Saxoniae, Sacri Imperii Romani Electoris, quibus Illustrissima Sua Dominatio cupit a me cercior fieri de statu rerum Ungaricarum. Id quod ab Illustrissima quoque Dominatione Vestra expetitur. Miror autem tabellarium Illustrissime Dominationis Sue, si per Posnaniam iter fecit, eas mihi litteras non reddidisse. Quas si tempori mihi reddidisset, poteram de alio tabellario providere, qui meas vicissim ad Illustrissimam Suam Dominationem maturius perferre poterat, quam iam fieri possit. Ut autem Illustrissimae Dominationis Vestrae cerciora habeat, quam quae de clade per

Turcas recepta, nescio quis autor ad Regie Maiestatis aulam perscripserat, ac ego ad Illustrissimam Dominacionem Vestram, dubia tamen fide, transmisi.

Scire dignetur Turcarum Imperatorem,¹⁾ intercepto per dedicionem Strigonio, quo in loco non ultra mille quingentos homines ad primam oppugnacionem certo amisisse scribitur, ipsum in persona propria ad oppugnandam Tata, arcem non procul Strigonio distantem, loco paludinoso et opere satis munitam, divertisse. Belerbegium vero cum reliquis copiis ad tentandam oppugnacionem civitatis Albe Regalis misisse. Cuius Prefectus, egregius milles²⁾ Georgius Warkocz, cuius virtus militaris bene mihi cognita est, erupcione in hostes facta comprehensus, dedere civitatem iussus est. Cui nolenti dedicionem mandare, cum dextra manus, deinde post alteram iussionem sinistra eciam abscissa esset, postremo capite truncatus est. Turce autem gravissime oppugnata civitate potiti ea sunt, ubi existimo preclarum virum, Comitem Philippum de Tunello,²⁾ presidii Italici quattuor millium Prefectum, a Sacra Cesarea Maiestate missum, cum multis aliis militibus interiisse. Quo vero successu Imperator Turcarum in oppugnanda arce Tata sit usus, nondum exploratum habeo. Certe firmissima queque Regni Hungariae trans Danubium presidia hac unica expeditione Turcarum Imperatoris occupavit. Qui etsi feratur hybernaturus esse in Hungaria, tamen mihi non fit verisimile, magis credo Sophie aut Adrianopoli hibernaturum. Dominus Deus Principes christianos ad concordiam reducat, ut ad conservandas reliquias Ecclesiae, veluti ad restinguendum commune incendium operam suam conferant. Exemplum litterarum Ioannis Oczieski, Subcamerarii Cracoviensis, Sacrae Regiae Maiestatis ad Turcam Legati, Illustrissime Dominacioni Vestre mitto. Ex quibus cetera intelligere dignabitur... Datum Posnaniae, XXI Septembris, anno Domini MDXLIII.

a) Illustrissimae Dominacionis Vestrae
servitor

Andreas Comes a Gorka etc. manu sua
subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Solimanus II.

z) sic in ms.

2) Philippus Tornielli.

Annexum: Ioannes Ocieski ad Sigismundum I, de legatione sua ad imperatorem Turcarum, de 21.VIII.1543.

Sacratissime Regie Maiestatis Vestre manum procidens exosculor.

Taceo nunc de periculis, in quibus perpetuo sum versatus. Taceo de perfidia eius, qui dum auctor et securitatis et felicioris expeditionis mee esse debebat, omnibus, quibus potuit, modis obfuit. Hoc saltem, quod ad rem pertinet, Sacre Regie Maiestati Vestre summarie per hunc latorem consilium describere volui.

Exceptus sum in castris Imperatoris parva²⁾ vel nulla admodum gratitudine, neque solito excipiendi honore. False delaciones, quibus Maiestates Vestre, maxime tamen Serenissima Domina Ungarie Regina,¹⁾ indies magis ac magis apud Portam Cesaream calumniantur, causa fuere, ut vix Turcarum Imperator, posthabita amicitia, ab inferendis iniuriis temperabat. Cuius opinionis seu concepte de Maiestatibus Vestris fidei extinguede causa, quantum laboris conceperim et quot horas diesque in

abolenda ea consumpserim, rei ipsius faciesque facile, cum singula retulero, palpari poterit, clarissimumque consilium est datura.

Eius negotii foelicus, quam forsam aliqui volebant, confecti benevolentie et propensionis Rostumbasse, quam erga Maiestatem Vestram concepit, principem locum tribuo, qui ut gratie Maiestatis Vestre erat cupidissimus, ita cum se ab ea non negligi videt, praeiuvat se ad omnem servitorum usum, homo scilicet quamvis ethnice professionis, humanitate et morum integritate profecto singularis, et Cesari Ibrahimbassa secundus, in colloquio candidus et gravis. Alter futilis et ineptus, in principio sermonum invehens, conclusionis impaciens, barbarus, voluitque, natura optimus faber rerum, moribus similem effigiem efficere. Sed hiis ultimo rationibus et lucidissima veritate victus, in sententiam Rostumbasse ivit. Itaque sua erga Maiestatem Vestram propensione certare, cum Rostumbassa visus est noctis hora prima, cum mihi litteras Cesaris Maiestatis Vestre perferendas daret, iubet tentorium in omnes partes patefieri, acceptisque litteris et iterum atque iterum osculatis, exclamat preconis voce: Nihil, inquit,²⁾ aliud continent hoc, nisi perpetuam amicitiam et nunquam cessaturam pacem. Et rursus eadem verba repetens, conclusit: Crescet in Reges tuos Cesaris amor supra cacumina moncium perpetuo, perpetuus est amor.

Serenissime Domine Isabelle negotium arbitror esse confectum cum optima Maiestatum Vestrarum et sua satisfactione. Licebit Sue Reginali Maiestatem ultro citroque commutare. Reliqua subitico feliciora. Nunc relictis in Dobreczin equis et servitoribus, per Koczze Maiestatem Suam visurus et omnis negotii seriem declaraturus coram, inde, quanto citius fieri poterit, ad Maiestates Vestras rationem vilicacionis mee redditurus veniam. Quia vero ad presens breviori usus sum calamo, exigit temporis et locorum impaciencia.

Cesar, accepto per dedicionem Strigonio refectoque muro, locatis circa eam presidiiis, castra sedecima Augusti ad oppugnandam Tata movit. Exercitum vero Anatulie cum ingeniis sub Albam Regalem, quem miris persuasionibus trahebat, misit interim, si non oppugnari, obsidione saltem cingi ex re esse arbitrans. Exercitus eius multitudine magis, quam milicie²⁾ terribilis, cooperit terram et aquam, sed camellorum et impedimentorum triplo maior est numerus. Victualium omnis generis circiter quatuor millium curruum, ut ex Febeti Ianus, qui illis preest, accepi. Ex reliqua Ungaria, que supra est, tam Ferdinandi Regis quam Serenissime Domine Isabelle parte, Budam ducuntur prescripto Cesaris. Sed et preter Cesaris mandatum reliqui opidorum et villarum incolae a suppeditatione commeatus non abstant. Plena sunt commeatus, maxime tamen ordeis, Danubii litora. Hi, ut privati emolimenti aliquid habeant, totum Regnum produunt. Aiunt enim antea magnam rerum penuriam in castris fuisse, brevique vel retrocedere vel inedia multos consumi necessum est.

Pontem per Danubium sub Buda summo cum studio conficit, in quem vero usum id fiat, non bene constat.

Traicerant Danubium aliquot centena hominum ante adventum meum, crescebatque indies numerus, sed intellecta demum ex legacione mea summa rei, non modo revocati sunt, sed firmissimo mandato Cesaris edictum, ne quempiam equestrem hominem navibus per Danubium absque litteris Cesaris traducere audeant.

Publica fama erat illos ad populandos vicinos agros ire debuisse, ut et nequam nostri, quasi sub ignorantie pretextu incolumes evasisent; quo pacto Cesar his, qui in Strigonia militabant, fidem servaverit, et quo

impetu lapides et alia id genus pro reficiendo muro parare iusserit, referret Maiestati Vestre Dominus Vilga, aulicus Maiestatis Vestre. Ex Nadod-war, XXI Augusti 1543.

z) sic in ms.

1) Isabella.

N. 809.

Posnaniae, 26.X.1543.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
de annuntiato sibi ducis Posnaniam adventu gaudet.*

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

N. 810.

Tarnogóra, 3.XI.1543.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci*

refert de peste in Polonia saeviente et de loco ac die Comitiis destinato mutando; mittit novitates ex Hungaria, Austria, Gallia etc.: de Turcis in Hungaria recedentibus; de rege Romanorum [Ferdinando I] contra regem Galliae [Franciscum I] agente; de regina Hungariae Isabella in periculis versante; de palatini Moldaviae in Transilvania successu; de Nicaea a Barbarossa capta.

Sigill.

(Adest versio germanica)

(Annerum: Novitates ex Gallia, Hungaria, Austria etc.)

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Quas possum maximas ago et habeo gratias Illustrissimae Dominationi Vestrae, quod me hoc periculosissimo saevientis apud nos pestis tempore litteris et nuntio visere dignata est. Quam eius erga me propensionem summa cum benevolentia coniunctam omni mea servitute et officiorum promptitudine Vestrae Illustrissimae Dominationi semper et ubique mereri adnitar. Complures hic certum est lues occupaverat locos, ut ne^{a)} Aula quidem Sacrae Regiae Maiestatis ab ea fuerit immunis, coactaque erat Sua Maiestas subinde mutare loca aurae salubrioris rependiendae causa. Aulam siquidem Suae Maiestatis sequebatur ubique pestis contagio, et ad me cum divertisset in Ossiek Sua Maiestas ac inibi aliquandiu egisset, locus quoque ille a contagione liber non fuit, necessarioque istinc Maiestas Regia ad bona Magnifici Domini Regni Thesau-

rarii¹⁾ concessit, ubi nacta coelum purius, etiamnum agit, gratia Deo, sospes et incolumis. Ipse etiam commune hoc defugiens periculum, huc me in Russiam recepi, moram hic tracturus usque ad proxima Comitia, in quibus meis cum omnibus voluntati et desyderio Illustrissimae Dominationis Vestrae ex animo et optima fide sum inserviturus. Utinam autem tantum possim, quantum velim.

In novis ea fere sunt, Sacram Regiam Romanorum Maiestatem validdissimum quidem adversus Thurcam collegisse exercitum, sed serius quam opportuit. Ob idque conatus ille et sumptus inanis abiit et irritus. Hostis, occupatis primis et selectissimis in Hungaria locis, in quibus facile robur et potentia Regni illius collocata fuit, retrocessit, crediturque trans flumen Savam non remote hyemem esse acturus, uti retulit mihi Nuntius, qui hic mecum fuit, Serenissimae Dominae Isabellae Reginae Hungariae. Mihi id fit verisimile, nam cum videat Thurca Caesaream Maiestatem cum Rege Galliarum perpetuo bello occupatam esse, non quiescendum sibi putabit per hanc occasionem a rebus gerendis. Cognitum enim esse puto Illustrissimae Dominationi Vestrae, quod et ego non vanis didici authoribus, Sacram Caesaream Catholicam Maiestatem, intermissa Regni Hungariae cura et studio, omnem animum ad Regis Galliarum internitionem bellumque cum illo conficiendum convertisse. Quod suum institutum priusquam conficiat, de Hungaria et aliis locis, nisi Deus avertat, actum erit. Sacra Romanorum Maiestas defendendis illis oris dubium est, an sola sufficere possit. Abiens isthinc Thurca reliquit apud Pesth Rostum Bascham cum centum hominum millibus.

Serenissima Regina Hungariae Isabella hactenus extremam vim et tyrannidem Thurcarum effugit. Quid sequetur tandem, Deus novit.

Palatinus Moldaviae²⁾ in Transilvania arcem Ciczow dictam oppugnat, quam illi Rex olim Ioannes eripuerat.

Barbarossa Niceam, in qua ante annos fere quinque Caesarea Maiestas, Pontifex³⁾ et Gallus⁴⁾ coierant, dicitur coepisse et exuisse.²⁾ Arcem tamen ob defendendum studium et diligentiam incolumem reliquisse. Quod etsi credam Illustrissimam Dominationem Vestram iam intellexisse, et me plenius, pro mea tamen erga illam studio mitto illi earum rerum, ut ad me quidem perscriptae sunt, exemplum.

Interea me ut possum diligentissime Vestrae Illustrissimae Dominationi commendatissimum esse cupio. Ut vero diuturnissime auspicatoque vivat, praecor.

Apud nos laboratur, ut locus Comitii destinatus mutetur, dies vero dicta extrahatur et in longius tempus transferatur. An autem conveniat, quod semel consulto et destinato fuit constitutum nulla de causa mutare et denuo eadem de re negotium facessere, viderint alii, sed per me licet hunc quoque errorem aliis erroribus adiici...

Datum in Tharnogora, III Novembris, anno Domini MDXLIII.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae

^{b)} servitor deditissimus

Ioannes Comes in Tarnow etc. manu sua subscripsit.^{c)}

a) verbum: ne bis scriptum.

2) Petrus Rareš.

b)-c) manu propria.

3) Paulus III.

z) sic in ms.

4) Franciscus.

1) Spytek Tarnowski.

Annexum: Novitates ex Gallia, Hungaria, Austria etc.

Post novissimas litteras meas, in omnibus Caezarea Maiestas usa est prosperis successibus. Et primo Vilhelmus Dux Clevensis et Iuliacensis die 1 Septembris humiliavit se procidens ante pedes Caezareae Maiestatis, gratiam et misericordiam petiit. Quam etiam obtinuit. Omnes civitates Ducatus Geldriae subdiderunt se Caezareae Maiestati, non tamen omagium et iuramentum Caezareae Maiestati prestare voluerunt, nisi prius absoluti et liberi essent a iuramentis, supradicto Duci Vilhelmo prestitis. Dux itaque Vilhelmus omnem operam navatus est in hoc et talem sese prestitit, quod Caezarea Maiestas clare cognoscere poterit, quod ipse ex vero corde cognoscens errorem et excessum suum, ea, quae verbis prestitit, re ipsa et factis prosequutus est. Quapropter etiam Caezarea Maiestas tanta clemenciore gratia et benignitate eum amplexata est, et restituendo sibi Ducatus tres hereditarios, videlicet Cluviensem, Iuliacensem et Gerem,¹⁾ exceptis quattuor civitatibus: Citten,²⁾ Heinspeg,³⁾ Teucon⁴⁾ et Navau-stein.⁵⁾

Item Illustrissimus Dux Vilhelmus Regi Gallie misit ordinem seu societatem Sancti Michaelis. Renuntiat etiam omnibus confederationibus seu legis, quas habuit cum Rege Gallorum, in toto se abdicando ab omnibus et singulis huiusmodi intelligenciis et confederationibus. Martinus Noschau, qui Ducis Vilhelmi toto hoc bello durante Supremus Capitaneus fuit, etiam susceptus est in gratiam et stipendium Caezareae Maiestatis. Et omnes milites vel stipendiarii, qui sub Duce Vilhelmo militabant, in servitium Cezaris accepti sunt.

Die 22 Septembris omnes copiae Caezareae Maiestatis insimul conveniunt apud Valensonom in confinibus Galliae. Exercitus Regis Gallorum in Ducatu Lucenburgensi conatui⁷⁾ diversionem facere, ne Cesar prosequatur propositum suum invadendi Regem Gallorum. Sed profecto Cesar propositum non mutabit.^{a)} Cesar laborat podogra,⁷⁾ quare in lectica portatur et etiam tanto lenius procedit.

Barbarossa occupaverat civitatem Niceam, quam tandem combussit, homines secum abduxit. Castro potiri non potuit. Scribunt, quod non paucos Gallos secum abduxit. Tota Italia deliberaverat ferre opem Niceae, si Barbarossa continuasset obsidionem castri, nolentes habere talem vicinum in Italia. In Imperio predicarunt multi mortem Cezaris. Nunc dicunt eum esse fortunatum, iustum, clementem et benignum Cezarem. Ita subito immutavit^{b)} mentes hominum, quod Cesar potitus est Ducatu Geldriae, castigato Duce Vilhelmo et iterum in gratiam recepto.

Rex Romanorum ex Bohemis, Moravis, ex Slesia, Lusacia, ex dominiis suis hereditariis, ex Francovia,⁷⁾ inclusis quattuor millibus^{c)} peditibus Italis, a Pontifice⁶⁾ missis, satis validum et potentem exercitum conflavit et habuit apud Pozonium. Consilia tamen modi inveniri non potuerunt aliquid aggrediendi et conficiendi ante hiemem, quod utilitatem et Suae Maiestati et toti Christianitati afferre possit. Presidia tamen satis valida relicta sunt ad tuenda loca Suae Maiestati adhuc subiecta.

Die 29 Septembris Turca in persona propria se movit et retrocessit, relictis tamen centum milibus Turcis electissimis, iniunxitque illis, quam primum exercitus noster aut retrocederet aut dissiparetur, quod et ipsi sequerentur Turcam retrocedendo. Mercenariorum militum pro presidiiis circa quindecim vel sedecim millia relicta sunt.

Serenissimus Rex Romanorum exercitum validissimum, quem habuit

apud Pozonium, dimisit, omnesque, qui ibi fuerunt, pro festo Sancti Georgii futuro ibi iterum comparere debent.

Turca retrocedente et hieme appropinquante, non visum est Suae Maiestati posse aliquid efficere in utilitatem et laudem Suae Maiestatis.

- a) in ms. imitabit
- b) in ms. illutavit
- c) in ms. militibus
- z) sic in ms.
- 1) Geldern.

- 2) Zütphen.
- 3) Heinsberg.
- 4) sic in ms.: forsitan Doedinchem (Deuticum).
- 5) Ravenstein.
- 6) Paulus III.

N. 811.

Gnesnae, 10.XI.1543.

*Petrus Gamrat, archiepiscopus Gnesnensis et episcopus Cracoviensis,
Alberto in Prussia duci*

*nullum se ius habere asserit, ut conventum ducis cum duce Legnicensi
[Friderico] Gnesnae permittat vel vetet, curiam vero suam et domos
canonicorum libenter duci ad utendum offert.*

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Vehementer doleo, quod subito opinioneque Illustrissimae Dominationis Vestrae celerius pestis ista Posnaniae sit exorta, quae negocia tractatusque Illustrissimae Dominationis Vestre impedivit. Quod vero Illustrissima Dominatio Vestra ad me scribit se non videre hoc tempore locum alium tractandis ipsis negociis aptiorem, quam Gnesnam, modo id ego permitterem diversoriaque preparari iuberem in adventum Illustrissimae Dominationis Vestrae Illustrissimique Ducis Legnicensis, in eo ego nullum ius aut facultatem habeo, cum praesertim Gnesna Maiestatis Regiae civitas mancipio et proprietate sit, usu vero et possessione Magnifici Domini Castellani Posnaniensis.¹⁾ Proinde in aliena civitate neque vetare neque permittere id me posse Illustrissimae Dominationi Vestrae video. Sed quod in mea potestate est, Curiam meam, quae est hic, domusque etiam Canonicorum meorum Illustrissimae Dominationi Vestrae defero. Quibus non secus uti velit, quam suis.

Quod nisi ipse negociis Reipublicae conventuque Sredensi, ut scit Illustrissima Dominatio Vestra, impeditus fuisset, libentissime Dominationem Vestram Illustrissimam hic excepissem, gratique erga tantum hospitem patris familias officio ac ministerio functus fuisset. Nunc iam fere in procinctu litterae mihi a Dominatione Vestra Illustrissima allatae erant. Quare Illustrissimam Dominationem Vestram rogo, ut in eam id partem, atque scribo, accipere dignetur. Rebus vero ad victum necessariis non minus etiam libenter Illustrissimam Dominationem Vestram exciperem, si quid esset in meis prediis, quod non ego cum comitatu meo hic agens exhauserim aut consumpserim. Nam predia et possessiones meae, quas hic habeo, valde tenues sunt, si cum hac familia et equitatu, quem alo, comparentur, cum quotidie hominum circiter mille totidemque equorum facultatibus meis sustententur, egoque biduo, quae apparata in adventum

meum erant, consumpseram. Aegreque in hanc usque diem procuratores mei victualia preparare poterant, cum etiam presenti pecunia multa emerent, neque tamen facile res ad victum necessarias consequi possent, tanta hic rerum est penuria ob anni tempus frugibus inimicum. Tamen procuratoribus meis imperavi, ut si quid esset, in quo possent inservire et commodare Illustrissimae Dominationi Vestrae, ut totum id Illustrissimae Dominationi Vestrae praestent incunctanter atque exhibeant... Gnesna, X Novembris, MDXLIII.

a) Vestre Illustrissime Dominationis
obsequens capellanus
Petrus Archiepiscopus Gnesnensis et Episcopus Cracoviensis
subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Andreas a Górka.

N. 812.

Posnaniae, 10.XI.1543.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci*

*ad ducem Fridericum Legnicensem se scripsisse nuntiat, ne ob metum
pestis adventum suum Posnaniam differat; ducem autem Albertum
rogat, ne sententiam suam mutet et Posnaniam veniat.*

Sigill.

*(Annexum: orig. litterarum Andreae a Górka ad Fridericum ducem
Legnicensem, cum sigillo, Posnania 9.XI.1543 datarum)*

H B A, B 2, K.368.

N. 813.

Gnesnae, 11.XI.1543.

*Ioannes Kurzbach, decanus Gnesnensis,
Alberto in Prussia duci*

*civitatem Gnesnensem in saecularibus iurisdictioni archiepiscopi non esse
subiectam, sed castellani Posnaniensis, attamen archiepiscopum id
obtinuisse, ut duci conventionem suam ibi celebrare liceat.*

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.368.

N. 814.

Gnesnae, 11.XI.1543 (hora V noctis).

*Ioannes Kurzbach, decanus Gnesnensis,
Alberto in Prussia duci
de peste Gnesnae et Posnaniae grassante.*

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.368.

*Andreas a Gôrka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
de adventu ducis et ducis Friderici Legnicensis potius Posnamiam quam
Gnesnam, ubi, si non maior, certe non minor grassatur pestis.*

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

*Petrus Okuń, magister curiae reginae Poloniae iunioris [Elisabethae],
Alberto in Prussia duci
contenta litterarum ducis dominae suae se exposuisse nuntiat; refert de
regis senioris aegritudine et de bona valetudine reginarum [Bonae et
Elisabethae]; aliqua nova ex Hungaria mittit: de imperatore Turcarum,
aliquibus castris in Hungaria captis, Hadrianopolim projecto; de Tur-
cis in obsidione Budae persistentibus.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Litteras, quas mihi Illustrissima Celsitudo Vestra per illius veredarium mittere dignata est, cum ea, qua debui, reverencia accepi legique non sine ingenti animi mei consolacione. Nihil enim mihi, perpetuo servo Illustrissimae Celsitudinis Vestrae, graciosius actidere unquam potest, quam hoc ex illius litteris intelligere, quod ab ea in illorum connumeror grege, quos in suam tutelam susceptos diligentissime retinet clementissimoque eius intuitu amplecti dignatur. Utinam autem hac tanta in me clemencia Illustrissimae Celsitudini Vestrae aliquid dignum praestare possem! Certe intentatum nihil relinquam unquam, modo ut eciam obedientis ac fidelis servitoris officio satisfaciam.

Reginali iuniori Maiestati, Domine Domine nostrae clementissime, ea omnia, que Illustrissima Celsitudo Vestra in litteris suis scripsit, aperui illiusque promptissimam ad omnia officia voluntatem satis abundanter exposui. Quod studium illius Reginalis Maiestas non tantum benigno et clementi ab Illustrissima Celsitudine Vestra excepit animo, verum eciam vicissim ita sese facilem promisit futuram, ut quaecumque in gratiam eius fore possit intelligere, omnia lubenti animo esset factura. Et coniugem illius Illustrissimam et filiam charissimam una ita habet commendatas, ut quas maxime. Cuius sui in illas amoris et propensionis²⁾ per occasionem oblatam prebere vult luculentam significacionem eius Maiestas.

Regia Maiestas grandior heri communem illum et pene domesticum morbum suum rursus ex genu²⁾ dolore cognovit. Maiestates vero Reginales satis optata fruuntur valetudine. Hic enim, laus Deo, quam diu fuimus, nulla significacio pestis apparuit. Nihilominus tamen hic ad festum usque Trium Regum, ad quod Comicia Generalia edicta sunt, agere cogimur, nisi hec egritudo Regiae grandioris Maiestatis ad aliud tempus ea transferre coget. Ceterum hic in aula nihil eiusmodi spargitur. quod Illustrissimam Celsitudinem Vestram scire velle intelligerem.

Ex Hungaria nihil est, nisi quod eam quoque iam dudum intelligere posse credo, Imperator Turcarum¹⁾ captis aliquot munitissimis castris et civitatibus, abductis multis hominibus in perpetuam servitutem, nonnullis etiam et illis pocioribus interemptis, XXVa Septembris ex campis Pestensibus, relicto ad Budam cum centum milibus^{a)} hominum Rostembascha, Andropolim²⁾ reversus est. Imperator autem christianus quid agat, ubique locorum sit vel quid inceptet tandem, nobis hic non constat.

De Regis Ferdinandi animo nullus rumor spargitur. Quod si autem postea hac de re cercius intellexero, non celabo Illustrissimam Celsitudinem Vestram... Datum ex Wielaviessz, die XI Novembris, anno Domini MDXLIII.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae
perpetuus servus

b) Peter Okun z Grodyska, Ochmistrz K. J. M. mlatssey.^{c)}

a) sequuntur verba expuncta: ad Budam

2) sic in ms.

b)-c) manu propria.

1) Solimanus II.

N. 817.

Wielawieś, 12.XI.1543.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci*

ad pacem inter imperatorem et regem Daniae constituendam, praeter publicum bonum, etiam commoda sua privata se stimulare nuntiat; de discordia inter principes christianos dolet, qui omnes vires suas contra communem hostem convertere deberent; de imperatoris [Caroli V] in Gallia bellicis successibus; de mala regis valetudine et de probabili mutatione loci et temporis Comitiorum.

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Litteras, quas ad me Illustrissima Dominatio Vestra VI Kalendas Novembres dedit, quarto Idus accepi. In quibus me hortatur, ut Sacre Maiestati Regie auctor suasorque essem ad pacem inter Cesaream Catholicam Maiestatem et Serenissimum Dominum Daniae Regem¹⁾ constituendam. Ego, Illustrissime Princeps, saepe soleo mecum fatalem hanc tocus orbis excisosissimamque perturbationem animo recolere ac istas inter se Principum christianorum dissensiones, dissidia, bella plus quam civilia et propemodum parricidia execrari ac dolere, quod potentissimi Principes, florentissimae christianorum provinciae vires suas inter se nunc atterere, quam eas communi hosti omnium salutem, vitam, fortunas appetenti opponere.^{a)} Hanc tragediam orbis tantam, hos gravissimos motus quicunque componere, quicunque odia hec christianorum reconciliare poterit, quisquis ille fuerit, eum ego, veluti presentem aliquem Deum, laudem summam et cultum hominum sempiternum promeruisse arbitrarer.

Itaque si quem alium hac laude insignem esse cupio, tum certe Sacram Maiestatem Regiam, Dominum meum, quem huic tantae gloriae sustinendae parem esse iudico, non desinam hortari, monere, obsecrare supplicareque illius Maiestati, ut tantum tam pium, tam christianum facinus^{b)} celeriter aggrediatur et adiutore Deo conficiat. Nam praeter publicum

bonum, privatim etiam commoda mea ad pacandae Daniae et maris desiderium me extimulant, qui Episcopatum in mercatura frumentaria constitutum habeo. Quae quoties propter bella impeditur, tocies meis permultum censibus decedit.

Quod restat, Dominum Deum precabor, quamvis indignus sacerdos, ut qui pax vera est, ad pacemque servandam nos est per Filium suum toties hortatus, pacem orbi immittat, bellum profliget ac hostes nostros, imo suos, ipse debellet vindicetque ipse sese.

Hodierno die rediit aulicus Maiestatis Reginalis, Dominus Lassotha,²⁾ qui erat ad Cesarem christianum missus. Is sexta agitur hebdomada, ut Lovanio exivit, narrat ab Imperatore civitatem quandam in Francia, Massur dictam,³⁾ munitam et loci natura et presidiiis, tridui a Parisiis distantem, expugnatam esse, indeque eum castra Luthecias versus movisse, a quibus oppugnandis desinere nolle, antequam expugnet. Porro autem Regis Gallorum exercitus ipseque Rex in Luceburgensi Ducatu populationes exercet, praedas agit, incendiis et caede vastitatem infert, quo Cesarem a Gallis avertat. Sed nulla ratione is ab instituto se abduci patitur, quin, si Deus iuverit, integrum hac hyeme bellum Francicum conficiat.

Sacra Maiestas Regia male nunc valere cepit et in morbum illum holagrae, familiarem suum, incidisse videtur. Periculum itaque est, ne hic morbus iste Maiestatis illius nos hyemare cogat et ne Comitia impediatur. Iam ea sunt ad ferias Epiphaniarum prorogata, sed tamen et tempus eorum et locus ex Dei voluntate pendet. Nam si pestis Piotrcoviam occupabit, sique Maiestatem Regiam morbus non intermiserit, et locum et diem mutare nos oportebit. De quo post, quicquid statutum fuerit, Illustrissime Dominationi Vestre significabo... Datum in Wielawiesz, die XII mensis Novembris, anno Domini MDXLIII.

c) Eiusdem Illustrissime Dominationis Vestre
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{d)}

a) hic et in textu et in margine positus est
asteriscus (propositio caret praedicatione).

1) Christianus III.

2) Stanislaus.

b) correctum ex: facimus

3) probabiliter: Namur.

c)-d) manu propria.

N. 818.

Ciqżeń, 14.XI.1543.

Petrus Gamrat, archiepiscopus Gnesnensis et episcopus Cracoviensis, et
Sebastianus Branicki, episcopus Posnaniensis,

Alberto in Prussia duci

ne dux, quandiu intra limites Regni se continet, Samuelem quendam
haereticum, iam ad supplicium damnatum, versari circa se diutius
patiatur.

2 sigilla.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Posteaquam nobis renunciatum esset Samuelem, hominem religionis
improbatae, iam dudum convictum atque damnatum, autoritate et prae-
sidio Illustrissimae Dominationis Vestrae fretum Posnaniam venisse

audacterque atque licenter eam civitatem superstitione haeretica inficere, ex qua antehac pulsus est, officii ac muneris nostri arbitrati sumus ea de re ad Illustrissimam Dominationem Vestram scribere ab eaque petere, ne hominem eiusmodi, qui tot iam edictis et iudiciis Maiestatisque Regiae et totius Senatus in Comitibus magnis decreto ad supplicium est damnatus, versari circa se pateretur interim, dum intra Regni huius limites commoratur. Nam in ditione sua quibuscum vivat, quosve habeat secum aut sequatur Illustrissima Dominatio Vestra, inquirendum nobis non putavimus. Hic ne qui sint, qui sanos et bene institutos animos pravis opinionibus et haeresibus imbuant, conandum nobis est.

Namque de hoc Samuele comprahendendo afficiendoque ultimo supplicio Praefecti et Officiales regii mandata, ut diximus, habent, totius conventus, ut diximus, iudicio atque sententia comprobata. Ob idque si, quamdiu Illustrissima Dominatio Vestra finibus Regni se continet, in comitatu fuerit illius, fieri non potest, quin a Praefectis regiis comprahendatur ad carceresque et supplicia, quae commeritus est, ducatur. Quare Illustrissimam Dominationem Vestram rogamus, ne, cum iam a nobis testimonium atque indicium de homine illo habeat, versari eum circa se diutius patiatur. Nam id nec Maiestatibus Regiis, Principibus nostris, esset gratum, neque bonam inter nos gratiam parere posset... Ex Cziazim, die XIII Novembris, anno Domini MDXLIII.

Vestrae Illustrissimae Dominationis

a) obsequentes capellani

Petrus, Dei gratia Archiepiscopus Gnesnensis et
Episcopus Cracoviensis subscripsit,^{b)}

c) Sebastianus Episcopus Poznaniensis manu propria.^{d)}

a)-b) manu propria.

c)-d) manu propria.

N. 819.

Posnaniae, 8.XII.1543.

*Andreas a Górká, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
de aegritudine sua; de equo ducis servitori suppeditato.*

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Cum is servitor Illustrissimae Dominationis Vestrae ex Ducatu Hol-saciae, ditione Serenissimi Principis Daniae etc. Regis, reversus, Illustrissimam Dominationem Vestram hic divertisse ratus, Posnaniam pervenit, nolui tam certo oblato nuntio, pretermittere officium meum in Illustrissima Dominatione Vestra salutanda. Quae si recta valetudine prosperoque itinere ad sua rediit, est quod intime gratulor. Ego, post Illustrissimae Dominationis Vestrae discessum, cum ante dies non parum multos corporis gravedinem sensi, incidi in acerbos oculorum denciumque dolores totoque corpore sinistre valeo. Quae aegritudo quod me in praesentia Illustrissimae Dominationis Vestrae non occupaverit, satis benigne mecum actum esse iudico.

Porro cum cognoscerem servitorem hunc Illustrissimae Dominationis Vestrae, tanto emenso spacio, equulum defatigatum huc vix adduxisse, recenciolem illi curavi suppeditandum, ut celerius ad Illustrissimam Dominationem Vestram, si quid forsani necessarii nuntii afferet, pervenire possit. Hiis me et meam obsequendi quovis in officio voluntatem in gratiam Illustrissimae Dominationis Vestrae commendo. Et cupio illam felicissime ex sententia videlicet animi valere. Datum Posnaniae, VIII die Decembris, anno Domini MDXLIII.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae
servitor
Andreas Comes a Gorca, Castellanus Posnaniensis
et Capitaneus Maioris Poloniae Generalis.

N. 820.

Wielawieś, 15.XII.1543.

*Petrus Okuń de Grodzisko, reginae iunioris curiae magister,
Alberto in Prussia duci
tardiolem responsionem suam ad litteras ducis tabellarii negligentia
excusat.*

Sigill.

(Annexum: de nuntiis Turcico et Valachico; de litteris regis Romanorum ad Elisabetham scriptis, quas transmittit; de oratoribus Moscorum absolutis; de Comitibus Petricoviae coram duobus regibus Poloniae celebrandis.)

H B A, B 2, K.368.

Annexum: De adventu nuntiorum; de litteris Ferdinandi I; de Comitibus Petricoviae celebrandis.

Nova hic habemus nulla, preterquam quod huc ad nos hodie Turcicus venit Legatus. Qui quid attulerit, nescio. Nondum enim auditus est. Quantum autem coniectura assequi possum, legationis eius summa est, ut letemur et triumphemus de victoria Caesaris,¹⁾ quam de afflictis Hungaris et fratribus nostris reportavit.

Venit etiam et Valachicus heri, sed et iste nihil eiusmodi attulit. Nam gratias tantum egit Sacrae Regiae Maiestati pro pecunia, quam Palatino²⁾ dono dedit paucos ante dies. Caeterum ex Hungaria nihil auditur. De Imperatore christiano varii ad nos rumores perferuntur, sed³⁾ et illos non credo esse Illustrissimae Celsitudini Vestrae incognitos. Ac tamen, quae is²⁾ temporibus a Sacra Maiestate Regis Romanorum sunt Reginali Maiestati iuniori,³⁾ Dominae meae clementissimae missae, Illustrissimae Celsitudini Vestrae transmittito.

Moscorum Oratores quoque is²⁾ etiam diebus erant apud Regiam Maiestatem, conquerentes de iniuriis illis, illatis a Capitaneis in confiniis Regni, qui iam a Sua Maiestate sunt absoluti.

Comitia Generalia, quemadmodum antehac indicta sunt ad diem Tribus Magis sacrum, Petercovieae celebrabuntur. Regia itaque grandior Maiestas ad ea celebranda postridie Circumcisionis Dominicae hinc, quod foelix faustumque sit, est profectura. Quibus celebrandis et Regia iunior Maiestas aderit. Quod si autem postea quid dignum auribus Illustrissimae Celsitudinis Vestrae hic occurrerit, non celabo ^{b)} Illustrissimam Celsitudinem Vestram.

a) in ms. se

b) in ms. celebo

z) sic in ms.

1) Solimanus II.

2) Radu Paisie.

3) Elisabetha.

N. 821.

Wielawieś, 15.XII.1543.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
de necessitate concordiae inter principes christianos.*

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Gaudeo meum pacis studium ab Illustrissima Dominacione Vestra commendari. Cuius equidem ita sum cupidus, nullius ut rei magis. Nihil enim tam crebro nobis inculcat Servator noster, quam ut pacem inter nos et charitatem mutuam habeamus. Ex qua si ea filiorum Dei nomen meremur, huc ergo studia mea et consilia diriguntur omnia, ut pax inter omnes et amicitia conserventur, ut qui eundem in coelis Patrem agnoscimus, fraterno invicem amore prosequamur, et in Crucis hostes potius, quam in fraterna viscera seviamus.

Quod si tantum autoritate valerem, quanta valeo cupiditate pacis inter omnes conciliandae, sublata essent e vestigio cuncta christianorum inter se dissidia. Quo magis alacri animo faciam, quod hortatur Illustritas Vestra, ut in pacificationem hanc inter Serenissimum Dominum Danie Regem ¹⁾ et eius adversarios toto, quod aiunt, pectore incumbam, suo tempore Sacre Maiestati Regie reducam in memoriam utramque causam, et que ad illius Maiestatem et que ad Vestram pertinet Illustritatem, ac quantum potero, contendam et elaborabo, ut intelligat Illustrissima Dominacio Vestra meam sibi fidem et diligentiam nequaquam defuisse... Datum in Wielawies, XV die mensis Decembris, anno Domini MDXLIII.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{b)}

a) b) manu propria.

1) Christianus III.

Wielawieś, 17.XII.1543.

Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius, Alberto in Prussia duci litteras ad imperatorem [Carolus V] et regem Romanorum [Ferdinandum I], in causa abrogandi decreti proscriptionis contra ducem lati, transmissas esse nuntiat.

Sigill.

(Annexum: Exemplar litterarum Sigismundi I ad imperatorem Carolus V de die 17.XII.1543)

Illustrissime Princeps etc.

Effectum iam tandem est, ut levis nuncius cum litteris mitteretur ad Serenissimos et Excellentissimos fratres. Quae quidem scriptae sunt, ut ex earum exemplis presentibus annexis Illustrissima Dominacio Vestra cognoscet, a me accurate. Cupio enim vehementer ita morem gerere Illustrissimae Dominacioni Vestrae, ut servitutis meae fructum aliquem sentiat. Porro cum ad Comitia, Deo bene iuvante, salvi venerimus, dabitur a me opera, ut quae optat Illustrissima Dominacio Vestra, ea a Sacra Maestate Regia optata ferre possit. Studium illi meum non defuturum certo sibi polliceatur. Cum praesertim ea postulet, quae et ad Reipublicae Christianae et ad Regni huius commodum pertinere videntur. Quo magis alaci animo omnem illi opem atque operam meam navabo. Quod reliquum est, opto Illustrissimam Dominacionem Vestram diu esse foelicem et incolumem. Cuius gratiae me commendo. Ex Wielawiesz, XVII Decembris, anno Domini MDXLIII.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
humilis servus et capellanus Samuel
Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

Annexum: Sigismundus I ad Carolus V de pace inter Christianum III regem Daniae et reginam Mariam, et in causa abrogandi decreti proscriptionis contra ducem Albertum.

Carolo V Romanorum Imperatori.

Serenissime Princeps, et Domine, Frater et Consanguinee noster Charissime et Honorande.

Quantum intersit Reipublicae Christianae, ut pacati in ea sint Regum et Principum animi, etsi iuxta nobiscum intelligit Maestas Vestra, sentire tamen magis nos videmur, qui propter haec Regum inter se christianorum tanta dissidia et plus quam civilia bella non mediocri nunc in periculo versamur. Quibus enim duobus, tanquam propugnaculis, muniti tamen adhuc contra Crucis hostium impetum videbamur, ea, pro dolor, in eorum iam potestatem pervenerunt, ipsis inter se christianis Principibus, quae summa est hostium consolatio, nostra vero ingens perturbatio, digladiantibus et in sua ipsorum viscera, quam contra barbaros, ferrum stringere malentibus. Occupata enim Valachia et Hungaria prope universa subacta, quid nobis metuendum sit, Maestas Vestra intelligit. Quo minus illi molestum fore confidimus, si hortari, monere et orare Maestatem

Vestram non intermittimus, ut quam ad rem suapte voluntate propensa est, pacis et concordiae inter christianos Reges et Principes conciliandae curam suscipiat.

Quam quidem etsi inter omnes confectam cupimus, inter eos tamen praecipue, qui nobis finitimi cum sint, fieri vix potest, ut aliquid mali propter vicinum malum ditionibus nostris non eveniat. Quarum nos quieti et tranquillitati, pro eo ut debemus, consulere cupientes, a Maiestate Vestra petimus, quandoquidem inter Serenissimum Dominum Christianum Daniae Regem, qui terris nostris Prussiae vicinus est, et inter Illustrem Dominum Palatinum Rheni¹⁾ ac subditos Maiestatis Vestrae Burgundiones nonnihil simultatis intercedit, quae periculum est ne in apertum quandoque bellum erumpat, non sine magno cum totius Christianae Reipublicae, tum finitimarum provinciarum, inter quas sunt terrae nostrae Prussiae, malo, ut auctoritatem suam, qua inter christianos omnes Reges una valet plurimum, interponere dignetur, quo pax inter eos concilietur. A qua neque Serenissimum Dominum Christianum Regem, neque Serenissimam Dominam Mariam Reginam abhorreere cognovimus, cum pacis inter utramque Maiestatem conficiendae interpretes anno superiore fuissimus. Quo tempore si praesens in istis terris adfuisset Maiestas Vestra, sopitae prorsus illius auctoritate omnes discordiae fuissent.

Sed sarciri adhuc potest, quod fuerat tum neglectum. Nam, quod vehementer optamus, adventum in istas terras Maiestatis Vestrae, Deo pius illius cogitationes fortunante, pacem, quietem et tranquillitatem christianis omnibus, hostibus vero nominis christiani perniciem et exitium allaturum speramus. Quae nos nostra spes et expectatio ne fallat, iterum atque iterum a Maiestate Vestra petimus, quandoquidem cupidus est pacis Serenissimus Rex Christianus, ut operam suam, quo eam aequis conditionibus consequi possit, interponat. Et nos sibi Maiestas Vestra plurimum devinxerit et suorum inferioris Germaniae populorum commodis prospexerit, quos inopia rei frumentariae laborare oportet, nisi liberam nostri habeant navigandi et res eo necessarias devehendi potestatem.

De Illustri quoque Principe Domino Alberto in Prussia Duce, nepote nostro charissimo, scribere nos Maiestati Vestrae saepe meminimus, ut inductum velit et antiquatum proscriptionis decretum, a Iudicibus Camerae Maiestatis Vestrae Imperialis latum, quorum nulla est in eum iurisdictio, cum nobis sit Regnoque nostro feudi iure subiectus. Sed qui factum sit, nescimus, ut prorogationibus laboratum hactenus semper fuerit, causaque in hunc usque diem extracta nondum sit optatum exitum consecuta. Ita ut periculum sit, nisi auctoritatem suam interponat Maiestas Vestra et abrogari decretum iubeat, a non suis pronunciatum, ne sopiti dudum ignes aliquando suscitentur et eiusmodi conflatur incendium, quod extingui postea facile non possit. Si autem nobis aut maioribus nostris in Crucis hostes huius Regni nostri convertere per eos licuisset, qui nomen religionis praetendentes, religionem christianam impugnabant, et quominus ea propagari longius et paganorum ferocitas reprimi posset, impedimento fuerunt, minus hoc tempore laboraret Respublica Christiana, neque nos in tantum discrimen vocaremur.

Quare providere velit Maiestas Vestra prudentia sua, ne quae vixdum sedata sunt mala, ea magno cum incommodo Reipublicae Christianae recrudescant. Quod caveri vix poterit, nisi decretum hoc abrogetur. Quam ad rem ut auctoritatem suam adiiciat ac nepoti nostro, qui et a Vestra Maiestate alienus non est, favorem suum impartiat, magnopere rogamus.

Cum illum sibi devinctissimo reddiderit devinctiorem, tum nos officio hoc suo sibi in perpetuum obstrinxerit, ut ad constitutam inter nos amicitiam parmagnus hic cumulus accedat. De Republica vero Christiana praeclare Maiestas Vestra merebitur, cum, quod futurum speramus, non modo exorta iam bella et dissidia prudentia sua atque autoritate sedaverit, sed ne in posterum etiam exoriri possint, causas eorum omnes praeciderit et radicitus extirpaverit. Quo uno nullum offerre poterit sacrificium Deo gratius, qui nihil aequae nobis atque pacem et dilectionem commendavit. Et hunc itaque propitium sibi reddet ac piis suis conatibus faventem, et nomen suum ad perpetuam laudem et gloriam immortalitati consecrabit... Ex Wielawiesz, XVII Decembris, anno Domini MDXLIII, Regni nostri anno XXXVII.

In eandem sententiam scriptae sunt litterae ad Serenissimum Dominum Regem.

1) *Fridericus II Sapiens.*

N. 823.

Magna Opatów, 19.XII.1543.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci de litteris acceptis et remissis; de proximis Comitibus Regni; de bonis in Bohemia emendis.

Sigill.

H B A, B 2, K.368.

Illustrissime Princeps etc.

Nuntii Illustrissimae Dominationis Vestrae, alter ab aula rediens regia unas, alter ad aulam proficiscens alteras, nomine Illustrissimae Dominationis Vestrae reddiderunt mihi litteras. Quamvis vero in praesenti a Sacra Regia Maiestate abessem, pro mea tamen erga Illustrissimam Dominationem Vestram perpetua obsequentia scripsi de utroque hoc negotio ad Regiam Suam Maiestatem diligenter ac summo studio. Verum Sacra Regia Maiestas, ut non solet aliis omnibus in negotiis a veteri suo cunctationis instituto discedere, ita et de hoc toto negotio visum est Suae Regiae Maiestati ad frequentem Senatum proximis in Comitibus congregandum referre. Sed cum animadversum sit ex litteris Illustrissimae Dominationis Vestrae, et alias fama et rumoribus intellectum, metuendum esse aliquid tale, quod Illustrissimae Dominationis Vestrae, simul et huius Reipublicae pacem sit inturbaturum, proinde Regia Sua Maiestas hac praemonitione excitata, cum Reginalis Maiestas¹⁾ nunc quendam servitorem suum ad Sacram Catholicam Caesaream Maiestatem ablegaret, conscribi et dari curavit eidem litteras in his negotiis quoque, quorum admonere Suam Maiestatem Illustrissima Dominatio Vestra dignata est. In Comitibus vero designabitur gravis aliquis Nuntius ad Sacram ipsam Caesaream Maiestatem, qui totum hoc negotium acturus est ex rei tum necessitudine, tum dignitate. In his ipsis Comitibus, quae quidem Piotrcoviae ad ferias Trium Regum sumus celebraturi, dabitur a me opera, ut in hoc et in caeteris omnibus serviam et studium ac offitium meum

probem Illustrissimae Dominationi Vestrae. Opere praetium tamen erit, ut ad Comititia aliquem Illustrissima Dominatio Vestra mittat Nuntium horum negotiorum causa.

Illud penna me male habet, quod Sacrae illae Caesarea et Regia Romanorum Maiestates ^{a)} quaeruntur indignitates et contemptus a nostris fortasse ortos, de quibus graviter expostulant. Qui sint autem isti contemptus, facile suspicari puto Illustrissimam Dominationem Vestram. Inde ne quid struatur impedimenti et difficultatis, vereor.

Significavit mihi servitor meus Nyemieczkowski Illustrissimam Dominationem Vestram ea sollicitudine teneri, ut ne quam mihi accersam difficultatem in emendis in Bohemia bonis, quod istic homines sint cautellosi valde. Scire velim Illustrissimam Dominationem Vestram rem esse iam plane transactam, bona empta, soluta, inscriptiones ob id esse peractas. Res iam mutari non potest. Confido autem me nihil in illis bonis difficultatis habiturum, nimirum qui hortatu et auxilio Sacrae illius Regiae Maiestatis illa sim mercatus. Non pro me tamen, neque pro mea persona empta sunt. Quo autem studio et fine hoc factum est, dici possit, certo non Thurca in causa est.

Pro ea autem summa Illustrissimae Dominationis Vestrae erga me et res meas benevolentia magnas ago et habeo eidem Illustrissimae Dominationi Vestrae gratias. Ubicunque vero fuerim, et mea officia et ministeria aliquo ex usu esse possint Illustrissimae Dominationi Vestrae, curabo, ut praestem ubique grati et memoris animi argumenta... Datum in Magna Opatow, XVIII Decembris 1543.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae

^{b)} deditissimus servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.^{c)}

a) sequuntur duo verba expuncta.

b)-c) manu propria.

1) Bona.

N. 824.

Posnaniae, 10.I.1544.

*Andreas a Gôrka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci*

*de ducissae [Dorotheae] recuperata valetudine gratulatur; ob aegritudinem
initii Comitiorum se non interfuturum significat; de quibusdam contra
se accusationibus refert; de regis Petricoviam ingressu nuntiat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Ex literis Illustrissimae Dominationis Vestrae, quas is servitor eius mihi reddidit, intellexi, quod Illustrissima Dominatio Vestra cum omni comitatu suo foeliciter ad sua redierit. De quo sane gratulatus sum Illustrissimae Dominationi Vestrae, ut qui cupiam eius omnes actiones felici auspicio inchoari et feliciore exitu terminari. Quod autem Illustrissimam Principem, charissimam coniugem suam, egrotantem repererit, quemadmodum Illustrissimam Dominationem Vestram non dubitabam gravem ex eius casu percepisse perturbacionem, ita vicissim gratulor, concepta fiducia de meliori Illustrissimae Dominationis Suae valetudine, non vulgarem accepisse consolacionem. Faxit Deus, ut Illustrissima Sua Dominatio ad plenum convalescat. Id ego, pro meo in Illustrissimam Dominationem Vestram et totam eius Illustrem familiam affectu, vehementer cupio.

Gracias immensas ago Illustrissimae Dominationi Vestrae, quod adverse valetudini mee indoluerit optaritque, ut Christi beneficio ad primum statum cito redeat. Qua in re non dubito gratiam suae benignitatis mihi adfuturam esse. Cuius tamen egritudinis cum adhuc reliquiae non parve supersint, nequaquam potero, ut statueram, primis iniciis Comitiorum interesse.

Illustrissima Dominatio Vestra, pro sua in me singulari gratia, significare mihi dignata est se persuasum habere eos, quorum litere cum ad Illustrissimam Dominationem Vestram, tum ad me afferebantur, alieniores mihi factos molestiusque id ferre Illustrissimam Dominationem Vestram, quasi eius occasione in aliquot²⁾ eiusmodi malum incidissem. Pollicerique dignata est mihi Illustrissima Dominatio Vestra ad medendum eiusmodi malo consilia sua et remedia nulla esse defutura, cupiatque ex me scire, si quid certi hac de re habeam ipse persuasum.

Illustrissimae Dominationi Vestrae celare nolui eadem quoque ad aures meas pervenisse, multum illos de me apud se esse conquestos, quod non essem cupiditati illorum obsecutus, et conari nescio quid ac moliri in me. Quod et si visi sunt sibi secretissime egisse, tamen gratia Deo me postea nihil eorum latuit. Itaque expecto, si quid in apertum producere velint. Cum enim in hac re rectam habeam conscienciam, non dubito rationes accusationis eorum, si quam instituere voluerint, equitate cause mee posse me facile revincere. Nihil autem adeo grave adeoque metuendum poterunt mihi obicere, quin id multo et gravius et acerbius mihi contigisset, si essem tam imprudens, ut in obsequium istorum quicquam erga Illustrissimam Dominationem Vestram attentassem eorum, que ipsi et cupiebant et propemodum imperiose exigebant. Sed gratias ago Deo, qui mihi eam discrecionem benigne largitus sit, ut non dubitem scire, quomodo me erga cuiusque dignitatem et statum conservare debeam. Non pretermittam vero Illustrissimam Dominationem Vestram cerciorem reddere, si quid instituti sui inceptaverint. Et ago Illustrissimae Dominationi Vestrae immensas gratias, quod me in tali negotio gratia sua, consiliis atque opera sublevare est benigne pollicita. Quam Illustrissimae Dominationis Vestrae uberem in me benignitatem assiduis meis obsequiis promereri erga Illustrissimam Dominationem Vestram contendam.

Quod in calce literarum Illustrissima Dominatio Vestra committere mihi dignata est, ut ad Illustrem Dominum Castellenum Cracoviensem¹⁾ nomine Illustrissimae Dominationis Vestrae salutem perferrem, id perquam libenter exequar, cum primum, si Deus volet, Piotrkoviam, recuperatis pristinis viribus, me contulero.

De novis rebus non aliud Illustrissimae Dominationi Vestrae communicandum occurrit, quam quod Sacram Regiam Maiestatem certo cognovi hodierno die Piotrkoviam ingressam esse. Quod ut Suae Maiestati et Reipublice faustum et foelix siet,²⁾ ex animo precor. Habuit etiam Sua Maiestas Regia apud se hiis proximis diebus Nuntium Imperatoris Turcorum,²⁾ qui quid literarum Maiestati Sue attulerit,²⁾ ex hoc exemplo Illustrissima Dominatio Vestra cognoscere dignabitur, quod etsi Polonico ydiomate³⁾ sit redditum, tamen non dubito Illustrissimam Dominationem Vestram habere eos, qui ea facultate sunt instructi, ut ex Polonico in Latinum aut Germanicum vertere possint. Quod quominus apud me effectum sit, brevis temporis et properatio Illustrissimae Dominationis Vestrae tabellarii non est passa.

Nolui insuper latere Illustrissimam Dominationem Vestram me ad Sacram Maiestatem Regiam detulisse, quomodo Illustrissimae Dominationi Vestrae cum Secretario Senatus Wratislaviensis de argento levando, quantum nunc in meo officio adservatur, convenerit. Cuius Regia Maiestas reddendum Illustrissimae Dominationi Vestrae mandare dignata est, recepta prius sufficienti caucione literis publicis Senatus Wratislaviensis, quod si impeticio aliqua occasione eiusdem argenti Sacrae Maiestati Regiae aut officio mota a quoquam hominum fuerit, illi intercederent et Maiestatis damnum, si quod inde evenire contingeret, prestarent. Quod ubi factum fuerit, non dubito autem Senatum Wratislaviensem facturum, et Illustrissima Dominatio Vestra mittere dignabitur, qui illud auferat, nulla erit mora in eo tradendo. Non dubito autem Illustrissimam Dominationem Vestram sufficienti mandato provisuram eum, cui eam provinciam auferendi argenti committere dignabitur, ut possit de eo, quod

reciperet, luculentam testificacionem relinquere... Datae Posnaniae, X die Ianuarii, anno Domini MDXLIII.

a) Illustrissime Dominacionis Vestre servitor
Andreas Comes a Gorka etc. manu sua subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Ioannes Tarnowski.

z) sic in ms.

2) Solimanus II.

N. 825.

Posnaniae, 19.I.1544.

Andreas a Gorka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
ob mortem Georgii marchionis Brandenburgensis dolet et ducem con-
solatur.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

N. 826.

Petricoviae, 21.I.1544.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
sollicitudinem ducis de communi tranquillitate tuenda probat.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

N. 827.

Petricoviae, 23.I.1544

Ioannes Niemieczkowski
Alberto in Prussia duci
de Comitibus Petricoviae inchoatis, in quibus deliberatur de communi
omnium ad bellum expeditione et de lustranda nobilitate.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Quae mihi Illustrissima Dominatio Vestra, Posnaniae quum nuper
esset, mandata ad Illustrem Dominum meum¹⁾ dederat, ea huc reversus

fidelissime et diligentissime exposui Illustri Dominationi Suae. Audivit ea sane Illustris Dominus meus libenter ac sibi omnia maximae curae fore et antehac et nunc litteris Illustrissimae Dominationi Vestrae ostendit suis. Quam quidem ita colit et observat, ut et Illustrissimae Dominationis Vestrae summa dignitas postulet et eius erga se tanta gracia requirat. In his autem rebus Illustrissimae Dominationis Vestrae et aliis omnibus, quas Illustri Dominationi Suae mandaverit, curandis omnem curam, omne studium suum haud dubie Illustris Dominus meus adhibebit et consumet.

Nunc nihil est hinc, quod scribam Illustrissimae Dominationi Vestrae, novi, nisi nuper hic cepta esse Comicia. Quorum Deus novit, qualis futurus sit exitus. Inicia quidem bona adhuc visa sunt et probantur sentencie a Senatu de defensione dicte, in quas etiam nuntii terrarum facile eunt.

Summa hec rerum est. In summo imminenti periculo, ut communis omnium ad bellum expeditio esset. Quod genus defensionis et legibus descriptum est et a maioribus nostris observatum. Additur illud etiam providendum esse, ut quisque pro facultate bonorum recte et iuste obeat bellum. Qua de causa ut singulis annis homines et nobiles lustrentur in palatinatibus, decernendum esse censent. Hec his diebus hic acta sunt, nihil tamen adhuc certum constitutum. Quicquid porro decerneretur, id nisi notum Illustrissimae Dominationi Vestrae esse non poterit... Datum ex Petrikovia, XXIII Ianuarii, anno Domini 1544.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae
humillimus servitor
Ioannes Niemiezkoffsky.

1) Ioannes Tarnowski.

N. 828.

Petricoviae, 23.I.1544.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
de pace inter regem Daniae et eius adversarios; de legato in negotiis
ducis ad Comitata Spirensia mittendo.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Quomodo meo perpetuo erga Illustrissimam Dominationem Vestram studio curavi sedulo, ut cum pacis conciliandae causa inter Serenissimum Dominum Daniae Regem¹⁾ et eius adversarios, tum ut odiosa illa proscriptio induci posset et antiquari, Legatus aliquis ex numero Senatorum ad Comitata Spirensia mitteretur, quem quidem mitti decretum iam est. Scribitur legatio, nisi quod quis mittendus sit, deliberatum adhuc non est, nam quem volet Illustrissima Dominatio Vestra, is hanc provinciam vehementer detrectat. Ceterum quod scripseram superiore proximo mense missum iri Lassota, id factum non est, quod sententiam suam Maiestas Reginalis mutavit. Sed missae nihilominus sunt litterae per cubicularium

regium. Nunc autem fore, ut legetur aliquis, nihil est quod Illustrissima Dominatio Vestra dubitet... Datum Piothrcoviae, XXIII mensis Ianuarii, anno Domini MDXLIIII.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

1) *Christianus III.*

N. 829.

Petricoviae, 23.I.1544.

*Petrus Okuń, curiae magister reginae Poloniae iunioris,
Alberto in Prussia duci
se iuvenem [Kunheim] a duce commendatum optime excepturum esse
significat; aliqua nova ex Hungaria refert.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Literas Celsitudinis Vestrae, VIIIA Ianuarii datas, et accepi reverenter et legi magna cum alacritate. Iucundissimum enim mihi est a tanto Principe in numero servitorum, vel clientulorum potius, reputari eumque esse, cuius tantam rationem Illustrissima Celsitudo Vestra habeat. Utinam autem ego quid dignum tanti Principis clementia praestare possim, certe nihil intentatum relinquam, quod ad eam demerendam facere intellexero. De puero mittendo hoc ita deliberavi, quemadmodum Illustrissimae Celsitudinis Vestrae aut adolescentis istius rationibus consultissimum esse videbitur. Is quandocumque ad me mittetur, eum apud me verbis Illustrissimae Celsitudinis Vestrae commendatum esse meminero, tum nec illud obliviscar, quod mihi tam diligenter de concilianda iunioris Reginalis Maiestatis¹⁾ gratia Illustrissima Celsitudo Vestra scribit. Quandoquidem et eius Reginalem Maiestatem illud tam grato animo acceptari intelligo, ut et gratias illi agere Suae Maiestatis verbis per me hoc nomine iusserit.

Novi hic spargitur nihil, quod aures illius delectet, nam omnia nunc sopita quasi videntur. Ex Hungaria hoc tantum adfertur tributum eiusmodi constitutum esse, ut in tota Hungaria centum coloni quique sex equites armatos pro feriis Divi Pauli expediant, quos annuatim alant, ut semper parati sint ad defendendam patriam contra hostem communem. Cum vero pro feriis Divi Georgii equester ordo armabit sese in campumque descendet, idem numerus centenarius praeter hos sex alios duos equites armatos equestri ordini adiunget. Fama est etiam Regem ipsum Romanorum ad diem Divo Georgio sacrum in castris Hungarorum adfuturum.

Praeter ea quid Illustrissimae Celsitudini Vestrae nunc scribam, non habeo. Nam hic praeter Comititia interim coeptum est nihil. Quae quidem si eo progredientur, quo sunt coepta tramite, spes est Rempublicam Regni huius in meliori conditione et statu futuram. De iis autem omnibus,

uti transacta fuerint, tempore suo Illustrissimae Celsitudini Vestrae perscribam... Datum Piotrcoviae, die XXIII Ianuarii, anno Domini MDXXXIII.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae
addictissimus servitor
Petrus Okun, Sacrae Reginalis iunioris Maiestatis
Curiae Magister et Garwoliensis Capitaneus subscripsit.

1) Elisabetha.

N. 830.

Petricoviae, 8.II.1544.

Nicolaus Myszkowski, dapifer Cracoviensis,
Alberto in Prussia duci

se a rege legatum in negotiis ducis ad imperatorem [Carolus V] nominatum esse significat et a duce edoctior et instructor ea in re esse cupit.

Sigill.

(Cum schedula adiuncta)

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Quamvis Illustrissimae Celsitudini Vestrae vix fortasse ex facie notus sum, nam mihi hactenus fortuna omnes de illa merendi occasiones denegavit, tamen cum mihi Sacra Regia Maiestas, Dominus Dominus noster clementissimus, in principio fere legacionis meae, quam Sacratissimae Caesareae Catholicae Maiestati defero, negotii Illustrissimae Celsitudinis Vestrae curam commisit, hoc ego pro meo debito illi significare volui, ut si fortasse a me quid diligentius ea in re Illustrissima Celsitudo Vestra factum velit, mihi tocius rei negotium per eius instructionem exacte exscribi mandet atque ad me primo quoque tempore mittat.

Id quod ego non propterea scribo, quod non sufficiat mihi Regiae Maiestatis mandatum, nam illi et debeo et volo, quantum in me erit, per omnia facere satis. Sed quia de negotio isto mihi non ex omni parte constat, ut et Regiae Maiestatis mandato satisfaciam, et Illustrissimae Celsitudinis Vestrae necessitati inservire pro eo, atque decet, possim illiusque clemenciam demereri, ideo hac in re doctus et instructor litteris Celsitudinis Vestrae volo... Quae hic interim aguntur, ex hoc illius servitore cognoscet. Christus servet Illustrissimam Celsitudinem Vestram diutissime sanam et incolumem. Datum Piotrkoviae, VIII Februarii, anno Domini MDXLI.

a) Eiusdem Vestre Illustrissime Celsitudinis
servitor humillimus

Nicolaus Myszkowszky Dapifer Cracoviensis.^{b)}

a)-b) manu propria.

Schedula adiuncta:

Ego hinc post XV dies huius mensis recta Cracoviam, deinde Wratislaviam, et tandem usque Spyram proficiscor. Hoc ideo adnotandum visum est, ut Illustrissima Celsitudo Vestra intelligat, quo me in loco eius servitor sit reperturus, una cum his rebus, quae et ad honestatem et utilitatem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae pertineant.

N. 831.

Szczekocin, 10.II.1544.

*Stanislaus Ławski de Ławy, vexillifer Varsaviensis,
Alberto in Prussia duci
petit, ut dux certum sibi diem in causa sua comparendi designet et clementer eum iudicet.*

Sigill.

(Adest versio germanica)

H B A, B 2, K.369.

N. 832.

Łotele, 12.II.1544.

*Georgius Bielewicz, capitaneus Samogitiae, praefectus Plotelensis etc.,
Ioanni a Kannacher, burgrabio Wirgensi,
rogat, ut medicus ducis, Brettschneider (in ms. Wretschnyder) ad se,
in Łotele, venire possit, ut sibi in aegritudine auxilio esse valeat.
(Germanice)*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

N. 833.

Petricoviae, 20.II.1544.

*Margaretha Kopytowska, castellana Varsaviensis, praefecta Vissogrodensis,
Alberto in Prussia duci
furem, qui pecuniam episcopo [Sambiensi, Georgio Polenz] furatus est,
non in sua praefectura esse, sed in Zakroczymensi, nuntiat.
(Polonice).*

Sigill.

(Adest versio latina)

H B A, B 2, K.369.

N. 834.

Petricoviae, 22.II.1544.

*Ioannes Dzierzgowski, castellanus Czernensis, capitaneus Varsaviensis,
Georgio episcopo Sambiasi [Polenz]
de anulo aliisque rebus episcopo furto ablati.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

N. 835.

Plotele, 25.II.1544.

Georgius Bielewicz, capitaneus Samogitiae, praefectus Plotelensis etc., Alberto in Prussia duci pro Ioanne Brettschneider, physico (= medico), sibi misso gratias agit, quem nunc duce ita postulante remittit.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

N. 836.

Petricoviae, 30 (sic).II.1544.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci dolet de negotiis ducis non ita, ut ipse voluit, expeditis.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Redeunt tandem ad Illustrissimam Dominationem Vestram Oratores eius, per quos quamquam quod significari a me oportere Illustrissimae Dominationi Vestrae existimarem, nihil omnino habebam, quippe qui quum omnibus, quae hic acta sunt, interfuerint, coram liquidius omnia, quam ut litteris perscribi possint, Illustrissimae Dominationi Vestrae explicaturi sunt, tamen facere nolui, quin et salutarem per litteras reverenter Illustrissimam Dominationem Vestram et observantiam ei deferrem meam libenter. Is enim certe sum, qui quum salutis Illustrissimae Dominationis Vestrae, tum vero totius foelicitatis valde sane sim studiosus, colam vero ac observem Illustrissimam Dominationem Vestram ita, ut qui maiori contencione id faciat quam ego, sit certe nemo.

Negotia Illustrissimae Dominationis Vestrae, quod neque ut ipsa, neque ut ego et voluimus et optavimus, expedita sunt, tribuet temporibus Illustrissima Dominatio Vestra. Quae cuiusmodi sint, quis status rerum, qui mores, ipsa intelligit oculisque cernit suis. Quo magis autem ea sapienter perspicit, hoc aequiore animo, quidquid sit, ferre debet. Quod quidem eam facere nullum mihi est dubium, praesertim quum quae Illustrissimam Dominationem Vestram singulari amore prosequitur habetque nepotem charissimum, habeat Sacram Maiestatem Regiam. Habet et nos hic, qui non nominis solum Illustrissimae Dominationis Vestrae, verum etiam omnium negotiorum eius longe studiosissimi sumus semperque erimus... Quam ut foelicissime incolumem Dominus Deus servet, ex animo opto. Petricoviae, 30 Februarii 1544.

^{a)} servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc. manu sua
subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

Petricoviae, 1.III.1544.

Stanislaus Hosius, canonicus Cracoviensis, secretarius regius,
 Alberto in Prussia duci
 viduae a duce sibi commendatae [Gertrudi Hermensdorff, uxori olim
 Martini Hermensdorff] se omni studio suo defuturum non esse pro-
 mittit; Vincentio Anhalt libenter se adfuisse nuntiat.

Sigill. Autogr.

Iam ed.: Hipler-Zakrzewski, AHP, IV, Card. Hosii Epistolae I.52.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Ternas Illustrissimae Dominationis Vestrae literas eodem fere tem-
 pore ea, qua par est, reverentia accepi. Unas Oratores illius mihi reddide-
 runt, binas alias privati quidam homines. Quod proprias attinet Illustrissi-
 mae Dominationis Vestrae causas, eae tantae mihi curae fuerunt, maiori ut
 esse non potuerint. Qua summa potui et fide et diligentia, feci omnia,
 quae ad munus atque officium meum pertinebant. Quantum ego hic posse
 videar, id exile admodum est, sed summa animi alacritas in serviendo
 Illustrissimae Dominationi Vestrae mihi non defuit. Quae scribenda ve-
 niebant, scripsi quam potui accuratissime, consilio usus Generosi et Excel-
 lentis Iurium Doctoris, Domini Ioannis a Creutz, Illustrissimae Domina-
 tionis Vestrae Cancellarii, quicum iam inde ab annis^{a)} aliquot vetus mihi
 amicitia intercedit. Habet is legationis exemplum, quod Illustrissimae
 Dominationi Vestrae dubio procul exhibebit. Cuperem equidem illi sa-
 tisfactum esse, sed si quid fortasse deest, de clementia nihilominus
 Illustrissimae Dominationis Vestrae confido, quod animum meum boni
 consultura sit, si forte facultas illi non respondet. Causa adflictae mu-
 lieris est mihi commendatissima. Quae iam pridem finem esset consecuta,
 nisi quibuscum res illi est, ii laborarent, ut non nisi pleno consilio cogno-
 scatur. Dabitur a me opera, quoad eius fieri possit, ut celeriter causa
 eius absolvatur. Eventum praestare non possum, sed meum tamen stu-
 dium viduae defuturum non est.

Vincentio Anhalt in gratiam Illustrissimae Dominationis Vestrae,
 quoad fides mea et religio patiebatur, libenter adfui ac esse illi sa-
 tisfactum confido. De munere, quod mihi Illustrissimae Dominationis
 Vestrae nomine datum est, ago ingentes gratias. Quod meritis adhuc
 esse non videor, mereri per omnem occasionem conabor... Piitrikoviae,^{z)}
 Calendis Martiis, 1544.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae
 humilis servus
 Stanislaus Hosius.

a) in margine.

z) sic in ms.

*Andreas a Gôrka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
pro sollicitudine ducis de valetudine sua gratias agit; refert aliqua nova
ex Germania; transmittit annexam descriptionem consultationum in
proxime praeteritis Comitibus Regni peractarum.*

2 sigilla. Autogr.

*(Annexa: Descriptio consultationum in Comitibus Regni peractarum
et «Schuldbrief» Ioachimi electoris Brandenburgensis, germanice,
qui hic omittitur.)*

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Reddite mihi sunt non multis ante diebus littere Illustrissime Dominationis Vestre, ex quibus magna cum animi mei voluptate intellexi Illustrissimam Dominationem Vestram, pro sua innata clemencia, nedum condolere tam diuturno tempore afflicte valitudini mee, verum etiam postquam ex fama intellexerit me periculosius ex oculis et ore laborari²⁾ debere, velle se haut gravatim ad me mittere, ubi res ipsa postulare videretur, precipuos medicos suos, qui et scirent et possent presenti egritudini mee mederi. Pro qua tanta Illustrissime Dominationis Vestre de valitudine mea sollicitudine non eas, quas vellem aut merito deberem, sed maiores quas possum ago habeoque Illustrissime Dominationi Vestre gratias, optaremque mihi aliquando eam oblatam iri occasionem, qua possem testatum facere, quam propenso sim in Illustrissimam Dominationem Vestram animo quamque cupiam omni ex parte serviciis meis gratificari Illustrissime Dominationi Vestre. Sed ut Illustrissimam Dominationem Vestram ab ea sollicitudine liberem, paucis describam, quomodo res sese mecum habuit habetque usque huc.

Existente hic Illustrissima Dominacione Vestra, ut ingenue fatear, senciebam iam tum magnam indisposicionem corporis, fuerantque non modica indicia futuri mali. Nec diu post tantus me oculorum et dencium dolor invasit, ut etiam in perferendo eo satis negotii fuerit. Qui quidem oculorum dolor nedum tam longinquo tempore me afflixit, verum etiam ad hanc usque diem ab eo immunis non sum. Tamen, gracia Deo, per totum hoc spacium temporis nihil fuit adeo periculosi, prout ad aures Illustrissime Dominationis Vestre pervenisse existimo. Nam quod ad proxime indicta Comicia profectus non sim, nec etiam in publicum prodierim meque domi toto hoc tempore continuerim, factum per me est non ob magnitudinem morbi, sed ut maiorem evitarem. Nam quantum asperitas ventorum, his presertim hibernis temporibus, affectis corporibus nocuenti adferre soleat, facile hoc Illustrissima Dominacio Vestra nedum coniectura ipsa assequi poterit, verum etiam aliquando suo incommodo experta est. Cumque valitudo mea in hoc statu, gracia Servatoris nostri, constituta sit, ut de ea non possum nisi optime sperare, abstinendum esse duxi ab hac munifica et necessaria oblacione Illustrissime Dominationis Vestre.

Novarum rerum nihil apud me hoc tempore est, quod Illustrissime Dominationis Vestre animum recreari²⁾ possit. Scribitur Cesaream Ma-

iestatem Statusque Imperii convenisse Spiram. Utinam tandem aliquid illic constitueretur, quo imminenti malo universe Reipublice Cristiane obviari possit. Sed anteaquam hoc peculiare odium, quod inter Cesaream Maiestatem et Regem Galliarum intercedit, tum negotium religionis compositum non fuerit, non possum mihi quidquam egregii polliceri.

Reverendissimus Dominus Episcopus Vratislaviensis¹⁾ cum Domino Zapka,²⁾ Vicecancellario Regni Bohemie, fungentes munere legacionis apud Maiestatem Regiam Polonie, nomine Cesaree Maiestatis ac Serenissimi Romanorum etc. Regis publice egerunt de relaxanda prohibitione in Slesiam, et ut communibus armis belligeraretur contra Turcos, offerendo incolas Regni Bohemie, Marchionatus Moravie Ducatumque Slesie, semper ad manum futuros Polonis. Privatim excusabant, quod dos pro assignato tempore transmissa non est. Nec pretermiserunt magna cum modestia commendare negotium afflicte Regine iunioris. Sed hic iubet Plato quiescere.

Quid autem in Comitibus Piotrcoviensibus conclusa constitutaque per universos Ordines Regni sint, quamvis existimo Illustrissimam Dominationem Vestram aliunde intellexisse, nihilominus descriptionem prefatarum consultationum transmitendam esse Illustrissime Dominacioni Vestre censui.

Commendo me cum his iterum atque in gratiam Illustrissime Dominationis Vestre, enixe postulans, quatinus me solita gracia sua amplecti non dedignaretur, quod ego Illustrissime Dominacioni Vestre per omnem occasionem demereri studebo.

... Datum Posnanie, 11 Marcii 1544.

Illustrissime Dominationis Vestre servitor.
Andreas Comes a Gorka manu sua scripsit.

z) sic in ms.

1) Balthasar de Promnitz.

2) Georgius Zabka.

Annexum: Descriptio consultationum in Comitibus Regni.

Cum Sacra Maiestas Regia, Dominus noster clementissimus, pro ea cura, quam gerit tuendi Regni sui, consideratis periculis, quae a potentissimo christiani nominis hoste finitimo Regno, populis Ungaris et Valachis, in potestatem eius iam prope redactis, gravissima impendere videntur, Comitibus Regni maiora Piotrkoviae ad diem festum Epiphaniarum edixisse, in quibus communi consilio omnium providere posset, ne quid Regnum detrimenti caperet, neve nos imparatos hostis offendens, nec opinantes opprimeret, nos, Senatores et Consilarii Regni Poloniae, tam spirituales quam seculares, una cum terrarum Nunciis, quibus plena et non limitata de rebus omnibus ad defensionem pertinentibus potestas fuit data, defendendi rationem contra solius Turcarum Caesaris¹⁾ vim atque impetum invenimus.

Principio, pro veteri consuetudine, Domini seculares cum cuncto equestri ordine erunt obstricti expedire sese atque ad bellum instruere pro eo, ut maxime facultas tulerit cuiusque, secundum statutum et privilegia.

Quod ipsum ultro se facturos obtulerunt, una cum clero suo universo, et seclarium et religiosorum sacerdotum, Domini Archiepiscopi, Episcopi, Archimandrite, Wladice, quo et ipsi ad eundem modum, prout facultas

eorum maxime tulerit, expeditionem facere teneantur. Ita tamen, ut contra solius Turcarum Caesaris vim, et non aliter, expedicio hec per illos fiat, et immunitatem ipsorum persone habebunt a protectione bellica, sed aliis loco sui missis, officio suo fungantur, sacrificiis et orationibus Deum placantes.

In omnibus civitatibus et opidis, in quibus exercetur mercatura et emporia sunt, ne factoribus quidem mercatorum exceptis, quos vulgo legarones vocant, neque inquilinis, qui modo facultates aliquas habeant, quisquis bona habuerit, quae mille florenis estimari possint, teneatur unum armatum equitem expedire. Cuius vero bona sive merces quingentorum florenorum estimationem non excedunt, is peditem armatum expediet contra vim hanc maiorem Turcarum. Qui vero ex civibus et mercatoribus minus habebunt, eorum facultates in civitatibus et opidis simul taxabunt et coniungunt, ita ut ex mille florenorum bonis eques, ex iis vero, qui fuerint quingentorum, pedester expediatur. Quo²⁾ et ut ita fiat, providebunt Consules, Consulibus superintendent hii, qui erunt a Maiestate Regia constituti, quales sunt Palatinus, Castellanus et Regni Exercituum Campiductor, quando erit ordinatio exercitus. Porro iis, quos spirituales expedierint, Capitanei spiritualium superintendent, ita tamen, quod Regni Exercituum Campiductoris preceptis more aliorum centurionum pareant.

Quod ita intelligendum est, ut qui habent bona mobilia sive immobilia, quae pluris quam centum florenorum possent estimari, neque tamen quingentorum aut mille florenorum valorem explere queant, hii coniungantur ad expeditionem peditum et equitum. Qui vero in civitatibus et opidis non habent bona mobilia et immobilia, quae centum florenorum estimantur, ii obstricti sunt e numero suo quindecimum quemque bene armatum expedire. Civitates, quae habent nudum centum reddituum pretorii, ei similem, ex mille florenorum redditus decem equites ex quingentis quinque bene armatos expédiant.

Cmetones, alias coloni,^{a)} Sacrae Maiestatis Regiae et Dominorum, tam spiritualium quam secularium, vigesimum ex numero suo expedire tenebuntur, exceptis hortulanis.

Iudei ultra eam pecuniam, quam^{b)} quottannis Sacrae Maiestati Regiae pendunt, tria millia florenorum numeri et monete Regni Poloniae pro defensione in singulos annos numerare tenebuntur. Iudei, si quando aliqua valida expedicio fieret, ad eundem modum, ut mercatores christiani, iuxta bonorum suorum estimationem expedire milites erunt obligati.

Sacra Maiestas Regia dignabitur alere exploratores diligentes et certos versus oram Turcicam et, quam poterit diligentissime, temporis consilia Turcarum investigare, quando et ad quem locum vires suas convertere cogitent, atque homines suos, quoad eius fieri poterit, celerime primis restium litteris, quae et secundarum vim habebunt, ut in procinctu sint, hortari. Ac si cercius aliquid de vi atque impressione in Regnum hoc Turcarum cognoscet, tum per alteras litteras restium, quae pro terciis reputari debebunt, locus erit per eandem designatus, ad quem infra quatuor hebdomadas cum Sacra Maiestate Regia convenire omnes teneantur.

Protectio autem ad bellum fieri debet iuxta veterem ordinationem et consuetudinem in statutis descriptam, citra damnum hominum, sive spiritualium sive secularium, ut solvantur omnia secundum privilegia et constitutiones Regis Jagielonis. Qui ordo ut in protectione et solu-

cione servetur, Castellanus districtus illius diligenter providebit iuxta statutum, cuius executio fieri debet in omnibus.

Castellani districtuum primi proficiscuntur ad locum, qui in illo districtu congressui erit prescriptus, ut nobilitas ad eos conveniat, quae una cum suo Castellano ad locum, qui ultimis litteris restium designatus fuerit, convenire debebit. Ad quem ubi convenerint, inspiciendi erunt ibidem infirmi atque senes iuxta statutum Bidgostiense.

Providebit preterea Sacra Maiestas Regia, ut sive in illius Maiestatis, sive in quocumque²⁾ spiritualium et secularium arcibus, ne relinquantur hii, qui amplas habent possessiones, ne numerus eorum, qui expediendi sint, minuat. Quod si quis, ita suo officio exigente, manserit, nihilominus secundum facultatem bonorum expedire teneatur.

Illud una cura Sacrae Maiestati Regiae futurum est, ut ne stipendio conducatur eos, qui, cum possessionem habeant, ad expeditionem sint obligati, et ut sub vexillo suo iustus habeatur numerus, quos in eiusmodi expeditione conscribere tenetur.

Proprium preterea vexillum eorum esse debebit, qui ipsi ad bellum personaliter non proficiscuntur. Eius generis sunt sacerdotes, viduae, minores, infirmi, ne fraus in Republica admittatur.

Filii nobilium, servientes Dominis, non debent loco parentum, qui valent, ad expeditionem proficisci. Sed si pater volet domi manere, accipiat filium a Domino et ex domesticis copiis eum expedire tenebitur.

Sculteti Sacrae Maiestatis Regiae, iuxta statutum Regni et privilegia sua, ad bellum proficiscantur.

Sculteti vero secularium et spiritualium cum Dominis suis, aut cum iis, qui eorum locum tenuerint, proficisci debebunt.

Quicumque [ad] expeditionem tenetur, simulatque restium litteris, quae ultimarum vim habebunt, de loco atque die cercior erit factus, in spacio quatuor septimanarum a publicatione litterarum in districtibus, sistere se in loco bene armatus secundum statutum debebit, sub amissione bonorum suorum, hoc est si ordinationem exercitus neglexerint,

Factura est etiam Sacra Maiestas Regia, ut iuxta veterem consuetudinem locum destinatum suo exercitui provideat et tutum reddat, ad quem tuto proficisci cum persona Maiestatis Suae terre possint, non recedendo a veteri statuto et privilegio.³⁾

De spiritualibus beneficiatis, qui sacerdotes actu non sunt, erit Sacrae Maiestati cure, ut apud Sanctissimum Dominum Nostrum impetret, quo possint personaliter ad hoc bellum proficisci. Per eundem Nuntium annatas quoque impetrare conabitur.

Instructio omnium Ordinum spiritualium et secularium, civium et colonorum, ad protectionem expeditionis bellice fieri debebit in universo Regno uno die, hoc est pro festo Sancti Adalberti anni proxime sequentis millesimi quingentesimi XLV. Interea autem debent sese parare. Quo modo autem et quonam, quibus hec lustratio fieri debeat, num in palatinatibus, an in terris sive districtibus, in proximis Comiciis de consensu omnium statuatur Ordinum.

Quod si lustratio hec post explecionem rerum omnium, ad eam pertinentium, effectum suum erit sortita, nihilominus alia vice constituenda non erit, nisi ex Comiciorum decreto.

Quando lustratio hec effectum sorcietur, ad diem suprascriptum quisque ordo (tam ys,²⁾ qui per se, quam ys,²⁾ qui per alios expeditionem facere tenetur) exhibere se debet iuxta facultates suas et modum suprascriptum. Quod si quis spiritualium non fuerit, pena in eum decernatur,

quae fuerit in Synodo constituta. Quae cum exacta ab aliquo fuerit, in utilitatem Reipublice cedere debebit. Si vero ys²⁾ secularis fuerit, ea pena afficietur, quae in Comitiis proxime futuris erit constituta. Quod ipsum de civitatibus et eorum expeditione, similiter de expeditione colonorum intelligi volumus.

Quod ad Magnum Ducatum Litvaniae attinet, cum esset rogata Sacra Maiestas Regia ab universa congregatione Comitiorum et Consiliariis ac Nunciis terrestribus, ut illius Ducatus subditos suos coadduceret, quo et ipsi ad similem ordinationem et expeditionem generalem tenerentur, una cum exercitibus Regni, adversus hunc superius nominatum potentem hostem, Cesarem Turcarum,¹⁾ quoniam scit Maiestas Sua Regia esse id in potestate sua, ut licet illi quodcumque lubet imperare subditis suis Magni Ducatus Litvaniae, ut ad bellum, quocumque iusserit, proficiscantur, pollicita est, quod cum Regni sui homines ad eam expeditionem contra Turcarum Cesarem profecti fuerint, fore, ut etiam Ducatus Magni Litvanie homines secundum facultates ad eandem expeditionem cum illis se coniungant.

Quando tamen Consilarii Regni sui tam sollicite ea de re cum ea egerunt, ut eo adduceret subditos suos Ducatus sui Litvaniae, ut in suscipienda propugnatione in utramque partem uni alteros adiuvantes contra eum hostem, qui ex aequo utrique parti vicinus est, Regno adsint et Nuncios ad consensendum in primum Generalem Conventum mittant, quum intelligat Sacra Maiestas Regia se nihil eiusmodi promittere aut constituere posse de Magno Ducatu Litvaniae, re ad Consiliarios eius non negata illud in se recepit, quod omnem curam et diligentiam adhibebit, ut etiam Ducatus Litvaniae ad hanc communem expeditionem per Legatos suos ad proxima Comicia mittendos consensiat, ac est bona spes, quandoquidem ab Ordinibus Regni fratrum illis promittitur subsidium, quod et ipsi, quod summum poterint, auxilium periclitanti Regno ferre non recusabunt.

Terre Prussiae, quoniam ultro se facturos receperunt, ut contra vim Turcarum facultatibus suis nobis et Regno huic non deessent, mittet Sacra Maiestas Regia Consiliarios suos ad Comitiam, quae in Mayo mense Mariemburge habebuntur, ut ordinationem, quae facta est hic, illis declararet²⁾ et ad eandem eos inducant. Hoc idem de Zathoriensibus et Oswiaciniensibus promisit.

Expedicio autem huiusmodi generalis fieri non debet, nisi certum sit et indubitatum, quod Deus omen obruat, Cesarem Turcarum rupto federe, quod cum Sacra Maiestate Regia intercedit, aut ipsum per se in Regnum hoc impressionem facere, aut ingentem vim Turcarum et aliorum populorum, qui eius imperio subsunt, ad populandum Regnum mittere velle, quibus veteri debita expeditione resisti non possit, quandoquidem expedicio non contra alterius cuiusque, praeterquam Caesaris Turcarum vim et potenciam de consensu omnium Ordinum est decreta.

Hec ordinatio etsi ita decreta est, quia tamen Nuncii Litvaniae, Prussie, Zatoriensis et Oswyaciniensis Ducatum desyderabantur, a quibus consensus et reciprocum eiusmodi inter se publice defensionis coniunctionem videbatur necessarium,²⁾ statutum est ab omnibus Regni Ordinibus [et] receptum, ut hec omnia ita conscripta et conclusa suspensa ad proximum Regni Conventum maneant, hac adiecta condicione, ut si istorum supra expressorum Ducatum Nuncii, ad Conventum Regni futurum cum pleno mandato missi, ea in suos pro utilitate Regni receperunt, quae regnicole sustinere ad illorum commodum volunt, tamen quae

sunt conclusa, sigillo Maiestatis Regie communiantur et confirmentur omnia. Sin minus, abrogata omnia et nullius roboris esse censeantur.

Quod si vero, quod Deus auferat, hoc anno, antequam alia Comicia habeantur, magna vi in Regnum hostis impetum facere modo superscripto aggrediatur, tum hec constitutio ad defensionem Regni et ad resistendum hosti robur habere debet.

a) alias coloni *supra lineam*.

z) sic in ms.

b) *pro expuncto*: quam quod

1) *Solimanus II.*

c) *sequitur expunctum*: de spiritualibus

N. 839.

Petricoviae, 15.III.1544.

*Stanislaus Hosius, canonicus Cracoviensis, secretarius regius,
Alberto in Prussia duci
nuntiat de causa victa a vidua sibi a duce commendata [Gertrude Hermensdorff].*

Sigill. Autogr.

*Iam ed.: Hipler-Zakrzewski, AHP. IV, Card. Hosii Epistolae I, 154.
H B A, B 2, K.369.*

N. 840.

Petricoviae, 15.III.1544.

*Stanislaus Hosius, canonicus Cracoviensis, secretarius regius,
Ioanni a Kreitzen (Creutz), ducis in Prussia cancellario,
excusat se, quod litterae suae ad ducem missae non fuerunt; de victoria
viduae a duce sibi commendatae [Gertrudis Hermensdorff] de adversariis
suis reportata nuntiat, et de adversariorum eius pertinacia.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

N. 841.

Petricoviae, 18.III.1544.

*Christophorus Konarski
Alberto in Prussia duci
Henricum Storch liberum transitum pro 400 bobus per ditiones Regni
pellendis obtinuisse nuntiat; regem pro festis Paschae Cracoviam
profecturum esse.
(Germanice)*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Iaroslaviae, 29.III.1544.

Stanislaus Odrowqz, palatinus Russiae,

Alberto in Prussia duci

de proposito suo ad ducem veniendi; de negotiis ducis in Comitibus.

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Caeterum, Illustrissime ac Magnifice Princeps, Domine, Domine et Benefactor Clementissime, quod ad Illustrissimam Celsitudinem Vestram nullas iam dudum dederim litteras, non aliud in causa fuit, quam quod induxeram in animum solus Illustrissimam Celsitudinem Vestram gratia illius valetudinis invisendae certo certius adire, quod et libentissime, quam primum per valetudinem licebit, faciam. Quum tamen illa impraesentiarum aliud faciendum cogat, ut a proposito aliquantisper supersedeam, operae pretium est. Proinde Illustrissima Celsitudo Vestra, Dominus Dominus et benefactor meus clementissimus, in hac parte mihi veniam facile dabit, de me illud sibi persuasissimum habens me illius perpetuum servitorem fore et eum, qui illi omni servitorum genere semper libentissime gratificetur.

Porro quod in iis Comitiis de rebus et negotiis Illustrissimae Celsitudinis Vestrae non ex animi sententia transactum sit, vehementissime mihi dolet. Quis autem id turbaverit ac interceperit, facile Illustrissima Celsitudo Vestra conicere potest. Hoc unum certo scio: rem sic cessisse multos probos viros plurimum dolere.

Quod ad praesens restat, Christus Optimus Maximus Illustrissimam Celsitudinem Vestram, Dominum Dominum et benefactorem meum clementissimum, diu cum omnibus foelicissime incolumem vivere faciat... Ex Jaroslaw, XXIX Marcii, anno 1544.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

addictissimus servitor

Stanislaus Odrowaz Comes in Jaroslaw,

Palatinus Russiae Generalis etc.

Ujazd, 31.III.1544.

Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,

Alberto in Prussia duci

de pecunia duci numeranda; temporibus idtribuendum esse asserit, quod non omnia ex sententia ducis successerunt; de brevitate litterarum se excusat.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

De iis rebus, de quibus ad Maiestatem Regiam Illustrissima Dominatio Vestra scripsit, respondit Maiestas eius illi. Laboravi diligenter, ut Mar-

burgo pecunia Illustrissimae Dominationi Vestrae numeraretur. Cui rei Maiestas Regia assensit, quamvis non soleat cuiquam illinc pecuniam facile concedere, dictitat enim illic se eam in suos duntaxat et terrarum Prussiae usus asservare.

Caetera quod non sic, uti vellet Illustrissima Dominatio Vestra, successerunt, temporibus iis imputet, quibus non omnia possumus omnes. Sed etiam haec aliquando tempus corrigit. Illustrissima Dominatio Vestra, pro sua prudentia animique magnitudine, et sapientius hec apud se aestimabit et fortius feret. Non dubito ego, quin Maiestas Regia ipsa sua sponte eius necessitudinis, qua illum Illustrissima Dominatio Vestra attingit, memor sit futura et sic se sit gestura erga illam, uti erga nepotem par est. Ego, quod potero, hortator suasorque illius Maiestati ero, ut, quoad eius fieri poterit, cum dignitate et commodo Illustrissimae Dominationis Vestrae res hic eius transigantur.

Iam cum nos Piotrcovia itineri dare vellemus, in ipso itineris tumultu et perturbatione allate mihi sunt litterae Illustrissimae Dominationis Vestrae, quas mox, ut perlegi, inter ceteram literariam supellectilem cubicularius meus coniecit, ita et eas, cum haec scriberem, ad manus habere non potuerim. Proinde rogo, ignoscat mihi Illustrissima Dominatio Vestra, quod non ad singula et quod non eo ordine, quo scripsit illa, ei responderim. Soleo enim alioquin semper in responsis sequi ordinem litterarum, quibus respondeo. Et quod brevis sum, id quoque perturbationi huic itinerariae donet... Datum Uiiasd, ultima die Marcii, anno Domini MDXLIIII.

a) Eiusdem Illustrissime Dominacionis Vestre
humilis servus et sacellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius
subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 844.

Tarnoviae, 8.IV.1544.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci de moliminibus sultani Turcarum [Solimani II] in Moldaviam et Hungariam.

Sigill.

Iam ed.: Bogatyński W., 1.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Quantum meum extiterit studium in promovendis negociis Illustrissimae Dominationis Vestrae, non dubito Illustrissimam Dominationem Vestram ex Domino suo Cancellario¹⁾ cognovisse. Quod autem exitus rerum neque voluntati Illustrissimae Dominationis Vestrae, neque meo desiderio satis respondit, causas et per se intelligere et ex Dominis Oratoribus accepisse Illustrissimam Dominationem Vestram puto. Fuit vero ea causa Illustrissimae Dominationis Vestrae, quae ut ex sententia eius conficeretur, sane aequum erat. Sed quum non defuerint, qui, quominus Illustrissimae Dominationi Vestrae satisfaceret, intercedebant, factum op-

portuit, ut Oratores Illustrissimae Dominationis Vestrae re infecta ad eam reverterentur. Quod Illustrissimam Dominationem Vestram sapienter moderateque ferre temporique dare confido. Cui quidem, quantus quantus sum, obsequendi studium summum meum defero. Idque inprimis opto, ut aliquando hic commoda mea opera uti possit Illustrissima Dominatio Vestra, quippe qui gratia Illustrissimae Dominationis Vestrae antiquius ducam nihil, in summoque foelicitatis loco ponam mandata Illustrissimae Dominationis Vestrae, quae forte mihi dat dareque unquam velit.

Novarum rerum hic plane hoc tempore est nihil, quas quidem Illustrissimam Dominationem Vestram scire intersit eius. Id tamen ex Nunciis Vaivodae Moldaviae²⁾ cognovimus, mandasse illi Caesarem Thurcarum, ut in aulam suam anno praesenti veniat ex pacto. Nam quum Moldaviam illi Caesar restitueret, praescripsit illi, ut tercio quoque anno se conveniret. Itaque nunc illi eundum esse. Qui si iverit, sunt qui existiment isthic esse periturum, neque in Moldaviam reversurum, magno nostro malo. Nam si in Thurcia hominem Caesar retinuerit, Sędziacum Moldaviae praefecturum esse certum est. Unde quantum periculi nobis metuendum erit, facile est cogitare. Nam eciamsi nullus Thurcarum exercitus sit futurus, tamen Sędziaco in Moldaviae²⁾ praefecto, satis erit nos a Thartaris et Moldavis, geminis hostibus, vexari. Scio Vaivodam omnia timere invitissimumque illuc esse profecturum. Sed quid faciat, quum spes in nobis nulla, nullus apud nos receptus. Non defuerunt, qui Sacrae Maiestati Regiae persuadebant, ut Vaivodam adiutum vellet. Sed ut in caeteris rebus, ita in ea quoque placet nos esse securos, neque moveri, impendentibus periculis. Quae ut Deus in melius vertat, praecor.

Imperatorem Thurcarum non putant in Hungariam personaliter esse venturum. Sed missurum tamen exercitum, ipsum vero in propinquioribus illinc locis futurum. Nunc autem adventare illuc dicuntur indies milites Thurcici nulloque cum periculo numerus illorum crescit. Qui quum confecerint iustum exercitum, id, quod reliquum est non captorum locorum, expugnare conabuntur procul dubio... Datae Tharnoviae, 8 Aprilis, anno Domini 1544.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

a) servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.b)

a-b) manu propria.

z) sic in ms.

1) Ioannes a Kreitzen.

2) Petrus Rareš.

N. 845.

Tarnoviae, 8.IV.1544.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

de impedimentis in negotiis ducis expediendis; de periculis Reipublicae [ex Turcis] imminentibus; de tabulis res bellicas illustrantibus.

Sigill. Autogr.

Iam ed.: Bogatyński W., 2.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Quod Illustrissima Dominatio Vestra tantopere agit gratias pro ea opera, quam in Comiciis rebus Illustrissime Dominacionis Vestre prestiti,

ea etsi non est tanti, facere tamen dignatur pro sua in me gracia. Ego autem ita sum addictus nomini Illustrissime Dominacionis Vestre, ut nihil sit tantum, quod non, quantum in me esset, semper libentissime causa Illustrissime Dominacionis Vestre facere velim. Et nunc quo et e dignitate et ex sententia negocia Illustrissime Dominacionis Vestre conficerentur, dedi operam quam potui. De quo constitit inprimis Illustrissimae Dominacionis Vestrae Domino Cancellario,¹⁾ qui hic et spectator et sollicitator diligentissimus^{a)} unacum collega suo fuit. Cum quo aperte sum sepe locutus. Quod autem minus, quam ego optabam et Illustrissima Dominacio Vestra voluit, profecerimus, quid obstiterit, tum ipsa sapienter perspicit, tum vero ex Oratoribus suis habet compertum.

Id enim et hic in negociis Vestre Illustrissime Dominacionis impedimento fuit, quod alyas sepe et in aliis negociis Reipublice officere solet. Ut tandem tamen ea mala, que nos in perniciem trahunt, superemus, faxit Deus! Nec michi dubium est, quin Illustrissima Dominacio Vestra suo prudenti consilio, pro sua sapientia, communicato cum his consilio, qui hanc Rempublicam salvam esse volunt, et qui ea ambitione non ducuntur, ut propter eam negocia publica parum curent, non sit Regno huic defutura habituraque sit virtutis sue amorisque erga eam Rempublicam curam, ut aliquando ad hoc tendatur, ne Respublica pereat, et id evellatur, quod nocet.

Necesse tamen est, ut id in tempore et tempestive fiat. Nam posthac vix consilium reperiri poterit, per quod Respublica salvari possit, ut nunc in Regno Ungarie appareat, de quo scribit Illustrissima Dominacio Vestra. Regnum enim illud privatis et intestinis odiis, ambitione ceterisque viciis ardebat. Quorum malorum si non magis, certe non minus aput nos est, faciliusque, nisi Dominus Deus salvos nos esse voluerit, ad extremum periculum libertatis nostre nos venturos, quippe qui ea presidia non habeamus, quibus Hungaria abundabat. Ego, quantum in me est, doleo vicem nostram. Sique potero, pro mea parvitate, Illustrissime Dominacioni Vestre et illis, qui Reipublice bene volent (utinam aliquando ad hoc veniat, ut periculum preveniamus), assistam. Precandus itaque Dominus Deus, ut omnia in melius vertat.

Accepi tabulas ab Illustrissima Dominacione Vestra, ad quarum picturae similitudinem Imperatoris Turcarum exercitus dicitur instrui solere. Quarum unam memini me vidisse aput Ioannem Regem. Sed cum quodam fidem Mahometanam professo, licet sit aliunde oriundus, qui a puericia in Turcia sit educatus, homoque militaris sit, de his cum conferrem, hanc, quam a me habet, ab illo accepi. Quam referebat esse veram. Utcunque tamen sit, non sunt nimium dissimiles. Constat enim a lateribus, a tergo equitibus suis hostem circumdare solere, a fronte veri ita instructum esse, ut bombarde catenis compacte peditatum antecedant. Cameli vero, similiter catenis colligati, a lateribus sint pro presidio et munitione. Et ita ad hoc advertendum et intendendum animus, quomodo primum Dei auxilio, demum tamen bono ordine talis eius apparatus perstringi possit. Cum autem exercitus Principum cristianorum, quibus cum eo res est, non est tam numerosus, quod viribus seu numero cum eius copiis equari possit, cogitanti mihi hec ratio instruendi exercitus accomodata mihi est visa multas propter causas, quas explicare coram facilius possem, quam describere. Quod aliquando, Deo dante, erit, quo mihi copia conferendi de his et aliis necessariis cum Illustrissima Dominacione Vestra erit.

Quia vero communicare voluit me Illustrissima Dominacio Vestra

secum hanc picturam, mitto eandem ad Illustrissimam Dominacionem Vestram. Quicquid eciam suo iudicio fecerit adversus tam instructum hostem, velit quoque mecum communicare. Cuius iudicium, utpote tanti ac scientissimi rerum bellicarum Ducis, aput me erit loco magni muneris. Antequam autem ad conflictum generalem veniendum sit, hoc mihi videtur non postremum, immo summe necessarium, ut levi equitatu pabulatores, qui akandze ^{z)} vocantur, arceri possint, ne exercitui victus copiam ministrent, quod quidem, Dei auxilio, ne nimium foret difficile. In redeundo quoque facile aggredi possit. Dicitur enim in omni expeditione exercitum suum labore ita affectum esse, quod tunc temporis facile aggredi possit. Videnturque mihi eciam alia stratagemata, quibus, si ad congressum generale ventum foret, in camelis et peditibus suis magnum disturbium essent factura. De quo potius coram quam per litteras. Hec, etsi sciam ea omnia, que ad usum belli pertinent, Vestram Illustrissimam Dominacionem melius nosse et scire, pro mea tamen in eam observancia, quodque ita voluit, et ut agnoscat confidentissime et optimo animo omnia secum velle me agere, idcirco et id pro tenuitate ingenii mei, quod aput me cogitavi, id ipsum offerre libenti animo volui... Ex Tarnow, 8 Aprilis 1544.

Eiusdem Vestre Illustrissime Dominacionis servitor
Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.

a) in margine.

z) sic in ms.

1) Ioannes a Kreitzen.

N. 846.

Posnaniae, 18.IV.1544.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
equum cauterium, a duce Alberto electori Saxoniae Mauritio dono mit-
tendum, non pecunia se esse duci venditurum, sed libentissime dono
daturum nuntiat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

N. 847.

Posnaniae, 24.IV.1544.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
litteras Friderici ducis Legnicensis per occurrentem transmittit.*

Sigill.

(Annexa, de quibus in epistola, desunt)

H B A, B 2, K.369.

N. 848.

Varsaviae, 8.V.1544.

*Petrus Okuń de Grodzisko, curiae magister reginae Poloniae iunioris,
Alberto in Prussia duci
adulescentem a duce commendatum in famulitium reginae, rege absente,
recipi non posse respondet; se ipsum paratum esse adulescentem in
numerus servitorum suorum assumere.
Sigill.
H B A, B 2, K.369.*

N. 849.

Gedani, 19.V.1544.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
quod hoc tempore cum duce in persona congregari non possit, se excusat.
Sigill.
(Cum adiuncta schedula de gratitudine sua pro hospitalitate sibi
in arce Prabuty - Riesenburger praestita)
H B A, B 2, K.369.*

N. 850.

Posnaniae, 20.V.1544.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
quietationem de argento, a praedonibus recuperato et per Petrum Horn,
ducis in coemendo argento procuratorem, duci restituto, sibi mitti
postulat.
Sigill.
(Schedula alia manu germanice scripta, de quietatione)
H B A, B 2, K.369.*

N. 851.

Posnaniae, 22.V.1544.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
per oratorem Mauritii ducis Saxoniae equum cauterium eidem Mauritio
et litteras Mauritii duci Alberto transmittit.
Sigill.
H B A, B 2, K.369.*

Ioannes Niemieczkowski

Alberto in Prussia duci

de duce in supremum imperatorem exercituum christianorum ad bellum contra Turcas gerendum eligendo; pro liberalitate sibi exhibita ad studia in Italia proseguenda gratias agit; Academiam Regiomontanam laudat; se ad castra imperatoris Caroli profecturum nuntiat; refert voces de clade Hispanorum in Italia; de Delphini ad fidem mahometanam defectione; de Alba Regia in Hungaria a Turcis capta.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Quum Illustrissima Dominatio Vestra Posnaniae nuper esset, forteque ego Illustrissimae Dominationi Vestrae tum dixissem de epistola quadam Tranquilli,¹⁾ doctissimi et rerum usu maximo praediti viri, Secretarii Serenissimi Romanorum Regis, de deligendo imperatore contra Turcas scripta ad eum Regem sapienter, memoria teneo Illustrissimam Dominationem Vestram mihi mandasse, ut eandem epistolam curarem ad Illustrissimam Dominationem Vestram perferri, ex eo descriptam exemplo, quod ipse Tranquillus Illustri Domino meo clementissimo Domino, Ioanni Comiti a Tarnoff, redeunti tum ex Italia dederat Viennae. Fecissem vero iam dudum, quod mihi Illustrissima Dominatio Vestra mandaverat, sed eam epistolam habere citius non potui. Quae in Biblioteca Illustris Domini mei recondita erat eo in loco, quo primum nuper venimus. Itaque Illustrissimam Dominationem Vestram suppliciter rogo, ut hanc diuturniorem moram ferat benigne, neque meae tribuat negligentiae, sed fieri aliter non potuisse persuadere sibi dignetur.

Eius autem epistolae quum iam mihi copia facta sit, descriptam ad verbum mitto Illustrissimae Dominationi Vestrae. Nam et propter gravitatem rerum et verborum dignam esse puto, quam Illustrissima Dominatio Vestra legat. Et scripta est de verissimis Illustrissimae Dominationis Vestrae laudibus a summo viro et eo, qui non ex libris solum commemoratis tot exemplis, sed etiam tot tantisque rebus gerendis hac nostra aetate interfuit, ita ut hoc de Illustrissima Dominatione Vestra praeclarum iudicium non possit esse nisi verum et aequissimum. Ac etsi idem omnes fere, qui recte et ex animo, non invidia ac odio, iudicant, sentiunt, praedicant deferrique summam rerum ad Illustrissimam Dominationem Vestram optant, tamen tanti viri de se iudicio inprimis contenta esse debet Vestra Dominatio Illustrissima. Quo enim maior est ipse, a quo laudamur, eo maius et verius habetur testimonium eius de nobis. Hic vero vir non solum est doctrina praestantissimus, sed etiam multos annos fuit cum Ludovico Gritti, homine clarissimo, qui et apud Turcos, homines bellicosissimos, est semper etiam cum imperio versatus et res ipse gessit multas, tot bellis a Turcis nostra memoria confectis feliciter.

Leget itaque Illustrissima Dominatio Vestra de se iudicium non aliter, quam sit verum Apollinis oraculum, eius vero viri, qui non solum hac epistola ostendit et sapienter iudicat de ratione belli gerendi contra Turcas, sed etiam dat testimonium summae ac heroicae virtutis et magnitudinis animi Illustrissimae Dominationis Vestrae, quum laudes eius veris-

simas, quum res gestas commemorat, et luce clarius esse ostendit Rem Christianam contra potentissimos hostes nunquam aut tutiorem aut pacatiorem fore, nisi Illustrissima Dominatione Vestra duce clarissimo, tot bellis exercitato natoque ingenio, natura, doctrina, arte et fortuna summaque animi moderatione ad res gerendas maximas.

Utinam christiani Principes, tot iam periculis admoniti, incipiant sapere et Illustrissimae Dominationi Vestrae administrandi istius belli, quod iam aliquoties infeliciter cessit, summam committant! Sentit hoc et saepe commemorat de Illustrissima Dominatione Vestra Illustris Dominus Ioannes Comes a Tharnoff, vestri studiosissimus et vir rei militari cum laude deditus, christianos Principes nunquam cum Turcis sine periculo bellum gesturos, nisi Illustrissimam Dominationem Vestram adhibuerint ducem. De qua iudicat is etiam vir, qui prudentia et bellicae artis scientia experientiaque antecellit multis. Porro hoc meum erga se studium ut Illustrissima Dominatio Vestra benignissime accipiat, maiorem in modum Illustrissimam Dominationem Vestram rogo.

Quum superioribus Comiciis nuper Pyotrkowiae Magnificus Dominus Achatius a Czema, pro suo in me amore singulari, mecum ageret multa, eo, ut fit in sermone, sumus delapsi, ut ex me familiariter quereretur, quidnam haberem propositi de vita instituenda. Ego vero respondi Suae Magnificentiae me nihil curare et optare magis, nisi studia mea prosequi proficiscique in Italiam, et in summa in externis nationibus non solum discendi causa versari me esse cupidum, sed etiam videndi bella, multarum gentium videndi cognoscendique mores et urbes. Laudavit vir sapiens institutum meum et cohortatus est, ac sibi fortunas meas curae futuras est tum benigne pollicitus. Daturum etiam se operam, ut mihi aliquod, ut ita dicam, praesidiolum ad sumptus tam honestos apud Illustrissimam Dominationem Vestram conciliaret. Ego vero, qui nihil de Illustrissima Dominatione Vestra meritus sum, rogavi, ne quid faceret de me, nisi salva meae modestiae et pudoris opinione apud Illustrissimam Dominationem Vestram, ac potius missum hoc faceret, me voluntate illius ei obligatum semper fore. Nuper vero scripsit mihi, quod de me apud Illustrissimam Dominationem Vestram egerit, iussitque me esse spe summa de Illustrissimae Dominationis Vestrae erga me et studia mea liberalitate ac beneficentia. Quod ego quum legissem, magni quidem feci optimi et honestissimi viri de me hanc curam, pudore tamen summo et metu non carui, ne Illustrissimae Dominationi Vestrae hoc accideret molestum, quod egerit pro me, nullis meritis digno tanto Illustrissimae Dominationis Vestrae beneficio.

Sed utut actidit, ego primum Illustrissimam Dominationem Vestram supplicissimis verbis rogo, ut patroni mei et viri singularis virtutis, Domini Achacii, de me solitudinem benigne consulat, neque impudentiae meae attribuat. Nam ego tantum ab Illustrissima Dominatione Vestra beneficium immeritissimus, ne dicam indignissimus, nunquam petere ausim. Deinde vero immortales Illustrissimae Dominationi Vestrae ago gratias (habiturus certe semper), quod roganti ultro pro me Domino Achacio, patrono meo, se mihi et studiis meis defuturam non esse benigne Illustrissima Dominatio Vestra pollicita sit. Ita enim mihi scripsit Dominus Achatius. Quo si ego beneficio Illustrissimae Dominationis Vestrae usus fuero, fateor, si vitam profunderem, nunquam me bene ac fideliter maerendo partem tanti beneficii assequi posse. Sed Dominus Deus, qui retributor bonorum est, referret gratiam pro me Illustrissimae Dominationi Vestrae, qui sine dubio Illustrissimam Dominationem Vestram terris dedit, Prin-

cipem divinum et heroico ingenio ac animo praeditum ad res gerendas maximas, pro iusticia, religione et Christiano Orbe, qui tot belli laudibus et pacis voluit Illustrissimam Dominationem Vestram esse clarissimam et opibus praestantem, quibus Illustrissima Dominatio Vestra utitur non ad privatam commoditatem, sed ad perpetuam optimi Principis et heroici laudem.

Veteres historiae tradunt nobis omnes excellentes Imperatores semper fuisse et doctissimos ipsos, et erga doctos viros ac studiosos virtutis beneficos ac favorabiles. In utroque genere vero ita praestat Illustrissima Dominatio Vestra, ut cum illis veteribus sapientissimis et fortissimis Ducibus merito comparari possit. De rebus fortiter et magno animo gestis taceo, nam a me pro dignitate commemorari non possent. Sed et doctissimam esse ipsam Illustrissimam Dominationem Vestram sciunt omnes delectarique iis studiis, quibus olim Principes et homines liberales solum instituebantur. Omnes doctos viros esse Illustrissimae Dominationi Vestrae commendatissimos, studiosos plurimum ab Illustrissima Dominatione Vestra sumptu adiutos. Nunc vero hoc Illustrissimae Dominationis Vestrae de instituenda in civitate ista Academia nova consilium mirifice clarissimas res Illustrissimae Dominationis Vestrae maximarumque virtutum laudem ornat. Quae res Illustrissimae Dominationi Vestrae et apud Deum benedictionem et apud posteros immortalem memoriam allatura est. Quod igitur Illustrissima Dominatio Vestra sua sponte et natura benefica studiis meis liberalitatem opemque pollicita sit, fecit id animo excelso suo, qui putat virtutem praecium esse sui. Quicquid autem Illustrissima Dominatio Vestra in me beneficii contulerit, id fecisse videbitur et pro consuetudine sua et animi magnitudine. Ego quidem etsi iam fateor me Illustrissimae Dominationi Vestrae et vitam ipsam debere, quod me in gratiam et clientelam suam receperit, tamen eo beneficio Illustrissimae Dominationi Vestrae ita ero obstrictus, ut me obsequentissimum et deditissimum servitiis suis reddidisse videbitur.

In Italiam proficisci futuro vere constitui. Nam citius non possum propter decretum de lustranda nobilitate Regni nuper factum, quod exequi omnino cogor. Ne vero hanc aestatem sine fructu transegisse videar, constitui in castra Imperatoris Caroli proficisci,^{a)} quod Illustris Dominus meus non solum mihi libenter concessit, sed cohortatus etiam est, praesertim quum mea interim opera carere poterit, hic domi rebus pacatis. Cras itaque hinc discedo. Statim, salutato Illustri Domino meo, et ad exercitum (Deo volente feliciter) Caesaris celeriter iturus sum. Quod Illustrissimae Dominationi Vestrae significandum putavi, ut sciret me et domi hic, et ubi ubi gentium ac locorum fuero, nomen Illustrissimae Dominationis Vestrae celebraturum praedicaturumque. Feram mecum hanc epistolam Tranquilli, quam ostendam his in illo hominum bellicosissimorum conven'tu, quasi theatro, qui idem de Illustrissima Dominatione Vestra sentiant. Ac summa summarum, nullum servitii genus praetermittam, quod ad Illustrissimae Dominationis Vestrae nomen clarissimum pertineat. Sique erit tabellariorum mihi saepe potestas, omnia, que hoc bello acta erunt, Illustrissimae Dominationi Vestrae diligenter perscribam. Confectoque bello, si vixero, redibo et in hieme, Deo dante, visam Illustrissimam Dominationem Vestram, Principem Dominumque Dominum mihi clementissimum. Interim mea deditissima servicia Illustrissimae Dominationi Vestrae clementissimae iterum atque iterum commendo diligentissime. Ac Illustrissimae Dominationi Vestrae precor omnia felicissima ac fausta.

Nova, quae huc Legatus Sacrae Maiestatis Regiae ex Spira scripsit, Myszkowski, puto Illustrissimae Dominationi Vestrae esse cognita. Hispanorum ex veteranis aliquot milia in Pedemonte caesa esse a Gallis. Marchionem Vasti, qui erat Praefectus, ex bombardis vulneratum esse. Ducem Sebaudie²⁾ captum. Eo nuntio Spiram allato scribit Orator non magnopere commotum esse, aut dolorem dissimulasse Caesarem, et exitum Comitiorum maturasse. Imperium 20 milia peditum et 4 equitum praesidium illi contra Gallum ad sex menses decrevisse, ex quibus illum octo peditum et mille³⁾ equites Serenissimo Romanorum Regi a Caesare datas esse ad tuendos fines Austriae et Moraviae. Gallorum Regem comparare maximum exercitum, Turcarum habere magna auxilia. Delphinum,³⁾ filium eius natu maiorem, habitum Turcicum induisse et, nisi fabulae sunt, fidem ac religionem Machometicam accepisse. Ex Hungaria adfertur venire centum quadraginta hominum milia ex Turcia ad occupandas reliquias Hungariae. Esse vero antehac^{b)} milia in Hungaria in praesidiis. Fertur a Turcis capta arx Wiszograd,⁴⁾ ubi Regni corona more maiorum illius gentis solita est servari.

Mittitur huc Hispanus quidam Episcopus⁵⁾ ex aula Imperatoris, vir magnus et gravis, qui in aula Sacrae Maiestatis Regie commorabitur, qua de causa, potest Illustrissima Dominatio Vestra, sapientissimus Princeps, facile coniectura assequi. Sacra Maiestas Regia cras hinc in Lithwaniam iter ingreditur.

Extremum est, ut Dominus Deus Illustrissimam Dominationem Vestram diutissime servet incolumem et fortunatissimam ad salutem et tranquillitatem Reipublicae Christianae. Quod longius scripta sit epistola, queso per Deum immortalem boni Illustrissima Dominatio Vestra consulat. Et res ipsa et summa animi gratitudo expressit longiores litteras. Datum Warschawie, 1 Iunii, anno Domini 1544.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae
perpetuum mancipium
Ioannes Nyemyeczsky.

a) in ms. profici

b) numerus non legitur ob foramen in charta.

z) sic in ms.

1) Andronicus Tranquillus, Dalmata.

2) Filibertus Emmanuel.

3) Henricus.

4) Alba Regia.

5) Eo tempore orator imperatoris apud regem Poloniae erat Alphonsus de Aragonia; non erat episcopus.

N. 853.

Spirae, 4.VI.1544.

*Nicolaus Myszkowski, dapifer Cracoviensis,
Alberto in Prussia duci*

suspensionem banni imperialis solummodo ad unius anni spatium concessam esse significat.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Duos menses et amplius eo hic egi, dum omnibus conatibus studui inservire gratificarique Illustrissimae Celsitudini Vestrae. Magnae enim

mihi curae fuerunt res illius, quae tam sanctae a Regia Poloniae Maiestate, Domino meo clementissimo, mihi fuerunt commendatae. Neque vero minus me in officio esse admonuerunt litterae Illustrissimae Celsitudinis Vestrae, tam clementer scriptae. Ad haec eciam sedula et quotidiana Domini Assueri Branth sollicitatio. Quae omnia quamvis in unum cumulata fuerunt, quamvis quoque non defuit meum diligentissimum studium, utpote qui hoc incitium servitutis meae Illustrissimae Celsitudini Vestrae voluerim quam commendatissimum reddere, tamen nescio quo fato et meo non postremo infortunio accidit, quod hac in re a me id effici non potuit, quod mihi ex omnibus partibus fuit commendatissimum.

Ad unius anni tantum decursum banni istius prorogata est proscriptio. Regia tamen Romanorum Maiestas pollicita est interim se in hoc totam esse, ut negotium hoc brevi ad optatum aliquem finem, aequas per aliquas rationes, deduci possit.

Quae autem causae obstiterunt, quod nobis res non usque adeo cesserint ex animi sententia, eas omnes Illustrissima Celsitudo Vestra ex optimo hoc illius atque fidelissimo servitore, Domino Assvero Branth, latissime intelliget. Quas ego libenter omitto, ne longitudine litterarum aures Illustrissimae Celsitudinis Vestrae offendam. Neque hic eciam addo, quam fuerim cupidus inserviendi ac omnibus rationibus bene merendi de Illustrissima Celsitudine Vestra. Studiorum enim meorum operaeque ac perpetuae voluntatis nemo melior extare potest testis, quam idem Dominus Assverus Branth, qui ea omnia a principio usque ad finem non tantum eadem vidit, sed eciam perspexit et intellexit. Quamvis vero effectus non respondit nostro studio, voluntatem tamen meam spero gratam futuram Illustrissimae Celsitudini Vestrae. In magnis enim vel voluisse sat quidam esse censuerunt...

Nova hic nulla scribo. Illa enim omnia Illustrissima Celsitudo Vestra una cum iis, quae hic passim et vulgo sparguntur, ex Domino Assvero Branth copiosissime intelliget. Cui ego occasionem narrandi praeipere nolo. Datum Spyrae, IIII Iunii, anno 1544.

a) Eiusdem Vestrae Illustrissimae Celsitudinis
humillimus servitor

Nicolaus Myszkowski a Myrow.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 854.

Osiek, 26.VI.1544.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci de modo belli contra Turcas gerendi.

Sigill. Autogr.

Iam ed.: Bogatyński W., 3.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Intellexi ex litteris Illustrissime Dominacionis Vestrae deliberacionem eius belli adversus Turcam instituendi, prudentissime scriptam. Quam quod mecum benigne communicare sit dignata, ago et habeo Illustrissime

Dominacioni Vestre ingentes gracias. Faxit autem Deus, ut cristiani monarche, quorum auspiciis res bellice geruntur presertim adversus Turcam, postpositis de religione disceptacionibus et simultatibus privatis, eligant potius iudicio quam favore vel alio quovis modo tales exercitus duces, qui in rebus gerendis tantum consilio valerent, ut eorum usus utilis esse possit. In quo, si eo ventum fuerit (ut sine assentacione dicam), primas partes Illustrissima Dominacio Vestra habitura esset, si ratio boni haberetur. Nam illi, qui preficiuntur in Capitaneos (ut nemini detrahatur), vix aliquando feliciter res gerere possunt, nisi singulari fortune beneficio. Neque enim, ut audio, id curant, id advertunt, nec querunt modos tam in ordinandis aciebus, quam in reliquis belli gerendi rebus, quid contra hostem fieri facereque utile sit. Hoc tantum faciunt, ita disponunt, eundemque semper ordinem observando, quem semel didicerunt.

Cum aliquin non idem modus in bello gerendo adversus hostem quemlibet et diversum tenendus sit. Quin vero spectandum eoque omnes belli rationes referendas esse ad statum et dispositionem hostilis exercitus. Aliter enim contra hunc hostem, aliter in Gallia et Italia esset pugnandum. Cum et alia locorum natura et alia belli et prelii ineundi dispositio, que omnia minime advertuntur. Sed hec omnia pro sua prudentia et scit et melius intelligit, quam a me scribi possunt.

Quod autem rationes meas attinet, quas punctim exaratas ad Illustrissimam Dominacionem Vestram miseram, quibusque utendum esse existimarem presertim in hoc, quod partem peditatus intra curruum municionem et partem artellarie in fronte exercitus collocandum esse putavi, multis de causis nunc quoque hec ipsa ratio utilis mihi esse videtur. Primum, quod ita copiosum equitatum iam habeamus, qui dividi sine nostro incommodo possit et ita collocari utcumque. Nam certum id esse, quod pauci impressionem hostium, hoste multitudine abundante, sustinere non possent. Quare mihi est visum disponere et collocare illos in eo loco, in quo utiliore navarent operam, et potius in alis et subsidiis, quam in alio loco, nisi fortasse vsum esset pro tempore paucos nonnullos opponere, qui ex provocacione primos arcerent et, ubi opus esset, post ordines tuto se subducere valeant.

Alterum, quod difficilior esset equitatu hostis congressus cum peditatu, intra municiones curruum locato, quam si prima fronte equitatus illi opponatur. Tercium, quod res ea, ut inusitata, hosti magis esset formidini. Nam difficultatem et stuporem affert ei, qui id tale quidquam expertus sit nunquam. Quod non ita facile describi potest, quam si coram cum Illustrissima Dominacione Vestra mihi conferendum foret, presertim cum eius generis sint plurima, que litteris difficile enucleari possint. Quod Deo dante aliquando futurum est, quod de his et ceteris mutua colloquendi occasio dabitur.

Rogo autem, ut meam hanc ad Illustrissimam Dominacionem Vestram scribendi libertatem boni consulat. Non enim dubito Illustrissimam Dominacionem Vestram optime nosse, que in talibus rebus gerendis sint utiliora. Atque ego, ut Phormio Hannibalem, de rebus tantis doceam, necessarium esse puto. Sed et confidencia eius in me favoris et eius iussa effecerunt, ut libere ea scriberem, que sencio. Quod autem iubet, ne cuiquam id, quod ad me misit, communicem, ne Zoilis, qui omnes bonos^{a)} ex odio lacessunt, obtrectandi detur argumentum, faciam sine dubio. Et si quis forte meorum cartam illam depictam viderit, nec ipse sciet autorem. Quod vero scribit Illustrissima Dominacio Vestra, ut in litteris scribendis me eius fratrem appellem, expostulatque mecum, quod in

scriptis meis eo nomine non sim usus, ego me Illustrissime Dominationis Vestre tantae celsitudini imparem esse sciens, unquam ut hoc nomen mihi usurparem, non videbatur dignum. Quamvis Illustrissima Dominacio Vestra pro sua summa virtute et ingenua humanitate eum me appellare dignata est, forsitan quoque, ut cristianus Princeps, eo respectu, quod nomine patris Adae fratres^{b)} omnes simus, et presertim cristiani. Quare ne videar velle contravenire voluntati et mandato Illustrissime Dominationis Vestre, scribam et faciam, ut iubet. Itaque me geram, ut et deditissimum fratrem et obsequentissimum servitorem re ipsa me semper suum Illustrissima Dominacio Vestra experiatur... Ex Osziek, 26 Iunii, 1544.

Eiusdem Illustrissime Dominationis Vestre servitor
Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.

a) *supra lineam.*

b) *in margine.*

N. 855.

Brestae in Lith., 28.VI.1544.

*Stanislaus Hosius, canonicus Cracoviensis, secretarius regius,
Alberto in Prussia duci
de subditis ducis, contumaciam purgare debentibus.*

Sigill. Autogr.

Iam ed.: Hipler-Zakrzewski, AHP, IV, Card. Hosii Ep. I 163.

H B A, B 2, K.369.

N. 856.

Brestae in Lith., 28.VI.1544.

*Christophorus Konarski
Alberto in Prussia duci
de Comitibus Lithuaniae ad 1 Augusti a rege indictis; de Tartaris in Podolia
a Bernardo Pretwicz profligatis; de foedere inter Turcas et Venetos
contra imperatorem [Carolus V] ineundo.*

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.369.

Durchlauchtigster, etc.

Gebe ich Euer F.G. in underthenikeith und noch erbitunge aller wilfegeriger dinsth zu erkennen, dass unsser herschaft konigliche majestaten in gelugsseligen stennden sein etc. Keine geschichte isst kein unss vorhanden, allein dass sein ko. mt. alhie zu^{a)} Brzisczie einen landtag den 1. tag Augusti bestimmeth hoth und der jungen koniglicher majestet von der Wylde neben anderen liteschen herren und retten ankompft auf die zeit unss vorhoffen. Wywol die liteschen herren haben nun jungst vorgangen sancti Joannis tagk den thumprobsth von der Wilde in legatione an den alten konigk geschiketh begerende, dass seine ko. mt. wolle gegen der Wylde komen und daselbest den landtag zu halten, dan essess wer inen nicht muglichen, dass sy sich alle solten hyher gegen Brzisczie von den muskawschen kreniczen vorfugen, dan ess duncketh inen zu weit zu ressen. Nun

kan E. F. G. leichtlich vornemen, wer eyn angeber ist, dass man sein ko. mt. noch der Wilde zu zihen anredeth.^{b)} Alhie ist mancherley sagen, dass sein ko. mt. der jungen also langsam von der Wyldde hieher ankompth und wan gleuch sein ko. mt. herqueme, so wirdt ess eben also sein, ab her nich hie were. Dan wan her ankompft, so wirdt her fast wol eyn firnel²⁾ weges von der jungen konigen sthenn hinder der stadth etc.

Nova: Die alss heute sein ankomen auss der Podolien von dem Prethwiczen, dass her den sonnabent vor Corporis Christi III hunderth Tateren nidergelegeth hoth und XIII person gefangen genumen, V hunderth pferden genumen. Diess hoth alss heute dess Pretwitzten diner vormeldeth.

Item: Nichtsweniger fuge ich E.F.G. undertheniglich wyssen, dass der Myskowsky von dess keyssers hoffe neulich geschriben und fasth eigentlich von gutem frid zwischen keyserlicher mt. und dem konige von Denne-margk¹⁾ vormeldeth, und daneben thut her auch wyssen, dass der Turcke²⁾ ufte seine legationes hot bey den Venediger, dy die handeln vom vorpunftnyss mit dem Turken wider den christlichen keiser. Wy auch iczt dy bryffe, dy auch auss Welschlandt ankomen, eigentlich anzeigen, dass sie bereid eyn^{c)} vorpunftnuss bekrefftigeth etc. Diess habe ich Euer F.G., alss der E.F.D. in allen underthenig und wylferigk zu dinen gefliessen ist, nicht unangezeget wollen lossen... Datum Brziske den sonnabent vor s. Petri im 1544 jar.

Euer Furstlichen Durchlaucht
undertheniger diner
Christoff Konarsky

- a) sequitur expunctum: b
b) sequitur verbum expunctum.
c) supra lineam scriptum.

- 2) sic in ms.
1) Christianus III.
2) Solimanus II.

N. 857.

Brestae in Lith., 5.VII.1544.

*Samuel Maiejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
refert de bello Gallorum contra Hispanos; de Comitibus Lithuanicis pro-
xime celebrandis.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Cum mihi se hic tabellarius Illustrissime Dominationis Vestre com-
modum obtulisset. significandum illi duxi, que huc ad me ex Italia quidam
servitor meus, adolescens non vanus, perscripsit. Exercitus Regis Gallo-
rum, quem partim ex Italis, partim ex Gallis conflaverat, victoria ex
Hispanis apud Acaraguinum reportate uti ad Mediolanum capiendum
nolens, cum caesum a se presidium recordarentur, Marchionem de Vasti
abesse scirent, neminemque opem Mediolanensibus tam subito laturum
arbitrarentur, duce Petro Stroza Florentino urbem capere sunt conati.
Qua re cognita Mediolanenses, potius quam se in servitutem et ad cru-
ciatus Gallis dederent, arma sumere seque tueri maluerunt, idque tantis

municionibus tantoque apparatu, ut vel omnibus Gallorum Regis viribus oppugnationique sustinendae pares fuisse viderentur. Interim etiam Dux Florentinus tria hominum millia Marchioni de Vasti ad subsidium oppidanis ferendum misit. Quem cum se intra menia recipere vellet, rogarunt Mediolanenses, ut eis acie cum Gallis dimicandi potestatem faceret.

Quos cum ad prelium conserendum pares esse intelligeret, facile a se impetrari est passus cum Gallisque fortiter confluxit. Quos et adiutore Deo superavit. Cecidisse isthic ad decem milia Gallorum fama est. Captos esse scribit illustriores istos, preter innumeros obscuriores: Petrum Strozam exercitus ducem, Comitem Iacobum Triulcium, Columellam Bentivolium, Ipolytum Mirandulanum, Locumtenentem Comitis Galeoti, Comitem Zafferum, Georgium et Herculem fratres de Martinengo, Comitem Sphorciam Palavicinum, Iulium Ursinum, Camilum Ursinum, Ducem de Goma, Comitem Baptistam Bergamensem, Iulianum Cesarinum, omnes illustri loco natos et insignes viros, ut omnino hac clade satis parentatum esse Caesarianis illis videatur, quos apud Acaragninum sub Pio Monte Galli per insidias oppresserant.

Nihil hic preterea est novi, nam si quid esset, pro mea erga Illustrissimam Dominationem Vestram perpetua observancia et summo studio non pretermitterem scribere. Serenissimi Principes nostri bene valent. Comicia ad primam Augusti Lithuanica hic celebrabuntur, ad que Serenissimum Regem iuniorem venturum expectamus... Datum in Brzescie Lithuanico, die quinta mensis Augusti,¹⁾ anno Domini MDXLIIII.

a) Vestre Illustrissime Dominationis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{b)}

In dorso alia manu: Datum Brzescie, V Iulii, non Augusti.

a)-b) *manu propria. In ms. repetitur:* humilis servus et capellanus Samuel, partim ex-punctum.

1) *recte Iulii. Haec epistola posita est inter documenta mense Augusto data.*

N. 858.

Brestae in Lith., 28.VII.1544.

*Christophorus Konarski
Alberto in Prussia duci*

pro 20 taleris sibi missis gratias agit; de regis iunioris in luctu Brestam adventu et de regis senioris aegritudine refert; nuntiat de Turcis et Valachis ad Kamieniec profligatis; de expectato adventu Cracovia nuntii imperatoris [Caroli V], qui munere secretarii reginae iunioris functurus est.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Durchlauchtigster etc.

Ich habe E.F.D. gnediglich schreiben jungsth vorgangen 18 tagk Julia daneben XX thaler von E.F.G. kamrer empfangen, doraus ich einen gnegten gnedigen willen iegen mir gespurth. Dovor ich E.F.G. gehorsame vleissige dangsagunge thue und solchs zu jder zeith wyll sein meins hochsten vormogens zu vorschulden geflyssen, nicht zweyfelende E.F.D.,

wass zu meinem besten gereichen moge, sich werde genediglich erzeigen. Hineben habe ich vor guth angesehen, E.F.G. anzuzegen, dass mein gnedigster herr, der junge konig, den 23. tagk Julii in trauriger weysse in schwarzen kleideren sampt allem hoffgesinde nur uff postpferden iegen Brizske geluglichen ankomen isth und der uff 8 pferden dinsth hath, der habe nur IIII klepperen müssen mithnemen. Und dy uff V ader IIII pferden dinst haben, nur zu zwen pferden genumen. Und auch also sonsth mith den kleideren, derer funf ader VI habe, der hot nur II müssen mithnemen. Summa summarum, sein ko. mt. hat alles zur Wilde gelassen. Got weiss, wass sein ko. mt. uffs letzt wyl vornemen ader wass dyss vorn eyn amen sein soll, dass sein ko. mt. also an alle ursache trauren will, ess will nichts guts bedeuten. Dan der alte konig ist mit einer grausamen pedogra in allen glideren und mith einem schwerem fiber behafft. Goth, der Almechtige, wolle seiner ko. mt. sterken. Aber ess ist zu besorgen, dass sich dyss omen nicht eroffnen wirdt.

Item die zeitunge, dy ich for E.F.G. habe zugeschriben von den Turken und Wallachen, dass dieselbigen noch Camienietz quemen, also sein zu itzigen tagen dy zwinen vom hoffgesinde, dy^{a)} von ko. mt. warden uff der post hingeschiketh, dy nu aller sachen inhalt grundlichen erfaren sollen, also dass dasselbige volk, welchs nur VI meilen von Camienietz gewesen, sych noch Ungern gewandth haben, doch zimlicher weysen in der Podolien uff den grentzen geraubeth und dess wallachsen woiewoden einen son yn obssidem mithgenumen etc.

Nichts weniger fuge ich E.F.G. undertheniglich wyssen, dass im korzen keysserlicher majestet nuntius cum nomine Laurion Argon¹⁾ ankomen wirdth und bereidt von Krokau aussgezogen, der auch alhie wie ich nicht anderss weyss, bey irer majestet der jungen konigin anstadt secretarii sein wirdth und der auch anderss will gehalten sein, dan man^{b)} vorhin dy anderen gehalten hot etc. Wass weiter auch den jungen konig belangeth, wo her uffs letzt bleiben wirdt, dass kan man noch eigentlich nicht wyssen. Wiwoll diess alles wyll ich E.F.G. hernochmalss mit dem ersten mithteylen. Die tagfardth wirdt biess Freitag zukonftig angehen etc... Datum auss Brizske den Monntag noch s. Anne 1544.

Euer Furstlichen Gnaden
undertheniger diner
Christoff Konarsky.

a) *sequitur in expunctum.*

b) nicht *expunctum videtur.*

c) *dy repetitur in ms.*

d) *supra lianam.*

1) *Alphonsus de Aragonia.*

N. 859.

Brestae in Lith., 28.VII.1544.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci*

*de sententia proscriptionis in Comitibus Imperii Spirensibus ad decursum
unius anni iterum suspensa; de spe concordiae cum protestantibus.
Sigill.*

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

*Salutavit me Illustrissime Dominationis Vestre nomine Nuntius hic
eius, per quem committere nolui, quin aliquid ad eam litterarum darem.*

Etsi quod magnopere scribam non habeo, nam que hic agantur, ex hoc ipso Nuncio suo Illustrissima Dominacio Vestra cognoscet. Que vero Spire acta sunt, itidem ex suo, quem ibi aluit, procul dubio iam cognovit. Nam qui a Maestate Regia missus fuit,¹⁾ expectatur quidem in horas, sed nondum advenit. Scripsit nihilominus proscriptiois sententiam esse in annum iterum suspensam.

De religionis negotio non esse actum, sed reiectum in extremum autumnum. Videri tamen Protestantes iam proprius accedere ad concordiam. Quid ex articulis per eos productis liquet, spes ut sit fore tandem unitatem. Quam Deus pacis et dilectionis prestare dignetur. Quam diu commoraturi sumus hic, certi nihil habeo. Comicia nondum haberi cepta sunt. Nam neque Consiliarii Magni Ducatus huius convenerunt, Maestas autem Regia grandior solito morbo suo laborat. Sed speramus fore melius... Datum in Brzescie, XXVIII die mensis Iulii, anno Domini MDXLIIII.

a) Eiusdem Illustrissime Dominationis Vestre
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

1) Nicolaus Myszkowski.

N. 860.

Osiek, 29.VII.1544.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

Georgium Plemięcki, iudicem provinciae Culmensis, nonnulla documenta ex Metrica ducis expromere cupientem, commendat.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

N. 861.

Lasko, 5.VIII.1544.

Stanislaus Łaski, palatinus Siradiensis,

Alberto in Prussia duci

nuntium suum duci, prout nostrae professionis principi, sedulo commendat.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Nescio, quo secretiori modo meus in Celsitudinem Vestram indies magis ac magis crevit amor, aucta est et observantia. Nisi forte hoc ob hoc fiat, quod Serenissimorum Regum et Dominorum meorum nepos Regni-que huiusce nostri insigne membrum Vestra Celsitudo sit. Et sane tale

illud, quod suo corpori saluti semel decorique esse possit, ubi res (quod metuimus, qui eorum mores disciplinamque novimus) cum publico Christi hoste geri deberet. Quare utroque hoc nomine, sive ut regium nepotem atque ex nostris utique columnis unum, quo res stat publica, sive uti nostrae professionis Principem, qui ad res gerendas natus spem multis facit bonam, volui praesentium portitorem, necessarium meum, ad Celsitudinem Vestram ablegare, ut is meo nomine meum animum Celsitudini Vestrae declararet. Igitur quidquid illud sit, quod Celsitudini Vestrae coram dicturus est, Celsitudo Vestra, pro sua innata bonitate, clementer audiat meque apud se habeat commendatum... Datum Lasko, 5 Augusti, anno Domini 1544.

Celsitudinis Vestrae Illustrissimae
a) adiectissimus
Stanislaus in Lasco, Pallatinus Siradiensis
manu propria subscripsit.^{b)}

a)-b) *manu propria*.

N. 862.

Brestae in Lith., 6.IX.1544.

*Nicolaus Myszkowski, dapifer Cracoviensis,
Alberto in Prussia duci
de tardiore ad litteras responsione.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Generosus ac Nobilis Dominus Assuerus Brandt, Consiliarius Illustrissimae Celsitudinis Vestrae, et literas mihi illius, dum hic esset, reddidit et ea aperuit omnia, quae fuerunt ex sententia Illustrissimae Celsitudinis Vestrae. Quantum vero ad literas attinet, eas qua debui accepi reverentia legique diligenter, sed quia non fui tanti, ut eis ex omni parte satisfacerem, ea tantum egi illaque praestiti, non quod officium vel voluntas mea requirebat, sed quantum vires sufficere sufferreque potuerunt. Grati tamen et memoris ac morigeri servitoris officia, quantum per facultates licuit, non sum omnino oblitus. Qua de re, ut et aliis omnibus, idem Dominus Assuerus Brandt, optimus illius atque fidelissimus Consiliarius, potuit Illustrissimae Celsitudini Vestrae clara dare testimonia. Per quem quod a me Illustrissimae Celsitudini Vestrae nihil fuit responsum, factum est propter illius mea opinione celeriore hinc discessum, qui effecit, quod etiam literas iam obsignatas retinere apud me coactus fuero. Sed hoc non debet movere Illustrissimam Celsitudinem Vestram, siquidem ego sum is, qui aliis quibusdam servitutum generibus, quam longo literarum strepitu, meam illi voluntatem et studium declaraturus sum semper.

Caeterum, quod mihi sese Illustrissima Celsitudo Vestra per suum illum Consiliarium excusavit de nullo tum ad me misso munusculo, quo gratitudinem animi in me sui vel etiam tanto Principe dignam clementiam ac liberalitatem declararet, ego hoc ita tuli feroque, quemadmodum

debet is, qui nullis suis officiis aut meritis Principum munera demeritus est unquam. Satis enim mihi est, si voluntas et mea studia, quae omnino nusquam in illius negotiis defuerunt, Illustrissimae Celsitudini Vestrae et grata sunt et probantur. Utinam autem, Illustrissime Princeps, eiusmodi quid facere possim, quod ad illius Celsitudinis demerendam clementiam faceret. Mihi certe hoc studio nihil est prius nec antiquius, et profecto non tantum apud Serenissimos Principes, Dominos Dominos meos clementissimos, qui merito ac debito magni Illustrissimam Vestram Celsitudinem faciunt, verum etiam ubique alias in hoc sum omnes meos extensurus nervos, ut non omnino indignus tanti Principis clementia dici possim. Nolo pluribus Illustrissimae Celsitudinis Vestrae auribus molestus esse. Quod enim reliquum est officiorum meorum, tum etiam eorum, quae in hac aula passim sparguntur, ea clarius ex Domino Domaniski, eius servitore, cognoscet... Datum ex Brzeszcziie in Lituania, VI Septembris, anno Domini MDXLIIII.

a) Eiusdem Vestre Illustrissime Celsitudinis
devinctissimus servitor
Nicolaus Myszkowsky a Myrow. Dapifer.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 863.

Brestae in Lith., 10.IX.1544.

*Christophorus Konarski
Alberto in Prussia duci*

litteras ducis ad Martinum Wolski scriptas eidem se transmissurum promittit; refert de frustranea expeditione Barbarossae ad oppidum Puteoli cum 200 navibus oppugnandum; de eiusdem Barbarossae ad oppidum Lipari, viribus viceregis Neapolis adiutum, projectione.

Sigill. Autogr.

(Cum schedula et annexo: de progressibus bellicis imperatoris contra Franciscum I.)

H B A, B 2, K.369.

Durchlauchtigester etc.

Ich will E.F.D. in aller underthenigkeith nicht vorhalten, dass mir E.F.G. gnediglichen schreiben datum Oleyk ¹⁾ den II Septembris des gegenwertiges jareß gegeben isth und dasselbig wöll eingenumen. Wass nu erstlichen den beygelegten bryff an Martinum Wolsky belangeth, den habe ich noch befelich und lauts E.F.G. schreibens uberantwort. Aber ich habe ^{a)} vornumen, dass derselbiger beylegter bryff an den andern Wolsky der alten konigin sol zusthen, der zu itziger zeit nicht hie ist. Dan E.F.G. schreiben lauth, dass ich denselbigen bryff titulleren soll ^{b)} an den Martinum Wolsky. So weyss ich nicht, ab derselbig schreiber, der an mich von wegen E.F.G. geschriben, geyrreth hoth, wy michs duncketh. Doch diess alles wirdth E.F.G. auss dess Wolsky schreiben vornemen, ab man geyrreth hot. Wie ess zukompth, dass E.F.G. diner, der vor dysem hy ist, also langsam ^{c)} vonhinne wirdt abgefertigeth, yst dy ursache, dass dy liteschen herren E.F.G.^{d)} nehst schreiben an dy ko. mt. noch bey sich

halten und nur wol überwerfen, wiwoll mein herr uftmolss zu in schiketh und forderth, wass man E.F.G. antworten soll. Sy raten langsam, dass man ess langsam von ynen haben kan etc.

Neue zeitunge, dy gestrigen tagess auss Italien ankomen sein, dass der Barborasa in Italiam mit II hunderth galleien eine stadt mit namen Puteol zu eroberen komen ist. In derselbigen stadt sein 10 tausent hispanischer knechten und II tausent ressiger gewest. Also dass der Barborasa mit einem grossem schaden seiness volckes hot müssen abzihen und sych wider^{e)} in Calabriam gewanth und doselbest unterwegs II kleine stedte eingenumen, dy eine gar in dy grundt aussgebrandt, dan dass volk war vor seinem ankomen gar aussgelaufen. Derselbigen II steden namen kan ich nicht wysen.

Noch dem einnemen der II stedten ist her gerugeth weiter, vor ein andere stadt, mit namen Lipari, welche leidt auf einer wyspen zwischen Calabriam und Siciliam und dyselbige hot her belegt, wiwol dy stadt Lipari ist wol vorsehn mit leuten, dass der Barborosa schwerlich wass aussrichten wirth. Dan der vicerex Neapulie²⁾ ist der stadt starg zu hulfe komen, dass^{f)} g) wol zu g) hoffen ist.

Andere zeitunge auss Deuschland schike ich E.F.G. zu hineben gelegeth... Datum auss Brzeske eylende den X Septembris 1544.

Euer Furstlichen Gnaden undertheniger diner
Christoff Konarsky.

Schedula:

Gnedigster herr.

Ich habe nu vornumen, dass sy mit dem bryffe sein gar yrre worden an den Wolsky, dan der Wolsky vormeineth, hot nichts zu antworten und der auch ist nicht hy etc. So hoth dysser zeger ane beantwortunge von hinne zihen, dan der bryff soll nicht an in.

a) *supra lineam.*

b) soll in *ms.* repetitur.

c) *sequitur expunctum:* vo

d) *sequitur expunctum:* schr

e) *sequitur expunctum:* na

f) *sequitur expunctum:* dan

g)-g) *supra lineam.*

1) *Oletzko.*

2) *Petrus de Toletto*

Annexum: De progressibus bellicis imperatoris contra Franciscum I.

De novis rebus, quatenus susceptum bellum contra Regem Galliae, progressum sit, haec narrantur.

Primo Viceregem ex Sicilia,¹⁾ supremum exercitus Sacrae Caesareae Maiestatis Capitaneum, ad regionem Scampaniam²⁾ fuisse profectum, atque ibidem urbem et arcem, quae dicitur Comorsi,³⁾ obsedis et milites eius arcis urbisque assiduam bambardarum²⁾ oppugnationem eo redegisse, ut dedicionem Caesareae Maiestati facerent.

Deinde post illam captionem idem Vicerex inde proficiscens, castra metatus est prope urbem et arcem nomine Ligni,⁴⁾ firmissime munitam, quam fluvius, qui vocatur Matrona,⁵⁾ usque Parisium praeterlabitur. Quam postquam nostri milites oppugnare cepissent, ex altera parte adversariis, quorum numerus in ea urbe duo millia fuisse dicitur, de pacto faciendo,

ex utraque parte amicabili, nostris per suos nuncios atque interpretes denunciauerunt.

Verum priusquam inter eos aliquid conclusum fuerat, interim Hispani et Germani per oppugnationem, signis exhibitis, urbem vi ceperunt atque oppugnaverunt. Qua in urbe duo Comites, maior pars militum capti sunt, atque ibidem 16^{a)} machinae bellicae, quod vulgo vocant bambardas,²⁾ et minores 20 repertae.

Praeterea tanta copia commeatuum^{b)} inventa est, ut certo credatur universum exercitum Caesareae Maiestatis per unum mensem posse illo comeatu sustentari. Ab illa urbe profiscuntur ad aliam regionem, quae dicitur Sanct Desider,⁶⁾ et militibus armatis et muris atque propugnaculis bene ac firmiter munita, quae etiam ad fluvium Matrone sita est. Tamen nostri scribunt per aquam, quae in fossis moenia circumdat, bonam partem aedificiorum nostrorum ac propugnacula demolita atque prostata esse. Et multa insuper oppidula et arces, quorum nomina non sunt signata, in itinere dedicionem fecere.

Sacra Caesarea Maiestas sexto Iulii cum militibus suis, quos apud se retinuit, ab urbe, cui nomen Moti,⁷⁾ discessit, properans ad exercitum suum, quem gubernat Vicerex ex Sicilia. Postremo et illud ex Gallia scribitur milites Regis Anglici,⁸⁾ quos esse dicunt 30000, iam per mare transmeasse, et adventum eius Regis Angliae quotidie expectant.

a) correctum ex: 116

b) vel: commeatus, in ms. commeatui

2) sic in ms.

1) Ferrante Gonzaga.

2) i.e. Campania Gallica (Champagne).

3) Commercy.

4) Ligny.

5) gallice: Marne.

6) St. Dizier.

7) recte: Metz.

8) Henricus VIII.

N. 864.

Brestae in Lith., 17.IX.1544.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci*

*de nuntio ducis non sua culpa diutius detento; de incendio Petricoviae
et de Comitibus Cracoviae eam ob causam celebrandis.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Quod Nuncius Illustritatis Vestrae tardius absolutus est, id eo factum est, quod a Senatu Magni Ducatus huius causa hec tractabatur. Quod si mea in manu res fuisset, iam pridem ad Illustrissimam Dominationem Vestram revertisset. Sed cum multum urgerem atque instarem, vix tandem effeci, ut responsum daretur. Ex quo quas adferant interdicti huius causas, Illustrissima Dominatio Vestra cognoscet. A qua peto, ne durius id accipiat, quod servitor hic illius tam diu detentus est. Neque enim in mea potestate fuit, cum vellem eum dimittere.

Nova, quae scribam, nulla sunt, nisi quod brevi hinc discedere atque in Regnum reverti cogitamus. Piotrcovia conflagravit, Comitibus Cracoviae

futura puto, ad quem diem, certi nihil adhuc habeo... Datum in Brzescie Lithuanico, XVII die mensis Septembris, anno Domini MDXLIIII.

a) Vestre Illustrissime Dominationis
servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius
subscript.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

N. 865.

Brestae in Lith., 17.IX.1544.

*Christophorus Konarski
Alberto in Prussia duci*

de legatione ab imperatore [Carolo V] missa in negotio « felicitatis status matrimonii » regis iunioris [cum Elisabetha] et secretarum consultationum cum utroque rege Poloniae; de reginae iunioris et regis senioris Cracoviam, regis autem iunioris Vilnam futura projectione; de Comitibus nondum ad finem perductis, ad nullum felicem exitum perventuris.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.369.

Durchlauchtigster etc.

Nochdem mir E.F.G. nehst durch dyssen zeger geschrieben und gnediglich empfohlen, ich woldth mith vleyse E.F.G. allerley inhaltdh, wass hie zu itziger zeith an ko. mt. hoffe vorhanden zu schreiben. Habe derwegen nicht mugen underlassen E.F.G. so vill mir muglichen ader wissentlich ist, himith nicht ^{a)} unangezegeth lassen wollen, dass keyserlicher mt. bothschaffter sein legation zum theyl publice, welichs dass keyserlicher mt. bothschaffter sein legation zum theyl publice, welichs sehr kortz gewesth, angebrocht und in derselbigen nichts mehr begryffen, nur dass her gewunschth hoth de foelici statu matrimonii und wy dass matrimonium soll gehalten sein ader wy sein key. mt. hoch erfreueth were, wan her horth ire majestaten sich underander noch Gotts geboth liben. Dasselbige hoth her nur fein weidlofftig ausgebredth. Allein wass her sonsth privatim in secretis handelth, dass kan man nicht wyssen, dan man forderth in fasth teglichen zu hoffe zum alten und auch zum jungen konige, dergleichen auch zum beiden konigin, mith den her nur vill secrete handelth, dass her zu zeiten gantzer II stunden mit iren majestaten in der vorschliessunge ist. Wass weiter dy beiden junge ko. majestaten belangeth, kan ich noch uff diessmoll E.F.G. nichts eigentlichs zu schreiben. Doch sunder zweyfel E.F.G. wirdth diess alles auss des herrn Peter von Dameraw schreiben grundlicher vornemen. Aber wy ^{b)} ich nicht anders weyss, dy junge konigin muss ^{c)} mith dem alten noch Krokaw und her selbst noch der Wilde.

Item der landtag ist noch nicht vollendeth; man spurth auch noch ^{a)} nichts, dass sie wass sunderlichs beschlyssen sollen. Nichts weniger wysse E.F.G., dass sein majestet der alte konig, so anderss sein majestet gesundt

bleibth, den 1. tag noch Michaelis noch Krokaw ausszeuchth und der junge widder noch der Wilde... Datum auss Brzeske eylende feria quarta post festum Crucis im jar 1544.

Euer Furstlichen Durchlaucht
undertheniger diner
Christoff Konarsky.

- a) *supra lineam.*
- b) *ex alio correctum.*
- c) *sequitur v expunctum.*

N. 866.

Brestae in Lith., 25.IX.1544.

*Nicolaus Wolski, reginae Bonae curiae magister,
Alberto in Prussia duci
de ferro cuidam fabro, ducis subdito, restituendo.
(Cum schedula de eadem re)*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

N. 867.

Brestae in Lith., 29.IX.1544.

*Christophorus Konarski
Alberto in Prussia duci
de Magno Ducatu Lithuaniae regi iuniori « cum omni iurisdictione » con-
ferendo; de 4000 equitum a Comitibus Lithuanicis regi iuniori assigna-
tis; de proxime futura regis iunioris Vilnam, senioris vero Cracoviam
projectione.*

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.369.

Durchlauchtigster etc.

Ich fuge E.F.G. noch erbitunge meiner underthanige dinsth im besth zu wissen, dass ich E.F.G. schreiben an der konigen hoffmeister ym zu handen gestelleth, dergleichen dorauf antworth geforderth, welchs ich E.F.G. durch dysen zeger dinstlichen zufertige etc. Von junger koniglicher mt. wessen kan ich noch uff diessmoll E.F.G. keinen grundlichen ^{a)} bescheidth schreiben, allein, dass man mith der sachen itzundth vorumbgeth, dass man im dass litesch furstenthum eingebe, ydoch mith bescheide sine iurisdictione, welchs sein majestet cum tali conditione in keinem wege will annemen.

Doch ess sthet dorauf, dass heress cum omni iurisdictione erlangen wirdth. Dergleichen auch, dass her dy konigin ¹⁾ mith noch der Wilde nemen wirdth. Umb diess alles habe ich meinen gnedigen heren ange-redth und aller sachen grundlichen inhalt geforscheth, uff dass ich habe mugen E.F.G. wass eigentlichs zu schreiben. Allein sein gnade hat mir in der sachen nichts eigentlichs konnen miththeylen, allein, dass man mith dem dinge itzt umbegehe. Ich hoffe aber im horzen, E.F.G. aller sachen

grundlichen inhalt zuzuschreiben. Der ursachen halben habe ich E.F.G. diner so lange uffgehalten, uff dass ich hette können E.F.G. wass gewisses zu kundigen. Dyweill nu aber alss heute der Lendorff ankomen isth, habe ich inen nicht wollen lenger uffhalten und inen mit dem ersten wegk gefertigeth.

Item der Lendorff hath auch bereidth den tag, den her ankomen ist, bey meinem herren audientiam gehabth.

Nichtsweniger fuge ich E.F.G. undertheniglich wyssen, dass sych dy comitia Lituanica ungeferlich vor virzen tagen geendigeth haben und dass seine ko. mt. von den Litten widder den gemeinen feindth IIII tausenth ressig erlangeth.^{b)} Doch mith bescheide, so sy selbesth von yrkeinem yrem feinde angefocht werden, alss nemlichen von Muskav ader von Eyfflender, Tatteren, so wyssen sie keinen hulf zu geben, so sy dergleichen von den feinden^{c)} einem wurden angefallen,^{d)} so sein sy keine aussrichtunge vorpflicht wass dy ressigten boten Goth allein mit gelde, dass^{e)} man di^{f)} IIII tausenth^{b)} in Pollen anneme umb yr egen geldth. So ess sich aber begeben, dass der Turke in Pollen wolle einrucken, so sollen sy in der gestalth^{g)} wy in Pollen^{g)} alle in eigenen personen auf sein. Wass aber dy geistlichen anlangeth, so sollen sy diess in der gestalth beliben, wy ess dy in Pollen zukunfftig uff der tagfarth beliben werden.

Item wyssen E.F.G., dass der konig von heutigen tagen uber^{h)} achtage^{h)} noch der Wilde ausszieheth und der alte denn IIII tagk dornoch noch Krokaw etc. Dyss habe ich E.F.G. nicht unangezeget wollen lassen... Datum auss Brzeske eylende den tag Michaelis im jar 1544.

Item wysse E.F.G., dass der botschaffter keyserlicher mt. noch nicht abgefertiget isth, dan er ist mith einer schweren krankheith vorhoffth etc.

E.F.D.
undertheniger diner
Christoff Konarsky.

a) sequitur w expunctum.

b) verbum correctum.

c) sequitur littera expuncta.

d) suprascriptum: ge in medio verbo.

e) sequitur verbum expunctum.

f) supra lineam.

g)-g) in margine.

h)-h) in margine.

1) Elisabetha.

N. 868.

Brestae in Lith., 8.X.1544.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci*

*causa ducis ad Comitia Lithuanica reiecta, suadet, ut dux ad eadem
Comitia nuntios suos mittat; a legato imperatoris [Caroli V] nullam
coram rege terrarum Prussiae mentionem factam esse significat; Co-
mitia Regni Cracoviae ad diem Epiphaniae indicta esse nuntiat.*

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

*Quod Illustrissima Dominatio Vestra manu sua scriptis ad me litteris
tam benigne mihi gratiam suam deferre ac tanto affectu bona omnia*

precari dignata est, in eo agnosco humanitatem illius et clementiam singularem. Ac vicissim Illustrissime Dominationi Vestre eadem omnia cum faenore a Deo Optimo Maximo precor meamque illis servitutem promptam semper atque alacrem defero.

Quem huc misit adolescentem, servitorem suum, is mihi mandata Illustrissime Dominationis Vestre diligenter exposuit. Contendi, quantum potui, et elaboravi, ut ea, que confici hic postulabat, ex sententia Illustrissime Dominationis Vestre conficerentur. Sed cum Maiestas Regia in Magno Ducatu hoc Lituanie Serenissimo filio suo iurisdictionem omnem detulerit, reiecta res est in Comitiam, que Vilne proxime habebuntur, ut eo suos mittat Nuntios Illustrissima Dominatio Vestra, qui de iure, quo sunt terre iste, doceant. Quod quidem Serenissimum Regem conservaturum dubium non est. Cum cuius Maiestate faciliora omnia et expeditiora Illustrissime Dominationi Vestre futura confido.

Reduxi etiam Sacre Maiestati Regie in memoriam causam finium regundorum, cuius prorogatio facta fuerat. De hac quoque in illis Comitibus deliberabitur, cum ad ea suos Illustrissima Dominatio Vestra Nuntios miserit. Quod eam vel propter solum gratulandi officium facturam puto.

Legatus Imperatorie Maiestatis¹⁾ quecumque egit, me presente et audiente egit. Ceterum de Vestra Illustrissima Dominatione deque terris Prussiae verbum unum non fecit. Est quidem semel cum Maiestate Regia, semotis arbitris, collocutus. Sed ex ea cum quesissem, nullam terrarum Prussiae factam mentionem dixit. Neque enim aliud ibi cure fuit, quam ut Serenissimam Dominam Reginam Elisabettam quam commendatissimam redderet ac Maiestatem Regiam conduceret, ut cum Imperatoria Maiestate socia contra Turcas arma iungeret. Cui humaniter est responsum, neque tamen quidquam est definite promissum, nisi iustas videret Maiestas eius vires exercitus cristiani et tempus in aliquod longius expeditionem duraturam intelligeret.

Apud nos Comitiam Regni Cracoviae ad diem Epiphaniarum edicentur... Datum Breste, VIII Octobris, 15XXXXXIII.

Eiusdem Illustrissime Dominationis Vestre
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.

1) *Alphonsus de Aragonia* ?

N. 869.

Ujście, 15.X.1544.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
filium Nicolai Russocki, castellani Biechoviensis, commendat, ut dux eum
in servitorem suum assumere dignetur.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Posnaniae, 26.X.1544.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
transmittit nova ex exteris regionibus, in quinque annexis contenta.*

Sigill.

(Annexa: I. De progressibus imperatoris in Gallia; II. de gestis Caroli V in Gallia et de rege Galliae pacem cum eo quaerente, de Turcis in Hungaria in fugam pulsis; III. litterae Senatus Vratislaviensis ad Andream a Górka de 23.X.1544, de Caroli V successibus in Gallia, de Turcis Hungariam repetituris; IV. litterae Friderici, ducis Legnicensis, 16.X.1544, de pace imperatoris cum rege Galliae facta; V. epistola Ferdinandi I ad Balthasarem Promnitz, de eadem re, de 4.X.1544.)

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Cum forte in tabellarium incidissem, in Prussiam iter adornantem, committere nolui, quin illi meas ad Illustrissimam Dominacionem Vestram darem literas, quibus ederem clarum specimen et luculentum testimonium debiti officii et candoris mei erga Vestram Illustrissimam Dominacionem simulque precarer ei ex animo optimam et saluberrimam valetudinem, prosperrimis rerum eventibus auctam, una cum toto ²⁾ domo inclyta ac amplissima, et Illustrissima honestissimaque Domina coniuge atque filia suavissima.

Ad hec, etsi citra ullam controversiam ea est nominis et autoritatis Vestre Illustrissime Dominacionis dignitas ac celebritas, ut nihil dubitem ad eam omnia perferri, quae in exteris regionibus gerantur, tamen non sum passus me vinci ab aliis diligencia et officio, quin etiam existimavi magna ex parte ad me pertinere, ut rerum earum, quae inter Caesaream Maiestatem et Galliarum Regem gestae sunt, Vestram Illustrissimam Dominacionem facerem participem. Quae si iam videbuntur obsolete et novitatis gratia exute, et iucundiores ac serias cogitationes Vestre Illustrissime Dominacionis interpellabunt, nihilominus tamen, pro sua innata benignitate et usitata in me gratia, grato et hilari excipiet vultu, studiumque meum in optimam partem interpretabitur et id totum tribuet perspecto meo erga se candori ac summe et alacerrime voluntati. Quod reliquum est *etc.* Date Posnaniae, XXVI Octobris, anno Domini MDXLIIII.

^{a)} Illustrissime Dominacionis Vestre ^{b)}
servitor

Andreas Comes a Gorca, Castellanus Posnaniensis et Capitaneus Maioris Poloniae Generalis, ^{a)} manu propria subscripsit. ^{b)}

^{a)-b)} manu propria.

²⁾ sic in ms.

Annexum I: De progressibus imperatoris in Gallia.

Post subiugatam civitatem Sancti Desyderii¹⁾ eandemque et com-
meatu et presidio satis firmo munitam, movit Imperatoria Maiestas ver-
sus Vitry. Quem locum paucis ante diebus VI expugnatum ceperat, fusis
Domini de Brixancks²⁾ copiis, occisis ex illis mille quingentis. Inde
transtulit se in urbem nomine vulgari Cauchie³⁾ (id si Latine veritas,
viam lapide stratam sonat), distantem ab urbe Chalon tribus miliaribus.
Quo in loco reperti Domini de Hannebault⁴⁾ Admiraldus Regni Francie
et Parisiensium Presidencium unus, qui eo se contulerant, accepto in hoc
salvo conductu. Per hos injecta aliqua pacis mencio apud Vicerem Si-
cilie,⁵⁾ Dominum de Grantvelle et Atrebatensem,⁶⁾ cum quibus in ecclesiam
castris vicinam convenerant. Verum cum Galli sibi condiciones paulo,
quam ipsorum paciebatur fortuna, equiores deposcerent, data redeundi
potestate dimissi.

Post hec, idque secunda Septembris, Cesarea Maiestas sub noctem,
ad sexqui miliare urbem Chalon pretergressa, ullis nec tuba nec tympano
signis datis, non procul a regis castris Matronam⁷⁾ flumen traiecit. Tur-
batus tam celeri adventu Gallus, copias instruit, instructas immobiles
continet. At Imperator, qui milites omnem rem edocuerat, prime aciei
procurrendum signum proponit. Verum non sustinuit vel primum im-
petum prima hostium acies. Quin antequam omnino ad manus veniret-
ur, perturbatis omnino ordinibus, in fugam se coniceret. Cesi tamen
et capti, preter alios complures, aliquot Domini nobilesque. Inter mortuos
Comes de Porcien⁸⁾ inter captos Princeps Rupis Yoniensis⁹⁾ relatus. Rex
ipse magna celeritate et cum subita rerum perturbacione versus opidum
Aspernai¹⁰⁾ contendit. Nec is ei locus satis tutus visus, propterea quod
Cesarea Maiestas magna cum diligencia, ut interciperetur, ipse instaret.
Necessario putavit sibi ulterius ad civitatem Dormants¹¹⁾ prolongandam
fugam.

Expugnavit eo impetu Cesar Aspernai reperitque in ea cibarium et
bellicorum apparatus copiam inestimabilem. Instauravit id supra mo-
dum cesariani exercitus vires, qui ad tres quatuorve dies earum rerum
inopia laboraverat. Constitit autem hic sibi que restituit tribus diebus.
Divise autem interim Gallice sunt copie, partimque cum Rege Ivo¹²⁾ iam
versus, partim ad Chalon et Remensem civitatem se contulerunt. Ex
Aspernai movit Imperator die sabbati sexta Septembris ad Dormants
eamque sibi vendicavit. Hinc urbem nomine Castrum Theodorici,¹³⁾ in
ripis Matrone sitam, vi expugnavit, ibique inventa commeatus et bellice
rei incredibilis abundancia. Rex enim Gallie circa ea loca castra collocare
proposuerat.

Interim quoque ab Hispanis, primam facientibus aciem, civitas pre-
celebris Meaulx, Latine apud Cesarem Meldis, occupata. Distat autem ea
tantum sex miliaribus a Lutecia Parysiorum. In hanc civitatem Meldis
etiam contulit se vesperi Imperator. Cesaree copie optime et cibariis et
bellicis rebus sunt instructe. Tantam autem nacti sunt imperatorii milites
predam, ut Cesaree Maiestati promiserint nullum se ante ad suas regiones
reditum stipendium exacturos. Circa Ligny et Sanctum Desyderium, que
sunt opida ante expugnata, parata sunt insignia peditum Germanorum.
Quindecim octingenti Hispani cum mille equitibus, intenta augere, ubi
necessitas exegerit, Imperatoris exercitum ad ipsius mandatum, munitis
nihilominus omnibus locis a Cesare occupatis.

Princeps Maximilianus Archidux Austrie ita se cum omnium admira-

cione gerit, ut in posterum non dubitetur, quin ex eo Princeps ingentis sciencie, prudencie rerumque gerendarum singularis industrie sit emer- surus. Faxit Deus.

Gallus omnibus, quibus potest modis, pacem cum Cesare inire niti- tur, ac ea de causa missus est a Cesare sub salvo conductu Gallico Dominus Atrebatensis ad Regem Anglie,¹⁴⁾ Serenitati Sue condiciones pa- cis per Gallum oblatas relaturus. Nec parva spes relicta, quin brevi aliquid boni sit inde subsequuturum. Faxit et hoc Deus.

1) gallice: St. Dizier.

2) recte: Brissac.

3) La Chaussée.

4) Annebault.

5) Ferrante Gonzaga.

6) Antonius Perrenot de Granvella, filius Ni- colai, ministri Caroli V.

7) Marne.

8) probabiliter Porcéan.

9) La Roche-sur-Yon

10) Epernay.

11) Dormans.

12) Ivoy, hodie Carignan.

13) gallice: Château-Thierry.

14) Henricus VIII.

Annexum II: De gestis Caroli V in Gallia et de rege Galliae pacem cum eo quaerente; de Turcis in Hungaria in fugam puls.

Nova ex alio loco superioris sententiae, item ex Aula Regia perscripta.

Tercia Septembris admovit Cesarea Maiestas omnes vires sui exercitus duobus miliaribus a Schalon, ut eam urbem obsideret. Quod cum Rex Galliae rescisceret, ipse in propria persona cum filio suo, Duce^{a)} Aure- liensi,¹⁾ in altera parte ripae fluvii Matrone castra locavit, ut obsidione urbem Schalon forte liberaret. Ibi Cesar, relicta obsidione, flumen traiecit, ac animose castra Gallica aggressus, multos Gallos, praestantissimos quos- que, partim occidit, partim caepit. Rex vero cum reliquis suis ad Asper- naim urbem confugit, quem e vestigio Cesariani insecuti. Rex vero urbem deserens, non magnis laboribus cessit ea Cesarianis. Cesarea vero Maie- stas, cercior facta Regem in aliam urbem nomine Sandiantiri,²⁾ septem miliaribus ab Aspernai sitam, refugisse, non intermisit et ibi Gallum in- vestigare, cinxitque eam urbem obsidione magnaque militum animositate eam cepit. Cum paulo ante Rex urbe evasisset, seque Meau seu Meaulx contulit, nec mora itidem ea relicta, Cesarea Maiestate superveniente, cessit victoriae.

Unde Rex Luteciam sibi refugium esse voluit. His supra nominatis civitatibus ingens commeatus abundancia, quo Rex Schalon ac urbibus ceteris prospicere voluit, parta est tantaque preda auri et argenti cetera- rumque rerum preciosarum, ut milites Caesareae Maiestatis promiserint se stipendium non postulatu- ros, donec Cesar in Germaniam Inferiorem rediret. Episcopus Atrebatensis, filius Domini Granvella, per postam missus a Cesare ad Regem Angliae, obsidentem adhuc Bolonia,³⁾ urbem potentissimam, ut cum eo consensus pacis fieret, condiciones conclude- rentur. Adiunctus est vero cursor, qui celeri nunctio supra tacta Regine Marie significaret. Scripsit praeterea Episcopus Cameracensis⁴⁾ Regine Marie, qui ad fines Belgicae Galliae habitat, Cesaream Maiestatem cum Rege Gallorum conflixisse intra Luteciam et Meaulx urbem. Quo prelio sine difficultate superior Cesarea Maiestas facta, plus sedecim millibus Gallorum octisa feruntur, ut nondum constet, quo se Rex fugam receperit. Sed quottidie meliora et letiora expectantur.

Magnopere vero de pace obtinenda apud Cesaream Maiestatem agitur.

Deus in hoc gratiam suam donet! Hispani de improvise ex urbe Parpionone, Hispania forte decem miliaribus, egressi, Narbonem, urbem potentissimam, subito vi occuparunt, ita ut Caesarea Maiestas et finitimam urbem et quasi fauces Galliae ex Hispania teneat.

Missus est a Regia Romanorum Maiestate, Rege et Domino nostro graciousissimo, ad nos Wratislaviam Nuncius regius Camere, qui peracto a Praga duobus diebus itinere, hora tertia noctis, septima Octobris, cum sexta die Praga egressus est, quibusdam aliis de regis mandatis Vratislaviam venit.

Is Nuncius nobis retulit commodum, cum ablegaretur, Regi nostro celerem Nuncium ex Gallia missum Pragam, qui nuntiasset pacem et concordiam post longos tractatus sequentibus condicionibus inter Cesaream Maiestatem et Gallum esse factam.

Ut Rex Gallorum supplex se ad Cesaream Maiestatem pedes demitteret, ut Rex cum Parlamento²⁾ ac filiis regis abiurarent se nunquam in eternum, nec posteris Galli Mediolanum petituos. Ut Cesari victori omnes urbes hactenus devicte hereditario iure cederent. Ut impensas belli biennii Gallus Cesari intra biennium rependeret. Ut Principi Sabaudie⁵⁾ omnia, que bello aut iniuria Galli amisit, restituerentur. Ut Anglie Rex urbem Boloniam hereditario iure obtineret. Ut Regis Galliae filius minor natu⁶⁾ in Aula Caesarea vitam ageret. Hec Nuncius regius retulit.

Ex Posonio XXIII Septembris Vratislaviam perscriptum est nostros milites mille quingentos Turcas, cum excursions et impetus circa montanas urbes Ungarie cumque predam et captivos egissent, in fugam perpulisse. E quibus ducenti janczari, CC item, quos moitolosos vocant, octisi, CC optimi equi parti, octoginta praecipui Turcae capti. Nec dubitatur, quin plus mille perierint captique sint. Constat autem ex percunctatoribus Strygonium flumen Turcas traiecisisse ac omnes vires ex Buda, Alba et Pesto coniunxisse, ut acceptam cladem ulciscerentur. Nostrates vero ad sex millia bene instructi illis obviam prodierunt, non detrectaturi pugnam. Deus nostris victoriam donet. Amen.

a) in ms. Duci

2) sic in ms.

1) Henricus d'Orléans.

2) Château-Thierry.

3) Boulogne.

4) Cambrai.

5) Filibertus Emmanuel.

6) Carolus.

Annexum III: Senatus Vratislaviensis Andreae a Gôrka, 23.IX.1544: de successibus imperatoris in Gallia, de Turcis Hungariam repetituris.

Illustris et Magnifice Comes, Domine et Patrone Gratiose.

Post sui officiosam commendationem, servitia nostra paratissima.

Gratiose Domine, quum Vestram Illustrem Magnificentiam singulari quodam affectu Caesareae Maiestatis successibus unice favere sciamus, nolumus committere, quin eiusdem Sacrae Caesareae Maiestatis expeditionem et victorias, topographia non illepide expressas, Illustri Magnificentiae Vestrae mitteremus. Quam descriptionem quum eadem Caesarea Maiestas Illustrissimo²⁾ Romanorum, Hungariae, Bohemiae Regiae Maiestati, Domino nostro clementissimo, transmittendam curarit, nobisque eius copia ex Aula Regia facta sit, non dubitamus, quin historica, hoc est bona fide singula sint deliniata. Ferunt praeterea Caesaream Maiestatem, post expugnatam Salonam,¹⁾ Troiam²⁾ e regione vicinam, obsidione peti-

turam. Nec ullum oppidum a tergo hosti relicturam, quo commeatus aut prohiberi aut intercipi queant.

Christus faxit, ut Suae Caesareae Maiestati omnia feliciter in communem christiani nominis commoditatem succedant, utque rebus Gallicis compositis, tandem miserrimae Hungariae nobisque omnibus, circumquaque incendio proximis, mature succurratur. Erat praeterea per Moraviam Slesiamque hisce diebus rumor constans, Turcarum Imperatorem³⁾ hoc ipso autumno Hungariam totis viribus repetiturum, atque adeo iam Taurucuno⁴⁾ praetergresso, Budae imminere. Quem metum et consternationem Sacra Romanorum Regia Maiestas literis suis eximere dignata est eumque rumorem a fratre Georgio Monacho,⁵⁾ suo more, temere divulgatum esse indicavit. Caeterum, si quid novarum rerum vel ex Aula Regia, seu ex nundinis Francofordianis ad Moenum, nobis certo allatum fuerit, nihil harum Illustrem Magnificentiam Vestram nescire patiemur. Habet enim eadem Illustris Magnificentia Vestra multis beneficiis ita obnoxios, ut huc summo studio merito contendamus, quo gratitudinem nostram longe gravioribus rebusque ipsis exhibere debeamus. Cui nos nostrosque diligentissime commendamus. Datum XXIII Septembris, MDXLIIII.

Senatus civitatis Wratislaviae.

z) sic in ms.

1) Châlons-sur-Marne.

2) Troyes.

3) Solimanus II.

4) Taurunum.

5) Utišenović vel Martinuzzi, episcopus Varadinensis.

Annexum IV.: Litterae Friderici, ducis Legnicensis, Andreae a Gôrka de 16.X.1544, de pace imperatoris cum rege Galliae facta.

Singulari nostra amicitia premissa.

Magnifice Domine, Amice Singularis et Fili Charissime.

Non volumus vos celare Serenissimam Romanorum Regiam Maiestatem etc., Dominum nostrum clementissimum, praeteritis hisce diebus Domino Episcopo Wratislaviensi et Capitaneo utriusque Slesie¹⁾ pro certo scripsisse ac mandasse, ut nobis reliquisque Principibus et Statibus Slesie notum faceret Augustissimam Cesaream Maiestatem, Dominum nostrum clementissimum, cum Gallorum Rege pacem et fedus constans fecisse. Id, quod ex incluso tenore literarum regiarum intelligetis. Itaque Cesaream Suam Maiestatem iam nunc in arduis esse conatibus ad proximum ver ingentem expeditionem contra crudelissimum christiani nominis hostem, Turcam, in Hungariam propria in persona facere. Quos Sue Maiestatis conatus Omnipotens Deus felicissimis dignetur secundare succedibus. Neque enim dubitandum est hanc expeditionem universe Reipublice Christiane saluberrimam futuram. Quod superest, commendamus vos Optimo Maximo Deo. Is vos una cum vestris in longos annos servet incolumem. Datum Legnicii, in urbe nostra, XVI mensis Octobris, anno a Salvatore nato MDXLIIII.

Fridericus, Dei gracia Princeps Slesie Legnicensis
et Brigensis etc., Ducatus Monsterbergensis Dominus.

1) Balthasar Promnitz.

Annexum V. Ferdinandus I rex Romanorum Balthasari Promnitz, episcopo Vratislaviensi, de pace imperatoris cum rege Galliae facta, 4.X.1544.

Ferdinand von Gotes gnaden Romischer, Hungrischer und Behemischer etc. Kunig etc.

Hochwirdiger fuerst und lieber getreuer.

Wir geben Dir genediger meynung zu erkennen, das uns hewt dato von der romischen kay. mt. etc., unserm lieben herren und bruedern, gewisse post zuekhommen, das zwuschen gedachter kay. mt. und dem khonig von Franckreich ein christlicher, aufrichtiger und bestendiger fried beschlossen und gemacht. Dem Allmechtigen sei lob, ehre und danckh, dann diese aufgerichte voreynigung ungezweivelt ganzer christenhait zw allem guetten geraichen thuet, dem vhaendt der christenhait, dem Turckhen, nit wenig erschrecken bringen wirdet und ire kayserliche majestet numehr entlich vorsatz und willens auch alrait in embsiger ubung auf khumftigen fruehlingk des funfundvierzigsten jors einen ansehnlichen tapfern zueg wider gedachten vhaendt, den Turckhen, zu thun.

Wolten wir Dir als deme, der ungezweivelt gleichsals nit wenig frolockhen dorob tregt, vormelden, mit angeheften begern bevelund, Due wollest solche froliche und trostliche zeitung den fuersten und stenden unsers furstenthumbs Ober- und Niderschlesien nit verhalten, auf das sy des auch ein wissen empfaen, ist unser willen, Geben in unser stadt Thabor den vierdten tag Octobris anno etc. XLIIII ten, unserer reiche des romischen im vierzehenden und der andern aller im achtzehenden.

Ferdinandus.

An Bischof zu Breslaw.

N. 871.

Osiek, 6.XI.1544.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci de supremo duce in communi contra communem christianorum hostem Turcam bello instituendo, ad quod munus obeundum ducem Albertum proponit.

Sigill.

(Annexa: I. litterae Sigismundi I universis de 17.V.1543. in duobus exemplis, de concessa Ioanni Tarnowski venia ex Regno ad opportunum tempus discedendi. II. litterae Caroli V ad Ioannem Tarnowski de 31.VIII.1543, item in duobus exemplis, in quibus eius peritiam militarem laudat.)

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Accepi ex litteris Illustrissimae Dominationis Vestrae incolumi eam valetudine et secundis rebus omnibus frui. Id, quod ego magna cum animi mei voluptate legi, cupiens ex corde pro meo perpetuo in Illustrissimam Dominationem Vestram studio, ut illi valetudo et cetera omnia et longum et dexteriter procedant.

Porro Illustrissima Dominatio Vestra mecum communicare dignata

est esse, qui Illustrissimam Dominationem Vestram, ut cum aliis curam administrandi belli adversus Thurcam susciperet, trahunt et sollicitant. Tametsi ipse noverim, quam parvi sim homo consilii, affectus tamen ab animo benevolo profectus non parum multum valere solet in praestando consilio. Cum vero nunc agatur de summa rei et universa coniunctim Republica Christiana, si namque, quod Deus avertat, nunc Thurca superior evaderet, actum faere²⁾ esset de tota christianorum sorte. Quare nemo non intelligere potest, quibus et qua peritia ducibus egeat in praesenti Respublica Christiana. Et quia Illustrissimam Dominationem Vestram, sed facessat hinc omnis assentatio, tot tantisque virtutum laudibus Deus cumulatam esse voluit, de quo cum Oratore Sacrae Caesareae Maiestatis, dum hic proxime mecum esset, contuli, Vestram scilicet Illustrissimam Dominationem Vestram²⁾ omnes Germaniae Principes scientia et laude rei militaris longe praecelluisse, quam ob rem mihi quidem videretur imprimis toti Reipublicae Christianae salutare futurum et Illustrissimae Dominationi Vestrae gloriosum, si suam quoque operam ac militiae prudentiam cum aliis in usum praesentis necessitatis conferre dignaretur, ad laudem Dei Omnipotentis, ad quem omnia imprimis deferenda sunt, deinde ad laudem et gloriam nominis sui perennem.

Et quia ipse quoque nihil agere vellem absque consilio Illustrissimae Dominationis Vestrae, dignetur, quaeso, mihi in hoc gratiosum suppeditare consilium Illustrissima Dominatio Vestra. Superiore tempore cum animadverterem, praesertim in illis Comitibus Cracoviensibus, ante nuptias illas Sacrae iunioris Reginalis Maiestatis,¹⁾ omnia labi in deterius et me multa indigna indigne propter Rempubicam sustinuisse, quod puto non latere Illustrissimam Dominationem Vestram, quibus malis nonnisi ipse Deus mederi potest, de secessu et declinandis hisce indignitatibus coepi mecum cogitare, ne essem rerum spectator malarum, quae ab his, qui Thartara apud nos coelo miserunt, patrantur. Ea tamen lege, ut, si quando mei aliquis usus esse possit Reipublicae inservire. Rogavi proinde Sacram Regiam Maiestatem, mihi eius libertatis ut faceret potestatem. Quod etsi grave visum fuerit Suae Maiestati, diligentiori tamen rogatu meo inducta annuit tandem. Litteris vero obtentis, mercatus sum possessiones in Bohoemia. Interea nonnulli, quibuscum mihi amicitia intercessit, significarunt mihi e Caesarea Aula incidisse aliquando istic mei mentionem. Unde intellexerunt, si quando Caesarea Maiestas pararet in Hungariam expeditionem, gratum Suae Maiestati futurum, si huic interesse vellem expeditioni, utque honestior eo venirem, daturos se operam, ut vocatus istuc venirem. Quare significavi Domino a Granvela me non negare protectionem ad tam pium opus, quamvis ego me non tanti faciam, ut tam in gravi negotio aliquid prodesse vel consilio vel opera valeam.

Ab hac significatione mea Sacra Caesarea Maiestas quid ad me scripserit, ex exemplo litterarum Suae Maiestatis intelligere dignabitur. Novissime Orator Sacrae Caesareae Maiestatis, dum hic esset et inter cetera, quae in commissis habuit, sollicitaret pro auxilio adversus Thurcam ferendo, sollicitabat me quoque nomine Suae Sacrae Caesareae Maiestatis, ut expeditioni in Hungariam caesareae interesssem, idque si vellem et aliquid gentium hinc educerem, gratum Suae Maiestati futurum.

Nunc vero recens admodum Sacra Regia Principis nostri iunioris Maiestas per Reverendissimum Dominum Ploensem Episcopum²⁾ haec mihi nuntiari iussit, se cognovisse me peregre militatum profecturum esse, utque hoc peregrinae militiae institutum deponerem, benigne et pro-

lix hortari, praesertim cum in proximo impendeant tot undique Regno et dominiis Suae Maiestatis belli pericula, ad quae conficienda erit Suae Maiestati magnus usus virorum, militiae artium peritorum. Tum non ab aliis Sacram eius Maiestatem capere decrevisse institutionem et praxim rerum bellicarum totiusque militiae formam et exercitium, quam ab Illustrissima Dominatione Vestra et me. Haec ad verbum loquutus est mecum Reverendissimus Dominus Plocensis. Inde sum non mediocriter laetatus, quod Sua Maiestas eum magnum concepit in Illustrissimam Dominationem Vestram animum. Quod et alias intellexi, maxime in illo limitum negotio, ubi Sua Maiestas testata est, si limites eo modo, ut iam institutum erat, perfecti fuissent, multum praeiudicii accepturam fuisse Illustrissimam Dominationem Vestram. Hoc volui significatum Illustrissimae Dominationi Vestrae, ut si quando adduxerit in animum Suam Maiestatem in novo hoc Suae Maiestatis dominio visere, sciret pro sua prudenti intelligentia, quo pacto sese magis ac magis insinuare debeat in gratiam Suae Maiestatis.

Me vero cum utrumque urgeat, optarem enim me prorsus votis Principis mei accomodare, et nollem etiam ulla levitatis nota aspergi ob hoc, quod Sacrae Caesariae Maiestati meam operam in Hungaricam expeditionem obtulerim, hoc enim mutare vereor, ne levis animi significatio esset, ob id rogo Illustrissimam Dominationem Vestram, consulere hic dignetur, quid me facere oporteat in tam difficili re.

Novarum rerum hic faere²⁾ nihil est, quod nondum certo nobis constat, quae fuerint foederum rationes Caesariae Maiestatis cum Gallo.³⁾ Attulerat quidem huc Nuntius Sacrae Regiae Romanorum Maiestatis Gallum obtulisse Caesariae Maiestati primum decem millia peditum et 500 lancearios durante Thurcico bello suo sumptu et stipendio se aliturum, deinde cessurum omni iure, quod se habere praetendebat in Ducatum Mediolani. Ratione vero sumptuum, quos fecit Caesarea Maiestas toto hoc bello, recepit se numeraturum trecenta millia scutatorum daturumque se obsides notabiles in fidem servandae pacis. Has autem condiciones tum non acceptaverat adhuc Caesarea Maiestas. Quae tandem sunt secutae et conclusae, scietur, puto, brevi.

Thurca omnino quam maximis viribus pro futuro vere parat in Hungariam expeditionem. Quem vicissim apparatus contra tam immanem et potentem hostem Caesar et Principes sunt paraturi, ex Comitibus istis in Germania apparebit...

Datum in oppido Ossiek, 6 Novembris, 1544.

a) Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae
servitor deditissimus et obsequentissimus frater
Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

2) Samuel Maciejowski.

2) sic in ms.

3) Franciscus I.

1) Elisabetha.

Annexum I: Sigismundus I universis, 17.V.1543: de concessa Ioanni Tarnowski venia ex Regno ad opportunum tempus discedendi.

Sigismundus, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae etc. Dominus et Heres.

Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, quod quum nobis supplicasset Illustris Ioannes Comes in Tharnow, Regni nostri exercitus Summus Dux, Castellanus Cracoviensis ac Sandomiriensis,

Striensis, Lubaczowiensis etc. Capitaneus, ut ei liceret bona nostra venia, quandocunque voluerit, vel valetudinis vel quavis alia de causa discedere et abesse a Regno tam diu, quam diu opportunum sibi visum fuerit, nos grata probataque illius erga nos merita habentes, quae nobis et Reipublicae nostrae tum multa, tum utiliter praestitit, et ut semper antehac eius personae ac meritorum suorum habendam rationem benigne libenterque existimaverimus, ita et nunc concesserimus clementer, et praesentibus litteris nostris concedimus hanc veniam et potestatem, ut, quandocunque et quandiu illi visum fuerit, abesse a Regno tuto et libere, sine omni impedimento et quavis rerum suarum iactura, possit.

Quia vero propter preclara in nos et Rempublicam merita certis a nobis in Regno dignitatibus et officiis prefectus sit, nos omnia interim absentia illi integra reservamus, simulque etiam concessimus et concedimus, ut a debito officio suo, quod presentiam suam postulaverit, et in primis Generalibus Comiciis Regni, quibus interesse Senatores nostri dignitatibusque praediti tenentur, abesse possit et ea sit, dum interim forte abesset, lege solutus. Item in generalibus iudiciis locum suum, cui illi visum fuerit, committere illi licitum erit. Deinde Generalem Regni Capitaneatum, quem adhuc foeliciter semperque gessit, ut etiam committat suo vicesgerenti, qui, dum abfuerit, eius teneat locum et fungatur illius officio. Ad haec si contigerit generalis ad bellum motio eo absente, ab ea ipsum liberum facimus, fieri tamen de bonis illius debet sufficiens ad communem²⁾ bellum expeditio.

Postremo, in Sandomiriensi Capitaneatu, quia necessaria sit, eius, qui praesit, in Regno praesentia, propter iudicia exercenda, permisimus permittimusque nos libenter, ut idem Illustris Ioannes Comes in Tharnow, Regni nostri Summus exercitus Dux, Castellanus Cracoviensis, Capitaneus Sandomiriensis, Striensis Lubaczowiensisque etc., Nobilem Nicolaum Lipniczki, Vicecapitaneum suum Sandomiriensem, administracioni Capitaneatus eiusdem et iurisdicioni preficiat ita, quod nomine et titulo eiusdem Nicolai Lipniczki omnia gerantur scribanturque et decernantur, tam citaciones quam etiam aliae res ad officium pertinentes. Cuius quidem Nicolai Lipniczki Vicecapitanei iurisdicionem officii, quoad officia pertinet, exercendi, in prefato Capitaneatu commissam, tam diu ratam haberi volumus, quam diu ipse Ioannes Comes in Tharnow non redierit. Ac denique pollicemur verbo bono nostro regio hanc eius absentiam a Regno nullo illi incommodo fraudique ulla ex parte futurum.²⁾ In cuius rei testimonium sigillum nostrum est subappensum. Datae Cracoviae, feria quinta proxima ante festum Sanctae Trinitatis, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo tercio, Regni vero nostri ano tricesimo septimo.

Sigismundus Rex subscripsit.

²⁾ sic in ms.

Annerum II: Carolus V Ioanni Tarnowski 31.VIII.1543. Peritiam militarem eius laudat.

Carolus Quintus, divina favente clementia Romanorum Imperator semper Augustus etc.

Magnifice, Illustris, sincere nobis dilecte.

Ut pro studio nostro erga Rempublicam Christianam obnixae semper expetivimus eius hostes infestis armis prosequi, et illis hanc oppugnantibus fortiter nos opponere, neque sumptibus parcentes neque pericula formidantes, quotiens id a nobis fieri potest sine publico maiori incom-

modo, ita illos vehementer amamus, qui consentanea studia consecantur et in hanc curam incumbunt. Quorum in numero te esse clarissimum habeamus testimonium, tum et antea, tum ex his, quae nobis retulit Dominus a Granvella.¹⁾ Ille enim nobis explicuit, quae secretario tuo,²⁾ quem ad illum miserat, in mandatis dedisti. Unde videmus, quam cupide desideras et pro tua rei militaris peritia, et ut ordini, cui addictus es, satisfacias, et nostrae erga te admonicioni contra fidei nostrae hostes, si quae expedicio nobis institueretur, interesse.

Quam voluntatem plurimum probamus et pro ea tibi multas gratias agimus. Utinam autem horum temporum ratio pateretur, ut pro desiderio nostro nunc id possemus, et non ab intestinis fidei nostrae hostibus ad bellum provocati essemus, in quo expediendo ipsi vaccamus. Quemadmodum per suum intelliget ea, quae hic aguntur omnia. Dum autem continget nos expeditionem talem parare, de ea te ante et de voluntate nostra admonebimus, quam propensissimam semper erga te experieris, quemadmodum tuum erga nos studium promeretur. Datum in nostris castris, ultima Augusti, anno 1543.

Carolus.

1) Nicolaus.

2) Ioan. Niemieczkowski.

N. 872.

Cracoviae, 10.XI.1544.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
datum se operam scribit, ut rex nuntium in causa ducis ad Comitia
Imperii mittere decernat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Cum venisset huc tabellarius Illustrissimae Dominationis Vestrae, etsi nullas ad me litteras attulerit, meis tamen litteris eum vacuum dimittere nolui. Reddidi Sacrae Maiestati Regiae ea, quae scripsit Illustrissima Dominatio Vestra et, lectis litteris, egi de mittendo aliquo ad Comitia Imperialia. Quae sit illius sententia, ex responso Maiestatis eius cognoscet. Ad Comitia res dilata est. Faciunt occupationes aulae plurimae, ut non omnium semper meminisse liceat. Sed ego tamen, pro officio meo, reducam suo tempore in memoriam Sacrae Maiestati Regiae. Etsi autem fit nonnunquam, ut quae in diem sunt, ea curentur negligentius, dabitur tamen a me opera, ut aliquem ad Comitia Imperii Nuncium designet Sacra Maiestas Regia, si minus hac in causa, saltem in causa Serenissimae Dominae Hungariae Reginae,¹⁾ cum qua causam Illustrissimae Dominationis Vestrae coniungendam curabo. Spero autem fore, ut suos ad Regni Comitia Nuncios mittat Illustrissima Dominatio Vestra. Qui si venerint, eis libenter sum praesto futurus cum in hac, tum in aliis Illustrissimae Dominationis Vestrae causis, si quae inciderint... Datum Cracoviae, Xa Novembris, anno Domini MDXLIIII.

^{a)} Vestrae Illustrissimae Dominationis
servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Isabella.

Posnaniae, 14.XI.1544.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,**Alberto in Prussia duci*

curare se scribit, ut pro residua argenti intercepti parte non restituta damna duci resarciantur, nondum tamen sententiam regis ea in re prolatam esse; regem Poloniae seniore iam Cracoviam advenisse ibique Comitia pro festo Trium Regum indixisse.

*Sigill.**H B A, B 2, K.369.*

Osiek, 6.XII.1544.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci

dubia sua refert circa vires et opes imperatoris [Caroli V] et circa auxilia principum Imperii ad generale bellum contra Turcas instituendum gerendumque.

*Sigill.**(Annexa, de quibus in epistola, desunt)**H B A, B 2, K.369.**Illustrissime Princeps etc.*

Rerum a Sacra Caesarea Catholica Maiestate gestarum in Gallia hystoriam mitto Illustrissimae Dominationi Vestrae, nuper ad me a servitore meo Ioanne Niemieczkowski per tabellarios Bruxellis allatam. Illustrissima Dominatio Vestra belli istius summam breviter descriptam ex eis cognosces. Faxit autem Deus, ut iam tandem Caesarea Maiestas ad levandam Regni Hungariae calamitatem vires opesque foeliciter conferat suas. Ego, etsi ante ad Illustrissimam Dominationem Vestram scripsi optare me, Reipublicae caussa Christianae, Illustrissimam Dominationem Vestram esse unam, cuius in eo bello opera christiani Principes uterentur, iis scilicet condicionibus, quae et honori dignitatieque et commodo Illustrissimae Dominationis Vestrae essent futurae, tamen quoniam non solum ego, verum eorum omnes ii, qui rerum circumstantias vident, bene gerendae rei spem debilitari et frigere animadvertunt, nescio quid nunc magis Illustrissimae Dominationi Vestrae optandum esse existimem, praesertim quum opibus Caesareae Maiestatis tot tantisque bellis exhaustis, incertum sit, an sumptus tantos, quos ad tanti belli molem faciat, habitura sit Sua Maiestas, quanti ad alendum numerosum exercitum essent satis futuri quantosque necessitas postulare videretur. In auxiliis vero Principum Imperii spei non multum collocandum esse putem. Ac verendum certe est, nisi Deus ipse nobis adfuerit, sique Caesareae Maiestati foelicitatem hanc, qua est in superiorum annorum bellis gerendis usa, concesserit ac servaverit, ne parum utiliter conatus isti Maiestati Suae eveniant. Qua de re quidem hoc ad Illustrissimam Dominationem Vestram scribo, quod fiducia eius erga me gratiae fiat mihi caeteris de rebus omnibus liberior cum Illustrissima Dominatione Vestra sermo.

Oratores Illustrissima Dominatio Vestra quod mihi commendat suos, novit Illustrissima Dominatio Vestra, quae mea sit erga eam observancia.

Quare dubitare non debet me libenter illis non esse defuturum, Illustrissimae Dominationis Vestrae nomine.

De rebus illis, quas antehac ad Illustrissimam Dominationem Vestram perscripseram, quando quidem consilii quid esset eius intellexi, sequar id libenter. Quorsum vero res evaserit, posthac Illustrissimae Dominationi Vestrae significabo... Datae in Ossiek, VIa Decembris, anno Domini 1544.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

a) deditissimus servitor et obsequentissimus frater

Ioannes Comes in Tarnow subscripsit.b)

a)-b) manu propria.

N. 875.

Cracoviae, 12.XII.1544.

Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,

Alberto in Prussia duci

ducem melius explicare debere, quid sibi rex in Lithuania promiserit, significat.

Sigill.

H B A, B 2, K.369.

Illustrissime Princeps etc.

Nihil est quod mihi gratias agat Illustrissima Dominatio Vestra, quod illi pro virili mea lubens inservio. Facio enim pro officio meo, nullam unquam demerendae mihi gratiae Illustrissimae Dominationis Vestrae occasionem praetermissurus. Quibus de rebus scripsit Sacrae Maiestati Regiae, de iis quae sit illius sententia, ex responso Maiestatis eius Illustrissima Dominatio Vestra cognoscet. Facturam illam existimo, ut ad Regni Comitata mittat aliquem, qui quid postulet Illustrissima Dominatio Vestra, clarius explicet. Nequeo enim se meminisse dicit Maiestas Regia, quod eiusmodi quicquam in Magno Ducatu Lituaniae promiserit. In Regno autem quod promisit, praestitit. Iam enim Sacra Maiestas Regia iunior ius iurandum dedit Regni Ordinibus, quod sibi quoque datum esse Illustrissima Dominatio Vestra existimare debet.

Cum esset Regia Maiestas iunior primum Dux Magnus Lituaniae designatus, ego tum in Lituania non fui, neque promissum aliquid sit necne, scire possum. Sed si docuerit Illustrissima Dominatio Vestra fuisse tum temporis aliquid promissum, non dubito, quin Sacra Maiestas Regia fidem suam sit liberatura... Datum Cracoviae, 12 Decembris, anno Domini MDXLIIII.

a) Vestrae Illustrissimae Dominationis

servus et capellanus

Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.b)

a)-b) manu propria.

N. 876.

Posnaniae, 22.XII.1544.

Andreas a Górká, castellanus Posnaniensis,

Alberto in Prussia duci

se ipsum commendat.

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.369.

1545

N. 877.

Cracoviae, s.d. 1545.

*Stanislaus Laski, palatinus Siradiensis,
Alberto in Prussia duci
dicit se laudes ducis sponte narrare, nullam gratiam exspectans.
Sigill. Autogr.
H B A, B 2, K.370.*

N. 878.

Vilnae, 15.I.1545.

*Georgius Bielewicz, capitaneus Samogitiae,
Alberto in Prussia duci
de commissariis ab utraque parte iussu regis ad fines regundos inter
Samogitiam et Ducatum Prussiae ad certum diem et locum mittendis.
Vest. sigilli.
H B A, B 2, K.370.*

N. 879.

Vilnae, 17.I.1545.

*Venceslaus Wierzbicki, episcopus Samogitiae,
Alberto in Prussia duci
omnia a duce sibi per oratores commendata exsequenda se curavisse
asserit; quid conclusum sit, ex litteris regiis ducem intellecturum
esse.
Sigill.
H B A, B 2, K.370.*

N. 880.

Cracoviae, 23.II.1545.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
aetati et affectae regis valetudini tribuendum esse asserit, si oratores
ducis minus celeriter absoluti sunt.
Sigill.
H B A, B 2, K.370.*

Cracoviae, 24.II.1545.

*Andreas a Gôrka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
de ducis consiliariis a rege infirmo longius retentis.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

Cracoviae, 24.II.1545.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus
Alberto in Prussia duci*

*de negotiis ducis ad aliud tempus reiectis; de Turcis ad Viennam oppu-
gnandam vires colligentibus; de conditionibus induciarum cum eis
ineundarum; de incerto rumore comitem a Sirin [Nicolaum Zrinyi]
ad Turcas defecisse.*

(Schedula adiuncta)

Vest. sigilli.

*(Annexum: conditiones induciarum cum Turcis,
cum versione germanica)*

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

Negocia Illustrissimae Dominationis Vestrae, quorum caussa Oratores huc miserat suos, maximae mihi curae fuerunt. Quo pacto autem confecta essent, quidque responsi a Sacra Maiestate Regia referrent Oratores Illustrissimae Dominationis Vestrae, ex iis ipsis Illustrissima Dominatio Vestra cognoscet. Mihi certe non incommode transacta sic esse videntur, praesertim quod ita suspensa sint, ut hoc nomine nihil Illustrissima Dominatio Vestra incommodi captura esse videatur. Ac praestat, mea opinione, nunc ea prorogari, ut prorogata sunt, quam agi subito, ut de illis decernatur poenitus. Cuius rei causam Oratores coram Illustrissimae Dominationi Vestrae sunt explicaturi. Futurum est autem, Deo volente, ut ea tempore et e dignitate Sacrae Maiestatis Regiae et Illustrissimae Dominationis Vestrae commodo conficiantur. In quo ut meum studium desiderare Illustrissima Dominatio Vestra non possit, omnis a me opera erit data.

Comitiorum nostrorum ea est ratio, ut maxime videantur esse perturbata, idque studio eorum, qui administrandae et gerendae Reipublicae omnem sibi vendicarunt potestatem, quorumque alia longe functio esse debebat. Ac futurum est fortasse, ut quum isti, quos ab administratione publicorum negotiorum remotos esse oportebat, omnia de consilio suo decerni velint, obstant vero alii, qui contrariis nituntur consiliis. Nulla earum rerum constituta, quae videretur e Republica esse futura, hinc discedamus. Quod quam salutare deinceps nobis futurum sit, nescio.

Externarum rerum novarum hic plane est nihil, quod Illustrissimam Dominationem Vestram scire intersit. Fama est Sacram Caesaream Catholicam Maiestatem in Regnum Hungariae expeditionem parare. Quod

quidem fiat, cupio. Sed si, uti ego puto, in annum praesentem huc se non receperit Sacra illius Maiestas, fore existimo, ut hic annus extremam calamitatem Regno illi, tocius Reipublicae Christianae propugnaculo, sit allaturus. Certum enim est Imperatorem Thurcarum¹⁾ numerosissimum exercitum cogere. Certum est id illum hoc consilio facere, ut omnem potentiae suae vim ad oppugnandam Viennam conferat. Quod si fecerit, quis est exercitus talis, praesertim si Sacrae Caesaris Catholicae Maiestatis fuerit nullus, qui tam potentes vires sustinere possit? qui prohiberet, quominus Vienna potiundi sit potestatem habiturus tyrannus? Ego Reipublicae Christianae optime cupio, sed sperare tamen bene non possum praesenti rerum statu. Faxit Deus omnia meliora.

Si quid erit amplius, quod quidem Illustrissima Dominatio Vestra scire vellet, de eo Illustrissimam Dominationem Vestram reddam certiore.

Gedanensium negotia, uti mihi Illustrissima Dominatio Vestra commendavit, erunt mihi et Reverendissimo Domino Episcopo Plocensi,²⁾ qui Illustrissimam Dominationem Vestram libenter observat, magnae curae. Quantum enim in me erit, faciam, ut melius, quam aliqui vellent, conficiantur... Cracoviae, 24 Februarii, anno Domini 1545.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

a) servitor deditissimus et obsequentissimus frater
Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.^{b)}

Schedula adiuncta:

Tantum conscripseram obsignaveramque litteras, quum mihi aliae ex aula Serenissimi Romanorum etc. Regis allatae essent. Quibus ea, quae de induciis cum Thurcarum Imperatore confectis scripta sunt, ad Illustrissimam Dominationem Vestram exscripta mitto. Eciam hoc addo non improbari a me quidem hanc induciarum condicionem. Sed si eae maiori cum periculo libertatis tocius Reipublicae Christianae coniunctae sunt, non descendissent potius ad eas christiani Principes. Nam si, quod puto, incertae fuerint, si pax certa secuta non erit. Si interim nos non armaverimus adversus omnem vim Thurcarum, secuturum esse Reipublicae Christianae interitum certum est.

Nuncius huc est eciam allatus Comitem illum a Sirin,³⁾ qui ex insidiis nuper Caciauerum necaverat, nunc una cum castris, quae possiderat,²⁾ ad Imperatorem Thurcarum defectionem fecisse, Quae an vera sint, nescio. Pro meo tamen erga Illustrissimam Dominationem Vestram studio, volui ei esse nota.

a)-b) manu propria.

2) Samuel Maciejowski.

z) sic in ms.

3) Nicolaus Zrinyi.

1) Solimanus II.

Annerum:

Condiciones induciarum^{a)} cum Thurca.

Primo utrinque cessetur ab armis, tam ratione incursionum equitum et peditum, quam ratione expugnationis alicuius vel obsidionis, vel invasionis et quomodolibet interceptionis vel deflectionis castrorum, arcium, civitatum, fortalitiorum, opidorum, villarum utrinque existentium in tota

dicione utriusque partis, scilicet in Hungaria, Transylvania, Sclawonia, Croacia, Dalmacia ac omnibus provinciis hereditariis Serenissimi Romanorum Regis etc. Que omnia intelliguntur manere in eodem statu, in quo nunc sunt.

Item quod intelligantur durare praesentes inducie per totum illud tempus, quo Ieronimus Adurinus, Prepositus Agriensis et Nuncius Serenissimi Romanorum Regis, ibit et stabit apud Portam potentissimi Cesaris Turcarum et redibit ad Serenissimum Regem suum.

Item si contigerit, quod Deus avertat, quod dictus Ieronimus infectis negociis reverteretur, quod tunc intelligantur durare praedictae induciae viginti diebus a die, qua dictus Ieronimus discedit a Buda ad Regem suum.

Item si praedictae induciae per aliquem vel quos violabuntur, quod tunc pars ledens teneatur restituere omnes res ablatas parti lese, et insuper pars ledens acriter puniatur per dominos suos ad requisicionem partis laesae.

Item quod teneatur utraque pars praesentes inducias publicare a die conclusionis factae, intra terminum quindecim dierum, per omnes diciones suas. Intra quem terminum nulli parti liceat praesentes inducias violare.

Item quod statuatur loca et iudices, ad quos debent deferri quem movit,^{z)} si fortasse, quod Deus avertat, utrinque clam latrocinium aliquod fieret, in quibus locis et per quos iudices ab utraque fiat iusticia.

Sunt igitur ex parte potentissimi Cesaris Thurcarum hic quattuor loca, scilicet Buda, Quinque Ecclesiae, Velik et Jasberin,^{b)} ex parte vero Serenissimi Regis Romanorum Zigyeth, Comarom, Agria et Zagabria, que hoc modo fiant.

Quod si que iniurie inferentur Turcis vel subditis, vel subditis eorum circa partes inferiores versus Danubium et Drawam, illi deferet quem movit ad Zigyeth, nostri vero ad Quinque Ecclesias.

Quod si que acciderint hiis, qui habitant inter Danubium et Drawam, magis versus has partes superiores, scilicet quem movit ad Comarom, ceteri vero Budam.

Item illi Thurce et subditi eorum, qui sunt in partibus Sclawoniae, Dalmaciae, Croaciae, si offenduntur, vadant ad questum Zagrabiam. Nostri vero in illis partibus existentes vadant ad Velik.

Item quod teneantur utraque pars ibi deputare homines predictis induciis, qui sunt probi et timentes Deum.

Item hec omnia hoc modo debet^{z)} distingui, ne sit confusio et ut levius et commodius rustici et alii possint habere iusticiam.

a) *superscriptum pro expuncto*: in diociam (?) z) *sic in ms.*

b) *in textu germ.*: Vesperein

N. 883.

Cracoviae, 24.II.1545.

*Stanislaus Laski, palatinus Siradiensis,
Alberto in Prussia duci*

*partim tempori, partim regis adversae valetudini tribuendum esse scribit,
si non omnia ex ducis sententia acta sint.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 884.

Kańczuga, 7.III.1545.

Ioannes Policki

Alberto in Prussia duci

obitum Stanislai Odrowąż, palatini Russiae, nuntiat et protectionem relictæ viduæ expetit; significat deinde proximum suum ad ducem adventum, una cum equis a defuncto palatino duci destinatis.

(Polonice)

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.370.

N. 885.

Cracoviae, 14.III.1545.

Paulus Wolski, episcopus Posnaniensis,

Alberto in Prussia duci

excusat se, quod ob adversam valetudinem suam oratoribus ducis ad regem missis adesse non potuerit.

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 886.

Cracoviae, 14.III.1545.

Spytek Tarnowski, castellanus Wojnicensis, R.P. thesaurarius,

Stanislao Kostka, thesaurario terrarum Prussiae,

de stipendio 4000 florenorum duci Marienburgi numerando.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.370.

N. 887.

Cracoviae, 14.III.1545.

Spytek Tarnowski, castellanus Wojnicensis, R.P. thesaurarius,

Alberto in Prussia duci

litteras accepit; refert de annuo stipendio Marienburgi duci numerando.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.370.

N. 888.

Cracoviae, 16.III.1545.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
proponit Comitiorum terrarum Prussiae Marienburgi mense Octobri con-
vocationem.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

Quod Nuntius hic Illustrissimae Dominationis Vestrae tam longo tempore fuit detentus, non alia res fuit in causa, quam et valetudo Sacrae Maiestatis Regiae, et undae ^{a)} negotiorum, quibus in istis Comitibus obruti esse videmur. De Commissariis designandis egi semel atque iterum magno studio, sed quoniam et Glogoviam post sesqui mensem proficiscendum est nonnullis Consiliariis, et alii mittuntur ad fines cum Lithuaniae Ducatu regundos, non potuit hoc tempore constitui, qui mittendi essent. Deinde vero visum est, ut expectaretur Illustritatis Vestrae responsum, num in Maio Marienburgi, an ineunti Octobri mense Graudenti causas istas de vectigalibus deque iniuriis cognosci malit. Qua de re cum sententiam suam perscripserit, dabitur a me opera, ut ex illius sententia res conficiatur, et si in Maio mense difficulter Consilarii Regni venire ad Comitibus terrarum Prussiae posse videntur, tamen si magnopere velle Illustrissimam Dominationem Vestram cognovero, mea illi opera defutura non est, sed ad Octobrem reiici Maiestati Suae foret commodius... Datum Cracoviae, die XVima mensis Marcii, anno Domini MDXLV.

^{b)} Vestre Illustrissime Dominationis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{c)}

a) in ms. unde

b)-c) manu propria.

N. 889.

s.l. s.d., [Aprilis] 1545.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
in negotio matrimonii filiae ducis regem consensum suum ad omne ducis
propositum concedere nuntiat.*

Sigill. Fragmentum.

H B A, B 2, K.370.

N. 890.

Iaroslaviae, 1.IV.1545.

*Anna dux Masoviae Odrowążowa
Alberto in Prussia duci
petit, ut dux terminum mutuatae pecuniarum summae sibi persolvendae
proroget.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

Srzeńsko, 2.IV.1545.

*Felix Srzeński, palatinus Plocensis,
Alberto in Prussia duci
de negotio regundorum finium ad aliud convenientius tempus differendo.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

Reddite sunt mihi hodie ab Illustritate Vestra litterae, quibus mihi declaravit datam esse a Serenissimo Principe nostro et Domino Rege Poloniae commissionem pro discutienda controversia, quae existit ratione limitum, sitorum iuxta illos duos pagos, in litteris Illustritatis Vestrae nominatos et descriptos. In qua commissione me quoque scriptum esse Illustritas Vestra affirmat. Cuius certe ego rei penitus eram ignarus. Addidit quoque Illustritas Vestra se iam tempus certum istius negotii agitandi praefinivisse certosque Commissarios, sua ex parte, ad eam rem determinandam nobiscum una iam elegisse et proinde cupere, ut ad tempus illud per eam definitum una cum ceteris Dominis Commissariis, simul mecum in illa commissione assignatis, omnino illuc veniam.

In hac certe re ego, etsi libenter morem gerere vellem Illustritati Vestrae, nulla tamen ratione id me facere posse video, tum quod res nimium repentina sit, tum quod ceteros Dominos Commissarios ei rei tam subito adfuturos credibile non est. Dominus enim Costhka,¹⁾ Castellanus Elbingensis, Cracovia a Serenissimo Principe et Domino nostro nondum rediit, nec eum tam cito reversurum confido. Dominus eciam Palatinus Marienburgensis²⁾ quod sit eger, nemini isthic dubium est. Quare rogo, Illustritas Vestra producat adhuc aliquam ei negotio moram, donec nos, Commissarii, ea de re mutuo per litteras, aut quacunque alia ratione, fuerimus colloqui cognoverimusque tempus aliquod idoneum isthuc ad eam rem determinandam veniendi. Quo propediem constituto, reddemus Illustritatem Vestram certiore, quando suos Commissarios eciam mittere debebit.

Sin autem tempus illud, ita ut premissum est, per nos constituendum Illustritati Vestrae minus aptum visum fuerit, poterit Illustritas Vestra aliud, quod illi convenientius videbitur, definire. Nos volumus gerere morem in omnibus his illius voluntati, tantum faciat nos litteris suis certiores, quodnam illud tempus erit, pro quo constitui debemus, idque aliquod diebus ante... Ex Srzeńsko, secunda die mensis Aprilis, anno Domini MDXLV.

Vestrae Illustrissimae Dominationis
humilis servitor

^{a)} Pallatinus Plocensis manu propria subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Stanislaus Kostka.

2) Achatius Czema.

N. 892.

Cracoviae, 21.IV.1545.

*Spytek Tarnowski, castellanus Wojnicensis, R.P. thesaurarius,
Alberto in Prussia duci
de stipendio pecuniario duci persolvendo; de negotio argenti.
Sigill.*

H B A, B 2, K.370.

N. 893.

Cracoviae, 27.IV.1545.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
de nuntio in causa ducis ad imperatorem [Carolus V] iam designato,
sed nondum profecto.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

Literas Illustrissimae Vestrae Dominationis legi Sacrae Maiestati Regiae diligenter. Atque, ut mihi mandare dignata est, pro virili mea contendere, ut optatum responsum consequi posset. Sed quale datum est, ex eo, quod rescriptum est, Illustrissima Dominatio Vestra cognoscet. Nuncius ad Caesarem designatus quidem iam, sed nondum tamen profectus est, filius Magnifici Domini Petri de Dambrowycza,¹⁾ Palatini Russiae. Qui cum in mea clientela fuisset aliquandiu, Regie Maiestati per me traditus est. Quod tardius proficiscitur, in causa est absentia Caesareae Maiestatis a Comitibus Imperii. Simul atque auditum erit eam ad Comitibus adventare, qua de re rumor allatus est iam e vestigio, se in viam dabit. Quin etiam, si nihil de Caesaris adventu certi renunciatum sit, dabitur tamen a me opera, ut primo quoque tempore absolvatur, nisi quod dubitant plerique, utrum aut apud Caesarem absque Comitibus Imperii, aut in Comitibus absque Caesare confici quicquam possit... Datum Cracoviae, XXVII Aprilis, anno Domini MDXLVto.

a) Vestre Illustrissime Dominationis
servus et capellanus Samuel
Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

1) *Ioannes Firlej de Dqbrowica.*

Iaroslaviae, 26.V.1545.

*Anna dux Masoviae Odrowążowa,**Alberto in Prussia duci*

pro consolationibus propter mortem consortis gratias agit; item agit gratias pro prorogatione solutionis mutuatae pecuniarum summae; adolescentulum Georgium Łapanowski, filium magistri curiae suae, commendat, ut eum dux in servitium suum assumat.

*Sigill.**H B A, B 2, K.370.*

Połaniec, 30.V.1545.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

causam argenti regi Sigismundo Augusto se commendasse nuntiat; de sua ad domesticam vitam recessione et meliorum eventuum et temporum expectatione; transmittit aliquos articulos ex testamento regis senioris desumptos.

Sigill.

(Annexum: Ex privilegio reformationis descriptum super Ducatum Mazoviae noviter factum, de sorte reginae Bonae post obitum regis)

*H B A, B 2, K.370.**Illustrissime Princeps etc.*

Binas hodie ab Illustrissima Dominatione Vestra litteras accepi valde opportune, presente Sacra Regia iuniore Maiestate clementissimi Domini mei. Quarum alteris ad meas nuper ad Illustrissimam Dominationem Vestram datas respondet, alteris me reddit cerciorem, quantum in auferendo hinc suo argento Illustrissimae Dominationi Vestrae novo edicto negotii fiat. Quumque et eas, quas ad me, et eas, quas ad Sacram Maiestatem Suam Illustrissima Dominatio Vestra dedit, legerem, communicavit enim mihi eas Sacra Sua Maiestas, egi hoc ipsum negotium cum Sacra Maiestate Sua diligentissime, ac quamquam non dubito, quin et pro necessitudine tanta, quae Sacrae Maiestati Suae cum Illustrissima Dominatione Vestra est, et pro ea observancia, qua plurimum sibi Sacram Maiestatem Suam devinxit Illustrissima Dominatio Vestra, omnibus Illustrissimae Dominationis Vestrae rebus optime cupiat Sacra Sua Maiestas, per seque benigne negotio huic Illustrissimae Dominationis Vestrae defutura non sit, tamen quae mea est optime de Illustrissima Dominatione Vestra merendi voluntas, quantum in me fuit, causam hanc argenti Illustrissimae Dominationis Vestrae commendavi Sacrae Suae Maiestati promovendam apud Sacram Maiestatem Regiam seniore.

Scripsi quum ad ceteros amicos, qui in aula sunt, tum ad Reverendissimum Dominum Episcopum Plocensem,¹⁾ hominem Illustrissimae Dominationis Vestrae nominis studiosissimum, in hoc ipso genere rationesque detuli illis nonnullas, ad transigendam Illustrissimae Dominationis

Vestrae causam accomodatas. Credo non defutura Illustrissimae Dominationi Vestrae eorum studia. Me enim pronunc evocavit in ocium et tranquillioram vitam praesentium temporum iniquitas, praesens Reipublicae nostrae status, voloque ad tempus ab aula abesse, ne ea probare existimer, si adessem, quae a nonnullis cum detrimento Reipublicae fiunt. Itaque intra domesticos parietes vivo, expecto meliores successus rerumque mutationem salutare. Illucescet, Deo volente, aliquando dies, quo et viris bonis sua dignitas erit restituta, et quum omnia cetera, tum vero negocia Illustrissimae Dominationis Vestrae erunt hic faciliora. Nunc ratio praesentium temporum forti animo ferenda est, ac feret eam pro singulari sua prudencia Illustrissima Dominatio Vestra procul dubio, uti nuper ad eam scripsi. Quod nunc fieri vetant nonnullorum studia, id adferet tempus. Ego, si quid unquam potero, me eum esse declarabo, qui ad Illustrissimae Dominationis Vestrae mandata omne meorum obsequiorum genus semper cupiam referri. Quod quidem uti sibi de me persuadeat Illustrissima Dominatio Vestra, etiam atque etiam rogo.

Quod autem scire cupit Illustrissima Dominatio Vestra, cuiusmodi illud esset, quod superioribus litteris meis innueram, id, ut Illustrissimam Dominationem Vestram non lateat, nunc ei mitto. Cognoscet ex eo negotii summam. Animadvertet ea vero, quae passim linea subducta sunt. Sunt enim quaedam admiratione et risu digna, quaedam vero Reipublicae huic Regnoque damnosa. Id vero fit practicis praesentis temporis novis, nulla neque Reipublicae, neque Serenissimi iunioris Regis utilitatis ratione habita. Quod quum ab assentatione nonnullorum hominum proficiscatur, quanto cum periculo Reipublicae coniunctum sit, existimari facile potest. Haec ego communicare volui cum Illustrissima Dominatione Vestra, quod eam et Sacrae Maiestati Regiae iuniori, Principi sanguine sibi iuncto, et Reipublicae huic esse optime affectam non ignorem...

Datae ex Polanyecz, penultima mensis Maii, anno 1545.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

a) servitor obsequentissimus et frater

Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Samuel Maciejowski.

Annerum: Aliqui articuli ex testamento Sigismundi I; de sorte reginae Bonaе post obitum regis.

Ex privilegio reformationis descriptum, super Ducatum Mazoviae noviter factum.

Ubi vero ipsa Serenissima Domina Bona velit post obitum nostrum a) alteri nubere,^{b)} vel extra Regnum Poloniae vitam agere, tum eius Reginalis Maiestas debeat et poterit bona praedicta omnia per officiales et procuratores suos, indigenas Regni Poloniae, tenere et gubernare et ex illis fructus et proventus percipere usque ad extrema vitae suae tempora tam diu, donec illi summa dotis et donationis propter nuptias factas fuerit exsoluta, secundum leges et instituta Regni.

a) Necnon liceat illi mundum ac totam suppellectilem, quamcumque pro tempore habebit, secum asportare.^{b)}

De centum vero millibus ducatorum, nomine et ratione dotis Suae Maiestati per nos inscriptorum et reformatorem, a) habebit ipsa Sere-

nissima Domina Bona Regina plenam iuxta omne suum beneplacitum, tam in vitae quam in mortis articulo, donandi, testandi, disponendi facultatem.^{b)}

Et si ipsam dictam centum millium ducatorum summam quibuscunque personis, uni vel pluribus, donare seu testari contingeret, quod tunc talis persona vel personae super dictis castris, civitatibus, terris, possessionibus, modo, quo praemittitur, inscriptis, iure et titulo veri pignoris gaudeant et potiantur, absque obstaculo et contradictione qualicunque tam diu, donec eadem castra, terrae, civitates, oppida, predia, curiae, villae, centum millibus ducatorum solutis, ab eisdem fuerint per successores nostros Reges aut Regnum Poloniae liberata et redempta.

a)-b) *linea subductum.*

N. 896.

Cracoviae, 10.VI.1545.

*Spytek Tarnowski, castellanus Wojnicensis, R.P. thesaurarius,
Alberto in Prussia duci
de argento ex Regno non evehendo deque moneta cudenda.*

Sigill.

(Schedula adiuncta)

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

Ea omnia, que mihi Illustrissima Dominatio Vestra scribere dignata est, bene intellexi et locutus sum cum Maiestate Regia, ut edictum de non evehendo argento extra Regnum promulgatum ^{a)} relaxare dignaretur. Quod Maiestas Sua minime facere voluit, allegans sibi opus esse argento pro cussione monete noviter incepta. Maiestas etiam Regia iunior monetam in Ducatu Magno cudendam decrevit peciitque Maiestatem Regiam seniore, ut faceret potestatem regnicolis argentum de Regno in Ducatum Magnum invehendi,^{b)} cuius penuria adeo habetur, ut vix Maiestatis ^{c)} Sue necessitati hic Cracovie satisfieri possit. Illustrissima itaque Dominatio Vestra boni consulat et sibi de me persuadeat nunquam defuturum votis Illustrissime Dominationis Vestre... Cracovia, die X mensis Iunii, anno Domini millesimo quingentesimo quadragésimo quinto.

Vestre Illustrissime Dominationis servitor
Spitek de Tharnow Castellanus
Regni Poloniae Thesaurarius
^{d)} manu sua subscripsit.^{e)}

a) in ms. promulgato

b) in ms. invehendum

c) in ms. Maiestati

d)-e) manu propria.

Schedula adiuncta:

Maiestas Regia Vonsano, civi et mercatori Cracoviensi, fecit potestatem, ut debitum omne, quod Illustrissime Dominationi Vestre tenetur, argento exolvat. Si interim aliqua actesserit ratio, per quam ipse possim Illustrissime Dominationi Vestre gratificari, profecto non deero officio meo.

N. 897.

Wydukty, 13.VI.1545.

Ioannes Bielewicz et Ioannes Kmita, gubernatores terrae Samogitiensis, Alberto in Prussia duci pro matre nobilis Abrahami [Culvensis] defuncti, doctoris protestantis, ut ei supellex a filio demortuo relicta restituatur.

2 sigilla.

H B A, B 2, K.370.

N. 898.

Cracoviae, 13.VI.1545.

Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius, Alberto in Prussia duci de speciali potestate certas copias argenti deportandi.

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

Quae causa fuerit, quam ob rem aedictum^{z)} sit in proximis Comititiis, ne argentum ex Regno efferretur, ex litteris Maiestatis Regie Illustrissima Dominatio Vestra cognoscet. A me laboratum est diligenter, ut postulationi Illustrissime Dominationis Vestre satisfaceret, sed obtinere plus non potui, quam ut daretur tamen potestas Vanszam fratribus argentum pro pecunia, quam acceperunt ab Illustrissima Dominatione Vestra, ad illam deportandi. Eo contenta esse in presencia Illustrissima Dominatio Vestra dignetur, nam quae in Comititiis constituta sunt, ea extra Comititia mutari phas non est. Ego, si quid amplius pro Vestra Illustrissima Dominatione obtinere potuissem, mea illi opera defutura nequaquam fuisset. Interea conatum hunc meum et promptam inserviendi voluntatem, ut boni consulere velit, rogo... Cracoviae, die XIIIa Iunii, anno Domini MDXLVto.

Eiusdem Illustrissime Dominationis Vestre

a) humilis servus et capellanus Samuel

Episcopus Plocensis et Vicecancellarius.^{b)}

a)-b) manu propria.

z) sic in ms.

N. 899.

Culvae, 16.VI.1545.

Elisabeth Jadathowna, mater doctoris Abrahami [Culvensis], Alberto in Prussia duci filium suum veneno a catholicis occisum esse suspicatur rogatque, ut supellex a filio relicta sibi restituatur.

Sigill.

Iam. ed. Wotschke, Abraham Culvensis, suppl. XVII.

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

Ille haud infidelis Vestrae Celsitudinis famulus, et quem Vestra Celsitudo loco filii semper adamavit, meus infoelix natus, Doctor Abrahamus,

postquam reversus esset ad me a Vestra Celsitudine, mox, ut opinor, die quarto, ah infortunium! Vilnam proficiscebatur futurus adiutamento ^{a)} cuidam magistro, tunc pro veritate Evangelica cum nostris spiritualibus illic decertanti. Postea illic agenti, dum ei nescio quid levis morbi suboriretur, et volenti mederi physicus quidam consulit, pharmacum ei porrigit. Hic itaque, metuo, Illustrissime Dux, ne pro pharmaco venenum, ut est audacia nostrorum Episcoporum, infoelicissimo iusserint porrigi. Nam reversus domum statim graviter decumbebat et paulo post mors subsecuta est. Et nihil dubito, Illustrissime Princeps, quin ad incrementum meorum dolorum illi ipsi non siverunt defunctum in templo sepeliri, sed eiecerunt in campum, ut hoc pacto ^{b)} et mihi dolores augerent et ei dedecus pararent et amatoribus veritatis territamentum exhiberent.

Ah, Deus Omnipotens, vide meos labores et dolores consydera, et festina ad vindicandum me miserrimam mulierculam. En carnifices atrocissimi non sunt contenti, quod vivente meo amato filio furiam suam indicendis modis efflamnaverant, sed etiam modo in mortuo atque ipso funere voluerunt se saccari. Agite, sanctissimi, en iam habetis eum vobis expositum, convertite eum in vestrum, qui vobis videtur commodissimum usum. Saltim me sinite, dolorosissimam eius matrem, meis saccari lachrymis. Ah, fili mi, praestiterat, si nunquam reversus esses ad matrem, praestiterat nunquam venisse in patriam, praestiterat nunquam reliquisse tuum herum clementissimum, vel verius alterum tuum patrem aut plus quam patrem. Adhuc superstes esses, adhuc de te bona laetaque audirem, non tam cito adhuc factus esses ^{c)} cibus semper desyderatus istis voracissimis lupis veritatis, qui te propter veritatem odio habuerunt, non tam cito contristasses meam deffessam aetatem tuo tam lachrymabili fato.

Sed sit modus lachrymarum, et tantum est, Illustrissime Princeps, de immaturo obitu filii mei. Nunc autem restant gratiae Vestrae Celsitudini pro donis ac beneficiis, quae in meum natum ac pariter in me, eius matrem, a Vestra Celsitudine cumulatissime collata sunt. Haec autem ipsa si enumerare deberem, et sermo et tempus me deficeret. Ex quibus tamen hoc unum et ex animo praefabor: Vestram Celsitudinem meum natum loco filii amavisse, et ideo minus me sufficere ad agendas debitas Vestrae Celsitudini gratias. Verum Deus, qui est remunerator talibus benefactoribus, ipse rependat Vestrae Celsitudini. Dignetur praeterea Vestra Celsitudo scire, quod Domini Gubernatores terrae Samagitiensis, Dominus Ioannes Bielevicz et Dominus Ioannes Kmytha, causa precum mearum miserunt istum adolescentem, Stanislaum Vilcomiriensem, olim famulum filii mei, ad Vestram Celsitudinem cum litteris suis, interpellantes pro me, et ut suppellex relicta filii mei apud Vestram Celsitudinem mihi restituatur. Quam rogo Vestram Celsitudinem, Dominum clementissimum atque Ducem iustissimum, dignetur Vestra Celsitudo suppellectilem mei nati per hunc adolescentem mittere. Ego autem pro omnibus beneficiis Vestrae Celsitudinis, partim in filium meum, partim in me ipsam collatis, sedulas praeces ad Deum Omnipotentem fundendas polliceor, ut Vestram Celsitudinem diu foeliciterque in imperio sedentem clementer et conservare et gubernare et provehere dignetur... Datum Culvae, XVI mensis Iunii, anno Domini 1545.

Vestrae Celsitudini
Elizabeth Iadathowna, mater Doctoris Abrahami,
fidelis et assidua ad Deum exoratrix.

a) in ms. adiutomento

c) in ms. esse

b) in ms. parto

Cracoviae, 21.VI.1545.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
de causa Gedanensi sibi missa, quam ipse non videtur recepissee.*

Sigill.

(Cum schedula adiuncta de morte reginae Elisabethae)

(Annexa, de quibus in epistola, desunt)

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

Quod scribit Illustrissima Dominatio Vestra me cum quibusdam quasi expostulasse, quod de causa Gedanensi nihil ad me scripserit, id ego factum esse a me non teneo memoria. Sed si quid eiusmodi factum est, inde fortasse natum est, quod alius quispiam commendatam esse sibi Gedanensem causam ab Illustrissima Dominatione Vestra diceret. Cui ego me nullas ea de re literas accepisse fieri potest, quod responderim. Quod autem id aliqua cum animi mei molestia fecerim, ne credat Illustrissima Dominatio Vestra. Neque enim decorum est moleste me ferre quicquam eorum, quae pro iure suo facit. Etsi enim is sum, qui nulli concedo, maiore ut fide atque animi alacritate Illustrissimae Dominationi Vestrae inservire cupiat, quam ego, tamen si de suis negotiis ad alium quempiam scribit, decet me aequo id ferre animo.

Neque opus erat Illustrissimae Dominationis Vestrae excusatione hac. Qua tamen quod uti dignatur, facit pro humanitate sua, quae non potest mihi non grata accidere. Neque aliam in partem, quicquid est id, quod scribit quam in quam vult, accipio. Illud modo peto, ut de me sibi ea omnia persuadeat, quae de fideli servitori^{a)} suo. Quibus in rebus opera mea uti dignata fuerit, hanc illius de me opinionem non fallam.

Mandatum ad Gedanenses mitto, quod usui futurum subditis Illustrissimae Dominationis Vestrae spero. Comminatione aliqua ut uteretur Sacra Maestas Regia ultra poenam, non est visum esse personae et dignitatis eius... Cracoviae, XXI Iunii, anno Domini MDXLV.

a) Vestre Illustrissime Dominationis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus egra manu
subscripsit.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

z) *sic in ms.*

Schedula adiuncta:

Migravit ad superos Serenissima Domina Regina Elisabetha. Cuius mors incredibilem luctum nobis attulit. Peccatis nostris Deus offensus tam sanctam Reginam sustulit e coetu nostro. Certa mihi haec divinae irae indicia esse videntur. Quem utinam placatum nobis reddere possimus.

N. 901.

Vilnae, 3.VII.1545.

Ioannes Hlebowicz, palatinus Vlnensis, Ianussius dux Olszanensis, palatinus Trocensis, et Nicolaus Radziwiłł, marscalcus terrestris Magni Ducatus Lithuaniae,

Alberto in Prussia duci

se apud consulatatum Caunensem operam suam interposuisse scribunt pro Ioanne Platone, cive Regiomontano, a duce sibi commendato, occasione debiti cuiusdam causam habente cum Bartholomaeo Talusajtis (Thalusajtis), cive Caunensi.

3 sigilla.

H B A, B 2, K.370.

N. 902.

Cracoviae, 10.VII.1545.

Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,

Alberto in Prussia duci

de capitaneo Varsaviensi se cum rege egisse nutiat; de argento in usum ducis exportando nihil se obtinere potuisse.

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 903.

Varsaviae, 16.VII.1545.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci

de periculo Turcico et de morte reginae Elisabethae deque effectibus inde secuturis.

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

Quo litterarum argumento nunc Illustrissimam Dominationem Vestram compellarem quamquam non habebam, tamen quum hic Nuncius is Illustrissimae Dominationis Vestrae esset, ne forte ullum in me officii genus desiderare possit Illustrissima Dominatio Vestra, has illi ad eam litteras dedi. Quibuscum plurimam Illustrissimae Dominationi Vestrae defero salutem omniaque cupio, quae ad perpetuam summamque dominandi foelicitatem inprimis pertinere videntur. Quod res nostras attinet, eae sic se habent, ut fert praesentium temporum ratio.

Fama est mitti huc ab Imperatore Thurcarum¹⁾ cum numero exercitu Sandziacones quattuor, ut ii ditiones Sacrae Maiestatis Regiae vastent. Id si, quod absit, verum est, generali expeditione vis omnis

nobis propulsanda erit, tametsi, quae nostra est securitas, ad res gerendas imparatiores simus. Proficisci eciam Serenissimum iuniorem Regem nostrum cum exercitu oportebit, quod et per aetatem et per valetudinem Sacra Maiestas Regia senior facere id non possit. Dubium autem non est, quin, si id acciderit, magnum in discrimen ventura sit haec Respublica. Sed faxit Deus opinione nostra omnia meliora! Ego de omnibus, quae Reipublicae isti periculosa fore intelligo, soleo liberius cum Illustrissima Dominatione Vestra conferre, quod eam huic Regno coniunctissimam esse sciam.

Non dubito, quin Illustrissima Dominatio Vestra morte Serenissimae iunioris nostrae Reginae vehementer doleat, quum quod sanctissimam amiserimus Reginam, tum quod intelligat Illustrissima Dominatio Vestra ad retinendas Serenissimorum Imperatoris Catholici Romanorumque Regis erga nos voluntates et amicitias plurimum nobis illius Maiestatis vitam fuisse profuturam. Nunc vero fortasse obfuturam esse mortem etc...

Datae Varsoviae, 16 Iulii, anno Domini 1545.

Illustrissimae Dominationis Vestrae
a) servitor addictissimus et frater obsequentissimus
Ioannes Comes in Tarnow subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Solimanus II.

N. 904.

Posnaniae, 17.VIII.1545.

Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,

Alberto in Prussia duci

Gregorium Obornicki commendat, qui ob adversam valetudinem, citatus, coram duce comparere non potest.

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 905.

Posnaniae, 3.IX.1545.

Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,

Alberto in Prussia duci

Andream Proth, civem Posnaniensem, commendat, qui tutor nepotum demortui Pauli Walkier designatus, in Ducatum Prussiae proficiscitur ad tutanda iura hereditaria eorundem nepotum post mortem avunculi ipsorum.

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.370.

N. 906.

Posnaniae, 16.IX.1545.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
de morte uxoris suae magna cum tristitia nuntiat; aegritudine sua se
excusat, quod litteris manu propria non subscripserit.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 907.

Osiek, 20.IX.1545.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
negotium nobilis Pauli Otta [Schemilowski] commendat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 908.

Cracoviae, 23.IX.1545.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
causam Pauli Otta Schemilowski commendat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 909.

Cracoviae, 27.IX.1545.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
felicem in Germaniam profectionem duci precatur; omnes necessarios du-
cis sibi et regi commendatissimos esse asserit; aliud mandatum duci,
ut sperat, satisfacturum mittit.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

Illustrissime Princeps etc.

*Autographum Illustrissimae Dominationis Vestrae Sacrae Maiestati
Regiae reddidi, cui ut ipse manu mea verbis Maiestatis Suae rescriberem,
iussit. Quod a me factum est. Profectionem in Germaniam Illustrissimae
Dominationis Vestrae Deus fortunet, quo, tranquillatis dissidencium ani-
mis et ad concordiam reductis, incolumis ad suos redeat. Quos mihi*

quod commendare dignatur Illustrissima Dominatio Vestra, plane supervacaneum est. Neque enim defuturus illi est qui tueatur eos et defendat, Serenissimus Rex et Dominus noster. Ad cuius Maiestatem et Illustrissimae Dominationis Vestrae et coniugis ac liberorum eius cura proprie pertinet. Cui commendari Illustrissimam Dominationem Vestram aut necessarios eius per me necesse non est, cum sint illi propter arctam sanguinis necessitudinem commendatissimi. Nihilominus quicquid praestari a me poterit in gratiam Illustrissimae Dominationis Vestrae aut necessariorum, quin etiam servitorum eius, meam operam requiri non patiar atque omnia semper faciam, ut intelligat Illustrissima Dominatio Vestra me sibi esse addictissimum.

De mandato, de quo Illustrissima Dominatio Vestra queri videtur, utrum ex mea Cancellaria an aliunde prodierit, nescio. Nam per obreptionem obtineri quandoque nonnulla contingit, quae sciens prudensque concessurus non essem. Sed undecunque tamen prodierit, aliud mandatum mitto, quo satisfactum iri Illustrissimae Dominationi Vestrae confido... Cracoviae, XXVIIa Septembris, anno Domini millesimo quingentesimo quadragésimo quinto.

a) Illustrissime Dominationis Vestre
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis et Vice-
cancellarius subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 910.

Posnaniae, 4.X.1545.

*Andreas a Górká, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci*

*dolet consiliarios ducis per Posnaniam transeuntes eum, quia dormiebat,
non visitavisse.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 911.

Cracoviae, 9.XI.1545.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, R.P. vicecancellarius,
ducis Prussiae consiliariis*

mittit mandatum regium, quod nimia festinatione litteris ad ducem scriptis non erat insertum; mittit litteras a Gedanensibus ad regem scriptas. (Litterae desunt).

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 912.

Szauki, 30.XI.1545.

*Hieronymus Chodkiewicz, castellanus Trocensis, capitaneus Samogitiae,
Alberto in Prussia duci
de mercibus in nave regia a capitaneo Memelensi interceptis et tribus
pueris, eiusdem navis custodibus, carceri mancipatis etc.
(Germanice)*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 913.

Posnaniae, 3.XII.1545.

*Casparus Kaczkowski
Alberto in Prussia duci
de regis meliore valetudine nuntiat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 914.

Cracoviae, 10.XII.1545.

*Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et R.P. vicecancellarius,
ducis in Prussia consiliariis
de argento ex Regno non exportando regem sententiam suam mutare non
posse nuntiat; si autem dux ad residuam argenti eius partem ius ha-
bere praetendat, heredibus Rychwalski causam intentare eum debere.
Sigill.*

H B A, B 2, K.370.

N. 915.

Cracoviae, 11.XII.1545.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
in Ducatu Prussiae locumtenentibus
de argento duci a demortuo Rychwalski olim sublato, quam causam co-
gnoscendam capitaneo Maioris Poloniae [Andreae a Górka] a rege
demandatam esse nuntiat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 916.

Cracoviae, 18.XII.1545.

Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, electus Cracoviensis, R.P. vice-
cancellarius,

Alberto in Prussia duci

Stanislaum Kukliński, causam de bonis quibusdam cum Ioanne Gołyński
habentem, commendat.

Sigill.

H B A, B 2, K.370.

N. 917.

s.l. s.d., [XII.1545]

Iacobus Siemacki [Ziemacki?]

Alberto in Prussia duci

pro benevolentia gratias agit et auxilia expetit. (Praesent. Dec. 1545)

Sine sigillo.

H B A, B 2, K.370.

1546

N. 918.

Vilnae, 10.II.1546.

*Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis, curiae regiae magister,
Alberto in Prussia duci
servitia sua offert.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

N. 919.

Cracoviae, 13.II.1546.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
de negotio Pucensi; de Ducatu Masoviae reginae [Bonae] inscripto et in
Comitiis impugnato.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Negotium Pucense, quod Gedanensium caussa commendare mihi Illustrissima Dominacio Vestra dignata est, non erat hic agitatum, nec Gedanensium eciam quisquam hucusque hic fuit. Quo factum est, ut commendacioni Illustrissimae Dominacionis Vestrae nondum responderem. Sed si illi unquam mea opera uti voluerint, non certe illis deerit nomine Illustrissimae Dominacionis Vestrae, cuius mandata omnia semper a me certe fiunt plurimi.

In Comitiis Regni proxime transactis quid actum sit, non est quod Illustrissimae Dominacioni Vestrae commode significari possit. Agitata res est Ducatus Masoviae, quod is pene perpetuo nomine Sacrae Maiestati Reginali sit inscriptus, quodque id magno Reipublicae detrimentoque ac periculo videatur esse factum. Atque ita postulabatur, ut se eo abdicaret, ad priores contractus reverteretur, hoc est reciperet eas possessiones, quae antehac Sacrae Maiestati Suae inscriptae fuerunt. Sed quum se id esse facturam negaret Sacra Sua Maiestas, connivente eciam Sacra Maestate Regia, re infecta imperfectaque Comitia sunt dimissa. Nihilominus tamen universus ordo equestris, quoniam animadvertit Rempublicam in

magnum discrimen adductam²⁾ iri, si ius retinendi Ducatus eius penes Sacram Maiestatem Reginalem esset, testatum fecit non licere sibi unquam ab ea causa discedere, neque discessurum^{a)} se esse.

Nam quod ius omne in eo Ducatu Sacra Maiestas Sua consecuta sit, ita ut id, quod quasi perpetuo nomine in eo habet, donandi ei, cui vellet, habeat potestatem, accidere possit, ut aut alia quadam de causa alienaret eum a Regno Sacra Sua Maiestas, aut ei dotis nomine daret, cui in matrimonium Serenissimam filiam collocaret. Qui si in externas manus veniret, a visceribus Regni avulsus si esset, non minus nobis inde periculi immineret, quam ex Prussiae Ducatu, unde nobis reintegratio belli vel hucusque metuenda est. Praeterea fuisse olim Reginas Poloniae multorum Imperatorum Regumque filias, tamen eas semper conquievisse in possessionibus iis, quae antehac eciam Sacrae Maiestati Reginae contradotis nomine inscriptae fuerunt. Quod aut illae separatim inscribi consuessent²⁾ et praesenti hominum memoria et maiorum nostrorum tempore, id eo factum fuisse, quod minori Reipublicae periculo detrimentove accidisset, si quae Reginarum eas in externas manus devolvi voluisset, quam si Ducatus tanta dicio ei ita detracta esset unquam. His atque aliis causis se moveri postulaturumque esse (eciampi nunc res non successerit), ut Sacra Maiestas Reginalis, quae antehac arces, civitates et oppida Maiestati Suae inscriptae²⁾ fuerunt, more maiorum eas recipiat, Ducatum vero Masoviae dimittat, ordo equestris ostendit. Quid vero deinceps secuturum sit, res indicabit ipsa. Utinam autem aliquando id decernatur, quod ex usu esset Reipublicae futurum. In quam quod sciam Illustrissimam Dominationem Vestram singulari esse voluntate, haec, quae praeteritis Comiciis in medium allata fuerunt, significari ei volui... Cracoviae, 13 Februarii, anno 1546.

Illustrissimae Dominacionis Vestrae

^{b)} servitor

Ioannes Comes in Tarnow subscripsit.^{c)}

a) discessurum in ms. bis scriptum.

2) sic in ms.

b)-c) manu propria.

N. 920.

Cracoviae, 13.II.1546.

Nicolaus Dzierzgowski, episcopus Vladislaviensis, electus archiepiscopus Gnesnensis,

Alberto in Prussia duci

*aurum episcopi Sambiensis [Ioannis a Weeze], a quodam Galaska (Ga-
lżka?) furto ei ablatum, iam a fure profusum esse restituique non
posse, furem vero in carcerem coniectum iam esse nuntiat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Cracoviae, 19.II.1546.

Andreas Zebrzydowski, episcopus Vladislaviensis et Pomeraniae,
 Alberto in Prussia duci
 per Kurzbach (Korczbok), ad ducem se conferentem, officia sua defert.

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Cracoviae, 24.II.1546.

Christophorus Konarski
 Alberto in Prussia duci

de Comitibus nulla re decreta conclusis; de argumentis per legatos regis
 Romanorum [Ferdinandi I] tractatis: de moneta; de non claudendis
 finibus; de clenodiis reginae iunioris [Elisabethae]; de legatione Po-
 lona ad regem Romanorum in negotio monetae Polonae et Lithuaniae
 cum Bohema aequiparandae; de violentiis Valachorum; de morte epi-
 scopi Posnaniensis [Pauli Dunin Wolski].

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Durchlauchtigster etc.

Ich habe nicht wollen underlassen, E.F.D. durch dyssen kegenwertigen
 zeger mithzuteylen, dass sych der landtagk ungefer vor III wochen geen-
 deht hoth, auf dem man nichts uberall fruchtbarlichs geschaffen und
 dabey gebliben gleuch wy vorm jar.

Hineben fuge ich E.F.D. undertheniglich zu wyssen, wass dy geschick-
 ten der romischen ko. mt. alhie vor gescheffte gehabth.

Der erste artikel gewesen von der muntze, dass diesselbige muge al-
 lenthalben gleuch so woll in des romischen koniges als in meins gnedig-
 sten herrn landen gleuch gewirdigeth sein und dass in denselben vicinis
 landen aine muntze were.

Item der ander, dass mein gnedigster herr dass land nicht schliessen
 wolt und sich nuckparlich ainer kegen den anderen vorhalten. Der dritte,
 dass mein gnedigster her der jungen konigin,¹⁾ in Goth vorstorben, alle
 clenodia, cimbalia, paraferalia et alia dono data, quae non sunt in
 contractibus expressa, widderkeren^{a)} wolt, welchs woll billich und christ-
 lich were und dass dorzugesetzt durch oratores, wiwoll ess billich und
 christlich were, dass man auch den braudschatz widderkerthe. Aber weyl
 der contractus also^{b)} under yren majestaten geschen und vorbliben, ysth
 dy romische ko. mt. nicht dawidder. Und also mith derselbigen legation
 sein sy weiter an junge ko. mt. in Littauen gezagen.

Nichts weniger fuge ich auch hineben E.F.D. zu wyssen, dass auch
 meins gnedigsten herren jungen ko mt. geschickten dysselbige legation
 auch gehabth von der muntze^{c)} und sich fasth mit romischer ko mt.
 meinunge vorgleucht, dass dy littesche und polnische muntze mugen mith
 der bemischen gleuch hoch geschetzth sein.

Und hineben auch weiter seine ko. mt. gebetten umb ain gutten rodth, wy sych sein mt.^{d)} gegen den Wallachen der leichtfertigkeit halben vorhalten^{e)} der genumen leuten, pferden und gelts, dy der Wallach seiner mt. dineren mit gewaldt abgeschlagen und etliche davon gehencket, dy seiner mt. turkysche pferde zuffurten und auch seine ko. mt. weiter gebeten umb die gutter, dy yre mt. dy konigen in Littawen heldth, weyll sein mt. allenthalben mit bössen nuckpern umbfast yst, yre mt. woll dysselbigen faren lassen^{f)} ad defensionem Lituaniae etc.

Schluchaw ist dem woiewoden von Posen eigentlich^{g)} gegeben und dem vom Plotzke dy Meve. Goth weyss, wass noch inforder dorauss werden wirdt, dass man unss dy privilegia bricht.

Daneben fuge ich E.F.D. undertheniglich wyssen, dass alss heute in der nacht eigentliche zeitunge ankomen sein, dy^{h)} vormelden, dass der bischoff von Posen²⁾ am freitage vorgangen umb XVII ur in Goth vorstorben ist.

Item dy herrn sein fasth alle bereidth vonander gezogen... Datum Krokaw eylende 24 Februarii anno 1546.

Euer Furstlichen Durchlaucht
stets undertheniger diner
Christoff Konarsky.

a) *sequitur expunctum*: sol

b) *sequitur expunctum*: gesch

c) *sequitur expunctum*: dass

d) *sequitur expunctum*: gek

e) *in margine sub textu adscriptum*.

f) *sequitur expunctum*: zu

g) *sequitur expunctum*: am

h) *dy in ms. repetitur*.

1) *Elisabetha*.

2) *Paulus Dunin Wolski*.

N. 923.

Cracoviae, 25.II.1546.

Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis, electus Cracoviensis et R.P. vicecancellarius,

Alberto in Prussia duci

de causa Gedanensium a duce sibi commendata; de castellani [Achatii Czema] ad palatinatum promotione.

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

N. 924.

Bolszow, 5.III.1546.

Nicolaus Sieniawski, palatinus Belsensis,

Alberto in Prussia duci

pro litteris gratias agit; equum cauterium dono mittit.

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Vilnae, 16.III.1546.

*Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis,
Alberto in Prussia duci*

*servitia sua commendat; refert de Nicolai Cikowski ad imperatorem
Turcarum [Solimanum II] et deinde in Hungariam missione; de
legatis Ferdinandi I Cracoviae de rebus a regina Elisabetha relictis
tractantibus; de incerto rumore mortis Pauli III papae.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Ego profecto, Illustrissime Princeps et Domine mi Clementissime, in hoc nervos intendam meos omnes, ut ista mea propensior subiectio re ipsa magis quam verbis illi aliquando commendetur. Cuius rei ut mihi Illustrissima Celsitudo Vestra occasionem prebere dignetur, cum summa cupiditate expecto. Imperandi enim mihi potestatem in manus Illustrissimae Celsitudinis Vestrae iam dudum tradidi, quam nec eciamnum inde exemptam esse volui. Nam apud me iussa capessendi studium nunquam intermoriatur. Hoc tantum Illustrissimam Celsitudinem Vestram eciam atque eciam humiliter oro, ut mea servitute, tum et facultatibus et fortunis meis omnibus pro arbitrio suo, quando volet, semper utatur.

Novarum rerum hic nihil prorsus est allatum, praeterquam quod Serenissimae Regiae Maiestatis Legatus, Dominus Nicolaus Czikowski, qui fuerat ad Imperatorem Turcarum ante semestre profectus, iam ex animi Principis nostri sententia, bene ibi constitutis rebus omnibus, in Hungariam rediisse fertur. Quem iam et Cracoviam rediisse in hunc diem omnino credo.

Legati Serenissimi Domini Romanorum Regis huc eciam ante dies decem venerant de paraphernis Serenissimae olim divae Elizabethae Reginae, tam a Serenissimis parentibus traditis, quam eciam hic acquisitis, repetendis. Qui heri hinc sunt expediti cum eo tantum nuncio quod, Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, in iis rebus ad Regiam Romanorum Maiestatem proprium missura est propediem Nuncium. Fertur eciam hic rumore, sed quam certo, nescio, Sanctissimum Dominum Nostrum Paulum Tercium ultimum clausisse diem mense preterito. Quod an verum sit, postea intelliget Illustrissima Celsitudo Vestra... Datum Vilnae, die XVI Marcii, anno MDXLVI.

Eiusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae
deditissimus servitor

Petrus de Zborow, Castellanus Malogostensis
et Sacrae Regiae Maiestatis Curiae Magister.

Cracoviae, 25.III.1546.

Samuel Maciejowski, episcopus Plocensis et electus Cracoviensis, R.P. vicecancellarius,

Alberto in Prussia duci

de Ioanne a Werden sibi commendatissimo; de palatinatu Marienburgensi Achatio Czema et de castellanatu Gedanensi Georgio Bażyński collatis; de negotio episcopi Sambiensis [Ioannis a Weeze]; de moneta ducali.

Sigill.

(Cum schedula adiuncta)

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Accepi literas Illustritatis Vestrae, quibus Magistratus Gedanensis causam diligenter mihi commendat. Cui ego pro virili mea praesto adfui, sed quod petiverunt, obtineri nulla ratione potuit. Sed inventa est tamen ratio, qua bene contenti nihilominus discederent, liberalitatem in se Maiestatis Regiae experti.

Dominus Ioannes a Werden fuit mihi antea quoque commendatus, nunc Illustritatis Vestrae commendacione futurus est mihi etiam multo charior. Qui quemadmodum a me sit acceptus, ipse dicet. Meum illi patrocinium nulla in re defuit. Dominum quoque Achacium Czema, cum propter commendacionem Illustritatis Vestrae, tum quidem semper eum feci plurimi, libenter audiui. Habita est a Sacra Maiestate Regia Illustritatis Vestrae intercessionis ratio estque Marienburgensi Palatinatu honestatus. Caeterum de castro Novensi provisum est alteri. Ita enim visum erat iis, qui nunc rerum pociuntur. Ut haberet tamen Dominus a Baisen consolacionem aliquam, datus est ei Castellanus Gedanensis. Reverendissimus Dominus Sambiensis si iudicio res suas repetiverit, apud quem eas esse legitime docuerit, futurum spero, ut facile ab eo recuperet. De moneta Illustritatis Vestrae quid hic actum sit, ex literis Maiestatis Regiae cognoscet... Datum Cracoviae, XXV Martii, anno Domini MDXLVI.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Plocensis, Electus Cracoviensis et Vicecancellarius.^{b)}

a)-b) manu propria.

Schedula adiuncta:

De argento date sunt ad Telonem Posnaniae litere, ut ne quid servitori Illustritatis Vestrae negotii exhibeat, sed liberum ei transitum permittat.

Ioannes Niemieckowski

Alberto in Prussia duci

de ducis in Germania commoratione eiusque felici reditu; de Comitibus rebus infectis absolutis; mittit exempla litterarum sultani Turcarum [Solimani II] ad principes christianos; de nuntio Turcico ad regem Poloniae misso in negotio incursionis Cosacorum in Oczaków.

Sigill.

(Annexa: Exempla litterarum imperatoris Turcarum de induciis I. ad regem Romanorum Ferdinandum; s.d. II. ad regem Galliae Franciscum; III. ad imperatorem Carolum V s.d.)

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Quod tam diu ^{a)} nihil litterarum dederim ad Illustrissimam Dominationem Vestram, Dominum Dominum mihi clementissimum, fecit hoc profecto non mea erga illam deditissimae servitutis et maxime debiti officii negligentia, sed quod abfuerit Illustrissima Dominatio Vestra diu, profecta in Germaniam, sine dubio gravissimorum negotiorum causa. Ubi gratissimus omnibus maximis Principibus Germaniae hospes fuit, quod advenisset illuc ^{a)} optatissimus sapientissimusque publici consilii dux et author, tempore oportunissimo, maximo sumptu et apparatu, ibique manserit satis diu et de rebus cum maximis Germaniae Principibus in commune consuluit, tum de hac controversia religionis pie et rite ex verbo Dei constituenda componendaque publica concordia, et item de imminentibus universae Reipublicae Christianae ab hoste Turca crudelissimo periculis et conatibus propulsandis. Quod quidem officium et studium quia praestitit Illustrissima Dominatio Vestra patriae suae, sicut omnes Reges et Principes facere deberent, inter maximas omnium rerum ab illa gestarum laudes etiam ^{a)} est illi omnium iudicio amplissimum et gloriosum. Pro cuius incolumi ad nos reditu omnes praecabantur hic Deum, et ego, indignissimus servitor, feci vota, ac Illustrissimum et Clementissimum Principem, Reipublicae Christianae valde necessarium his periculosissimis temporibus nostris, rediisse salvum et incolumem quum audivissem, Domino Deo maximas egi gratias.

Et quum diu summa cum laude in Germania manserit, et illic que gererentur, et in externis nationibus etiam, cognoverit, non putavi mihi quicquam tum ad Illustrissimam Dominationem Vestram scribendum, ne ineptis et inanibus meis litteris Excellentissimum et Clementissimum Dominum, Dominum et Principem gravissimis rebus et Reipublicae Christianae necessariis cogitationibus et curis perpetuo deditum, impedirem. Reducem fuisse ad sua mihi plurimum gratulabar. Erat enim apud omnes eius ^{a)} adventus felicissimi hic magna ^{a)} expectatio. Et in praeteritis Comitiis, Cracoviae nuper habitis, Illustris Dominus, Dominus meus Comes in Tarnoff, saepe, pro suo erga Illustrissimam Dominationem Vestram cultu, studio et perpetua summaque observantia, ^{a)} honorificentissimam fecit publice mentionem, protectionem hanc Illustrissimae Dominationis Vestrae bonis ominibus prosecutus, utilem Germaniae perturbatae tot discordiis Principibusque dissidentibus inter se, et ^{a)} plurimum profuturam esse ducebat ad constituendam in Germania de religione et tran-

quillitate publica concordiam, et quantum immineat ab hoste Turca periculum Orbi Christiano, in tantis Germaniae Principum dissidiis, sapientissime apud illos commemoraturum et persuasurum illis, ne crudelissimum et fortissimum hostem contemnant, sed summa concordia inita, communibus viribus Principes christiani contra hostem tantum sint et animo et viribus parati et expediti. Quod facile fieret, si verus cultus Dei et concordies Principum christianorum animi ad defendendam fidem veram et gloriam Christi et pacem publicam essent instituti.

Ad hec ex Comiciis hic nuper habitis nihil certi a me ad Illustrissimam Dominationem Vestram perscribi potuit, propterea quod nihil certi sit constitutum, contententibus terrarum nuntiis de certis et magnis articulis antehac constitutis, novis et Reipublicae perniciosissimis libertatique valde communi adversis, ut antiquarentur. Primoribus ex Senatu et sapientioribus eorum ratio, qui hoc fieri volebant, probata imprimis fuit. Ita, infectis rebus, Comiciis digressum est, ne recitatis quidem legibus et institutis his, quae nuntii terrarum perscripta obtulerunt, et ut rata et firma essent, supplices bis terve erant. Quumque Sacra Maiestas Regia plane recusaverit, Comicia soluta sunt. Quibus de rebus agebatur et agitur summo studio, non dubito Illustrissimam Dominationem Vestram ignorare, quid cupiant ii, qui in Regno imperium sibi arrogant invita nobilitate, adversis iis in Senatu, qui sapientia et animi constantia dignitateque praestant. Causa maxima fuit, ut tolleretur vicesgerentia in Mazoviae Ducatu, et esset cum Regno coniunctus Ducatus et unitus, et ut Sacra Maiestas Reginalis priorem reformationem dotis et dotalicii reciperet, mortua Serenissima Regina Isabeta, coniuge Serenissimi Regis iunioris, cuius causa priore reformatione cessit^{a)} et Mazoviae Ducatum appetivit. Hec res irrita fecit Comititia. Quae quidem quo consilio quidam moliantur, tamen omnes id sciunt et omnes boni adversantur.

Nunc etiam novi nihil est hic, quod Illustrissimae Dominationi Vestrae scribam. Rediit ex Turcia nuper Legatus Regis, vir nobilis, Dominus Nicolaus Czykoffsky, qui de Serenissimae Reginae Isabellae rebus in Transsylvania fuit Orator missus diuque ibi mansit. Is attulit literarum exempla Turcarum Caesaris ad christianos Principes: Carolum Imperatorem, Regem Galliae et Regem Romanorum etc. Quibus Turcarum Imperator christianis Principibus dat foedus ad spacium unius anni certis condicionibus, scriptis crudeli et tyranni animo minacibusque verbis. Quae quidem exempla literarum data sunt versa ex Turcica lingua, phrasi tamen Turcica, in Latinum sermonem, Nobili Domino Czykoffsky, Legato Regis, Constantinopoli a Gerardo Viltweick, Secretario Sacrae Caesareae Maiestatis, Legato tunc apud Turcam misso de induciis, et eius collega, Romanorum etiam Legato de induciis, simul Constantinopolim nunc misso. Ea exempla literarum Illustrissimae Dominationi Vestrae mitto. Etsi serius, tamen quum tabellarium hunc sim nactus, non praetermittendum putavi meum officium, quin perscripta ad Illustrissimam Dominationem Vestram mitterem, quibus verbis scribat tantis Principibus et inducias dat Turca Deique similem se facit.

Ad Regem nostrum Nuntius Turcoicus Mechmeth Czausz, ex primo ordine aulicorum suae aulae, venit. Iam est Leopoli, huc intra dies octo veniet. Qui dicitur allaturus nuntium et repetiturus satisfactionem arcis et oppidi Oczakoff, illis finitimae. Quo homines latrones, in campis latrocinia exercentes, congregati ad 700, aestate praeterita nacti occasionem,

irruperant, oppidum ceperunt et vastarunt igne, multos interfecerunt, acceperunt captivos multos, divites Turcarum mercatores, et omnia, quae habebant. Quae quaerela quum esset ad Imperatorem perlata, quo tempore adhuc Legatus Regis Constantinopoli fuit, a Basziis res est cognita et audita sic actidisse, quibus hoc durum auditu fuit, et minabantur Imperatorem indignissime laturum. Nam hoc regiis subditis, finitimis militibus, quos Kossaky vocant, crimen obiciebatur. Nisi Regia Maiestas damna omnia resarciri curaret, Turcam permissurum etiam suis, ut in bonis regiis etiam, quae velint et possint, occupent, invadant et vastent, siquidem contra foedus fecerunt regii milites, quod Oczakow, arcem et oppidum Turcicum, hostiliter vastarunt et combusserunt.

Ea de re venit huc Legatus a Turca nunc missus, qui offensum Caesaris sui animum declararet hac calamitate accepta a suis, incursione contra foedus facta a nostris Kossakiis in Oczakow. Expectatur igitur adventus istius Turcici Legati. Parum autem ^{a)} benignam legationem nuntiaturus est, si mandatum hoc ^{a)} a Caesare habet. Quicquid erit, quod egerit hic nomine Imperatoris Turcarum, id Illustrissima Dominatio Vestra procul dubio brevi sciet. Cuius clementie mea minima et humillima servitia non tanto Principe clementissimo digna, sed tamen fidelissima, commendo supplicissimis verbis. Et Dominum Deum precor, ut Illustrissimam Dominationem Vestrae diutissime et felicissime servet incolumem ad Reipublicae Christianae laudem et salutem et tuendam communem tranquillitatem. Datum Cracoviae, die Lunae post dominicam Oculi, anno Domini 1546.

Excellentissimae et Illustrissimae Dominationis Vestrae
humilis et indignissimus servitor
Ioannes Niemieckoffsky.

a) *supra lineam.*

Annexum I: Solimanus II sultanus Ferdinando I regi Romanorum de induciis:

Copia litterarum Turcharum Imperatoris ad Ferdinandum Regem.

Sublimi nostrae et Felici Portae obtulit sese Nicolaus Sicus,^{a)} Orator vester, in locum alterius defuncti Oratoris vestri, qui, ut scribitis, morte preventus negotium sibi commissum absolvere non potuit, cum litteris credencialibus, propter quas fides sibi danda^{b)} esset in omnibus, quae Altitudini Nostrae ex parte vestra referentur. Quibus quidem literis quaeritis et rogatis, ut amicitia inter nos solite renovetur, et ut Excelsae Portae nostrae amicus et confederatus remaneatis, supplicans Altitudinem Nostram, ut sibi inducias per quinque annos concedere velit, et offerens singulis annis decem millia ducatorum pro castellis et locis Regni Hungariae, quae hoc tempore in manibus christianorum reperiuntur.

De qua quidem re instantiam^{c)} etiam fecit Imperator Franciae, amicissimus noster, tum per literas, tum etiam per Oratores suos. Et quoniam cum auxilio divino et fulminei gladii nostri potencia dictum Regnum Hungariae expugnauimus omnesque predictos locos Sandyachis et Prefectis nostri imperialis exercitus distribuimus,^{d)} cum patentibus

et privilegiis, de qua quidem re iam in possessione sunt, et preterea cum iam aliquibus Baronibus et Dominis christianis privilegia et patentes concesserimus, et quod cum aliqua castella et populi devocioni nostrae legis catholicae sese^{c)} submiserint, visum est legi nostrae^{f)} et Altitudini multo contrarium ea concedere et acordare, quae prefatus vester Orator postulabat.

Tamen cum dictus Imperator Franciae usque adeo sit nobis confederatus et amicissimus, fieri non potuit, quin ad partem suorum requisitorum inclinarer, in tantum, ut secundum formam subscriptam et propter morem suum vobis et omnibus Principibus christianis excelsas nostras inducias concedimus, hoc quidem modo, quod ex Regno Hungariae omnia illa, quae possidentur a Dominis Sandyachis cum nostris patentibus et privilegiis excelsis, item omnesque illi loci, castella et villae, quas alii Barones,^{g)} Domini et populi possident, qui similiter ex nobis salvum conductum, privilegia et litteras habent, sive castra sint sive turres sive villae, et generaliter omnia illa intra illa loca sunt, quae per imperialia decreta Altitudinis Nostrae de iurisdictione nostra facta sunt, ad vos nullo modo pertineant, et in illis nullo modo vos immiscere debeat, nullam supra illis locis iurisdictionem habentes, sed exceptis predictorum locorum confinibus omnia ea, quae de Regno Hungariae sunt, in potestate et regimine vestro, sive castella sint sive turres sive villae, ea omnia, inquam, in manibus vestris permaneant, nihilominus ea persolvendo, quae nobis obtulistis, singulis videlicet annis summam decem milia ducatorum auri. Et istud agentes, de nostris excelsis induciis et pace contenti eritis.

Ad quam faciendam dicti Imperatoris Franciae amor me inclinavit. Concessimus vobis tempus unius anni, ut in ipso resolutionem et deliberationem vestram ad Excelsam Portam nostram mandare possitis, quae quidem omnibus semper aperta est, tam ad amicitiam quam ad inimicitiam, neque ulli denegatur adventus et discessus. Et cum dictus vester Orator ad nos veniet, illi tenorem capitulorum et articulorum nostrorum dabimus, hucque omnia propter amorem et immensam affectionem, quam cum predicto Imperatore Franciae habemus, ad quam cum imperiales nostras paginas miserimus, vobis copiose concepta mentis nostrae significabuntur.

Ad Ferdinandum Regem.

a) *suprascriptum pro alio verbo expuncto.*

b) *in ms. dando.*

c) *in margine scriptum pro alio verbo in textu expuncto.*

d) *in ms. distribuimus*

e) *suprascriptum pro expuncto: esse*

f) *in ms. nostri*

g) *in ms. boroni*

Annexum II: Solimanus II sultanus Francisco I regi Galliae de eadem re.

Illustrissimo Dominorum ac Regum Christianitatis Principi Francisco, Imperatori Regnorum Franciae, omnis boni ac felicitatis incrementum.

Illustrissime Princeps, dum litteras Maiestatis nostrae vobis pervenire notum sit, quod ad Excelentissimam ac Foelicissimam Portam Maiestatis nostrae Maiestas Vestra Oratores²⁾ mediante litteras mittens, iam pridem litteras vestras accepisse atque amititias, quam²⁾ huc usque inter nos

fuerint, more pristino fore ac deinde quoque esse velle notificastis eci-
 que, necnon relatibus Oratorum suorum eos benigne audire se denique
 plenam ac indubitam adhibere optastis, atque Oratores praefati denun-
 ciatu interrogati apud Excelsam Maiestatem nostram, que ex bellis orbi
 succedunt,²⁾ nostram Serenitatem intercedere, ac Imperator Hispaniae ac
 Ferdinandus Rex Germaniae, in specie totius Christianitatis Regum et
 Dominorum, ab Felice et Invictissima Maiestate nostra pacem et con-
 cordiam impetrari per Maiestatem Vestram rogasse, atque propter arces
 et castella ac possessiones ad Regnum Hungariae pertinentes, que in ma-
 nibus christianorum fuerunt, pro tributo annuali decem milia florenorum
 sub condicione pacis dare velle retulerunt, postquam Regnum Hungariae
 itaque ea gratia Dei Omnipotentis cum framea curuscantu dicioni Maiesta-
 tis nostrae potentissimae subdidissemus, prefatarum aliquas partes Do-
 mini et Barones nostri fideles Sengiacci, et aliquas partes milites armati
 Maiestati nostrae epistolis donationis nomine,^{a)} Sengiacci sublime Maiesta-
 tis nostrae aliquibus Dominis nobilibus ac regnicolis pacis^{b)} fidem dede-
 runt, quo regnicole sub tutelam et gratiam Maiestatis nostrae confuge-
 runt et innumeraverunt.²⁾ Quorum regnicolarum arces et castella cum
 fidelibus nostris servitoribus copulantur. Igitur ex more^{c)} et consuetudine
 Maiestatis nostrae, relacioni Oratorum Vestrae Serenitatis non potuimus
 finaliter pacem concedere, atque Oratores super illis controversiis nega-
 verunt se habere mandata, sed ad Principes suos relatu- et desuper
 responsuros promiserunt. Ea causa unius anni treugas tempusque roga-
 verunt. Itaque ex quo a preterito tempore inter nos amicitiae et concordia,
 sicut et antea nonnunquam foret, si a Excelsa Maiestate nostra Reges ac
 Principes ac Domini Christianitatis pacem et concordiam esse animum
 habetis, propter Maiestatis Vestre erga Foelicissimam et Invictissimam
 Magestatem nostram fidelem amicitiam et benevolentiam, respectu volun-
 tatis Maiestatis Vestrae Serenissimae ad Excelsam Portam Maiestatis no-
 strae Oratores mittere voluerint, usque ad unum annum treugae datae
 sunt.

Porta Maiestatis nostrae semper est aperta, sive ad amicitiam, sive
 ad inimititiam, cuilibet veniendi et recedenti libertas est. Anno elabso²⁾ si
 Orator venisset, termini et mete locorum, quorum data pax fuerit, demon-
 strabuntur atque epistolae pacis et fidei dabuntur. Preterea sub ea causa
 treugae concessae sunt, quam diu in pace sedebunt, neminem de partibus
 istis impediunt, Si in pace fieri noluerint, Deo adiuvante castigabuntur.
 Vestra quoque Maiestas iuxta amicitiam, quam erga Maiestatem nostram
 habetis, hoc negocium ad unum annum non pretermittentes usque sex
 vel septem menses Maiestatem nostram Excelsam, quecumque fuerit,
 notificare velitis. Ex gratia Dei Omnipotentis una cum exercitu nostro
 invictibili omni tempore, sive estate sit sive hieme, sumus prompti. Tan-
 tum a Maiestate Vestra famam expectamus, inimicantibus²⁾ fidei ac foeli-
 citatis nostrae contrastabimus. Vestram Maiestatem quam diutissime va-
 lere cupimus.

In dorso: Ad Regem Franciae Franciscum litterae scriptae ab Impera-
 tore Turcarum de pace unius anni per illum facta.

a) *supra lineam.*

b) *pro verbo expuncto superscriptum.*

c) *pro expuncto: hoc more superscriptum.*

2) *sic in ms.*

Annexum III: Solimanus II sultanus Carolo V imperatori de eadem re.

Notum sit, quod ad Excelsam ac Felicissimam Portam Maiestatis nostrae, quae orientalis est felicitatis illustritatisque, atque Imperatoribus osculandi et gratia visitandi et Regibus et Principibus locus est, Oratori suo mediante nomine Gerardo ^{a)} Viltwick ¹⁾ nomine literas mittens, a Porta nostra Felicissima et Excelsa aliquantulum temporis pacem et concordiam esse velle notificastis. Atque Christianitatis Dominorum Electissimus Imperator Franciae, qui amicus et ²⁾ noster charissimus, Oratori suo mediante literas mittens, ex parte vestra intercedens ob suam erga nos amicitiam et fidelitatem, ut Regibus et Dominis Christianitatis pacem concederemus, petivit. Omnia quoque scripsistis atque Oratoribus median-
tibus ad pedes Excelsam et Fidelissimam Magiestatem nostram indicastis, plane intelleximus. Idcirco ob respectum praefati Serenissimi Imperatoris Franciae, diuturnam erga Excelsam ac Felicissimam Maiestatem nostram benevolentiam ac fidelitatem, omni tempore voluntati suae concessimus, modo quoque respectu voluntatis suae secundum morem et consuetudinem Felicissimae ac Invictissimae ac Excelsae Maiestatis nostrae. Quo modo populo christianorum pacem concessimus, prefato Imperatori Franciae missis literis, ut suis Oratoribus notificatum est. Literis illis perceptibus, ²⁾ si iterum ad Felicissimam ac Excelsam Portam nostram Oratorem mittendi fuerit voluntas, a tempore magnissimis abavum et parentum nostrorum semper Porta nostra Excelsa, tam ad amicitiam quam ad inimicitiam, aperta est, nemo retinetur veniendi atque recedendi.

In dorso: Littere Carolo Imperatori Christianissimo ab Imperatore Turcarum scriptae, in quibus ommissus est utriusque titulus, solum res perscripta est in hoc exemplo.

a) verbum correctum in margine.

2) sic in ms.

1) Viltwick vel Veltwyk.

N. 928.

Cracoviae, 12.V.1546.

*Petrus Kmita, palatinus et capitaneus generalis Cracoviensis,
Alberto in Prussia duci
de rationibus monetae ducalis edicto regio interdictae.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Ex scriptis Vestrae Illustrissimae Dominationis intellexi eandem plurimum conqueri Serenissimam Maiestatem Regiam, Dominum nostrum clementissimum, preter spem et opinionem eiusdem de exterminanda moneta ipsius edictum fecisse, prout laicius scripta Vestrae Illustrissimae Dominationis ad me data continent. Quam quidem rem monetariam, cum magnum Regno huic detrimentum facere videbatur, Sacra Regia Maiestas, permota consilio suorum Senatorum, tum etiam caeterorum omnium statuum Regni sui a pluribus annis precibus victa, eandem

monetam non tanquam reprobam reiecit, neque de valore eiusdem monetae disputatum est. Verum cum eiusdem monetae numerus in immensum indies augeretur, Vestra quoque Illustrissima Dominatio a maleo monetario iuxta admonitiones Sacrae Maiestatis Regiae, Domini nostri clementissimi, hucusque non abstinuerit, presertim cum etiam ex Sacrae Maiestatis Regiae mandato moneta Regni, cuius numerus monetae ipsius respectu exiguus videtur, cudi cessaverat.

Nam iam illius monetae regiae vix pauca apparent vestigia, propter multitudinem monetae Vestrae Illustrissimae Dominationis. Post tot tandem crebras et diuturnas illius Maiestatis admoniciones satis amicas, pro officio suo et commodo publico, coacta Sua Maiestas summis omnium Regni Ordinum precibus, ut Vestrae Illustrissimae Dominationis moneta, propter gravem onerosamque et toti Regno detrimentosam multitudinem, iam tandem a feriis Divi Michaelis recipi prohiberetur, prout credo, ex litteris Sacrae Regiae Maiestatis, Domini nostri clementissimi, Vestra Illustrissima Dominatio causas iustas huius negotii intelligere dignabitur, et ideo moneta regia cudi cepta est, ut talis numerosa et toti Regno nociva moneta per hanc novam monetam regiam facilius extrudi possit.

Igitur sciat Vestra Illustrissima Dominatio me talem erga se fuisse semper et esse, qui honorem, dignitatem atque iusta et non detrimentosa Reipublicae nostrae ipsius commoda, pro virili mea, manu tenere atque deffendere semper volui et re ipsa facere curavi. Sed cum sciam Vestram Illustrissimam Dominationem eo ingenio atque ea prudentia peditam esse, ut commoda sua tocius Regni huius commodis (cuius et ipsa pars est) preferre vellet minime, nihil diffido eandem Vestram Illustrissimam Dominationem ista, quae fiunt et agi cepta sunt, boni consulturam in melioremque partem interpretaturam accepturamque, quoniam ista non in hunc finem facta sunt, ut Vestra Illustrissima Dominatio, tanquam Princeps huius Regni feudalitis, abiceretur aut contemneretur, verum potius ne totum corpus unius membri causa periclitaretur...

Datum Cracoviae, feria quarta post diem festum Sancti Stanislai in Mayo, quae est 12 Maii, anno Domini 1546.

Vestrae Illustrissimae Dominationis

a) totus et servitor b)

Petrus Kmita Comes in Wisnicz, Palatinus
et Capitaneus Generalis Cracoviensis

a) idem manu propria subscripsit. b)

a)-b) manu propria.

N. 929.

Cracoviae, 13.V.1546.

*Nicolaus Wolski, reginae Poloniae curiae magister,
Alberto in Prussia duci
obsequia et servitia defert.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Cracoviae, 13.V.1546.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
rationes edicti regii monetam ducalem interdicens ex litteris regis
ducem intellecturum scribit; Ioanni a Werden omni opera se adfuisse;
de novis commissariis in demortuorum locum substituendis.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Non dubito, quin dolenter ferat Illustrissima Dominatio Vestra ea, quae sunt hic de moneta illius constituta. Sed quibus ad id faciendum rationibus adducta sit Sacra Maiestas Regia, ex illius literis cognoscet. Neque enim iterare eadem necesse est. Meum Illustrissimae Dominationi Vestrae studium non defuit, sed aliud, quam quod decretum est, perfici non potuit. Conatum saltem meum boni consulere dignetur Illustrissima Dominatio Vestra, quandoquidem eventus in manu mea non fuit. Quod si quid illi adhuc hac in re gratificari possem, ita ut in aliis omnibus, facerem libentissime, sed voluntate magis promptus ad id, quam facultate sum paratus. Quidquid tamen erit, in quo opera mea usui alicui esse queat Illustrissimae Dominationi Vestrae, nullam commodis illius et dignitati inserviendi occasionem pretermittam.

Domino Ioanni a Werden, in gratiam Illustrissimae Dominationis Vestrae, quantum potui, commodavi. Nam quos illa gratia sua prosequi dignatur, eos et ego charos habeo resque et rationes eorum, quantum possum, adiuvo. Commissionis literas misissem Illustrissimae Dominationi Vestrae, sed qui dati fuerint prius Commissarii, memoria non teneo. Quod si dignaretur Illustrissima Dominatio Vestra datas antea sibi commissionis literas, aut saltem nomina Iudicum Commissariorum mihi mittere, tum ego facile^{z)} in demortuorum locum alios scribendos curarem... Cracoviae, XIII Maii, anno Domini MDXLVIto.

^{a)} Vestre Illustrissime Dominationis
capellanus servitor

Samuel Episcopus Cracoviensis et Vice-
cancellarius subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

z) sic in ms .

Cracoviae, 13.V.1546.

*Thomas Sobocki, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci
litteras ducis se accepisse significat; servitia sua defert; quibus rationibus
rex ad promulgandum edictum de prohibenda moneta ducali adductus
sit, ex litteris regis ducem cogniturum esse idque boni consulturum
sperat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Sandomiriae, 17.V.1546.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

se et ducem optime scire scribit, cuius consilio edictum de interdicenda in Regno moneta ducali promulgatum sit; quod edictum abrogatum iri sperat; refert de periculo ex Turcis Reipublicae imminente, quorum orator in aula regia superbissimam habuit orationem.

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Excellentissimeque Princeps etc.

Legi litteras Illustrissimae Dominationis Vestrae, quibus queritur, quod a Sacra Maiestate Regia edictum sit, ut moneta ab Illustrissima Dominatione Vestra signata Regno exterminetur, additque causas, cur ea explodenda non esset. Ego, cuius hominis consilio id factum sit, dicere nolo. Facile enim Illustrissima Dominatio Vestra suspicari potest. Scio in proxime actis Regni Comitibus rem agitatam fuisse, sed non esse decretum tamen quidquam prius, quam Comititia fuerunt absoluta. Quod quidem fortasse non ignorat Dominus Ioannes a Werden, qui quum dies ante Cracovia discessum nostrum huc venisset aliquot, si forte illo hic praesente res acta est, facile scire potuit frequentem iam tum non fuisse Senatam, quum edictum esset decretum. Quia vero id ita valuit, ut non multo, posteaquam promulgatum fuit, sit, uti ego intellexi, rursus a Sacra Maiestate Regia sublatum ad tempus, non nisi in Generali Regni Conventu de discernendo novo edicto consilium esse inituram Sacram Maiestatem Suam. Spes est, quod quoniam quoties anteactis in Regni Comitibus res de moneta Illustrissimae Dominationis Vestrae adferri in medium solebat, toties quum de ea ipsa re et ad Sacram Maiestatem Regiam et ad Regni Ordines ab Illustrissima Dominatione Vestra mitterentur Nuncii, in alia atque alia tempora suspendebatur proferebaturque semper.

Superiorum temporum consilio utetur Illustrissima Dominatio Vestra, hoc est Oratores, qui Illustrissimae Dominationis Vestrae agent causam, ad eum, qui Comitibus dictus erit, diem huc, more suo, mittet. Tum vero qui Oratoribus Illustrissimae Dominationis Vestrae defuturi non sunt, erunt procul dubio non pauci ii, quibus obscurum non est Illustrissimam Dominationem Vestram esse eum Principem, qui quum Regni corpori coniunctus sit, quum amicus Sacrae Maiestatis Suae sit, ea Reipublicae huic fieri non cupiat, quae cum publico detrimento sciat esse coniuncta.

Quod ad me attinet, etsi ea est praesentium temporum ratio, ut neque Reipublicae neque amicis prodesse hic queamus, uno eo obstante, qui omnia hic pro libidine, uti novit Illustrissima Dominatio Vestra, exercet sua. Tamen quandoquidem idem mihi de Illustrissimae Dominationis Vestrae in Rempublicam nostram favore et benivolentia, qui caeteris, est sensus, quando ita Illustrissimae Dominationi Vestrae studeo, ut in eo concedam hercle nemini, quantum in me erit, faciam dicamque meo loco omnia, Deo volente, quae vel sciam vel arbitror ad tuendam Illustrissimae Dominationis Vestrae causam inprimis pertinere. Si temporum per malevolentiam res ex sententia Illustrissimae Dominationis Vestrae mi-

nus cesserit, at poterit proferri ad tempus tamen, donec aliquando, Deo volente, in Republica nostra melioribus consiliis suus locus erit restitutus. Nunc, quod de ea Illustrissimae Dominationis Vestrae causa tam inordinate sit actum, mirari tantopere non debet. Non enim tantundem est in Republica nostra mali, accessit vel aliud, quod summum nobis periculum portendere videtur.

Venit nuper huc, quod Illustrissimae Dominationi Vestrae notum iam esse arbitror, Thurcarum Imperatoris ¹⁾ Orator. Oratione usus est superbissima et minarum plena. Tamen ita eos, quorum interest servare Rempublicam, movit, ut surdis narrasse fabulam videatur, sic a procuratione publicae utilitatis ad privatarum rerum studium nonnullorum animi sunt conversi, omnis plane consilii sensusque recti dignitate exclusa. Res quidem dolenda haec. Sed quid facias in eo, in quo minime possis, eciam si recte sentias? miscente uno omnia, uno omnia decernente statuenteque pro libidine sua, sub umbra Sacrae Maiestatis Regiae, aetate iam plane confectae? Quae ego liberius ad Illustrissimam Dominationem Vestram scribo, quum fiducia eius in me favoris, tum quod perinde atque ego omnia, quae gerantur hic, sciat Illustrissima Dominatio Vestra, et quod Regno huic coniuncta sit in nostroque periculo agatur suum, doleat procul dubio praesenti Reipublicae nostrae statu, cuius rationes ad summum interitum spectare videntur, nisi nostri misertus fuerit Deus. Utinam vero aliquando misereatur!

Domino Ioanni a Verden libenter, quum hic esset, benivolentiam declaravi meam, quum quod illum mihi bene velle sciam, tum inprimis nomine Illustrissimae Dominationis Vestrae, de qua ille optime meritus est, cuique ego ita addictus sum, ut omnia Illustrissimae Dominationis Vestrae causa velim simque semper omnia factururus, quae ad declaranda summae meae in Illustrissimam Dominationem Vestram observantiae officia maxime accommodata esse videbuntur. Quod ut sibi ita esse persuadeat meque usitatae gratiae suae favore prosequatur Illustrissima Dominatio Vestra, eciam atque eciam rogo. De reliquo autem cupio Illustrissimam Dominationem Vestram diutissime foelicissimeque inolumem esse. Datae Sandomiriae, 17 Maii, anno 1546.

Illustrissimae et Excellentissimae Dominationis Vestrae
servitor addictissimus

Ioannes Comes a Tarnow subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Solimanus II.

N. 933.

Łowicz, 22.V.1546.

Nicolaus Dzierzgowski, archiepiscopus Gnesnensis,
Alberto in Prussia duci

interdictum de usu monetae ducalis rege invito, instantibus ordinibus Regni, promulgatum esse significat; se operam daturum, ut aut prorsus abrogetur aut ad Comitata reiiciatur.

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Litterae Illustrissimae Dominationis Vestrae mihi, in Polonia Maiori tum existenti, e Cracovia per Magnificum Dominum Regni Cancellarium ¹⁾

missae, redditae sunt. Ex quibus Illustrissimam Dominationem Vestram prolixis verbis queri intellexi, interdictum de usu monetae sub signis eius a Maiestate Regia, contra feudi condiciones privilegiorumque eius dispositionem, promulgatum esse. Et quamvis non ignorem Maiestatem Regiam invitam et plane repugnantem, sed precibus omnium Ordinum Regni instantissimis faere²⁾ adactam id fecisse, utpote qui evidentibus satis argumentis Regiae Maiestati deducebant multiplicationem exoticae monetae, quod inaequalis grani ponderisque fuisset, damnosam valde exicialemque Regno ac eius incolis esse, et nisi usus eius prohiberetur, multo magis fore. Ego tamen, quod Illustrissimae Dominationi Vestrae singulariter afficior deque illa benemereri semper cupio, quod ea animi affectio ex praescripta occasione eidem intercessit, valde doleo, et licet a Maiestate Regia longe absum, per tamen litteras et internuntium agam, ut alterutra in parte desiderio Illustrissimae Dominationis Vestrae satis fieri possit, nempe quod interdictum, si fieri possit, aut penitus abrogaretur aut ad Comicia Regni sublatum sit.

Quod autem Illustrissimae Dominationi Vestrae per cubicularium eius, qui Cracovia ad eam rediens apud me in Lowicz comparuit, non respondi, in causa fuit, quod ille nunc faere ex equo descendenti mihi sese obtulit. Cui cum, ut expectaret, nullam se moram facere posse propter alia ardua Illustrissimae Dominationis Vestrae negocia dixit, itaque per hanc causam moram benignè ferre Illustrissima Dominatio Vestra dignetur, eam plurimum rogo. Cui me et obsequia mea iterum commendo optimeque sanam et undequaque felicem diutissime vivere precor. Ex arce nostra Loviciensis, XXII Maii, anno Domini MDXLVI.

Nicolaus, Dei gratia Archiepiscopus Gnesnensis,
Legatus Natus et Regni Poloniae Primas

a) manu propria subscriptis.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Thomas Sobocki.

2) sic in ms.

N. 934.

Cracoviae, 26.VI.1546.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci*

in negotio monetario responsum esse litteris ducis significat; quae asperitate sua multorum offenderunt animos.

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Quibus de rebus Illustrissima Dominatio Vestra scripsit ad Sacram Regiam Maiestatem, de iis ut optatum responsum obtineret, laboratum est a me diligenter. Quale autem datum sit, ex litteris Regiae Maiestatis cognoscet. Nam eadem illa repetere non est operae precium. De re monetaria responsum est antea litteris Illustrissimae Dominationi Vestrae. Nunc quia scriptum de ea nihil fuit ab Illustrissima Dominacione Vestra, nihil est illi a Maiestate Regia rescriptum. Sed ad schedam, quam Sacra Maiestas Regia iunior ab Illustrissima Dominacione Vestra scriptam mi-

sit, responsum ad eundem modum datum est et Vilnam ad Regiam Maiestatem missum, ut ipsa responsum id ad Illustrissimam Dominacionem Vestram perferendum curaret. Videtur autem non dissidere ab eo, quod fuit litteris Vestrae Illustrissimae Dominacionis rescriptum.

Asperitas, qua usa est in scribendo Illustrissima Dominacio Vestra, offendit animos. Quos ego pro virili mea placare sum conatus. Neque praetermisi quicquam, quod ^{a)} ad Illustrissimae Dominacionis Vestrae rationes tuendas putarem pertinere. Cum praesertim, ut id facerem, diligens accesserit cohortacio, vel mandatum potius, Regiae Maiestatis iunioris. Quae tanto mihi studio causas omnes Illustrissimae Dominacionis Vestrae, praecipue vero monetariam, commendavit, ut maiore non posset. Quo magis alacri animo feci, ut in iis obtinendis, quae volebat Illustrissima Dominacio Vestra, operam illi meam navarem. Cuius sententiae si non est in omnibus satisfactum, Vestra nihilominus Illustrissima Dominacio Vestra, ^{z)} pro sua prudentia et humanitate, conatum meum boni consulat. Quicquid adhuc a me praestari poterit ad Illustrissimae Dominacionis Vestrae rationes adiuvandas, neque fidem in me neque diligenciam requiri paciar.

De bobus nihil adhuc obtineri potuit, sed meum in posterum studium non est defuturum... Datum Cracoviae, XVI Iunii, anno Domini MDXLVI.

^{b)} Eiusdem Illustrissime Dominacionis Vestre
servus et capellanus
Samuel Episcopus Cracoviensis et Vicecancellarius subscripsit.^{c)}

a) quod in ms. positum est post: Vestrae, sed
signo rectus verbi locus indicatur.

b)-c) manu propria.

z) sic in ms.

N. 935.

Cracoviae, 8.VII.1546.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
argentum servitori ducis interceptum iam iussu regis restitutum esse
significat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

N. 936.

Cracoviae, 8.VII.1546.

*Spytek Tarnowski, castellanus Wojnicensis et R.P. thesaurarius,
Alberto in Prussia duci
de argento ducis iussu regis Cracoviae arrestato, re explanata iam resti-
tuto.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime ac Excellentissime Princeps etc.

In his Cracoviensibus nundinis, pro Divi Stanislai festo nuperime transacto celebratis, Notarius cuiusdam Kieslieronis, civis Wratislaviensis, argentum clandestine coemere ad me delatus est. Quem dum hoc nomine

requisivissem, cur id contra edictum Maiestatis Regie facere presumsisset, ille constantissime negavit, asserens dominum suum hoc mercatu nunquam usum fuisse. Et si quid argenti per illum coemti in eius diversorio repertum foret, illud totum se ammissurum et capitis supplicio subditurum obtulit. Dissimulacione tandem per dies aliquot facta, Maiestas Regia simili rumore permota inquisitionem argenti in diversorio prefati Notarii mandavit faciendam. Quo comperto, illud totum iussu Maiestatis Regie ad officinam monetariam receptum, Notario prefato allegante illud argentum ex commissione Vestre Illustrissime Excellencie coemisse. Qua ratione ipse permotus, mandavi integre servandum tantisper, donec Vestra Illustrissima Excellencia litteris suis Maiestatem Regiam hac de re certam redderet. Cuius rei cognita certitudine, id, quod fuerat receptum, totum est ad numerum restitutum. Quare Vestram Illustrissimam Excellenciam rogo, persuadere sibi nolit id aliquo sinistro meo erga Vestram Illustrissimam Excellenciam animo commissum, sed potius minus prudenti huius Notarii operatione... Cracovie, die octava mensis Iulii, anno 1546.

Vestre Illustrissime Excellencie
Spitek de Tharnow, Castellanus Voinicensis et Regni
Polonie Thesaurarius,
a) servitor manu sua subscripsit. b)

a)-b) manu propria.

N. 937.

Sandomiriae, 15.VII.1546.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
de argento ducis Cracoviae intercepto et iam restituto; de auxilio suo
nuntiis ducis ad Comitia Regni venturis praestando.*

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Litteras Illustrissimae Dominacionis Vestrae a cubiculario eiusdem. e Cracovia iam redeunte, accepi. In quibus cum Illustrissima Dominacio Vestra de intercepto argento apud me conqueri dignatur, sane omnem operam, quo illud Illustrissimae Dominacioni Vestrae redderetur, adhibere paratus eram. Verum cum intellexissem illud iam pridem Illustrissimae Dominacioni Vestrae restitutum esse, omnis mihi eo de negotio ad Sacram Maiestatem Regiam scribendi interclusa est occasio. Quamvis autem dubio procul, si iam redditum non esset, progressu temporis ob libertatem, per Sacram Maiestatem Regiam ea de re Illustrissimae Dominacioni Vestrae concessam, restitutum iri oportuisset, tamen gaudeo illud sine reliqua molestia Illustrissimae Dominacioni Vestrae restitutum esse.

Quod vero ad Nuntios attinet, ubi Illustrissima Dominacio Vestra eos nostrum in Conventum miserit, iisdem, quatenus res ipsa pacietur,

mea opera et quidem lubentissime praesto futurus sum. Cupio enim dare mihi occasionem benemerendi de Dominacione Vestra Illustrissima... Dactae Sandomiriae, XV mensis Iulii, anno MDXLVI.

Eiusdem Illustrissimae Dominacionis Vestrae

a) addictissimus servitor

Ioannes Comes in Tarnow subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 938.

Sandomiriae, 20.VII.1546.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

de negotio cudendae monetae iam prioribus litteris se duci respondisse asserit; delictum Pretwicz condonatum esse scribit.

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Reddidit mihi Dominus Bernardus Pretficz Illustrissimae Dominacionis Vestrae litteras. Quod igitur ad cussionem monetae attinet, superioribus meis litteris Illustrissimae Dominacioni Vestrae respondi, ea idcirco de re denuo ad Illustrissimam Dominacionem Vestram scribere nunc supersedeo, saltim hoc addens, quod sperem brevi hanc rem ad bonum et optatum finem esse deventuram.

Caeterum causa Pretficii Illustrissima Dominacio Vestra quod scribit, pro ipsoque apud me intercedendo suam autoritatem interponit, habita inprimis ratione mandatorum Sacrae Maiestatis iunioris, deinde et Illustrissimae Dominacionis Vestrae, illi, quicquid erat delicti, libenter condonavi. Cum enim in reliquis omnibus rebus Illustrissimae Dominacioni Vestrae ex animo gratificari cupiam, etiam in his desideriis illius, quae apud me loco mandati sunt, deesse nolui... Datum Sandomiriae, XX Iulii 1546.

Eiusdem Illustrissimae Dominacionis Vestrae

a) servitor Ioannes Comes in Tarnow etc.

subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 939.

Sandomiriae, 21.VII.1546.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

quid ipse consiliario ducis consilii dederit, ex eodem consiliario ducem cogniturum esse scribit.

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

Illustrissime Princeps etc.

Ea, quae mihi retulit Illustrissimae Dominacionis Vestrae nomine Consiliarius eiusdem, Dominus Rauther,¹⁾ abunde intellexi. Id autem, quod

mihi maius consultum videbatur in rem Illustrissimae Dominacionis Vestrae, eidem exposui. A quo Vestra Illustrissima Dominacio cognoscet, quod de mea mente concepit, sique ei non placebit, quod mihi pronunc visum est, pro animi sui arbitrio et prudencia constituere dignabitur id, quo maius consultum²⁾ videbitur. Et ita nunc prolixior in scribendo esse nolui, cum omnia ex predicto Consiliario suo cognoscere dignabitur... Datum Sandomiriae, XXI die mensis Iulii, anno 1546.

Eiusdem Illustrissime Dominacionis Vestrae

a) servitor Ioannes Comes in Tarnow etc.

subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Ioannes senior.

2) sic in ms.

N. 940.

Posnaniae, 25.VII.1546.

Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,

Alberto in Prussia duci

consiliarios ducis, Albertum Truchsess et Alexandrum Kurzbach (Corszbock), alacriter se audivisse nuntiat vicissimque Casparum Kaczowski ad ducem mittit.

Sigill.

H B A, B 2, K.371.

N. 941.

Posnaniae, 26.VII.1546.

Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,

Alberto in Prussia duci

pro Alberto Iosepho, cive Posnaniensi, cui Franciscus Richter, ducis subditus, debiti solutionem negat.

Sigill.

(Annexum supplices litterae Alberti Iosephi ad ducem, cum sigillo, germanice scriptae, de die 26.VII.1546)

H B A, B 2, K.371.

N. 942.

Cracoviae, 18.VIII.1546.

Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. vicecancellarius,

Alberto in Prussia duci

edictum, de quo dux queritur, non a se prodiisse scribit; duo documenta, unum ex Cancellaria Regni, alterum in negotio Hermensdorf mittit; se auctore, legatum de pace ad imperatorem [Carolus V] missum esse palatinum Marienburgensem [Achatium Czema].

Sigill.

(Annexa, de quibus in epistola, desunt)

H B A, B 2, K.372.

N. 943.

Cracoviae, 18.VIII.1546.

*Stanislaus Hosius canonicus Cracoviensis, secretarius regius,
Alberto in Prussia duci
se causae viduae Martini Hermensdorff [Gertrudis] iam adfuisse et usque
ad finem adfuturum esse nuntiat.*

Sigill.

Iam ed. Hipler-Zakrzewski AHP.IV, Card. Hosii Epistolae, I, 231.

H B A, B 2, K.372.

N. 944.

Posnaniae, 20.VIII.1546.

*Casparus Kaczkowski
Alberto in Prussia duci
speciali edicto regio prohibitum esse nuntiat, ut quis extra Regnum in
militiam profisciscatur.*

Sigill.

*(Annexum: litterae de eadem re regis Sigismundi I ad Andream a
Górka de die 9.VII.1546, cum sigillo maiori)*

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Dum redirem ab Illustrissima Dominatione Vestra, habui obvios aliquot viros bonos et alios hic expectantes, qui expeditioni huic ex animo se accingere desiderabant. Sed eodem die, quo huc adveni, cubicularius, ut dicitur, regius attulit Illustri et Magnifico Domino etc., Domino meo, litteras Regie Maiestatis, quibus prohibemur extra Regnum nostrum militare. Et quia in omnes prefecturas Sue Magnificencie sunt date, facile potui unas Illustrissimae Dominationi Vestrae transmittere, ut inde Illustrissima Dominatio Vestra percipiat, quid factu opus sit, nam similes ad omnes Capitaneos per totum Regnum sunt misse. Qua re, ut spero, homines idonei ab expeditione hac se continebunt.

Ceterum que ab Illustrissima Dominatione Vestra ad Suam Magnificenciam retuli, Sua Magnificencia deliberabundus nondum respondit. Spero tamen brevi per nuncium suum Illustrissimae Dominationi Vestrae significaturam.

Nactus occurrentem nolui committere, quin hec, que scitu digna Illustrissimae Dominationis Vestrae putavi, pro debito meo significassem... Posnanie, 20 Augusti, anno salutis nostre 1546.

Vestrae Illustrissimae Dominationis servitor
Caspar de Cackowo subscripsit.

Annexum: Litterae Sigismundi I ad Andream a Górka, de prohibitione in militiam extra Regnum proficiscendi. 9.VIII.1546.

Sigismundus etc.

Magnifice, syncere nobis dilecte.

Actepimus Serenissimum et Excellentissimum Principem Dominum Carolum Romanorum Imperatorem, fratrem et consanguineum nostrum charissimum, contra Germaniae Principes, inter quos multi nobis sunt aroto necessitudinis et sanguinis vinculo coniuncti, bellum parare sollicitarique homines nostros ab utraque parte, ut mercede conducti ad hoc bellum proficiscantur. Cum autem semper a christianorum bellis homines nostros, quoad nostra fieri potuit, continuerimus, cuius consilii nos nondum poenitet, ne nunc quidem contra institutum nostrum facere aliquid vellemus, cum praesertim nobis, tot hostibus circumseptis, sine metu esse non liceat, neque sciamus, quid Valachia nobis pariat. Quare Fidelitatem Tuam hortamur atque mandamus, ut cum primum has nostras acteperit litteras, in praefectura sua aedicat, ne quis extra Regnum nostrum in miliciam proficisci audeat, sub poenis in statutis Regni nostri perscriptis. Quod si qui proficisci contra aedictum hoc nostrum ausi fuerint, eos ad nos Fidelitas Tua deferat. Factura pro officio suo et gratia nostra. Datum Cracoviae, feria secunda in vigilia Sancti Laurentii, anno Domini MDXLVI, Regni vero nostri anno XL.

Ad mandatum Sacrae Maiestatis Regiae proprium.

In dorso: Magnifico Andreae Comiti a Gorca, Castellano Posnaniensi etc.

N. 945.

Polaniec, 20.VIII.1546.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

se nescire scribit, cur rex [Sigismundus I] hucusque cunctatus sit, a duce rogatus, ut se mediatorem inter imperatorem [Carolus V] et protestantes Germaniae principes interponeret.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Reddidit mihi Sobyeski literas Illustrissimae Dominationis Vestrae, in quibus Illustrissima Dominatio Vestra ad me scribit, uti apud Sacram Regiam Maiestatem operam darem, quo ipsius Maiestas Regia se inter Caesaream Maiestatem et protestantes Germaniae Principes mediatorem interponeret, efficeretque, uti sepositis armis animisque utrinque reconciliatis, utraque pars Rempubicam Christianam contra truculentissimum christiani nominis hostem defendendam tandem capesseret. Ego quidem nemini, cum Illustrissima Dominatio Vestra non ita pridem ad Sacram Regiam Maiestatem de eadem quoque re scripserat, et ipsius Regia Maiestas a nobis, Consiliariis, quid faciendum censeremus exegerat, me diligenter et summa cum fide Sacrae Regiae Maiestati consuluisse, quo cum

ob aeternam gloriam, si res bene succederet, tum si secus caderet, ob securitatem conscientiae, cum omnes in commune Reipublicae Christianae consilere tenemur, Regia Maiestas huic reconciliationi incumbet.

Quare autem Regia Maiestas in eo hucusque cunctata sit, sane nescio. Et ut res nunc utriusque partis progressae sunt, etiam non video, quid salubre missa tali legatione effici possit, praesertim cum utraque pars armata manu campum iam ingressa, tam propeque adinvicem collocata sit, ut antequam Orator Regiae Maiestatis liluc veniat, omnis res Marte iam determinata sit. Quod si autem tum, cum Caesarea Maiestas cum Imperii Statibus Wormatiae erat, res ista tentat fuisset, dubio procul ad hunc tam tristem eventum non devenisset. Verum haec utcumque, si tamen Dominus Palatinus Marienburgensis¹⁾ quoque mittetur ullaque spes efficiendi aliquid ostendetur, libenter et hoc quoque efficere conabor, quo illi et hoc negotium a Sacra Regia Maiestate imponatur. Atque his me una cum servitiis meis in gratiam Illustrissimae Dominationis Vestrae commendo. Quam ut Deus Optimus Maximus diu foelicem incolumemque conservet, ex animo cupio. Datum in Polanietz, XX die mensis Augusti, anno 1546.

a) Servitor Ioannes Comes in Tarnow etc.
subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Achatius Czema.

N. 946.

Polaniec, 20.VIII.1546.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

a duce rogatus, ut ei sententiam suam de expeditione militari, quam parat, perscriberet, consilia sua duci offert, praesertim ad magnitudinem stipendiorum militarium et sumptus faciendos pertinentia; scribit aliqua de vindicationibus Turcarum in Hungaria.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Accepi litteras Illustrissimae Dominationis Vestrae, quibus ad me scribere dignatur, uti sibi meam de hac, quam parat, expeditione sententiam perscriberem. Ego itaque satisfacere cupiens mandatis Illustrissimae Dominationis Vestrae, ea, quae huic expeditioni profutura sancio, praesentibus Illustrissimae Dominationi Vestrae significanda duxi.

Primo itaque quod ad stipendium Praefecti agminis istius, tum et centurionum, attinet, Cackoffski, pro persona sua ad mensis unius spacium 50 vel 60 florenos Renenses, singulisque stipatoribus ipsius quattuor tres vel 4 florenos, duotoribus vero inferioribus 20 vel 25 florenos numerandos esse sufficere mihi videtur.

De reliquis vero equitibus hoc medium faciendum, videlicet, ne tam amplum stipendium, veluti in Germania, nec etiam tam angustum, veluti

hic in Polonia, illis numeretur. Et si pro menstruo^{a)} stipendio sex aut septem florenis ad singulos equos contenti esse voluerint, quemadmodum in Moravia et in Austria nostri homines militantes contenti fuerant, Illustrissima Dominacio Vestra in hoc quoque, ut opinor, non gravatim conquiescere poterit. Sin vero pro tali stipendio militare renuerint, ad summum octo florenis singulis pro menstruo stipendio eis numerari censeo. Hoc enim stipendium cum in quadruplo illud, quod apud nos merentur, excedat, facile eo contentari eos posse arbitror.

Signifer autem in toto hoc exercitu unus tantum ac generalis esse debebit, qui vexillum Illustrissimae Dominacionis Vestrae pro insigni tocuis exercitus circumferet. Cui ultra servitium equorum, quod cum ceteris commune habebit, ut uni ex centurionibus, 20 vel 25 floreni pro menstruo stipendio numeretur²⁾ pro sua persona.

De curribus autem ita iudico: eos plane non esse necessarios, nec aliquid utilitatis huic agmini adferre posse preter privatam militum commoditatem, ut victualia aut arma ipsis imponant eosque secum ducant, praesertim cum omnia venalia, quae ad victus rationem pertinent, in castris, et illis potissimum in provinciis, ad quas proficiscuntur, reperiantur. Itaque nullis, aut certe perpaucis curribus, eos indigere existimo. Et idcirco non videtur mihi, ut Illustrissima Dominacio Vestra aliquam rationem curruum habeat, vel quicquam eorum causa expendat, cum nullibi stipendia conferuntur nisi ad ea, quae aut conducere aut ad usum belli proficere possunt. Nam dum ad reliquum exercitum vadunt, curruum suorum auxilio quoad castrorum municionem opus non habebunt.

Quod si autem Illustrissima Dominacio Vestra et curribus instructos sumptusque suos ad haec erogare vellet, necessarii erunt 80 vel 90 currus, pedites vero ad minus 200 aut 300, bombardaeque aliquot. Castrametacio enim equitibus, ubi pedites desunt, minime utilis est, nec solitum est a quoquam Principe ad talem usum sumptus et impensas facere, preterquam ubi constituitur, castrametacione facta, inter currus prelium inire. In quo casu ad duos equos redales more nostro dantur floreni 20, hoc est ad singulum equum floreni 10, ubi et aurigam oportet esse armatum. Sed hic non video usum huius rei et nescio, quare ad id sumptus non necessarius sit impendendus, aut quare id ipsi milites a Dominacione Vestra Illustrissima extorquere aut exigere debeant, praesertim cum et ista quoque incommoditas sequetur, quod lenius multo eos proficisci oportebit, cum curribus gravati erunt.

Haec ego pro meo in Vestram Illustrissimam Dominacionem studio scripsi rogans, eadem dignetur haec mea scripta apud se habere, ne veniant ad noticiam horum militum. Ut enim ingenium est hominum, existimarent illico sibi hoc meo scripto utilitatem et commodum eorum praeriptum esse, nollemque per haec odium mihi conciliare. Quae autem scribo, cum ad rem Dominacionis Vestrae Illustrissimae mihi fore videantur, et ad haec, uti mandatis Illustrissimae Dominacionis Vestrae satisfacerem, libenter perscripsi. Cupio enim non tantum hoc exiguo scripto, sed in reliquis omnibus, quae modo pro voto Illustrissimae Dominacionis Vestrae cadere possunt, ex animo inservire.

Postremo commendat mihi Illustrissima Dominacio Vestra cuiusdam Raichembarchi negocium. Illud ego apud Sacram Regiam Maiestatem libenter promovebo postulatisque Illustrissimae Dominacionis Vestrae, in quantum fieri poterit, satisfaciam.

Nova, quae scribam, alia non habeo, quam quod hisce diebus Sere-nissima Regina Hungariae¹⁾ ad me scripsit, significans Imperatorem Thur-

carum²⁾ Cibinium, urbem praecipuam in Transsilvania, et Beczkereg, arcem munitissimam non procul a Thaurino sitam, a se et Hungariae primatibus petere minarique, nisi ista duo loca illi tradita fuerint, se vi accepturum ea. Ad quae aliud adhuc responsum est nihil, preterquam quod hisce diebus omnes magnates Hungariae conventuri sint, de eaque re inter se acturi ac tandem Imperatori responsum daturi. Quale autem responsum fuerit, suo quoque tempore intelligemus.

Ferunt praeterea Turcam (illectum nimirum intestinis christianorum bellis) magnis copiis adventare. Deus Optimus Maximus, a quo tam apertas et grandes poenas ultro promeremur, nostri misereatur. Et ademptam (quemadmodum facere solet, quoties Regnum aliquot²⁾ ob delicta sua punire constituit) christianis potentatibus mentem ex sua singulari gratia restituat. Quod ego, pro mea parte, votis omnibus et opto et praecor sedulo...

Ex Polaniecz, XX die mensis Augusti, anno Domini MDXLVII.*)

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae

^{b)} servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.^{c)}

a) in ms. menstro

b)-c) manu propria.

2) sic in ms.

1) Isabella.

2) Solimanus II.

*) Error, ut sequitur etiam ex "in dorso"
"...ankommen zu Königsperg den 30 augusti 1546".

N. 947.

Bar, 21.VIII.1546.

Ioannes Policki

Alberto in Prussia duci

de Tartarorum et Turcarum in dominia Magni Ducatus Lithuaniae excursionibus refert; obsequia sua offert.

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.372.

N. 948

Posnaniae, 24.VIII.1546.

Casparus Kaczkowski

Alberto in Prussia duci

de equitum extra Regnum conscriptione a rege prohibita.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Accepi litteras Illustrissimae Dominationis Vestrae, quibus admoneor, ut ea, quae de conscribendis equitibus Vestra Illustrissima Dominatio mecum tractare dignata est, sedulo curarem utque voluntati Vestrae Illustrissimae Dominationis satisfacerem. Eciam de hoc ipso negotio Illustris

et Magnus Dominus, Dominus Andreas Comes a Gorka, Castellanus Poznaniensis et Capitaneus Maioris Poloniae Generalis, Dominus meus, abundantissime mecum collocutus est, idque ex litteris Suae Magnificen-
tiae Vestrae Illustrissime Dominationi intelligere licebit. Neque ego ex
animo et memoria unquam dimisi, ymmo diligenter curavi, ut prestarem
ea, quae ab Illustrissima Dominatione Vestra in commissis habui. Solli-
citavi etenim aliquot viros bonos e familiis magnis, qui se huic expedi-
cioni benivole exhibuerant.

Verum dum de prohibicione Regiae Maiestatis cognoverunt, tum
se continent, neque se tanto periculo temere obicere volunt. Quod ante
aliquot dies Vestrae Illustrissimae Dominationi per Dominum Fabianum
a Ceme, Capitaneum Thucholiensem, significavi et litteras Regiae Maiesta-
tis, quibus prohibentur extra Regnum ire, misi. Quibus Illustrissima Ve-
stra Dominatio cognitis necesse, ut faciat, si quid perpenderit fore in rem
suam, hoc est consilium querat, ut et ego possem servire Vestrae Illu-
strissimae Dominationi et equites tuto se expeditioni prebere, nam aliter
non video, quomodo equites idonei, qui et pro honore patriae et neces-
sitate Illustrissimae Dominationis Vestrae atque horum, quibus mittendi
sunt, conducere possint. Valeat... Posnaniae, 24 Augusti, anno a nato Christo
Servatore 1546.

Eiusdem Vestrae Illustrissimae Dominationis servitor
Caspar de Cackowo subscripsit.

N. 949.

Posnaniae, 25.VIII.1546.

*Andreas a Gorka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
de negotiis Caspari Kackowski et Francisci a Rechemberg.*

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Simul et eodem tempore binas ab Illustrissima Dominatione Vestra
litteras accepi, alteras Generosum Dominum Casparum Kackowski, alte-
ras vero Franciscum a Rechemberk respicientes, easque probe intellexi.
Quod igitur ad Dominum Kackowski attinet, licet is sine ulla admoni-
cione strenue ac diligenter in gratiam Illustrissimae Vestrae Dominationis
suo officio fungebatur, iamque egregii²⁾ quiddam effecerat, nihilominus
tamen et litteras Illustrissimae Vestrae Dominationis eidem legendas
prae bui, et currenti (quod dici solet) calcar addidissem, si non hoc totum
negocium, quemadmodum Illustrissima Vestra Dominatio ex mandato
Sacrae Regiae Maiestatis a Domino Kackowski Illustrissimae Domina-
cioni Vestrae transmissum intelligere potuit, prorsus irritum factum atque
impeditum esset. Cui mandato contravenire cum nemini satis tutum sit,
nec sese facile tanto periculo quisquam in aliqua dignitate constitutus
committet, idcirco Illustrissima Vestra Dominatio, si quid effectum vult
apud Sacram Regiam Maiestatem, auctoritatem suam interponat necesse
est, ut aut conniveat Sua Maiestas, aut liberum exitum permittat. Alias

enim violatio mandati non maneret impunita. Quare quod Illustrissima Vestra Dominatio consilium in eo negotio per Dominum Kaczkowski a me petere dignata est, hoc in me quamvis imbecile sit, nihilominus tamen id sedulo facerem, nisi scirem me non impetrato consensu regio operam lusurum. Haec ad illas.

Porro autem quod Illustrissima Dominatio Vestra a me petit, ut apud Sacram Regiam Maiestatem Poloniae seniore intercedam, ut Franciscus a Rechemberg, mediantibus Sacrae Regiae Maiestatis litteris commendatitiis et consensu, apud Sacram Regiam Romanorum Maiestatem interpositae fidei liber pronuncietur, libenter, ut in aliis, ita et in hoc voluntati Illustrissimae Dominacionis Vestrae acquiescerem, si hoc facere satis mihi integrum esset. Nam cum omnes fere, qui tempore illo spoliati fuere, Capitaneatui meo subiaceant, quorum iura facultatesque me defendere aequum est, et in Wschovensium conventu illi cum ceteris actio intentata sit, sine damnorum compensatione pro eo intercedere non possum. Quapropter si quid Rachebergenses in eo, quod petunt, effectum velint, compensationem damna passis pro rebus ablatis offerant. Quod ubi praestiterint, quantum in me erit, libenter eis adero. Hoc Illustrissimae Dominacioni Vestrae, cui me iterum studiosissime commendo quamque diutissime velim superstitem, rescribendum esse duxi. Datae Poznaniae, XXV Augusti, anno Domini MDXLVI.

a) Illustrissimae Dominacionis Vestrae
servitor
Andreas Comes a Gorka etc.
manu sua subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

z) sic in ms.

N. 950.

Dębica, 22.IX.1546.

*Ianussius Latański, palatinus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
pro chirurgo sibi a duce promisso (ad medendos morbos nostros) gratias
agit.*

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 951.

Czerwińsk, 28.IX.1546.

*Ioannes Lewicki (Levicius), abbas Czervensis,
Alberto in Prussia duci
exorat, ut dux cuidam incarcerato Skotnicki, consanguineae suae marito,
poenam condonet et ex vinculis liberet.*

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

Cracoviae, 6.X.1546.

*Nicolaus Wolski, reginae Poloniae curiae magister,
Alberto in Prussia duci
pro quibusdam nobilibus ex Ducatu Masoviae, quibus subditi ducis magna
damna in campis eorum intulerunt, petit, ut eis iustitia administretur.*

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

Cracoviae, 19.X.1546.

*Christophorus Konarski
Alberto in Prussia duci
pro 20 taleris sibi missis gratias agit; de Tartarorum in Podoliam incur-
sione nuntiat et de cogitata a Turcis in Hungariam irruptione; de
rerum statu in Germania et de clade imperatoris [Caroli V]; de
nuptiis castellani Calissiensis; de Comitiorum die nondum constituto.*

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.372.

Durchlauchtiger etc.

Noch erbittunge *etc.* fuge ich E.F.D., meinem gnedigsten herren, undertheniglich wyssen, dass mir E.F.D. gnediglich schreiben jungst vorgegangen 12. Octobris durch den gegenwertigen zeger, E.F.D. kamerjungen, gegeben ist, in dem mir E.F.D. ein gnediglich gemuth erzegeth. Solchs bin ich umb E.F.D. stets bereitwilligk zu vordinen erbotigk.

Vor dy zugesandten XX thaler thue ich mich nichts weniger hochlich bedancken und bin diess alles E.F.D. noch allem wolgefallen undertheniglich zu vordinen schuldigk.

Nichts sunderlichs neues itzter alhie am hofe, allein, dass die Tateren abermall in der Podolge bey Woluny unzelichen grossen schaden gethan haben, die städte, dorfer gar wegkgebrenndt und dass volck mans, weiber, kinder- mit aller yrer habe mith wegkgetrieben in eigentum, dass ess Gote erbarmen magk. Welch gross weynen und heylen yst dasselbest der armen leuten uber unsern herren. Der belsky woyewode, her Wlodek, her Prethwicz sein denselbigen Thateren mith II tausenth pferden nochgezogen und nochgeeyleth. Goth, der Almechtige, weyss, so sie wass gutts aussrichten. Doch diess alles will ich E.F.D. hernomalss zu schreiben.

Aus Hungeren ist alhie nichts neues, allein, dass man schreibet von der konigen auss Ungeren,¹⁾ dass der Turcken unzelich vill in Ungeren zihen uff den winter und dass yn der Turke auch uff den zukunfftigen sommer mith macht folgen soll.

Gestern seyn auch zeitunge ankomen auss Deuschlanden, dass der landgraff²⁾ den keyser soll geschlagen^{a)} und uberhandt haben. Die pfaffen alhie wyllen dem noch keinen glauben geben. Doch diess alles wirdt E.F.D.

an zweyfel bass wyssen auss Deuschlanden dan wyr, wy ess umb die schlacht sey etc.

Mein herr, der herr von Krokaw,³⁾ der her woyewode von Krokaw,⁴⁾ sein neulich zur Stobnycz beym hern castellano Kallissiensi⁵⁾ zur hochzeith gewesth und dasselbest miteinander sehr freundlich umgangen. Summa summarum, ess ist ain grosse liebe und eynikeit under ynen. Goth gebe, dy lange were.

Dem landtage hot man noch keinen terminum angesteldth.

Hineben bitte ich ganz undertheniglich^{b)} E.F.D. wolle mir zu keinem arge deuten und mich entschuldiget nemen, dass ich also selten an E.F.D. schreybe, dan ich vorpflicht bin, dan ess felth mir an gewyssen botten...

Datum Krokaw 19. Octobris 1546.

Euer Furstlichen Durchlauchticheith
ganz undertheniger diner
Christoff Konarsky.

a) sequitur expunctum: haben

b) sequitur expunctum: wolle

1) Isabella.

2) Philippus, landgravius Hassiae.

3) Ioannes Tarnowski.

4) Petrus Kmita.

5) Petrus Stużewski.

N. 954.

Cracoviae, 19.X.1546.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
se viduae [Hermensdorff] a duce sibi commendatae iam adfuisse et adhuc
adfuturum esse promittit.*

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 955.

Cracoviae, 21.X.1546.

*Stanislaus Hosius, canonicus Cracoviensis, secretarius regius
Alberto in Prussia duci
se viduae sibi a duce commendatae opem suam exhibuisse, sed ex adversa
parte etiam moderationem requiri nuntiat. (Cfr. N. praeced.)*

Sigill.

Iam ed.: Hipler-Zakrzewski AHP.IV, Card. Hosii Epistolae I, 238.

H B A, B 2, K.372.

Opatoviae, 25.X.1546.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

se mulieri cuidam [Hermensdorff] a duce commendatae opera sua non defuturum scribit, etiamsi ingravescente regis aetate difficilior id fore existimet; refert rumorem de Romanorum regis parato in Saxoniam incursu.

(Schedula adiuncta: de expeditione Turcica in Hungaria.)

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Maximam habeo Illustrissimae Dominationi Vestrae gratiam, quod et de prospera valetudine sua per litteras me certiore reddiderit, et meae quis esset nunc status, se cupere scire benigne ostenderit, Deumque quaeso, ut nihil unquam eorum desit Illustrissimae Dominationi Vestrae, quod ad summam eius foelicitatem ac perpetuam vitam retinendam imprimis pertinere videatur. Quod rationes praesentes valetudinis meae attinet, hae quoque divino beneficio hucusque se bene habent. Quae vero securitae sint, illae ut vicissim divinitus regantur, faxit Omnipotens Deus.

Quod mulierem subditam Illustrissimae Dominationis Vestrae attinet, cuius caussa ad me scribi voluit Illustrissima Dominatio Vestra, quaeque temeritate Gedanensium de iustissima causa ius experitur difficillimum, non dubito, quin iam de illa petenti responsum sit a Sacra Maiestate Regia Illustrissimae Dominationi Vestrae. Quo fit, ut nesciam, an aliquid opis nunc quidem praestari illi a me possit. Sed tamen promovendae foeminae caussa scribam ad Reverendissimum Dominum Episcopum Cracoviensem¹⁾ ex animo, quem cum per se, tum Illustrissimae Dominationis Vestrae nomine ad illam iuvandam auctoritatem suam collaturum esse plane confido. Quia vero rem in Comitia Regni extractam²⁾ iri video, faciam vel ipse tum coram, Deo volente, Illustrissimae Dominationis Vestrae nomine omnia, quae tuendo iuri mulieris accomodata esse arbitror, tametsi, quod Illustrissimam Dominationem Vestram sapienter cernere perspicio, magna hic bonis prope omnibus, sive in iudiciis sive ubivis alias, omnium rerum sit difficultas. Idque vel propterea maxime, quod ingravescente aetate Sacrae Maiestatis Regiae in procuracionem et gubernacula rerum susceperint, quorum est pro ratione voluntas quique omnia utilitate sua privata metiuntur, nulla Reipublicae, nulla dignitatis regiae ratione habita. II vero ipsi, quum latas sententias rescindere, de una atque eadem causa contraria decreta proferre arbitrato suo non dubitent, tantum efficiunt, ut apud subditos vilescat auctoritas, vilescant Sacrae Maiestatis Regiae mandata, quae etiam parvi fuisse scribit Illustrissima Dominatio Vestra a Gedanensibus, quum in confirmationem iuris subditae eius a Sacra Maiestate Sua ad illos essent data. Quae tamen mulier meam, ut dixi, operam non desiderabit, si illi necessaria erit.

De Germanicis rebus tam incerta huc perferuntur, quam isthuc perferri Illustrissima Dominatio Vestra scribit. Rumor fuit sparsus Sacram Romanorum Regiam Maiestatem, collecto Bohemorum exercitu deductisque ex Hungaria hussaronum quibusdam copiis, constituisse impressionem facere per Mysniam in Ducatum Illustrissimi Saxoniae Ducis Im-

perii Electoris.²⁾ Sed quia, an vera ea fama sit, non habeo exploratum, incerta pro certis affirmare nolo. Quod autem reliquum est, quae iam dudum dicavi Illustrissimae Dominationi Vestrae obsequia mea, eadem nunc eciam atque eciam ei maximo studio defero ac commendo... 25 die mensis Octobris, anno 1546, Oppatoviae.

a) Servitor Ioannes Comes in Tarnow etc.
subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Samuel Maciejowski.

z) sic in ms.

2) Ioannes Fridericus.

Schedula adiuncta:

Item de Thurcica expeditione proximo vere in Hungariam horrenda huc perferuntur. Quae verissimilia videntur esse ex eo, quod triennii fere spatio quiete se suosque refecerit Thurcarum Imperator^{a)-1)}. Quare, si vel Deus nominis christiani misertus non erit, vel is, qui a Sacrosancta Caesarea Catholica Maiestate missus est ad Thurcam Orator, prorogationem induciarum non impetraverit, valde metuo reliquis nobilissimi Regni etc.

a) verba: Thurcarum Imperator addita in
margine.

1) Soltmanus II.

N. 957.

Cracoviae, 26.X.1546.

*Leonardus Słończewski, episcopus Camenecensis,
Alberto in Prussai duci*

*Georgium Wysocki, multas iniurias a capitaneo Dzialdoviensi patientem,
commendat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 958.

Janowiec, 2.XI.1546.

*Petrus Firlej de Dąbrowica, palatinus terrarum Russiae generalis,
Alberto in Prussia duci*

*Ioannem Seclucianum, a duce commendatum, sibi commendatissimum
esse declarat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Reddite michi sunt littere ab Illustrissima Dominatione Vestra, in quibus comendare michi dignata est venerabilem et eruditum virum Ioannem Seclucianum eiusque negotium. Qua in re non potuit apud me non plurimum valere cum precipue autoritas et mandatum Illustrissime

Dominationis Vestre, tum etiam probitas et erudicio istius viri negotiique equitas. Adhibui itaque in eo negotio omnem diligentiam, ut et Illustrissime Dominationis Vestre mandato satisfacerem, et iustissime cause pro virili mea opem ferrem. Id quod ex eodem Ioanne Illustrissima Dominatione Vestra clarius cognoscere poterit. Quicquid vero et imposterum vel in hac causa, vel in quibusvis aliis, honestis et licitis, michi ab Illustrissima Dominatione Vestra mandatum fuerit, id omne haud gravatim et summa cum alacritate facturum sum... Datum in Janowycz, feria tertia post festum Omnium Sanctorum, anno 1546.

Petrus de Dambrowicza, Pallatinus Terrarum
Russie Generalis, ac Radomiensis et Kazimi-
riensis Capitaneus.

N. 959.

Opatoviae, 4.XI.1546.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

Nicolaum Maciejowski, possessiones quasdam in Ducatu Prussiae habentem, commendat, ut earundem possessionum fines determinantur et ipse a quattuor equis in iis bonis ad usum bellicum alendis exoneretur.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 960.

Cracoviae, 6.XI.1546.

Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis et R.P. vicecancellarius, Alberto in Prussia duci

Nicolaum Maciejowski, fratrem suum, commendat. (Cfr. Nr. praecedentem).

Sigill.

(Schedula adiuncta)

H B A, B 2, K.372.

N. 961.

Cracoviae, 8.XI.1546.

Stanislaus Łaski, palatinus Siradiensis,

Alberto in Prussia duci

de bello civili in Imperio et de rerum statu in Italia.

Sigill., Autogr.

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Causam, quam Celsitudini Vestre dicendam sumpseram, de Illustrissimo Principe Electore Comite Pallatino,¹⁾ iam, ut is ille scribit, qui eam ex me scire voluit, impeditivit civile hoc bellum, in quo Imperium occupa-

tum^{a)} heret, factaque est (ut nunc quidem sunt res) non difficilis solum, sed quasi impossibilis. Quia licet tumultus iste nondum finem habet, ac quasi fatali morbo laboratur a multis, tamen alia est insuper magis dubia de Mediolanensi Duce²⁾ questio, absque quo concordiam nullam firmam esse Celsitudo Vestra significavit. Atque sub tanta temporum casuumque varietate bellorumque estu neque pax sperari cito, neque plane, ubi Dux ipse Mediolanensis sit, iure iusteque dici scimus. Interim, qui agro Insu-brium et Allobrogum, denique qui Sabaciorum et Taurynensium potiatur, non est prorsus incognitum adeo, ut non sciamus.

Eapropter igitur fidem hic in se nostram opellamque ac conatum ipsum clementer actipiat, petimus, Danieque Regi³⁾ Serenissimo, affini suo, commendet; ceterum cause huius successum, a Deo petat et expectet nectesse est. Olim, postquam deferbuerint aliquorum irae, de his rectius tractabitur, si tempus consilium dederit. Porro, Illustrissime Princeps, de belli presentis rationibus, an me multum mea fefellerit opinio, cernit abunde Celsitudo Vestra. Utinam ea, quae hactenus gesta sunt, cepta non fuissent, vel de eis verus vates non fuisset! Ac insuper illa, quae futura spero, actidant meliora. Quo semel positis civilibus odiis, sociali bello sublato, in publicum Cristi hostem publica arma sumamus. Alioquin nihil magni, nihil (ut semel dicatur) boni ea contencione nascetur cristianis omnibus, Celsitudo Vestra mihi credat.

Febriculam hanc non ephemeram apello, sed quartanam. Nisi Dominus ponat finem morbo, ridet medicos, facilius enim aquiritur quam depo-nitur. Plura non est otium dicere... Datum Cracovie, octava Novembris 1546.

Eiusdem Illustrissime Vestre Celsitudinis
observantissimus
Laski Pallatinus subscripsit.

a) in ms. octupatum
1) Fridericus II.

2) Ferdinandus (Ferrante) Gonzaga.
3) Christianus III.

N. 962.

Vilnae, 17.XI.1546.

Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis et regis iunioris curiae ma-gister,

Alberto in Prussia duci

rogat, ut dux in puerum quendam, consanguineum suum, severius anim-adverti iubeat; refert de legato Moscorum ducis, a rege ad prandium invitato.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Allatae sunt mihi per consanguineum meum proximis his diebus a Clementia Vestra literae, ex quibus intellexi eum ipsum latorem id negotii a Clementia Vestra sibi iniungi obnixè petiisse. Cuius precibus quod Clementia Vestra dignata est annuere, Clementiae Vestrae summas gratias ago. Nam cognovi Clementiam Vestram id non pueri causa, sed potius mea ipsius fecisse. Pueri tamen petitionem non potui non aegre ferre, qui ob minima et levissima sua negotia ausus est studia cepta postponere et tantum a Clementia Vestra petere. Cuius petulantiae causa merito citra

ullam indulgentiam poenas dedit. Et deinceps illi multis et acribus verbis mandavi, illum hortatus sum, ad extremum edixi, ne quicquam contra mandatum Clementiae Vestrae audeat tentare. Quapropter Clementiam Vestram obsecro maioremque in modum oro, ut Clementia Vestra puerum, ignarum rerum omnium, gratia amplecti eumque omnia, quae Clementiae Vestrae potissima videbuntur, exequi, et ubicunque limites mandati excedere ausus fuerit, in eum severius animadvertere Clementia Vestra iubere dignetur. Quod ego promptissimis et perpetuis servitiis meis Clementiae Vestrae rependere et ultro demereri conabor.

Nova nulla sunt, quae Clementiae Vestrae significarem, nisi quod Legatus Moscorum proxime advenerit, qui proximo die solis a Regia Maiestate ad prandium est invitatus. Huius legationis precipuum id est: Queritur Dux Moschorum ¹⁾ de illatis sibi iniuriis a subditis Magni Ducatus Lithuaniae, qui incolunt fines Moscoviae. Plura si qua ad nos perlata fuerint, Clementiam Vestram de omnibus sine mora certiore reddam... Datae e Vilna, 17 mensis Novembris, anno a nato Salvatore 1546.

Clementiae Vestrae servitor perpetuus
a) Petrus a Sborowo, Castellanus Malogostensis,
Sacrae Regiae Maiestatis Curiae Magister.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Ioannes IV Basilides.

N. 963.

Vilnae, 17.XI.1546.

Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis, regis iunioris curiae magister, Ioanni a Kreitzen, ducis in Prussia cancellario, rogat, ut puero, litterarum exhibitori, qui ob ignorantiam suam se duci in Prussia inoboedientem praestitit, viam se bene gerendi commonstrare velit.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 964.

Cracoviae, 15.XII.1546.

Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis et R.P. vicecancellarius, Alberto in Prussia duci Georgium Wysocki commendat, ut facultas ei concedatur aliqua bona sua hereditaria e manibus possessorum redimendi.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 965.

Cracoviae, 20.XII.1546.

Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis et R.P. vicecancellarius, Alberto in Prussia duci in negotiis ducis sua opera scriptas esse litteras ad imperatorem, regem Romanorum et alios principes Germaniae significat.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 966.

Vilnae, 25.XII.1546.

Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis, regis iunioris curiae magister, Alberto in Prussia duci petit, ut puer, consanguineus suus, qui totus a studiis abhorret, aulicis solum officiis deditus sit, omnia mandata et iussa ducis exsequatur et pro inoboedientia severius puniatur.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 967.

Iaroslaviae, 27.XII.1546.

Anna de ducibus Masoviae Odrowążowa, Alberto in Prussia duci debiti persolvendi prorogationem exorat.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 968.

Posnaniae, 29.XII.1546.

Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis, Alberto in Prussia duci se puero ducis, ad Fridericum ducem Legnicensem se conferenti, equum unum a duce petatum, et redeunti alium dedisse refert.

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 969.

Lasko, 25.XII.1546.

Stanislaus Łaski, palatinus Siradiensis, Alberto in Prussia duci de concordia quadam ad effectum non deducta parum clare scribit, se bonum verumque vatem fuisse gloriatur, quia vera praedixisset, antequam accidissent.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.372.

Illustrissime Princeps etc.

Surgentem hunc Novumque Annum Celsitudini Vestrae faustum et foelicem precor eius miseracione, cuius Natalicii ferias recolimus, Cristi Domini nostri, meque pro meo more, cum meis si quae sunt, obsequiis commendata facio Celsitudini Vestrae.

Ante paucos dies memini me Vestrae Celsitudini scripsisse per regium puerum, qui eo proficiscebatur, quid obstiterit, quominus concordiam illam, de qua coram, vel vir ille probus promovere, uti optabat, non potuerit. Quid enim sub tanta rerum temporumque varietate boni effici queat, videmus. Quapropter non nostrum hic protinus ideo dampnandum erit studium, verum optandum potius, ut volente tandem Deo melior se eius prosequendae olim offerat occasio. Nam quod privatos nos attinet, cupimus sane, quantum in nobis est, tam honestum scilicet atque necessarium actum nobis adhuc spectatoribus aliquando actidere. Neque hanc unam saltem, quam non postremam putamus, sed et reliquas omnes christianorum discordias micus tractata iri felicique exitu componi desideramus. Nihil profecto hic tenuitatem nostram, nihili salutem sanguinemque faceremus, si que concordiae probata spes ratioque haberetur. Sed de his plura non vaccat.

Iam quod huius belli statum omnem successumque, quemadmodum predixeram Celsitudini Vestrae, cessisse audimus, gratum est. Solutos exercitus dici citra plurimum sanguinem. Gratulor igitur vera me sperasse et dixisse. Sed doleo eo ventum utique esse, ut utrimque militem scribi ac cogi sit data causa. Ac magis dolebit insuper, si alio, quo non existimamus, belli inclementia transferatur. Porro Vestra Celsitudo, velim, sua prudentia expendat, an non sat verus vates fuerim, an non quid factum eorum sit, quod pollicebar, an adeo male actum extiterit, quod copie auxiliares ex Polonis publice non sint date. Hec certe ubi Celsitudo Vestra, Princeps sapientissimus, recte secum deliberaverit, procul dubio clementer meum ad se adventum accipiet et bene vertet, scio, quod Celsitudinem Vestram familiarius sic convenerim. Feci id quidem ex veteri mea in Celsitudinem Vestram observantia et erga patriam fide, quia cernebam aliter prorsus futurum, quam ferebatur passim. Ac deinceps semper Celsitudo Vestra mea verba non contempnet, posteaquam vera semel esse est experta, que dicentem audivit suum Laski longe prius, quas actiderent... Datum Lasco, feriis Natalis Dominici, 1547.*)

Celsitudinis Vestrae Illustrissimae
humilis Laski etc. scripsit.

*) Error, recte 1946

N. 970.

Cracoviae, 30.XII.1546.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
regem bene valere nuntiat, duci bonum novum annum precatur.*

Sigill.

H B A, B 2, K.372.

N. 971.

Cracoviae, 1.I.1547.

Thomas Sobocki, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci

*regem litteras ductis a se lectas libenter audivisse contentaque earum
probasse nuntiat; refert de Turcis proximo vere Viennam oppugnare
cogitantibus.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Scriptum Illustrissimae Dominationis Vestrae ad Sacram Regiam
Maiestatem, Dominum meum clementissimum, quod in illius ad me lit-
teris inclusum fuit, quodque Illustrissima Dominatio Vestra per me
Sacrae Regiae Maiestati legi voluit, eidem pro voluntate Illustrissimae
Dominationis Vestrae, nemine tunc alio praesente, legi. Quod et audivit
diligenter, et hoc Illustrissimae Dominationis Vestrae officium, quo suum
erga illam verum debitumque amorem testatur, animo grato suscepit.
Ubi fuit opus explicatione, eam non modo inter legendum, sed etiam per
aliam occasionem adhibui, ita ut quae Illustrissima Dominatio Vestra
scripsit, ea Sacra Regia Maiestas bene cognita et meditata habeat. Quae
et probat, et in eis simul Illustrissimae Dominationis Vestrae erga se
debitum et propensum studium commendat. Nam qua est pietate, purum
verbum Dei et veram Evangelii doctrinam lubenter audit, justificationem
suam ad solum Christum Iesum refert. In eo solo, difusa omnibus viribus
et meritis suis, certam fiduciam et spem salutis aeternae ponit. In qua
ut magis ac magis confirmetur, saepe (quod me meum debitum officium
facere cogit) illa, quae ad hanc rem pertinere scio, ei suggero²⁾ ac
commemoro. Dominus Deus mentem et cor eius spiritu sancto suo illustret
et confirmet, ut veram Evangelii lucem plene cognitam et firma fiducia
apprehensam ad extremum usque retineat.

Caeterum rerum novarum quid hinc Illustrissimae Dominationi Ve-
strae scribam, aliud nihil est praeter hoc, quod non multo ante venit huc
Andreas Carcocandella, Graecus, vir insignis, Imperatoris Turcarum¹⁾
mercator, cum quo mihi Constantinopoli primum, cum illuc a Sacra
Regia Maiestate Orator essem missus, deinde hic non parva intercessit
consuetudo. Is narrat Turcarum Imperatorem ingenti vi et apparatu pri-
mo verre²⁾ in Austriam ad oppugnandam Viennam venturum. Venit et
alius quidam ex eiusdem Imperatoris aula, natione Polonus, sed iam sectae

Mahometi iniciatus. Is, quae a Carcocandella de oppugnanda Vienna dicta sunt, eciam confirmat. Narrat praeterea filium Magnifici Domini Vilhelmi a Rogendorph non ita pridem ad Imperatorem Turcarum profugisse iamque religionem Mahometi suscepisse. Qui de istis Principum christiano-rum inter se intestinis bellis et dissidiis illum christiani nominis hostem certiozem fecit, eique nunc animum ad invadendam Austriam addit. Eidem stipendium diurnum centum Asprarum, quae citra vel ultra quinquaginta grossos Lithwanicos faciunt, ab Imperatore constitutum esse narrat. Meo iudicio satis magna perfidia empta...

Quod reliquum est..., hunc Novum Annum, cuius hodie prima dies est, foelicem auspicatumque precor, et ut tandem in multos annos optime et foelicissime valeat, ex animo opto. Datae Cracoviae, prima Ianuarii, anno Domini 1546.*)

Sacra Regia Maiestas per litteras suas, mea manu scriptas, Illustrissimae Dominationi Vestrae respondit, quas sigillo suo annulari secretiori manu sua Maiestas eius obsignavit.

a) Illustrissime Dominationis Vestre
obsequentissimus servitor
Thomas de Sobotha, Regni Poloniae
Supremus Cancellarius, subscripsit.b)

a)-b) manu propria.

1) Solimanus II.

z) sic in ms.

*) Error, pro 1547.

N. 972.

Cracoviae, 2.I.1547.

Thomas Sobocki, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci

reginam Poloniae [Bonam] matrimonio filii sui [Sigismundi Augusti]
cum filia ducis [Anna Sophia] ineundo, quod et ipse rex velit, pro-
pensam esse nuntiat.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Pro veteri et meo erga Illustrissimam Dominationem Vestram studio et illius erga me gracia, quam in me propensam semper expertus sum, committere nolui, quin quod paulo ante secretiori fama huc perlatum est, illi per litteras meas significarem. Quod utinam foelix et auspicatum sit commodeque et foeliciter ad effectum perducere possit. Nam si perducatur, nihil dubitarem, quin id et Serenissimis nostris Principibus ingenti solacio, et Regno huic magno decori, utilitati ac ornamento, nobis vero subditis omnibus summe voluptati esset futurum. Ferunt enim Sacram Regiam Maiestatem iuniorem, Dominum nostrum clementissimum, cum Illustrissima filia Illustrissime Dominationis Vestre matrimonium inire velle. De quo dum ego cum Sacra Reginali Maiestate, Domina nostra clementissima, contulissem, grato id illa ac propenso accepit animo et se huic rei plurimum favere non obscure declaravit. Ac non paucas profecto Sacra Maiestas illius rationes habet, quibus ad id permovetur. Primum amplitudine et splendore generis Illustrissime Dominationis Vestre, quod

antiquam ex inclita Illustrissimorum Principum et Regum stirpe originem ducit, tum preclaris et excellentibus animi illius dotibus et virtutibus, optimo Principe dignis, deinde honestissima et diligentissima filiorum eius educacione ac institucionem. Cuius que sint eciam dotes ac virtutes, publica fama eaque preclara satis abunde testatur. Postremo et hac spe, quod si ad illam arctam necessitudinem, que Illustrissime Dominationi Vestre cum Serenissimo eius filio intercedit, et hec affinitas accesserit, id magne Regni huius utilitati esset futurum.

Dominus Deus modo id negotii pro sua clementia ordinare, provehere et foeliciter ad effectum perducere velit. Et si autem quidam ex proceribus Regni, ut fieri solet, parum huic rei favere videntur, tamen Sacra Reginalis Maiestas eo studio, eo affectu illam amplexa est, maiori ut amplecti non potuerit, ita ut si ad exitum, quod nos optamus, perducatur, non alterius quam ipsius Sacrae Reginalis Maiestatis opera perductam esse Illustrissima Dominatio Vestra existimare possit. Quam Maiestatis eius preclaram benignamque voluntatem non aliter quam gratissimo animo Illustrissima Dominatio Vestra suscipere debet. Nam et cum me de hac re Illustrissime Dominationi Vestre velle scribere Maiestati eius significassem, benigno vultu mihi ad id assensum prebuit. Itaque hec mea manu Illustrissime Dominationi Vestre scribenda duxi, de qua nihil dubito, quin hoc meum officium sit boni consultura hocque meum scriptum ita apud se habitura, nemini ut ex aliis indicet, provisuraque, ne quid mihi usquam officere possit... Cracoviae, 2 Ianuarii, anno Christi 1547.

Illustrissime Dominationis Vestre
addictissimus servitor
Thomas de Sobotha
Regni Polonie Cancellarius manu sua scripsit.

N. 973.

Opatoviae, 5.I.1547.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci
Andream Białowodzki commendat, ut in numerum servitorum ducis recipiatur.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

N. 974.

s.l., [ante 18.I.1547.]

*Ioannes Victorinus, aulicus regis Poloniae,
Alberto in Prussia duci
de homicidio fratris uxoris suae suspectus, intercessionem ducis apud regem implorat, ut sibi salvus conductus ad sex mensium spatium concedatur, quo se de hac suspicione coram rege purgare possit.
(Praesent. 18.I.1547)*

Sine sigillo.

H B A, B 2, K373.

Visnae, 12.II.1547.

*Iacobus Bagieński, vexillifer et vicecapitaneus Visnensis,
Alberto in Prussia duci*

*iurisdictionem se non habere nuntiat, ut capitanei Iohannisburgensis, de
quodam subdito ducis querentis, postulationibus satisfacere possit.
Sine sigillo.*

H B A, B 2, K.373.

Posnaniae, 18.II.1547.

*Andreas a Górká, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci*

*ad litteras ducis pecuniam in mutuum petentis respondet; scribit de mora
marchionis Ioachimi in debito solvendo et de secreto, in quo ducis
litteras servat.*

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Lectis litteris Vestre Illustrissime Dominacionis, facile intellexi, quid perscribat de impendente sibi necessitate et quantum deinde pecuniae a me sibi in mutuum numerari velit. Ac Deum (qui omnium mentes perspicit) mihi testem ascisco me esse eo animo et ea propensione praeditum, et ita erga Vestram Illustrissimam Dominacionem, ut fui semper, nunc quoque affectum, ut nullam prorsus occasionem abire velim, qua non libentissimo animo Vestrae Illustrissimae Dominacioni gratificarer illiusque voluntati morem gererem. Sed cum Illustrissimus Dominus Marchio Brandeburgensis, Elector Imperii,¹⁾ persolvendi debiti tarditate, et tociens mihi illudens, me in eam necessitatem adduxerit, ut mihi legem imposuerim, qua me cohiberem, ne amplius in posterum in alios officium mutuationis declarem. Et cum citra rerum mearum iacturam animo Vestrae Illustrissimae Dominacionis per me satisfieri nequeat, non quod negem me habere, sed quia ipsi mihi eiusmodi res et necessitates impendent, ut neutiquam pecunia carere propter eas possim, rogo plurimum, ut Vestra Illustrissima Dominacio commemoracionem excusacionis meae pro sua benignitate in optimam accipiat partem.

Verumtamen ne existimet Vestra Illustrissima Dominacio me subterfugere aliquam occasionem de Vestra Illustrissima Dominacione hac in parte bene merendi, ac si eiusmodi necessitate urgetur, ut citra meam operam rebus illius consuli non possit, facilius quidvis quam hanc suspicionem apud Vestram Illustrissimam Dominacionem subibo rebusque meis non parcam, saltim ut constent specimina usitati studii mei erga Vestram Illustrissimam Dominacionem. Arbitrorque me tantum auri et argenti habere, quo in pignus deposito tantundem pecuniae Vestrae Illustrissimae Dominacioni comparari queat, quod etiam in gratiam Vestrae Illustrissimae Dominacionis non gravatim sum expositurus. Sed

peto abs Vestra Illustrissima Dominacione, ut mihi tandem primum significet, cuiusmodi securitate mihi prospicere in animo habeat, et in quod tempus aut apud quem potissimum aurum et argentum deponi velit. Litteras Vestrae Illustrissimae Dominacionis nemo legit preter me et eum, cui rescribendi provincia fuit demandata, de cuius fide sum bene persuasus et cui maiora credere soleo... Datum Posnaniae, die 18 mensis Februarii, anno Domini MDXLVII.

a) Illustrissime Dominacionis Vestre servitor
Andreas Comes a Gorka etc. manu sua subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Ioachimus.

N. 977.

Skierniewice, 18.II.1547.

*Nicolaus Dzierzgowski, archiepiscopus Gnesnensis,
Alberto in Prussia duci*

pro Iacobo Rościszewski, necessario suo, cuius filius, Sebastianus, subditum ducis, nobilem Rywocki, casu quodam vulneravit, et cui eam ob causam centum ducatorum mulcta irrogata est, ut ei haec mulcta remittatur.

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

N. 978.

Cracoviae, 24.II.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci*

de Fabiano Czema succamerario Culmensi et Raphaelae Konopacki Marienburgensi nominatis; de regis recreata valetudine; de morte cancellarii [Thomae Sobocki] et medici primarii regis, doctoris Andreae [Itali].

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Litterae Illustrissimae Dominacionis Vestrae serius mihi redditae fuerunt, distributis iam per Maiestatem Regiam officiis, quae vacabant. Ac Culmensis quidem Succamerarius is designatus est, quem suis mihi literis Illustrissima Dominatio Vestra commendavit, Dominus Fabianus Cema. Marienburgensis autem Succamerarius renunciatus est Dominus Raphael Conopaczki. Quod si paulo citius redditae mihi fuissent Illustrissimae Dominacionis Vestrae litterae, dubium non est, quin voti sui compos facta esset. Nunc boni consulere dignetur, alio tempore libenter operam meam navabo, si qua se offeret occasio Domini Felicis¹⁾ ornandi, ut illius ratio habeatur.

Literas Illustrissimi Domini Ioannis Friderici Ducis Electoris Regiae Maiestati legi. Quid de illis sentiat, a me scribi necesse non est, cum ex ipsius Regiae Maiestatis literis id Illustrissimae Dominationi Vestrae cognoscere liceat. Fuit autem iam plane deplorata valetudo Regiae Maiestatis, sed iam, Deo sit gratia, ex periculoso morbo suo recreata est. Mortuus est illius loco Dominus Cancellarius et medicus Maiestatis eius primarius, Doctor Andreas. Ipsa vero Maiestas Regia praeter senectutem morbi nihil habere videtur... Cracoviae, XXIIII Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo septimo.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
servus et capellanus
Samuel Episcopus Cracoviensis et Vice-
cancellarius subscripsit.^{b)}

a)-b) *manu propria*.

1) *ab Allen (vel Alden)*.

N. 979.

Cracoviae, 5.III.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
de responso imperatoris [Caroli V] nuntio regis dato ex litteris regis
ipsius ducem edoctum iri significat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Simulatque rediit Nuncius a Caesarea Maiestate et responsum ab ea retulit, suasi Sacrae Maiestati Regiae, ut de eo, quod respondisset Caesarea Maiestas, Illustrissimam Dominationem Vestram redderet certiolem. Quod suis literis Maiestas eius facere dignata est. Ex quibus Illustrissima Dominatio Vestra, quae sit sententia Caesareae Maiestatis de mittendo a Regia Maiestate Legato et pacis interprete, cognoscere poterit. Simul etiam quid porro faciendum esse putet, literis me suis certiolem reddere dignabitur. Ego enim omni studio in eam rem incubui, ut exiciale bellum hoc optata pace mutari possit. Qua in re si quid adhuc praestari a me possit, operam meam Illustrissimae Dominationi Vestrae ultro deferam... Datum Cracoviae, quinta Marci, anno Domini MDXLVII.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
servitor et capellanus Samuel
Episcopus Cracoviensis et Vicecancellarius
subscripsit.^{b)}

a)-b) *manu propria*.

N. 980.

Cracoviae, 5.III.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis et R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci*
*Iacobum Rościszewski, subiudicem Plocensem, commendat, ut ei multam
dux remittat, ob vulnerationem subditi ducis illi irrogatam.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

N. 981.

Vilnae, 6.III.1547.

*Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis,
Alberto in Prussia duci*
*pro litteris gratias agit; refert de bona regis iunioris valetudine et de
nuntio Isabellae reginae Hungariae cum muneribus ad utrumque re-
gem Poloniae; de aegritudine regis senioris, de morte reginae Roma-
norum [Annae Jagellonicae]; item de obitu cancellarii Thomae Sobocki
et doctoris Andreae Itali, medici regis senioris; de legatis palatini
Moldaviae etc.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Literas a Clementia Vestra mihi per puerum Clementiae Vestrae missas hisce diebus, omnis favoris, benevolentiae, gratiaeque plenas, accepi. Quod etsi mihi ante citra ullam dubitationem perspectum fuerat Clementiam Vestram me summa gratia plurimaque benevolentia prosequi, plurimum tamen id proxime literae corroborarunt mihique gaudii multum accumularunt, ut iam haud fateri non possum²⁾ me habere benevolentissimum et clementissimum Dominum. Gratias igitur Clementiae Vestrae summas agere totis viribus conarer, sed ita, ut par est, dignis verbis id efficere nequeo. Deum tamen Omnipotentem precibus assiduis sollicitabo, ut mihi dignetur gratiam sanctam suam largiri, ut id assequi queam, quo pacto Clementiae Vestrae tantam gratiam, tantam benevolentiam, qua me Clementia Vestra amplecti dignatur, perpetuis meis servitiis, studiis, officiis denique omnibus Clementiae Vestrae recompensare possim.

Nova nulla habeo, quae Clementiae Vestrae scriptis meis significarem, praeter haec: Sacra Regia Maiestas iunior, Dominus noster clementissimus, divino auxilio optime valet. Isabella Regina Hungariae, filia Sacrae Regiae Maiestatis senioris, Domini nostri clementissimi, Nuntium suum ad Maiestates Regias, ad parentem et ad fratrem, Dominos nostros clementissimos, cum quibusdam muneribus Maiestates Regias visitans misit, obsecransque Maiestates Regias, ut his temporibus presertim periculosissimis hoc consilium Maiestates Regiae iniirent cum Consiliariis suis, quod Suae Reginali Maiestati frugi et^{a)} commodo esset. Quapropter et de hoc, ut opinor, agetur his in Comitibus Cracoviae.

Ex Polonia haec nova haud omnino laeta ad nos perferuntur: Sacra Regia Maiestas senior post gravissimum morbum bene valuit. Nunc iterum morbus occupavit Maiestatis Suae dextram manum a palma ad cubitum usque, sed tamen non adeo periculose.

Arbitror Clementiam Vestram non latere Sacram Regalem Maiestatem Romanorum mortem obiisse. Cuius exequias Sacra Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, ad diem 23 Februarii celebravit.

Supremus Cancellarius Regni Poloniae, Dominus Soboczki, excessit e vivis. Deinde ante 14 dies Andreas Italus, Sacrae Regiae Maiestatis senioris medicinae doctor, in quo omnis spes medendi posita fuit, morte preemptus est. Hoc quoque Clementiae Vestrae significare scriptis meis premittere non potui: Palatinus Muldaviae Legatos suos Cracoviam ad Sacram Regiam Maiestatem misit. Cuius legationis precipuum id est: Cupit Palatinus Muldaviae veram et synceram inire amicitiam cum Sacra Regia Maiestate Poloniae. Id iste Legatus ait hoc anno ipsum Caesarem Turcicum¹⁾ non venturum in Hungariam. Sed est missurus Rosembasha, ductorem suum primum, cum copiis in Hungariam et, ut fama fertur, alterum Basham in Transylvaniam. At ipsemet Caesar Turcicus iter facturum est cum valido exercitu contra Regem Persarum,²⁾ qui eius Imperium vastat. Plura, si qua contigerint, Clementiae Vestrae oblato nuntio scribam.

Quod Clementia Vestra dignata est mihi scriptis significare, ut coram Sacra Regia Maiestate Clementiae Vestrae memor essem et Clementiam Vestram Sacrae Maiestati, Domino nostro clementissimo, commendarem, quamvis certo sciam Clementiam Vestram satis Sacrae Regiae Maiestati commendatam esse, omnia tamen, quae Clementiam Vestram velle quaeque ad eandem pertinere arbitror, efficere summo studio conabor. Hoc Clementia Vestra habeat persuasissimum, maiorem in modum oro... Datae e Vilna, sexta die Martii, anno a nato Redemptore mundi MDXLVII.

Clementiae Vestrae
servitor deditissimus perpetuusque
Petrus a Sborowo, Castellanus Malogostensis, Sacrae
Regiae Maiestatis Iunioris Curiae Magister.

a) verba: frugi et expuncta esse videntur.

1) Solimanus II.

z) sic in ms.

2) Tahmasp I Sophi (Zophi).

N. 982.

Vilnae, 9.III.1547.

Hieronimus Chodkiewicz, castellanus Trocensis et capitaneus Samogitiae generalis,

Alberto in Prussia duci

pro liberatione servitoris sui gratias agit; vias subditis ducis mercatoribus obclusas et prohibitas a rege recludendas promittit.

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Magnam profecto attulere mihi voluptatem literae Illustris Celsitudinis Vestrae, quibus satis abunde testata est suam erga me benevolentiam et gratitudinem meorum erga se obsequiorum et servitiorum. Qui-

bus, ut par et dignum est, Illustrem Celsitudinem Vestram perpetuo mihi demereri studebo. Magnas item ago Illustri Celsitudini Vestrae gratias pro eius in me gratia, quod postquam captivum hunc servitorem meum esse certo intellexit, illum continuo dimitti mandaverit. Nihilominus tamen ego de hoc ipso, et si qui alii sunt, qui talia praeter iustum et aequum in theloneis exigendis attentaverint, diligenti inquisitione facta, gravi animadversione sumam poenas, etiam capitis, prout tenor iustitiae postulaverit. Brevi enim me ad Samogithiam venturum spero.

Dignata est Illustris Celsitudo Vestra proponere querelam subditorum suorum districtus Mimelensis, quod illis scilicet publicae viae prohibitae sint ad perferenda frumenta et alia vendibilia ex Samogithia in Ducatum Prussiae. Ego, Deum testor, quoniam eius rei author a principio non eram, quur id factum sit ignoro et per quos. Sed videre videor ex mandato Sacrae Regiae Maiestatis, Domini nostri clementissimi, hasce vias, quae obclusae et prohibitae fuerant, nunc iam recludendas et cuivis libere transeundas iri. Quam rem non incognitam Illustri Celsitudini Vestrae existimo...

Ex Vilna, IX Martii, anno Domini MDXLVII.

Illustris Celsitudinis Vestrae a servitiis
Hieronymus Chodkievicz, Castellanus Trocensis,
Capitaneus Samogithiae Generalis etc.

N. 983.

Czerwińsk, 10.III.1547.

*Ioannes Lewicki (Levicius), abbas Czervensis,
Alberto in Prussia duci
pro affinis sui, Skotowski, ex carceribus liberatione gratias agit.*

Sigill.

(Adest versio germanica)

H B A, B 2, K.373.

N. 984.

Posnaniae, 16.III.1547.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
mortuum esse Regni cancellarium, Thomam Sobocki, sed vanos esse
rumores de obitu vicecancellarii et episcopi Cracoviensis [Samuelis
Maciejowski] et de aegritudine vel morte regis senioris [Sigismundi];
mortuum vero esse doctorem Andream, primum regis medicum;
regem iuniorem hoc tempore in Regnum proficisci non posse.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Cracoviae, 19.III.1547.

*Petrus Kmita, palatinus et capitaneus generalis Cracoviensis,
Alberto in Prussia duci
de regis senioris adversa valetudine et senectute; de necessitate exigente,
ut rex iunior Regno cooptetur.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Rumor, quem Vestra Illustrissima Dominatio de Sacrae Maiestatis Regiae adversa valetudine enatum isthic fuisse scribit, non vanis neque falsis authoribus mehercle enatus erat. Etenim parum abfuit, quin eius Maiestas, partim aetate confecta, partim magna tempestate morbi et phlegmatum scatebris fatigata, ante aliquot dierum hebdomadas expiraverit. Quia vero eius Sacra Maiestas, utcunque meliori restituta est incolumitati, Deo Optimo Maximo id beneficii acceptum refferre oportet, qui singulari sua providentia eam nobis reddidit, ut scilicet interea, dum tempus patitur, paremus nobis ea, quae in futura hyeme (quae absit) usui forent.

Quoniam vero Illustrissima Dominatio Vestra de cooptando Serenissimo iuniore Principe scripsit, sponte currentes provocare videtur, et quanquam nescio, quorum consilium, quominus id iam confectum sit, officit, presentissima tamen Regni intra et foris necessitas suadet atque adeo exigit, quo omnes ad corpus Reipublicae pertinentes petamus, ut cum bona gratia Sacrae Maiestatis senioris Serenissima illius Maiestas ad Regnum cooptetur, cui illius Maiestas ex praescripto ac praeformatione paterna et domi iudex et bello dux, si, quod absit, ingruerit, fiat. Etenim et forum, ut multis et difficilibus, ita antiquis caussis repertum est, et Regnum hostibus tam variis quam potentibus undique cinctum esse videmus.

Nec ignoro nos sacramentum, Serenissimo eidemque beneficentissimo Principi seni praestitum, religiosissime oportere servare. Nihilominus Reipublicae rationes presentes exigunt, ut, quod operae precium est, summum interea mature curemus. Quod ut procedat, ego, pro mea in meos Serenissimos Principes ac in Rempublicam fide atque officio, nihil intentatum relinquam, neque hac parte meum desyderari officium paciar, si modo violentior aliqua tempestas nos a tam pio studio resilire non cogat et supersedendi (quod absit) imponat necessitatem...

Datum Cracoviae, XIX Marcii, anno Iustificationis nostrae 1547.

Vestrae Illustrissimae Dominationis

a) servitor b)

Petrus Kmita Comes in Wisnicze, Palatinus et
Capitaneus Generalis Cracoviensis etc.

a) idem, qui supra, sua manu subscripsit. b)

a)-b) manu propria.

Cracoviae, 21.III.1547.

*Spytek Tarnowski, castellanus Wojnicensis et R.P. thesaurarius,
Alberto in Prussia duci
de modis et locis stipendii annui duci persolvendi.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Reddite sunt mihi Vestre Illustrissime Celsitudinis littere, quibus postulare dignata est, ut apud Sacram Maiestatem Regiam instarem, quo stipendium Vestre Illustrissime Celsitudini ex thesauro Marienburgensi numeraretur. Qua in re obsequi cupiens Vestre Illustrissime Celsitudini, scripsissem Domino Pallatino Pomeranie,¹⁾ sed a Maiestate Regia per litteras aliquociens vocatum, spero illum ante diem dominicum Cracovie futurum. Cui hoc nomine hic pecuniam numerabo, quo illam Marienburgi Vestre Illustrissime Celsitudini renumeret et restituat. Si vero aliquis casus ipsius Domini Pallatini huc adventum prepediat, ego nichilominus curabo, ut mercatorum opera per cambium eiusmodi pecuniam in Gedanum transmittere queam, Vestreque Illustrissime Celsitudini significabo, a quo illam repetere debeat. Interim vero Illustrissima Vestra Celsitudo quittance in manus Dominorum Iostonum²⁾ aut alterius cuiuspiam, cui magis fiderit,³⁾ transmittere dignetur, quo illam commode, quum ea Illustrissime Celsitudini Vestre numerata pecunia fuerit, habere possim... Cracovie, die XXI mensis Marcii, anno Domini MDXLVII.

Vestre Illustrissime Celsitudini
Spitek de Tharnow, Castellanus Voinicensis,
Regni Polonie Thesaurarius,

a) servitor manu sua subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

z) sic in ms.

1) Stanislaus Kostka.

2) scil. Iustus Ludovicus Decius iunior et eius fratres.

Cracoviae, 21.III.1547.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
regem seniore non tam infirma valetudine, quam senectute confectum
ac debilitatum esse scribit; regem iuniorem hoc tempore ex Ducatu
Magno in Regnum revocari non posse, ne uni soli homini, quem non
nominat vel resistere vel obtemperare cogatur.*

Sigill.

(Schedula adiuncta).

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Accepi literas ab Illustrissima Dominatione Vestra, quibus, pro singulari suo erga Sacram Regiam Maiestatem seniore amore, de valetudine eiusdem Sacrae Regiae Maiestatis ex me scire cupit. Scire itaque Illustrissima Dominatio Vestra dignetur, quod Sacra Regia Maiestas,

quantum per senium licet, Dei gratia sana et incolumis est soletque interdum insidens sellae nostris interesse consultationibus, sed nunquam media hora diutius. Id autem non tam morbo aliquo fit, quam senectute ipsa, qua sic est gravatus ac debilitatus, ut longiorem in consultationibus moram ferre nulla ratione possit. Spes tamen est in Domino Deo eum in qua nunc est, aut meliore adhuc sanitate, quoad Dei voluntas fuerit, victurum.

Caeterum quod Illustrissima Dominatio Vestra de Serenissimo Rege iuniore ex Magno Ducatu Lythuaniae in Regnum propter novos motus revocando scribere dignatur, id certe tam Sacra Regia Maiestas senior, quam nos omnes eius subditi adniteremur, nisi magnopere timeremus, ne eo res deveniat, ut necesse sit eum uni homini vel (quod eum parum deceret) resistere, vel (quod sine detrimento et offensione suorum subditorum facere non posset) obtemperare. Nec nos praeterit, quam utilis futura esset Sacrae Regiae Maiestatis iunioris in Regno praesentia, cum propter alia multa, tum maxime propter administrandam iusticiam, quod Sacra Regia Maiestas senior iam ita facile, ut antea solebat, praestare minime potest. Sentimusque omnes, quam sit Sacrae Regiae Maiestatis iunioris a Regno absentia nobis omnibus damnosa. Cum tamen inter duo mala minus semper sit eligendum, satius esse putamus ibi Sacram Regiam Maiestatem iuniorem esse, ubi pro sua prudentia libere iusticiam administrare ac omnia, quae ex re futura sint Reipublicae, praestare possit, quam ubi alieno arbitratu omnia illi essent facienda.

Quicquid tamen deinceps Illustrissima Dominatio Vestra, pro sua singulari prudentia ac non vulgari iudicio, in ea re faciendum censuerit, ut mihi Illustrissima Dominatio Vestra describere dignetur, precor... Datum Cracoviae, XXI mensis Marcii, anno MDXLVII.

Eiusdem Vestrae Illustrissimae Dominationis

a) servitor

Ioannes Comes in Tarnow subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

Schedula adiuncta

Egi cum Domino Thesaurario Sacrae Regiae Maiestatis, ut ista tria millia florenorum Illustrissimae Dominationi Vestrae quam citissime dari curaret. Ille promptissimum suum in ea re animum indicavit promisitque se eam pecuniam Illustrissimae Dominationi Vestrae numeraturum, quamprimum Dominus Costhka Cracoviam venerit. Quod propediem futurum speramus.

N. 988.

Cracoviae, 22.III.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
de negotio castellani Elbingensis, Ioannis Bażyński, sibi commendato.
Sigill.*

H B A, B 2, K.373.

N. 989.

Cracoviae, 22.III.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. vicecancellarius,
Alberto in Prussia duci
consilium ducis de rege iuniore [Sigismundo Augusto] se probare scribit,
regem autem non putare sibi nunc ad Comitiam in Poloniam esse
veniendum.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Sacra Maiestas Regia, Deo sit gratia, valet indies rectius. Consilium nihilominus Illustritatis Vestrae de Serenissimo Rege iuniore mihi probatur vehementer. Sed in ea est sententia Maiestas eius, ut sibi ad Comitiam haec non esse putet veniendum. Quod si maxime etiam nunc laboraturi simus de eo, ut veniat, Comitiam tamen haec non videntur ita diu duratura. Cum in hoc esse omnes videantur, ut eorum finem celeriter faciant. Quod si aliquo esset in periculo paterna Maiestas, tum ageremus quam maximo studio, ut Maiestas eius huc Vilna advolaret... Datum Cracoviae, vigesima secunda Marcii, anno Domini MDXLVII.

a) Vestre Illustrissime Dominationis

humilis servus et capellanus

Samuel Episcopus Cracoviensis et Vicecancellarius.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 990.

Cracoviae, 23.III.1547.

*Andreas Zebrzydowski, episcopus Vladislaviensis et Pomeraniae,
Alberto in Prussia duci
pro litteris, humanitatis et benevolentiae erga se plenis, gratias agit et
ad omnes intercessionem apud reges Poloniae paratum se declarat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

N. 991.

Cracoviae, 23.III.1547.

Christophorus Konarski

Alberto in Prussia duci

refert de vix inchoatis Comitiorum consultationibus et de nuntiis terrarum reclamantibus, ut totum Regnum regi iuniori conferatur; senatores praesentes enumerat; significat allatum esse de Turcis versus Viennam projectis; de decessu Annae reginae Romanorum; de Lipsia obsessa; de tumultu Pragae excitato; de imperatore Lipsiam projecto.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.373.

Durchlauchtiger etc.

Noch erbittunge etc. fuge ich himitte E.F.D., meinem gnedigsten herrn, undertheniglichen wyssen, dass sych der landtagk den dinstagk

noch Oculi angefangen, dorauf aber noch nichts sunderlichs gehandelth, dass E.F.D., meinem gnedigsten herrn, fruchtbarlich zu wyssen were. Aber sobaldt man wass handeln und schliessen wirdth, will ich solchs E.F.D. mith dem allerersten hernochnallss allenthalben, wy wass vorbleiben wyrdt, zue schreiben. Aber diess habe ich ^{a)} dansth gleuchwoll gemergketh, dass die landbotten alle mith allem vleyse einstimigk begeren umb den jungen konigk, dass ym die alte ko. mt. totum regnum ubergebe. Wo dan solchs auch fasth dass meysthe teyl von den hern retthen begeren und, wy michts duncketh, sie werden dies von ko. mt. erhalten, dan sie sthen festh uff yrem proposito. Doch diess alles wyll ich E.F.D. hernochnallss grundlichen und eigentlicher aller sachen inhalth, wy sichs inforder wass begeben wyrdth, zu schreiben.

Von der preuschen hern ankonth kan ich noch uff diessmoll E.F.D. nichts schreiben. Mein herr ist ubel zufride, dass sie seinem rathe nicht gefolgeth haben, dass sie gericht von der Wilde noch Krokav nith gezogen weren, dan ich besorge mich, dass sie den landtagk vorseumen werden. Der landtagk wirdth sich eigentlich vor Ostern enden. Aber das vorneme ich gleuchwoll, dass des von Basen sache wyrth woll sthen.

Domini, qui presentes hic sunt: Dominus Archiepiscopus,¹⁾ Episcopus Cracoviensis,²⁾ Posnaniensis,³⁾ Cuyaviensis,⁴⁾ Plocensis,⁵⁾ Premisliensis⁶⁾ et Chelmensis⁷⁾; Palatini: Cracoviensis,⁸⁾ Sandomiriensis,⁹⁾ Syradiensis,¹⁰⁾ Lublinensis,¹¹⁾ Plocensis¹²⁾ et Masoviae,¹³⁾ et Dominus Palatinus Belzen-sis¹⁴⁾ quottidie expectatur; Castellani: Cracoviensis,¹⁵⁾ Sandomiriensis,¹⁶⁾ Callisiensis,¹⁷⁾ Lancicziensis,¹⁸⁾ Gnesnensis,¹⁹⁾ Woynicensis,²⁰⁾ Lublinensis,²¹⁾ Brestensis,²²⁾ Zavichostensis,²³⁾ et Dominus Posnaniensis²⁴⁾ etiam quottidie expectatur.

Aus Ungeren komen zeitungten an, dass der Turke mit aller gewalth noch Wyn kompth. Aus Deuschlanden sein dy, wy hernoch folgeth, wy woll dysselbige bereidt alth sein, ich habe aber gleuch woll nicht wollen underlassen E.F.D. dysselbigen zu zuschreiben. Et sunt ea:

Quo die optima et innocentissima Regina Anna Bohemiae in Christo decessit, eodem die Lipsia obsidione et oppugnatione gravissima est liberata. Praesidiarii milites, qui id oppidum conservarunt, decem et octo millia missuum decumanorum numerarunt. Quibus hostis, quamquam ^{a)} bonam partem propugnaculorum, turrium et templorum violentissime deiecisset, nihil tamen egit. Quicquid ^{z)} enim interdiu ille muri in moenibus prostravit, id propugnatores noctu refecerunt. Ab eo tempore a neutra parte apud Saxones, quod quidem ad nos perlatum sit, praeclari quidquam est actum. Apud Bohemos Pragae nescio qui tumultus Regem nostrum Litomericio Pragam redire coegit expeditionemque eius est remoratus. Caeterum ea turba sedata, XXV Februarii Maestas Sua Romana cum copiis suis Pirnam Misniorum pervenit. Dux Mauritius a Caesare legiones aliquot habet Germanorum militum et equestres eximios, quorum duces sunt: Ioannes et Albertus Marchiones. Caesar, compositis in superiore Germania rebus omnibus (nam Augustani quoque, una cum civitatibus et populis reliquis, in potestatem eius pervenerunt), eodem XXV Februarii die Ulma cum copiis suis et instrumento belli omni discessit, in Saxoniam recta iturus. Video id agi, si quomodo fieri possit, ut nullo, aut saltem minimo sanguine profuso, Saxonia, itidem ut ditio Wirtenber-

gensis, ad offitium redeat, et ut, pacatis in Germania locis omnibus, bellum in Hungariam in Turcas transferatur. Id fortunare atque maturare dignetur Servator Christus Iesus.

Hessus ²⁵⁾ dicitur per Henricum Brunswicensem Ducem precatorem, quem in vinculis captivum habuit, apud Caesarem culpam deprecari. Fertur hic quidem rumoribus a Saxoniae ²⁾ eum descivisse. A Gallo nihil dum periculi est. Rex Angliae ²⁶⁾ inter homines esse desiit. Ab eius obitu Angli in partes discesserunt. Quidam enim successionem Regni ad filiam ²⁷⁾ in iusto matrimonio ex matertera Caesaris sublatam pertinere volunt. Quidam pro filio laborant, quem ei Regi subintroducta (ut canonico verbo utar) mulier, ne dicam pellex, genuit. Caesar sobrinae partes adiuvat etc. Ea nova scripta sunt ex aula Regis Romanorum a secretario Regis ad Reverendissimum meum, nescio, an sunt vera. Nunc sunt et alia allata et pro certo affirmant Albertum Marchionem a Saxone captum esse. Quod absit! Tamen ea omnia existimo Vestram Illustrissimam Dominationem melius et certius scire... Datum Cracoviae, raptissime 23 Martii, anno 1547.

Vestrae Illustrissimae Dominationis
deditissimus servitor
Christoff Conarsky.

a) in ms. quam

z) sic in ms.

1) Nicolaus Dzierzowski.

2) Samuel Maciejowski.

3) Benedictus Izdbieński.

4) Andreas Zebrzydowski.

5) Andreas Noskowski.

6) Ioannes Dziaduski.

7) Ioannes Drohojowski.

8) Petrus Kmita.

9) Ioannes Tęczyński.

10) Stanislaus Łaski.

11) Andreas Tęczyński.

12) Felix Srzeński.

13) Ioannes Dzierzowski.

14) Włodek ? Adalbertus Starzechowski ?

15) Ioannes Tarnowski.

16) Nicolaus Wolski.

17) Martinus Zborowski.

18) Sigismundus Parniczewski.

19) Petrus Opaliński.

20) Spytek Tarnowski.

21) Stanislaus Maciejowski.

22) Erasmus Kretkowski.

23) Stanislaus Tarnowski.

24) Andreas a Górka.

25) Philippus.

26) Eduardus VI.

27) Maria.

N. 992.

Cracoviae, 1.IV.1547.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
pro [Iacobo] Rościszewski, archiepiscopi Gnesnensis subdito, intercedit,
ut ei dux culpam condonet.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Christophorus Konarski

Alberto in Prussia duci

de expeditione bellica a Comitibus decreta et de potestate supremi iudicis regi iuniori collata; de Turcis expeditionem Viennam versus prospectantibus; de regis Romanorum [Ferdinandi I] legato a Turcis in custodia detento.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.373.

Durchlauchtiger etc.

Noch erbittunge etc. fuge ich himite E.F.D. underthenigklich wyssen, also wy ich vormalss vorheyschen, E.F.D. allenthalben zu schreiben, wass alhie zu itziger zeith uff dem lantage gehandelth ader beschlossen wirdth. Ich will derwegen E.F.D. underthenigklich nicht bergen, dass sych der landtagk ultima die Martii geendeth hoth und die landbotten die ko. mt. gesegneth und dass under anderen articulen ein krigk^{a)} beschlossen, in denselbigen zu zihen, wan ess vonnoten thut, und auch die junge ko. mt. uff dyselbige zeit zu fordern.

Item quantum de administranda iusticia attinet, uff dass hoth auch die alte ko. mt. samph den retten vorwilligeth, die junge ko. mt. zur bequemen zeith zu fordern, dass her omnium causarum richter und executor sein soll et omnes causas hoth man vorschoben, dieselbigen zu richten zur jungen ko. mt. ankoffth. Also gedencke ich, dass man seine ko. mt. kortzlichen fordern wyrdt. Die andere articulos und sachen hot man fast alle uff einen anderen landtagk vorlegeth. Articulum de moneta. Davon hoth man diessmoll ain wenigk gehandelth, aber wy ich vornumen von etlichen herren, dass der artikel neben den anderen uff den anderen landtagk^{b)} vorschoben wyrdth. Jdoch so man wass in derselbigen sachen anders beschliessen wurde, wy ich nicht hoffe, will ich E.F.D. her nochmalss zu schreiben.

E.F.D. geschikter yst den XXVIII tagk Martii ankomen und die ultima Martii dass gewerbe angetragen etc.

Nichts weniger fuge ich E.F.D. underthenigklich wyssen,^{c)} dass Wyn schyr und fast kortzlichen durch des Rogendorffs angeben, der beim turkyschen keyser^{d)} durch einen zolner und burgermeyster zu Wyn, der dy schlossel zur stadt in seiner bewarunge hatte, uberrascht und vorrotten were.^{e)} Aber den anschlagk, ^{f)} wy ess zugangen ist,^{f)} wyrdth E.F.D. weytlofftiger auss des doctor Frantzen¹⁾ schreiben einnemen, dem ich alles grundlichen vorgezelet, wy ess sich allenthalben begeben hot.

Item ich gebe E.F.D. wyssen, dass der Bruniewsky,²⁾ der von ko. mt. vor Martini an den turkyschen keyser³⁾ in legatione geschickt wurdth, ytzter widder komen ist. Der vill von turkyschem keyser zeitunge anzegeth, dass her mit grosser gewalt alss her ny forgezogen bereidt von Constantinopell eylande noch Wyn ausgezogen. Man hot allenthalben in seynem beywesen in allen turkyschen pflecken alle tage umb geschrien uff zu setzen in den krigk. Aber den vorgangen wynter hot ym der rex Persarum Zophy eine wedliche grosse starke stadt genomen und daneben ym uber XX tausent man nidergeleget und uff ein kleins het her auch den elsten son gefangen genumen.

Regis Romanorum legatus ist auch daselbest in eius presentia ankommen, den man balt bestrickt hot und yn in dem hause vorschlossen, die finster vorschlagen, dass her gar im finsterniss sitzeth. Wass her mehr daselbest guts und fruchtbarlichs geschafft ader ausgericht, will ich E.F.D. in mitler zeit zuschreiben etc.

Vill hern zihen wegk vor Ostern. Der her von Posen ⁴⁾ wirdt biess Suntagk zukunfftigk ankommen....

Datum Krokaw eylende 1 Aprilis 1547.

E.F.D.
undertheniger diner
Christoff Conarsky.

a) in margine.

b) supra lineam.

c)-e) *syntaxis confusa*.

d) *sequitur verbum expunctum*.

f)-f) in margine.

1) *Thege*.

2) *Stanislaus Broniewski*.

3) *Solimanus II*.

4) *Andreas Górka*.

N. 994.

Cracoviae, 5.IV.1547.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

se negotium ducis sibi commendatum promovere voluisse, sed si aliter cesserit, iniuriae temporum adscribendum id esse scribit.

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

N. 995.

Cracoviae, 18.IV.1547.

Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,

Alberto in Prussia duci

quomodo cesserint ea, quae sibi a duce delata essent, ex consiliario suo, Francisco Thege, ducem intellecturum esse nuntiat.

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

N. 996.

Cracoviae, 19.IV.1547.

Petrus Kmita, palatinus et capitaneus generalis Cracoviensis,

Alberto in Prussia duci

de negotio liberationis Alberti iunioris, marchionis Brandenburgensis, ducis Alberti nepotis, e captivitate electoris Saxoniae; de regis [Sigismundi I] Cęstochoviam itinere.

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

De his rebus, de quibus ad me Vestra Illustrissima Dominatio per Dominum Franciscum Thege, Consiliarium suum, significavit, diligenter

apud Serenissimum nostrum Principem, secundum quod officii mei et iuramenti ratio exposcere videbatur, egi, prout is Dominus Franciscus¹⁾ eo nomine Vestrae Illustrissimae Dominationi forsan latius referet.

Quod vero attinet de eliberatione Illustrissimi Domini Marchionis, datus fuit aliquoties ei rei Senatus, ut ipse Illustrissimus Dominus Albertus Marchio Brandenburgensis, nepos Vestrae Illustrissimae Dominationis, secundum quod Vestra Illustrissima Dominatio postulat, aliqua ratione honesta e captivitate Electoris liberari queat. Nihilominus aliquot diebus his rebus insumptis, neque tamen constitutis, Regia Maestas, nescio, votum-ne solutura, an magis animi languorem diuturnum vectacione relevatura, Czesochoviam abiit, et quid super ea re futurum sit, incertum reddidit. Quocirca neque ipse scribere possum, quam ratione Vestrae Illustrissimae Dominationi mos gereretur, vel quo fine quod cupimus transigaretur, in eo praesertim bellorum tumultu, qui non tam restingui quam reintegrari (ut hic audimus) videtur. Intellexi tamen Sacram Regiam Maestatem eo magno studio propendere, ut illum aliqua ratione iuvet et eliberet, si illud funestum bellum aliquibus condicionibus utrinque aequis componi atque sedari queat.

Certe quod ad meam erga Vestram Illustrissimam Dominationem voluntatem privatim attinet, ea est integra et syncera nulloque fuco coinquinata. In his tamen negociis, quae Reipublicae sunt, si quid nos dissentire contingit, aequi bonique consulat precor, quod non semper ea, quae forsan vellemus, sed quae debemus, consulimus. Reipublicae enim prima ratio habenda est, cui non solum nostra omnia, sed nos etiam ipsos debemus, tanquam parenti, quae nos genuit, aluit et omnibus ornamentis, quae sinu suo complectitur, honestavit. Ita, ut sine grandi piaculo causam ipsius deserere nequeamus honeste. Alias ea omnia Vestra Illustrissima Dominatio sibi promittat, quae de sui observantissimo polliceri debet...

Datum Cracoviae, 19 Aprillis, anno 1547.

Eiusdem Vestrae Illustrissimae Dominationis

a) bonus servitor^{b)}

Petrus Kmita Comes in Wisnicze, Palatinus et Capitaneus Generalis Cracoviensis,

a) idem manu propria subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Thege .

N. 997.

Magna Opatów, 29.IV.1547.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

de morte coniugis ducem consolatur; in causa liberationis Alberti marchionis Brandenburgensis litteras ad regem se scripsisse nuntiat, ut apud regem Romanorum pro eo intercedat.

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Cum ita humanis usibus comparatum sit, ut qui alteri libenter serviat et maxime faveat, eius ipsius ut prosperis gaudet et laetatur, ita adversis et tristibus angatur et doleat necesse est, mihi, qui singulari fide et observantia, summo autem studio et offitio Illustrissimam Dominationem Ve-

stram colam, dolor, quem in praesenti Illustrissima Dominatio Vestra morte Illustrissimae Principis coniugis suae concepit, non potest non esse etiam acerbus, gravis et molestus. Cum vero id, quod factum est, iam corrigi revocarique haudquaquam potest, Deus enim ea lege dedit usuram nobis vitae huius, ut illi ius sit eam repetendi, cum voluerit, cupe-rem animitus a Deo Optimo Maximo eum dolorem Illustrissimae Dominationi Vestrae eximi ac pro eo omnis generis eaque locupletati consolatione illam repleri cumularique, ac eius consolationis confido Deo volente non levem partem esse futuram Illustrissimam virginem filiam Illustrissimae Dominationis Vestrae, cuius Celsitudinem quod mihi dignatur commendare Illustrissima Dominatio Vestra, ego, qui semel me addixi omni servituti Illustrissimae Dominationis Vestrae, et in hac et aliis omnibus in rebus, si modo mei aliquis usus esse possit, prompto et diligenti studio ut a me serviat, curabo. Interim autem Deum praecabor, Illustrissimam Dominationem Vestram adhuc in longa et omni ex parte foelici ut conservet vita.

Litterae, quas ad me de eliberatione Illustrissimi Principis Domini Alberti Marchionis Brandenburgensis, nepotis sui, dare dignata est, redditae erant mihi iam post meam Cracovia a Regia Sua Maiestate discessionem. Cuius Regia Maiestas mittere dignata est Nuntium ad Sacram Romanorum Maiestatem, sed hominem tum ecclesiasticum, tum nimis iuvenem. Dubito, ut sufficere possit perficiendo negotio, et incertum est etiam mihi, an illi ea de eliberatione quicquam commissum sit. Ego vero Cracoviam accuratissime scripsi, Sacra eius Maiestas ut ageret hoc eliberandi negotium studio, quo fieri possit, maximo. Etiam si semel quod peteretur negatum fuerit, ut id iterum atque iterum iustis tractatibus tentaretur, scribamque adhuc et idem repetam. Mihi enim nihil gratius iucundiusve potest accidere, quam posse servire Illustrissimae Dominationi Vestrae... Datum in Magna Opatow, 29 Aprilis, anno Domini MDXLVII.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae

a) servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.b)

a)-b) manu propria.

N. 998.

Berolini, 29.IV.1547.

Stanislaus Bojanowski

Alberto in Prussia duci

narrat nova de bello civili in Germania; de electore Saxoniae [Ioanne Friderico] capto in pugna [apud Mühlberg]; de principibus Germaniae Wittembergae congregatis; de imperatore [Carolo V] cum aliis principibus Torgae commorante; de Ioachimo marchione Brandenburgensi. Vest. sigilli.

(Annexum: exemplum litterarum Ioannis Iunioris marchionis Brandenburgensis de pugna ad Mühlberg, germanice scriptarum de 25.IV.1547)

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps.

Credo Principibus inprimis omnium et praesertim magnarum rerum mutationes cognitae esse oportere. Quare non sum veritus talia nova Illustrissimae Vestrae Dominationis significare, sciens etiam Illustrissi-

mam Vestram Dominationem prudentem et magni ac fortis animi Principem esse. Alioquin timuisssem, ne domestico luctui luctum publicae calamitatis adderem. Puto enim (qui neutri parti sum obligatus) universale et fatale malum hoc omnibus, etiam ipsi utrique parti, exciiale futurum, si omnes circumstantias quis respiciat.

Princeps Elector Saxoniae¹⁾ (ut ea, quae hic a nepote Illustrissimae Vestrae Dominationis ad patrem eius scripta sunt, non repetam) captus est 24 Aprilis. Quo die ego unius tantum miliaris intervallo ab illo loco abfui cum filio eius natu secundo. Qui (ut quidem mihi dicebatur) in Bohemiam iturus erat, Rex Bohemorum futurus. Sed hoc casu significato, nocte sequenti Wittembergam retrocessit. Filius vero natu maior, vulneratus in fuga, 25 die mane Wittembergam venit. Affirmant, qui sibi fuga salutem pepererunt, hunc christianum et pium Principem venditum esse et proditum. Jeorg Rekerodt, Wolff von Schonbergk, Wolff Creucz evaserunt. Imo pauci equites succubuerunt, pedites vero, exceptis paucis, concisi sunt et, prout Hispanica crudelitas postulavit, tractati. Aswerus Brant aegrotus in oppido, cuius nomen mihi excidit, remansit. Wittembergae sunt hii: frater Principis Electoris et filii omnes, sed unus fortasse iam alio discessit, natu, ut puto, secundus. Item coniunx Principis Electoris et fratris coniunx, item Dux Wolff ab Anhalt etc.

Caesarea Maiestas est Torgae, aut circa Torgam, una cum Rege Romanorum etc. et Duce Mauricio et aliis Principibus iunioribus. Ego cras iter versus Torgam de integro capessam, ut videam, quonam hoc bellum civile vergat, satis-ne iam sanguinis Germanici Germani effuderint. Sed vereor, ne plura mala sequantur. Nam circa Bremam acris conflictus expetatur. Bohemi sunt in armis, sed credo domi mansuros, praecipue nunc hoc casu audito. Dominus Deus scit, quatenus iram suam, sceleribus huius seculi debitam, extendere volet. Plurimi rumores hic sparguntur, etiam a magnis viris, quos quidem scribere non licet, cum quia adhuc sunt incerti, tum etiam quia literae aperiuntur in multis locis.

Hodie equites aliquot (qui sub vexillis Principis Electoris Saxoniae militabant et ad suos in Pomeraniam reverti cupiebant) hac profecti, in ea verba sunt iurare coacti: se nulla stipendia militaria suscepturos esse contra Caesaream Maiestatem, Regem Bohemorum et nescio quos alios etiam istos hic Principes, in decursu sex mensium. Inter quos aliqui fuerunt, qui exercitum Saxonicum ne viderunt quidem. Sunt et alia hic signa futurorum, quae Illustrissimae Vestrae Dominationi ipse veniens, volente Deo, brevi referam, et in qua suspicione ego hic fuerim. Porro laetitia hic magna oborta est. Caeterum habui obvium Nuncium Illustrissimae Vestrae Dominationis, Albertum, 4 miliaribus hinc versus Wittembergam, qui mihi Principem foeminam,²⁾ non sine magna honoris praefatione nominandam, nuper mortuam esse retulit. Precor illi coelestem beatitudinem, et ut Dominus Deus Illustrissimam Vestram Dominationem solari dignetur. Narravit mihi praeterea literas Illustrissimae Vestrae Dominationis in Costerin apertas et lectas esse. Post 4 aut 5 dies Illustrissimus Princeps Ioachim Marchio Brandenburgensis, Elector, ad Caesaream Maiestatem proficiscetur... Berolini, penultima Aprilis 1547.

a) Illustrissime Vestre Dominationis servitor
Stanislaus Boianowski.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Ioannes Fridericus.

2) Dorothea.

Annexum: Exemplum litterarum Ioannis iunioris marchionis Brandenburgensis de pugna ad Mühlberg, 25.IV.1547:

Wie sich die krikshandelunck zugetragen.^{a)}

Der echter ist gelegen zu Molbergk^{b)} und hat den pas an der Elben eingenomen in meinunck, uns denselbigen zu werwn, domit wir nicht zu im hernuber komen muchten und ir geschutz, nach uns uber die Elbe gericht, und also balt sie uns gesehen, haben sie die schiffbruk abrennen wollen, do haben die keyserliche megestadt irre hackenschutz mit inen uber das wasser lassen scharmutzeln, und haben lange und hart in einander geschossen und alsbalt ir harnisch von sich geworfen und zu inen uber die Elbe geschwomet, die feinde mit gewalt aus dem flek Mulberck getriben und eingenomen. Do haben die feinde den Hassen¹⁾ im pusch gekrigen und flucktik abgezogen, haben die huscheren uber die Elbe gesatzet und einen gutten harten hort wiewol serre tiff troffen und mit den feinden geschurmutzelt und etwas aufgehalten. Da hat die keyserliche meystadt ein schwade reuter nach der ander durch die Elbe zhin lassen und 500 leichte welsche pferdt und hertzok Moritzen reuter VI schwadt eilentz hernach gefolget geschiket^{c)} und^{d)} mit allen reisigen zeuge eilentz gefolget, geschutz und knecht hinder uns gelassen und hat bei III meile weges hart bei^{e)} dem holtz haben sie ein standt begriffen, irre knecht etwas hinder sich auch etzlich schutz im holz schteent gehabt, und seint wir mit allem haufen reisiges zeuks zu hauf komen, die feinde angriffen, in die flucht getriben und getrant, aufs heupt nidergeleget und gesagten hertzock Hans Friderich zu Sachsen und herzok Ernst von Braunschweick, Jurge^{f)} Rekeradt, zweine graffen von Peichlingen gefangen sampt andern vil grossen hanssen und irre knechte im holtz und in der flucht den mherren theil erschlagen, irre heuptbanir und fhanen der reuter und fusknechte gewunen und die andern difflich entflohen. Und von den unsern allen nimantz nhamhaftiges beschediget und uber dreisik perschonen unsers theils nicht umbkomen, wiewol man noch nicht 10 gewis weis. Pobel²⁾ ist durch den lincken arm geschossen. Ich hoff, es sol im auch nicht schaden. Ich achte es darfur, das der nebel die feinde betrogen hab, sonsten hetten sie so lanck nicht gewartet, und ist vorwar ein sonderlich schikunck Gottes gewesen, das sie uns uber die Elbe gestadt, dan sie haben gehabt 3000^{g)} zu ros und 12 fhenlein knecht. Solchs habe ich E.L. nicht wissen zu vorhalten. Datum yn unserm fheltlager fur Mulberck montack nach Miserrecordi Domini im XLVII jar.^{h)}

Hans Jungk Marggraf
zu Brandeburck manu
propria subscripta.

- a) *sub hoc titulo manu Stanislai Bojanowski:*
A filio Illustrissimi patris et Domini, Principis Electoris Brandenburgensis, ad eundem patrem.
b) *in margine manu Bojanowski:* 3 supra Torgam millaria.
c) *lectio incerta (corr.)*
d) *sequuntur verba expuncta:* knechte hinder uns gelassen
e) 2 verba correcta.

- f) *in margine:* hic evasit
g) *in margine manu Bojanowski:* 1500 equites, 9 pedites
h) *in margine manu Bojanowski:* Cesarea Maiestas circiter 35000 hominum habet
1) *Philippus.*
2) *Bernardus Pohibel.*

N. 999.

Cracoviae, 9.V.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci
ob mortem coniugis duci condolet.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

N. 1000.

Cracoviae, 10.V.1547.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
ob mortem coniugis duci condolet eumque consolatur atque promittit se
filiolam ducis unicam libenter, secundum ducis desiderium, sub tute-
lam suam recepturum esse, si aliquid duci humanitus contigerit.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Ex obitu Illustrissimae Principis et Dominae, Dominae Dorotheae, ex regia Danorum stirpe procreatae, Marchionissae Brandenburgensis, Ducissae Prussiae etc., dilectissimae quondam Illustrissimae Vestrae Dominationis coniugis, de quo me Illustrissima Vestra Dominatio cerciorem per litteras facere haud ita pridem dignata est, incredibile quantum dolorem perceperim. Primum namque vehementer dolui illam laudatissimam Principem, in qua omnium virtutum specimina resplendebant, et in primis insignis pietas erga Deum hominesque conspiciebatur, ob quas animi dotes Nestoreos annos Celsitudinem eius Illustrissimam vivere fas erat, vitam cum morte commutasse e vivisque decessisse; tum hunc dolorem meum amor, quo Illustrissimam Vestram Dominationem ea, qua decet, reverentia prosequor, mirifice auxit, quippe timens, ne Illustrissima Vestra Dominatio (cum facillime perspicerem hunc eiusdem dilectissimae coniugis obitum Illustrissimae Vestrae Dominationi acerbissimos dolores attulisse) in morbum aliquem graviorem (quod Deus clementer aversum velit) incideret. Nam quantus dolor quantusque meror charissima et dulcissima coniuge privari, et quantum utrumque valetudini officiat, magno meo periculo edoctus sum.

Quapropter, pro mea Vestram Illustrissimam Dominationem perpetua observantia, consolari eandem neutiquam praetermissem, si non animi magnitudo Illustrissimae Vestrae Dominationis, quae in perferenda hac cruce minime succumbet, perspecta mihi esset. Hanc cum certo sciam eiusque rei testimonium non vulgare litterae Illustrissimae Vestrae Dominationis perhibeant, patientia omnia haec superaturam, inanem laborem summere²⁾ nolo. Neque etiam rem alcius mecum reputans video, cur alter alterius obitum magnopere lugere debeat, cum spes aeternae vitae omnibus pie in Christo viventibus, post hanc plenam miseriarum

et calamitatum vitam, certissima proposita sit, nosque hinc emigrantes ad Dei, Angelorum, omnium Sanctorum consuetudinem traduci firmiter credamus. Huic coetui Illustrissima eius Celsitudo procul omni dubio adiuncta vivit. Quare cum hac vita nihil melius nihilque optabilius cogitari possit, huius respectu Illustrissimam eius Celsitudinem hinc avulsam vitae functam non admodum lugendum est.

In iisdem quoque litteris Illustrissima Vestra Dominatio a me peciit, ut filiolum suam unicam in fidem et tutelam meam reciperem commendatamque haberem, si similiter eidem quid humanitus contingeret. At ego Deum aeternum praecor, ut Illustrissimam Vestram Dominationem quam diutissime superstitem esse velit et eo usque vitam prolongare, ut et Illustrissima Vestra Dominatio filiolum suam incolumis magna cum dignitate elocet matrimonioque iungat et nepotes pronepotesque ex ea conspiciat. Si vero quid eiusmodi, Deo sic ordinante, Illustrissimae Vestrae Dominationi continget, eam animi promptitudinem et gratificandi summam alacritatem eidem in hoc offero, quam in aliis omnibus rebus Illustrissima Vestra Dominatio erga se suosque in me animadvertere dignata est. Et cum eadem hac lege teneam huncque casum indies expectare necesse habeam, vicissim ut, si me obire diem prius contigerit, Illustrissima Vestra Dominatio filiolum et filias meas similiter sibi commendatas habere dignetur, etiam atque etiam oro... Datae Cracoviae, X Maii, anno Domini MDXLVII.

a) Illustrissimae Dominationis Vestrae servitor
Andreas Comes a Gorka etc. manu sua subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

z) sic in ms.

N. 1001.

Vilnae, 10.V.1547.

*Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis,
Alberto in Prussia duci*

voluntatem regis de commissariis ad regundos fines designatis non mutandis significat; scribit consolationes ob mortem coniugis ducis, ducissae Dorotheae.

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Redditae sunt mihi e Regio Monte ad XXI Aprilis datae a Clementia Vestra literae. Ex quibus Clementiam Vestram idem, quod prioribus, a Sacra Regia Maiestate, Domino nostro clementissimo, cupere intellexi, videlicet ut Sacra Regia Maiestas iisdem Commissariis, quos Maiestas Sua Regia ad cognoscendam iniuriam incursus, quam Vicecapitaneus Clementiae Vestrae Tylsensis intulisse fertur, ordinare ac deputare dignata est, etiam ad diiudicandum et componendum universum finium negotium iniungere dignetur. Maxime vero hisce de causis has et similes iniurias et

querelas tum demum desituras, si principale negotium, finium scilicet, esset sublatum et terminatum. Quae omnia Maiestati Suae Regiae ita, ut par erat, rite exposui precibusque omnibus a Sacra Regia Maiestate petii, ut postulationi Clementiae Vestrae rennuere Maiestas Sua non dignetur. Verum cum iam prefati Commissarii ad hanc solum causam decernendam deputati essent, visum est Sacrae Regiae Maiestati ordinatos Commissarios mutare non posse, hanc potissimum ob causam, quod de publico negotio agatur, publica quoque consilia spectanda esse. Cum vero hisce diebus pauci proceres Lithuaniae et Senatores adsint aulae Maiestatis Suae Regiae, placuit Sacrae Regiae Maiestati hoc negotium componendorum finium in aliud tempus magis idoneum differre. Quamprimum autem Senatus Ducatus huius convenerit, Maiestas Sua Regia se acturam de componendo universo finium regundorum negotio polliceri dignata est. Quod et ipsemet cum a Dominis Senatoribus petam, tum a Sacra Regia Maiestate precibus omnibus contendam, ut hoc ipsum negotium Maiestas Sua Regia exequi dignetur.

De obytu²⁾ Illustrissimae Principis, olim coniugis Clementiae Vestrae, Dominae Dorotheae, ex regia stirpe Danorum procreatae, Ducissaeque Prussiae etc., Clementia Vestra mihi significare dignata est. Quod quidem ad XX Aprilis ad nos quoque perlatum est. Quo auditu plurimi nostrum gravi dolore nimioque maerore affecti fuimus, neque solum ob mortem Illustritatis Suae. Nam licet illam Illustrissimam Principem, ex Serenissimis et Superillustribus maioribus ortam, sanctis moribus ac mirabili virtutum varietate circumdatam, Clementiae Vestrae coniugem dignissimam, Dominam nostram clementissimam, tam repentinis fatis a dextris Clementiae Vestrae abreptam, nunquam non possum dolere, tamen cum nec illi mors sancte pieque viventi incommoda esse potest, neque si luctu ipso una cum Clementia Vestra diflueremus, eandem revocabilem esse credimus. Clementiam magis Vestram, Dominum meum clementissimum, ex illius tristissima disiunctione isto squalore obduci, molestia angi ac prope continuo luctu confici vehementer doleo et nimium angor.

Sed si considerare licet omnes mortales, ut inevitabili huic^{a)} necessitati, sine omni exceptione, ex aequo parere debere, neque cuiquam super fatum concessam legem vivendi, Illustritatemque Suam e vivis decessisse, non nisi naturae debitum solvisse, quae si non hoc tempore diem suum obliisset, tamen postea eidem moriendum fuit, homo presertim cum nata fuerat. Quod omnibus nobis ex aequo, pusillis ac magnis, expectandum est. Praeterea eam ipsam mortem, quam vita laudabilis Illustritatis Suae precesserat et immortalitas consequuta nunc est, nunquam esse lugendam, sed potius credendum ab hoc seculo, tanquam ex diversorio, Illustritatem Suam ad perpetuas beatorum commansiones transmigrasse. Facessat igitur Clementia Vestra, humiliter oro, omnis angor conquiescat atque maeror. Sed ut videor vera dicere, magis gratulari virtuti quam consolari dolorem Clementiae Vestrae debui. Novi enim et perspectam habeo singularem prudentiam Clementiae Vestrae praestare, ut omnes casus humanos non solum forti, verum etiam alacri Clementiam Vestram perferre animo.

Novi nihil scitu dignum habebam, quod Clementiae Vestrae scriptis meis significandum putarem. Sacra Regia Maiestas iunior,^{a)} Dominus noster clementissimus, prospera et incolumi auxilio divino utitur valetudine. Id quoque omittere nolui Clementiae Vestrae scribere aliquot

Tartarorum ad proxime praeteritum Pascha a filio Ducis Vlodzimiriensis¹⁾ caesos esse, et Sacrae Regiae Maiestati hisce diebus decem captivos misisse. Plura, si qua acciderint, Clementiam Vestram oblato nuncio certiorum reddam... Datae e Vilna, X Maii, anno a Christo nato MDXLVII.

Eiusdem Clementiae Vestrae
servitor deditissimus
Petrus a Sborowo, Castellanus Malogostensis
et Sacrae Regiae Maiestatis Curiae Magister.

a) in margine.
z) sic in ms.

1) Constantinus Basilius Ostrogski, Constantini filius.

N. 1002.

Wiśnicz, 30.V.1547.

*Petrus Kmita, palatinus et capitaneus generalis Cracoviensis,
Alberto in Prussia duci
se semper duci favere scribit in eis, quae illi ex privilegiis competant;
sed Reipublicae rationem imprimis habendam esse asserit; refert
de electore Saxoniae [Ioanne Friderico] ab imperatore [Carolo V]
fuso et capto; qua re liberationem Alberti iunioris marchionis
Brandenburgensis faciliorem futuram esse existimat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Quia usu rerum experior iusticiam, qua redditur unicuique, quod suum est, esse stabilimentum Regni, idcirco quantum vel ingenio vel opera mea consequi possum, mehercule adnitor, ut non solum Vestra Illustrissima Dominatio, verum etiam unusquisque incolarum Regni iure suo gaudeat ac utatur. Quoniam vero cupiditas humana nihil sibi satis esse ducit, proindeque nullum modum patitur statui, quin inconcessa etiam audeat, quantum in me est, nolim e contrario libertatem uniuscuiusque in licentiam, Reipublicae vero studium in privatas utilitates converti atque symmetriam illam totius Regni, quasi corporis humani, ob commodum unius membri privatum turbari et pessum ire. Quandoquidem in confesso est stomachum bene adfectum alimoniam creditam ex aequo in omnia membra solere distribuere, ne si fortasse unum membrum plus iusto saginet, alia macie conficiat, quasi hoc cum iniuria fieret, si quod communis ac publici iuris est, privatum esse incipiat. Qua quidem ratione permotus, Vestrae etiam Illustrissimae Dominationi ego faveo omnia commoda, quae ei ex privilegiis competunt, sine tamen damno ac preiudicio Reipublicae, cuius rationem primam a Vestra quoque Illustrissima Dominatione haberi credo et confido.

Non dubito autem Vestrae Illustrissimae Dominationi iam cognitum esse Electorem Saxoniae iam pridem esse a Caesarea Maiestate fustum atque captum, proindeque arbitror nepotem Vestrae Illustrissimae Dominationis aliqua conditione facilius liberatum iri, si modo ii tumultus in

hanc vel illam partem inclinare ceperint. Ego vero, ut antea, ita deinceps etiam, pro virili mea, in gratiam Vestrae Illustrissimae Dominationis agam, quo tam ea parte quam aliis in rebus studium meum Vestrae Illustrissimae Dominationi integrum testari valeam in omnibus licitis et mihi factu possibilibus...

Datum in Wisnicze, XX Maii, anno 1547.

Eiusdem Vestrae Illustrissimae Dominationis
servitor

Petrus Kmitha Comes in Wisnicze, Palatinus
et Capitaneus Generalis Cracoviensis etc.

a) idem manu propria subscripsit.^{b)}

a)-b) *manu propria*.

N. 1003.

Cracoviae, 31.V.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci
in negotio monetario fas non esse Comitiorum decreta mutare asserit.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

Quod fuerit studium meum, ut satisfacerem Illustritatis Vestre de moneta desyderio, ex Consiliario et Nuntio suo, Eximio Domino Doctore Francisco,¹⁾ Illustritas Vestra procul dubio cognovit. Nunc eodem studio cum contendissem, non potui quicquam proficere, quod fas non esse putaretur Comitiorum decreta mutare. Illustritas Vestra conatum meum, etiam si non respondebit eventus, aequi bonique facere dignabitur. Comendo me servitiaque mea in gratiam Illustrissime Dominationis Vestre... Datum Cracovie, die ultima Maii, anno Domini MDXLVII.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
servitor et capellanus
Samuel Episcopus Cracoviensis et Regni
Polonie Cancellarius.^{b)}

a)-b) *manu propria*.

1) *Thege*.

N. 1004.

Cracoviae, 31.V.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci
de bobus diligenter se apud regem egisse significat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Christophorus Konarski

Alberto in Prussia duci

de re monetaria; de arce in Podolia aedificanda; de induciis a rege Ferdinando cum Turcis ad decursum trium annorum initis; de ducibus Pomeraniae, intercessionem a rege apud imperatorem expetentibus; de regis in Silesiam projectione; de Knobelsdorff a rege Ferdinando capto.

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

Durchlauchtiger etc.

Noch erbitunge etc. fuge ich E.F.D. himitte underthenigklichen wyssen, dass myr der her doctor Franciscus,¹⁾ E.F.D. secretarius, nehsth im abezihen in befelich gegeben, bey meynem gnedigen hern zu handeln, damith dy sache von wegen der müntzen eyn zeitlangk vorschwigen bleybe. Wo dan ich in derselbigen sachen meyns hochsten vleyses in der ermanuge nicht gesparth habe und so vill von meinem gnedigen hern vorstanden und eingenumen, dass dyselbige sache myth der müntze also style vorbleybeth so lange, alss ess sein genade erlanget, wo dan sein genade in dem fall seins vleyses nicht spareth. Und mich duncketh, wy ichs auss meinem hern einneme, dass ess vorbleybeth biess uff den anderen landtagk. Dan sein genade lesth nicht zu, dass man dy sache gedencket.

Nichts weniger wysse auch E.F.D. meyn gnedigster herr, dass man II hunderth ochsen E.F.D. hoth gestadteth ausszutreyben. In dem fall hoth meyn herr auch ainen zimliche muhe gehabth.

Nichts neues itzer alhie vorhanden. Allein der Turke schiketh X tausenth man in dy Podolge, uff dy grenitze ein schloss Balayky^{a)-2)} zu bauen uff meins gnedigen hern konigis grunde. Der konigk wyl ess weren und gybt uff drey tause[n]th man gelth, dy dass weren sollen. Goth weyss, wass hornochmalss dorauss erfolgen wyrdth.

Der romische keyser hoth Witenbergk noch nicht eingenumen und lest einen grossen bergk schutten nicht fern von der stadt, dass her ess muge mith hinderlisth einnemen. Und ess yst^{b)} auch daneben alhie ein gemeyn geschrey, dass der keyser und konig Ferdinandus haben mit dem Turken uff III jar einen anstandth gemachth.

Dy fursten auss Pomeran³⁾ dy haben alhie yren botten gehabth und bitten, seyne ko. mt. wolle vor sie intercedere apud imperatorem, uff dass sie seyne keyserliche mt. in gnade uffneme, wo dan sein ko. mt. dorf yst eynen geschikten ablegare.

Konigliche majestet yst den mithwoch noch Pfingsten uff dy schlesesche grenitze aussgezogen gegen Zathor vor dem sterben. Aber ich merke nichts, dass alhie sturbe. Allein man wolle den konigk gern gegen Warschaw haben, dorzu ess, will Goth, nicht komen wyrth.

... Datum Krokaw Donnerstag noch Pfingsten 1547.

Man sageth auch, dass der konigk Ferdinandus den Knobelssdorff, des herzog^{c)} Jorgen in Goth vorstorben sons stadhalder, hoth gefangen genumen etc.

E.F.D.
undertheniger diner
Chrystoff Conarsky.

a) in margine.

b) sequitur expunctum: auss

c) sequitur littera expuncta.

1) Thege.

2) arz Bałakiej (ab Oczaków septentrionem versus).

3) Barnim IX et Philippus.

N. 1006.

Vilnae, 2.VI.1547.

*Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis, curiae regiae magister,
Alberto in Prussia duci
de commissariis ad negotium terminandorum finium inter Ducatum Prussiae et Magnum Ducatum Lithuaniae designandis.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

N. 1007.

Wornie, 16.VI.1547.

*Venceslaus Wierzbicki, episcopus Samogitiae,
Alberto in Prussia duci
ut rusticus quidam perfugus, in districtu Memelensi latitans, sibi restitatur.*

Sigill.

H B A, B 2, K.373.

N. 1008.

Emdae, 22.VI.1547.

*Ioannes Łaski
Alberto in Prussia duci
de impedimentis suae ad ducem projectionis; de ciphris sibi mittendis;
de subsidio sibi ferendo.*

Sigill. Autogr.

Iam ed. Lasciana, N. 86.

H B A, B 2, K.373.

Illustrissime Princeps etc.

*Ita plane mecum statueram, Illustrissime Princeps, ut hac aestate
Tuam istic Celsitudinem inviserem, si id mihi valetudo mea quoquomodo
permisisset. Habebam enim aliqua, quae Tuae Celsitudini exponere ipse*

coram volebam, et quae alioqui tutum non erat litteris committere. Sed et haec ita nunc sunt bellicis hisce tumultibus perturbata, ut vix illis locus aliquis reliquus esse videatur. Et mea etiam valetudo eiusmodi sane est, ut me vel domo ipsa egredi non facile patiat, nedum ut me tanto itineri exponere possim. Cum igitur mihi non liceat quod volebam, necesse est, iuxta comici sententiam, ut velim quod possum, hoc est, posteaquam venire ipse ad Tuam Celsitudinem non possum per valetudinem meam, ut litteris saltem meis contestarer apud Tuam Celsitudinem meum erga illam studium atque observantiam, nempe me nihil praetermissurum fuisse eorum, quae in utilitatem Tuae Celsitudinis bona ex parte cessura esse videbam.

Neque vero omnem adhuc spem abieci conficiendorum eorum, quae Tuae Celsitudini exponere ipse volebam, sed tumultus iste bellicus non-nihil impediendi secum attulit, ut causa, pro eo ac deberet nosque optarem, procedere non possit. Cui equidem impedimento amoliendo nemo, quod ego sciam, alius praeter Tuam Celsitudinem opera consilioque suo succurrere potest. Cuperem sane me omnia ad Tuam Celsitudinem posse perscribere, sed mihi id integrum non est, praeterquam si notulas aliquas a Tua Celsitudine haberem, quas praeter solam Celsitudinem Tuam nemo alius legere posset, et quae non elementa modo litterarum continerent,^{a)} sed et urbium quoque ac Principum peculiares suos characteres haberent. Tum enim haud aliter omnia ad Tuam Celsitudinem scribere possem, quam si ipsemet cum illa et quidem solus cum sola colloquerer. Has itaque per meum hunc familiarem transmittere poterit ad me Celsitudo Tua, siquidem hoc illi ita videatur.

Erat autem et alia suscipiendi mihi ad Tuam Celsitudinem itineris causa eaque privata mea, ut si me a fratre meo reliquisque amicis omnibus destitui in hoc secessu meo viderem, opem atque operam Tuae Celsitudinis, citra tamen incommodum omne illius, implorarem. Atque petere hoc a fratre meo volebam, ut mecum apud Tuam Celsitudinem istic conveniret. Sed quoniam mihi per valetudinem nusquam proficisci hactenus licuit, et Tuam Celsitudinem, nisi patefacto fratri consilio meo, appellare nolebam, ne is postea se a me praeteritum esse causaretur, volui primum^{b)} ad illum mittere eum ipsum nuncium meum, qui has Tuae quoque Celsitudinis est redditurus, et de illius in me^{a)} animo sciscitari, num me in mea nunc necessitate sublevare aut possit aut etiam velit.

Ac cognito demum illius animo ad Tuam ad extremum Celsitudinem recurrere, si me a fratre destitui viderem. Neque vero adduci possum, ut credam me a fratre meo destitutum iri. Sed si vel occupatior sit nunc, quam ut mea curare possit, vel non usque adeo instructus, ut petitioni meae mox satisfacere queat, tum forte ipsemet scribet ad Celsitudinem Tuam et cum illa de me sublevando aget. Sin minus, tum ego nihilominus Tuam Celsitudinem, tanquam communem destitutorum omnium parentem ac Dominum clementissimum, oro, ut mihi (citra omne periculum aliqui suum) clementer succurrere dignetur. Modum autem et condiciones sublevandi mei ex ea, quam in scripto nuncius hic meus Tuae Celsitudini offeret, instructione mea, eque Domino Guilhelmo Gnapheo, qui causam meam omnem novit, Clementia Tua clarius cognoscet... Aemdae, XXII Iunii, anno 1547.

Tuae Celsitudinis Illustrissimae
addictissimus servitor
Ioannes a Lasco manu propria.

^{a)} supra lineam.

^{b)} sequitur expunctum: ad illum

*Petrus Kmita, palatinus et capitaneus generalis Cracoviensis,
Alberto in Prussia duci*

*se in animum suum inducere non posse, ut imperator [Carolus V] terras
Prussiae (ut rumor fert) adoriri et invadere conetur, videndum ta-
men esse, quid civitatibus maritimis Germanicis successurum sit,
quas prius oppugnare intendat.*

Sigill.

(Adest versio germanica)

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Tametsi rumor de invadendis terris Prussiae ad Vestram Illustrissimam Dominationem perlatus, non vano fortassis autore, ut contemni debeat, suscitatus est, nihilominus ego, quoties vel de prudentia Caesareae Maiestatis, vel de tantis Germanicorum bellorum calamitatibus cogito, non possum in animum inducere meum Caesaream Maiestatem terris Prussiae intempestivum bellum illaturum omneque suum robur ab depulsione Turcarum a visceribus Germaniae in terras pacificas, praeter iustam causam, translaturum, presertim quod bellum Germanicum, uti nos hic audimus, non tam pacatum, quam etiamnum exulceratum sit, videatque eius Maiestas non solum cum Vestra Illustrissima Dominatione, verum etiam cum toto Regno Poloniae negotium fore, si qua novatione terras Prussiae turbare et tanto motu rerum iam pridem transacta inter nos definitaque (quod absit) arbitrato suo rescindere vellet.

Quod itaque Vestra Illustrissima Dominatio cupit, cum rogatus fuero sententiam, quae de tuenda utraque Prussia nostra refferre putavero, et libere et diligenter pro mea virili et in Rempublicam Regni, tum etiam Vestram Illustrissimam Dominationem, officio faciendum consulam et pro viribus, cum res tulerit, adiuvabo. Vestra Illustrissima Dominatio non solum diligenter exploret, quid animi illius Maiestas habeat, et si iste Magister¹⁾ parat se ad invadendas terras Prussiae, uti fama circumfertur. Idque ut etiam Serenissima Regia Maiestas facere dignaretur, iam pridem ego consului, ne nos inter oscitantes et quibusvis aliis rebus intentos, priusquam speremus, quod absit, adoriatur et impetat.

Quo loco Vestrae etiam Illustrissimae Dominationi, pro mea in eam observantia, significare volui, quod meus quidam familiaris fuit tum in castris caesarianis, cum et Illustrissimus Princeps Saxoniae²⁾ caperetur et Witemberga se dederet, didicitque certo Caesaream Maiestatem secum statuisset Magdeburgum, deinde, si (quod absit) successerit, Lubecam aliasque maritimas civitates oppugnare. Si itaque Vestra Illustrissima Dominatio discere cupiat, quid suis adeoque nostrum omnium rebus sperare debeat vel non, ex fortuna, tum renuntiatione maritimarum civitatum commode id consequetur et coniciet. Nam si illis civitatibus potiretur, procul dubio potius classe quam terrestri exercitu, vel utroque modo, Prussiae terras (quod absit) invaderet. Alioqui, priusquam illud conficiat, vix terras Prussiae, si etiam vellet, adoriri posset. Sed tamen

ego mirari satis non possem, si eius Caesarea Maiestas, Christianitatis totius summus Princeps, christianum prae Turcico bellum eligendum potius duxerit. Utcumque tamen sors cadet, Deo Optimo Maximo omnia sunt committenda. Quod vero in nobis est, ab omnibus rebus parati esse debemus... Datum ex Wisnicze, feria secunda post diem festum Visitationis Virginis Mariae, anno 1547.

Eiusdem Vestrae Illustrissimae Dominationis

a) servitor b)

Petrus Kmitha Comes in Wisnicze, Palatinus
et Capitaneus Generalis Cracoviensis etc.

a) Idem manu propria subscripsit. b)

a)-b) manu propria.

2) Ioannes Fridericus.

1) Volffangus Schutzbar.

N. 1010.

Sandomiriae, 7.VII.1547.

Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus, Alberto in Prussia duci

sollicitudinem ducis ob pericula Ducatus Prussiae etiam ex parte imperatoris [Caroli V] impendentia probat; dolet de incuria et impraeparatione principum christianorum in conspectu tot periculorum Christianitati imminuentium.

Sigill.

(Adest versio germanica)

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Intellexi ea, quae literis suis Illustrissima Dominatio Vestra terris Prussiae imminere pericula scribit. Neque dubito, quin Illustrissima Dominatio Vestra, de illis cogitando, certam rationem eorum investigabit, et antequam repente ingruerint, tempori praesenciet. Sed apud me multis argumentis id futurum, quod etiam Illustrissima Dominatio Vestra sperat, colligo. Nam hic Ordinis Magister,¹⁾ qui eo titulo insignitus est ac ita se salutari patitur, nihilo magis sollicitus est, quam ut totos dies in urgenda incitandaque Sacra Caesarea et Catholica Maiestate conficiat, quo provincia haec sibi designata quam primum recuperari possit. Sacram vero eius Maiestatem nullus forte est, qui facile id, quod summis viribus ipse flagitat, concessuram non existimet, quandoquidem ipsa etiam voluntatem suam ea de re satis abunde patefecerit.

Ac ita, quaquaversus introspeciat, nulla spes certae pacis ac quietis affulgere potest, nisi in Dei clementia integram et perfectam fiduciam nobis proponamus, tum de mititate ac tolerantia Sacrae Caesareae Maiestatis divinemus, ut post tot exhaustos labores ac maximas bellorum civilium in tota fere Christiana Republica clades, quibus multa Regna et dominia parvo tempore misere affecta sunt, nostrum interea tranquillum nec ullis procellis iactatum tentare desistat. Sed praeter eas caussas ignoro, quid aliud nobis bene sperare de salute ac fortunarum integritate persuadeat. Ac utinam eam retinere possimus nullisque disturbis et furo-

ribus bellorum agitemur! Sed cum ab una parte Turcam, potentissimum hostem, oppressionibus nostris inhiare videmus, altera vero Caesarea Maiestas victrici sua dextra oppugnationem Prussiae minetur, nescio quis vel adeo mente captus sit, ut non deffensam apparatusve aliquem ad reprimendos seu minuendos tantorum malorum horribiles casus, nisi eis obrutus esse velit, etiam atque etiam cogitet? At apud nos, quorum iam proximus paries ardet, et nostrum flamma circumquaque comprehendit, nulla istius rei cura est nihiloque magis paratiores sumus, atque si nulla ex parte hostem in se ire certissime sciamus. Ac tali apparatu rerumque conditione, quae in Republica nostra est, in longo ocio difficile nos esse puto.

Quod vero Illustrissimam Dominationem Vestram irruptionis oppressionisque terrarum Prussiae metus sollicitam habeat plurimumque illi curae est, ut quo pacto istis tandem periculis occurri possit, omne genus defensionis ac praesidiorum in promptu habeat, agit profecto Illustrissima Dominatio Vestra optimi Principis offitium, quod de sua ac suorum salute cogitat, nec ullum rei bene gerendae negotium praetermittit. Quod item a me Illustrissima Dominatio Vestra poscit, ut nihil de rebus illius, quod ad tranquillum earum statum et salutem faceret, curare praetermitterem, atque si (quod absit) in Ducatum istum impressio aliqua facta fuerit, opera mea illi adessem, libenti sane animo debitum praestabo meum. Ac utinam nulla necessitas id flagitet, tamen si eam sors haec nostra tulerit, quae etiam Rempublicam nostram non vehementer non premeret, ego vel hoc nomine ipsius, cui etiam Illustrissima Dominatio Vestra arcte coniuncta est, quicquid offitii debeo, ad illius et Illustrissimae Dominationis Vestrae utilitatem paratus praestabo. Sed et privatae meae propensionis studio, quo Illustrissimae Dominationis Vestrae observantissimus sum, nihil curae et labori meo remittam, quem in obsequia Illustrissimae Dominationis Vestrae impendere potuero. Cuius etiam nunquam me poeniteret, si ex usu Illustrissimae Dominationis Vestrae fieret.

In reliquis autem, quod ad tuendum et conservandum status huius commodum pertinet, Vestra Illustrissima Dominatio agere non negligat Sacramque praecipue Maiestatem Regiam, cuius est imperia sua defendere, sollicitet, urgeat ac toto conatu instet, ut tanto periculo, quod iam in ipso limine est, invigilet, ac quam deinceps ista provincia vel compositae pacis vel defensionis rationem est captura, meditetur, ne eam sine ullis praesidiis in summa rerum desperatarum conditione alteri capiendam relinquat. Utinamque Vestra Illustrissima Dominatio in suis egregie proficiat, nos ecquidem in nostris nihil possumus, nec aliquid multo hortatu ac instigatione sua efficere valemus. Ac totus hic nostrae Reipublicae status est, ut omnis plane cura de tranquillitate eius diutina sit abiecta viviturque nihilosecius, quam in alta pace, in qua etiam qui aliquo rationis sensu praeditus est, futuros casus praevidet ac ex ipsis in rectum aliquod consilium sese colligit.

Hic vero etsi multa iactantur, monemus, scribimus, instanter petimus, ut, cum tempus adest, Reipublicae labenti prospiciatur ad eiusque defensionem praeparatio aliqua sit, verum nostra studia et conatus, veluti nihil ad rem pertinerent, irriti cadunt, apudque Sacram Regiam Maiestatem nihil elici potest ob eius annosam et effaetam senectam, qua omnis vigor consiliorum ac cura in administranda Republica efferbuit. In eam autem quis nunc ingressus est et fasces eius obtineat, Illustrissima Dominatio Vestra bene novit. In eoque regimine rebus istis praesentem formam

retinentibus, nescio quid recti et salutiferi constitui possit, quandoquidem omnia, quaecunque pro ea adferuntur, retrocedunt ac perditae factionis et discordiarum flammae resplendent pravaque pro rectis culmen obtinent. Hae quoque caussae, quod a Reipublicae sollicita cura nunc alienus sum, in hanc tranquillam vitam me refugere coegerunt, quam tamen sine ingenti dolore ex illius ruinis agere non possum. Atque sic, cum aliter leniri nequit, haec mala, donec Deus Omnipotens nostri misereatur ac pristinam lucem nobis restituat, ad tempus ferenda sunt. Utinam et nos et Illustrissima Dominatio Vestra meliora audiamus ac, quod maxime utrobique est necessarium, praesidii defensionisque rationem adversus tanta pericula oppositam esse intueamur.

De novis istis, quae michi Illustrissima Dominatio Vestra descripta misit, magnopere oblector agoque ipsi multas gratias, quod illa mihi significare non praetermiserit... Sandomiriae, VII Iulii, anno Domini MDXLVII.

Eiusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae

a) servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc. manu sua
subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) *Volffangus Schutzbar.*

N. 1011.

Wilkija in Samogitia, 12.VII.1547.

Hieronymus Chodkiewicz, castellanus Trocensis, capitaneus Samogitiae, Alberto in Prussia duci

ut servus nobilis Ioannis Dzierzma de Samogitia, transfuga, nomine Wojciusz (in ms. Voycziusz), in Prussia latitans, ei extradatur.

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1012.

Posnanaie, 14.VII.1547.

Casparus Kaczowski

Alberto in Prussia duci

litteras ducis ad castellanum Posnaniensem, Andream a Górka, datas, sub absentiam castellani, se apud se retinuisse significat usque ad reditum illius.

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

Petricoviae, 17.VII.1547.

Christophorus Konarski

Alberto in Prussia duci

*de Stanislaŏ Łaski oratore ad Comitia imperialia misso; de re monetaria;
notitiae ex Hungaria et elenchus procerum in aula praesentium.*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

Durchlauchtigster etc.

Wywol ich nichts sunderlichs zu itziger zeit an E.F.D., meinen gnedigsten hern, zu schreiben gehabth, aber doch habe ich nicht wollen underlassen, E.F.D. durch dyssen gegenwertigen kammerjungen allenthalben, so vill mir muglichen ist, mithzuteylen und sunderlich, dass E.F.D. zu wyssen nottigk were. Fuge derwegen himitte E.F.D., meinem gnedigsten hern, uffs dinstlichsth zu wyssen, dass der her Lasky, palatinus Syradiensis, alhie zu Peterkow von ko. mt. und sonsth anderen der krone retten ist deputatus in Legatum ad Caesarem et Regem Romanorum uff den reichstagk gegen Ulm in causa Ducatus Prussiae. Doch diess alles wyrth E.F.D. von ym selbesth weydhlofftiger einnehmen, wy und worumb her abgefertigeth wyrth. Dan man hot beschlossen, dass her for binnen virtzen tagen E.F.D. begrussen soll und hernochmalss accepta a Vestra Celsitudine instructione ad Regem redire huc Pyotrkoviam. Wy ich vol^{a)} hoffe alle stunde seins ausszuges noch Konigisbergk.

Nichts weniger wysse E.F.D. in causa monete meinen gnedigen hern bischoff von Krokav und den hern von Tarnaw diligentissime intercedere bey ko. mt. und dyselbige sache mith vleyse promovere, domith dysselbige sache von wegen der muntze also lange, als ess sein magk, vorschwigien bleybeth. Und wy michs ansicht, dass die sache ain zimliche lenge wyrdth ansthen. Dan mein gnediger her bischoff isth trefflich sehr sollicitus in ea causa.

Hineben habe ich auch nicht wollen underlassen, E.F.D. dy zeitunge zu zueschreyben, die man kortzlichen an koniglichen hoff auss der Podolia, Walachia und Ungeren geschriben hoth, dy alhie beyn unss fasth nicht globlich sein, dass die Ungeren sollen dy Turken uberfortelth haben und Uffen einnehmen quodam stratagemmate. Doch diess wyrdth E.F.D. auch kortzlichen vom hern Lasky einnehmen. Alhie gibth man keinen glauben denselbigen zeitungen. Ich bith aber ganz undertheniglichen, E.F.D. wolle dyselbige auch von mir gnediglichen annemen, dan ich habe^{b)} sie E.F.D. also zugeschriben, wy man sie ko. mt. hoth zugeschriben. Ich bith abermall, E.F.D. wolle mich in dem fall entschuldigeth nemen, quod audita aliis ferreo etc. Himitte thue mich uffs underthenichst in E.F.D. gnedigliche gunsth befelen. Datum Peterkaw, eylende, 17 Iulii anno Domini 1547.

Domini, qui hic praesentes sunt: episcopi Cracoviensis¹⁾ et Cuyaviensis,²⁾ palatini Sandomiriensis,³⁾ Syradiensis, Lublinensis,⁴⁾ castellani domini Posnaniensis,⁵⁾ Woynicensis et thesaurarius,⁶⁾ Rogosnensis,⁷⁾ Zavichostensis,⁸⁾ et dominus vicecancellarius.⁹⁾ Dominus palatinus Lublinensis

rediit hodie ex legatione ex Walachia. Nondum retulit responsum Regiae Maiestatis,^{c)} tamen ea omnia Vestra Illustrissima Celsitudo quoque a Palatino Syradiensi accipiet.

E.F.D.
ganz gehorsamer undertheniger diner
Chrystoff Conarsky.

a) *lectio incerta.*

b) *supra lineam.*

c) *sequitur littera expuncta.*

1) *Samuel Maciejowski.*

2) *Andreas Zebrzydowski.*

3) *Ioannes Tęczyński.*

4) *Andreas Tęczyński.*

5) *Andreas a Górka.*

6) *Spytek Tarnowski.*

7) *Stanislaus Rozrażewski ?*

8) *Stanislaus Tarnowski.*

9) *Nicolaus Grabia.*

N. 1014.

Petricoviae, 18.VII.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci
de palatino Siradiensi [Stanislaŏ Łaski] oratore ad imperatorem [Carolum V] in negotiis ducis designato; de congressu regis Poloniae iunioris [Sigismundi Augusti] cum imperatore, item in negotiis ducis, instituendo.*

Sigill.

(Adest versio germanica)

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Pro meo perpetuo studio et observantia erga Illustrissimam Dominationem Vestram feci sedulo, ut, quod tocies suis literis postulavit, ratio aliqua iniretur, qua in Ducatu suo Illustrissima Dominatio Vestra tranquille vivere et vim, si quae illata esset, propulsare posset. Itaque crebro ea de re ad Sacram Maiestatem Regiam detuli. Quae cum in frequentiore Senaturn de ea consultationem reiiceret, quoniam urgebat hoc ipsum diligenter Sacra Maiestas Regia iunior, quae de statu Illustrissimae Dominationis Vestrae vehementer est sollicita, et iam satis multi Senatores in hoc loco conveneramus, iterum ea de re ad Sacram Maiestatem Regiam et Consiliarios retuli. Decretum tandem est, ut Dominus Palatinus Siradiensis¹⁾ ad Caesaream Maiestatem Orator proficisceretur, prius tamen Illustrissimam Dominationem Vestram conveniret, ut ab ea vias et rationes, quibus maxime succurri posset Illustrissimae Dominationi Vestrae, pervestigaret. Qui mihi videtur quidem ad hanc provinciam cum primis idoneus esse. Verum secum Illustrissima Dominatio Vestra expendat, si non praestaret, ut ipsa Sacra Maiestas Regia iunior in loco Regno finitimo^{a)} cum Caesarea Maiestate^{b)} congregaretur et ibi de reducendis in gratiam Principibus, et obiter de pacandis terris omnibus Prussiae, cum eius Maiestate tractaret. Mihi videtur congressus iste momenti plurimum allaturus ad perpetuam inter finitima Regna et provincias tranquillitatem tuendam et conservandam.

Illud porro mihi non obscurum est voluntatem Regiae Maiestatis iunioris, pro eo, quanti facit Illustrissimam Dominacionem Vestram, ab hoc labore suscipiendo non abhorre, modo ut honestae rationes protectionis eius inveniri possent. Nam de terris Prussiae metum aliquem pre se ferre non esset decorum. Sed si postularent hoc aliqui Germaniae Principes, maxime vero Illustrissimi Domini Pomeraniae Duces,²⁾ fortassis effici posset, ut ipsa Regia Maiestas iunior onus hoc in se susci- peret. Principes, quibus offensa est Caesarea Maiestas, in gratiam redu- cendi, ac obiter Regni sui et terrarum Prussiae rationes constitueret. Illustrissima Dominacio Vestra, quid expediat, deliberare et suam mihi sententiam perscribere dignetur. Mihi curae futurum est, ut quae maxime putaverit expedire, ea confici possint. Is enim sum, qui modis omnibus adiutas Illustrissimae Dominacionis Vestrae rationes ex animo cupio. Quod si videtur hoc Illustrissimae Dominacioni Vestrae, poterit cum Illustrissimis Dominis Pomeraniae Ducibus, aut cum Illustrissimo Do- mino Marchione Electore,³⁾ communicare, ut ipsi scribant hoc una cum Illustrissima Dominacione Vestra Sacrae Maiestati Regiae, quo Serenis- simum filium suum, ut hanc ipse provinciam in se suscipiat, adducat et modis omnibus id Maiestati eius persuadere conetur. Ita rem omnino successuram spero, atque ut succedat, pro virili mea contendam. Mature autem haec omnia confici necesse est, priusquam Caesarea Maiestas lon- gius a finibus abscesserit. In meas autem manus literas eiusmodi Illu- strissima Dominacio Vestra mittere dignabitur, aut ut mittant Principes, qui scripserint, curabit... Piotrcoviae, XVIII Iulii, anno Domini MDXLVII.

c) Vestre Illustrissime Dominacionis
servitor et capellanus

Samuel Episcopus Cracoviensis et Regni Poloniae Cancellarius subscripsit.^{d)}

a)-b) in margine additum.

2) Barnim IX et Philippus.

b)-c) manu propria.

3) Ioachimus.

1) Stanislaus Laski.

N. 1015.

Vilnae, 22.VII.1547.

*Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis, curiae regiae magister,
Alberto in Prussia duci*

*in causa libertatis mercaturae civibus Regiomontanis concedendae nihil
se profecisse significat, utpote ad eam rem consensus omnium Magni
Ducatus Lithuaniae procerum necessarius sit.*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1016.

Elbingae, 29.VII.1547.

*Stanislaus Laski, palatinus Siradiensis,
Alberto in Prussia duci*

a rege ad ducem missus, adventum suum pro crastino die annuntiat.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.374.

Pyzdry, 9.VIII.1547.

*Andreas a Gôrka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
filium Venceslai Zarembe, castellani Naklensis, adolescentem, in Aca-
demiam Regiomontanam studiorum gratia a patre missum, commendat.
Sigill.
H B A, B 2, K.374.*

Petricoviae, 11.VIII.1547.

*Stanislaus Laski, palatinus Siradiensis,
Alberto in Prussia duci
pro novis et boni itineris auguriis gratias agit; de successibus regis Galliae
refert; nova ex Bohemia in inclusa schedula transmittit.
Vest. sigilli.
(Annexum germanice scriptum: Nova ex Bohemia. De conspiratione
Pragae sedata. Cfr. N. 1020.)
H B A, B 2, K.374.*

Illustrissime Princeps etc.

Accepi literas Vestrae Celsitudinis, quibus mihi nova, contractus, pacta, foedera, transactiones Catholicae Caesareae Maiestatis cum Principibus, pro sua in me benevolencia et gracia, abunde significare voluit, argumentum quasi sui erga me animi, iterque faustum, ut gestis ex sententia rebus, domum Dei gracia sanus foelixque redeam, precatur. Quo nomine Celsitudini Vestrae maximas et debeo et habeo gratias. Sed quid praeterea scribam, non habeo.

Novis lubens nova rependerem, si putarem ea esse Celsitudini Vestrae incognita. Tantum hoc unum dicam: Gallus in Subaudia ²⁾ tria oppida Caesari eripuit et, praesidiis positis, Insubres Allabrogesque ad dedicationem sollicitat, Helvecios aureis oppugnat, militem cogit undique Germanicum. Unde non quid ereptum sit, sed quo consilio institutoque res geratur, facile Celsitudo Vestra sua prudencia iudicabit. Ex Bohemia eciam quid habeamus, praesens schedula inclusa docebit. Datum Piotrkoviae, 11 Augusti, anno Domini 1547.

a) Illustrissimae Vestrae Celsitudinis
adictissimus
Laski Pallatinus subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

2) sic in ms.

Annexum. Nova ex Bohemia: De conspiratione Pragae sedata.

Nachdem die ro. ko. mt. zu Prag ankommen, hat sein mt. die Behem zu recht erfordert, etliche fursten, auch stende yn der Slesien, Mehren und Lausnicz zu richtern gesezt. Also hat yn yr mt. auf yr bit den

benennten tag dreier tag lang erstreckt. Zwischen diesen 3 tagen haben sie erst new emporung ym land anrichten wollen, haben yn allen kreisen den hern vom adel, item die von der ritterschaft yn steten, dörfen und dem pauersvolck ernstlich aufgeboten, haben von der Neuenstad treffentlich yn yr majestet leger geschossen und herwiderumb yr majestet krigsvolck gegen ynen auch nicht gefeiert. Und als sich ein zimlich landvolck zusammen gerot und den Pragern zu hulf wollen kommen, hat yr majestet etlich hundert hussaren und geruster reuther^{a)} auf die andere seiten der stad Prag vorordneth, welche die zugelaufne, auch so aus der stad gefallen, nidergelegt und dermassen gehandelt, das solch zulaufen gemindert worden.

Nachvolgend ist yr majestet zu gericht gesessen, die rettthe der dreien stete,^{b)} auch der elsten der gemein und sunst ungerfarlich yn 500 personen vor gericht erfordert, die citacion und klag vorlesen lassen.

Es haben aber die Präger darauf nicht antwort wollen, sonder sein alle auf die knie weinend nidergefallen, sich yn yr majestet gnad und ungnad ergeben, haben erzherzog Ferdinandum und herzog Augustum sampt anderen fursten, auch rethsiczer^{c)} unthertheniglich gebeten, fur sie gegen ko. mt. furbit zu thuen, wie dan geschehen.

Also haben yr ko. mt. dieselbig personen alle zusammen yn gefencknus genommen, von ynen diese nachvolgende artikel begerth.

Erstlich, das sie yrer gemachter pundnus abstehen und auf kunftigen landtag die insigel widerumb erfordern sollen.

Alle privilegien, gerechtikeithen und freiheden sollen sie yr mt. heimstellen.

Item al yr landguther, so zu gemeiner stad gehoren, soln sie yrer mt. ubergeben.

Dergleichen sollen sie des zols auf der brucken sampt all anderer yrer zolle abstehen und yr mt. einreumen.

Weiter sollen sie das biergelt, so viel dessen zu ieder zeit sein wirth, ko. mt. ewig ubergeben.

Auch sollen sie alle yr geschutz und municion, als harnisch, were, neben ander krigsrustung yrer ko. mt. uberantworten.

Über das alles behelt yr ko. mt. bevor, gegen etlichen personen, die doch nicht benanth sein, die leibsstraffe.

In bemelte artikel haben nicht allein die gefangne, sonder die andere von der gemein alle darein bewilligeth.

Die gefangnen pleiben yn der gefancknus so lang, bis die furnemsten artikel volzogen werden.

Was aber yn der stad fur ein iamer, heulen und weynen gewest, kan ein iczlicher gutherziger bedencken. Got vorleye^{d)} aus seinen gnaden, es bey diesem bleybe und forthan yn der christenheit frid und einigkeit gemacht werde.

a) in alio exemplari (Cfr. N. 1020): reuther

b) in alio exempl.: stende

c) in alio exempl.: rettssissigen

d) in alio exempl.: vorlele

Petricoviae, 16.VIII.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci*

*imperatore [Carolo V] longius a finibus absente, conventum cum eo regis
Poloniae iunioris ad exitum deduci non posse scribit, ideo per legatos
rem agi oportere; regem sententiam suam nunc mutari nolle, ut lega-
tioni ad imperatorem designatae Achatium Czema adiungat; de moneta
nihil se posse duci adesse.*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Idem et mihi, quod Illustrissimae Dominationi Vestrae, visum est, si non procul a finibus abesset Caesarea Maiestas, ut id fieret, de quo scripsi Illustrissimae Dominationi Vestrae. Quoniam vero longius ea nunc abest, fieri non posse video, quod e re fore iudicabamus. Necesse est itaque per Legatos res agi, quorum imminutus est iam numerus. Assensa enim esse dicebatur Illustrissima Dominatio Vestra, ut ne proficisceretur Dominus Palatinus Marienburgensis, ad cuius postulationem quoniam ille fuerat socius legationis datus, quando voluntatem suam mutasse Illustrissimam Dominationem Vestram verbis illius Dominus Palatinus Siradiensis¹⁾ renunciavit, suum quoque consilium Sacra Maiestas Regia mutavit. Quod si vel ad me saltem scriptis literis perstare se in sententia Illustrissima Dominatio Vestra significasset, ratum fortasse mansisset, quod erat semel constitutum. Ut cubicularius praemittatur, necesse non est. Accepi enim ex Doctore Lango non ita cito habita iri Imperii Comitiae. Nihilominus quando mittitur ad Illustrissimum Dominum Marchionem Electorem et fratrem eius²⁾ Dominus Palatinus Marienburgensis, poterint hac quoque de re ei mandata dari.

De moneta quid est, quod ego solus praestare possim, quandoquidem semel atque iterum iam in Comitiae constitutum est, ut ex Regno prorsus exterminetur? Persuasum enim est omnibus, quod ingens Regno detrimentum afferat. Ego nihilominus, quod potero, praestare conabor in gratiam Illustrissimae Dominationis Vestrae, cui semper sum inservire paratus... Petricoviae, XVI Augusti, anno Domini MDXLVII.

a) Vestre Illustrissime Dominationi
servitor et capellanus

Samuel Episcopus Cracoviensis et Regni Poloniae Cancellarius.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

1) *Stanislaus Laski.*

2) *Ioachimus et frater eius Ioannes.*

Christophorus Konarski
Alberto in Prussia duci

de oratore ad imperatorem Stanislaŏ Łaski, loco Achatii Czema, mittendo;
de legatione regis Romanorum, Turcae et Valachorum.

Sine sigillo. Autogr.

(Annexum: eadem nova, manu propria Ch. Konarski scripta, iisdem verbis ac in epistola Stanislaŏ Łaski, 11.VIII.1547, cfr. N. 1018)

H B A, B 2, K.374.

Durchlauchtiger etc.

Noch erbittunge... fuge ich himite E.F.D., meinem gnedigsten herrn, im besth undertheniglichen zu wyssen, dass der zugk mith dem hern Czemen an keyserliche mt. nicht vor sych gehe. Der herr Lasky^{a)} hot so vill mith der konigin vormucht und zuwege gebrocht, dass her nur alleine zihe et quibus conditionibus der zugk dem herr Czemen hinder sych gebliben, wyrth E.F.D. aller sachen inhalt vom hern Czemen weidlofftiger einnehmen, wass im allenthalben in dem zuge gehinderth. Man hot im wollen befelen, dass her sych dy zeit krank mache, uff dass der her Lasky alleine zihe und ym in derselbigen legation nicht hindere. Doch diess alles wyrth E.F.D. kortzlichen vom hern Czemen einnehmen, welchs ich im nomine reverendissimi mei¹⁾ zugeschrieben, wass vor contentiones desselbigen zuges halben vor ko. mt. gewesen und quibus conditionibus her dy legation erhalten.

Idoch hoth ko. mt. den her Czemen deputirth in legatum an den churfursten von Brandenburgk in causa der churfurstin von Brandenburgk²⁾ und auch an den margraff Hansen von wegen der grenitzen.

Des romischen ko. mt. orator, her doctor Langus, ist komen von wegen etlichen iniurien, die seine mt. zu meins hern konigis underthanen vormeyneth zu haben. Wass her aber privatim gehandelth und angebrocht in presentia solius reverendissimi domini mei, yst mir noch nicht kundth. Item hoth auch itzter weyter an den konigk geschriben bittende, seine ko. mt. wolle dy vorlauffe Behmen, dy itzter auss der Kron weychen,^{b)} in seinem reiche nicht behausen. Derhalben, Goth weyss wy, dieselbige sache inforder vordreibeth etc.

Die turkysche bothschaft ist auch mir von wegen etlichen iniurien ankomen. Man wyll aber nicht glauben, dass her vom turkyschen keyser³⁾ yst. Der her woyewode von Belsko⁴⁾ schreibeth eigentlich, dass her nur von etlichen baschen, dy uff der grenitzen ligen, soll geschiket sein, dy dass schloss Balagkly bauen sollen, dass her vorschpeyen soll, wass ko. mt. vor volck in die Podolge schiketh. Her begerth auch weyter, dass seine mt. den hern Pretwicz dasselbesth uff den grenitzen nicht lenger halten soll, dan her were ein ursache der unfreuntlicheith zwyschen den zwynen hern. Itsm ess wurde auch nicht so vill raubens zwyschen beyden seytz underthanen alss biessher gewesen und also in fortan etc.

Hineben wysse auch E.F.D., dass die wallachsche bothschafft 1. Augusti auch ankomen ist, funfzigk pferden starck. Goth weyss, wass dyselbige anbrengeth.

Die romischen und turkyschen bothschafter sein noch nicht abgefertigeth.

Himite schike ich E.F.D., meinem gnedigsten hern, dy artickel, dy der konigk Ferdinandus seinen underthanen ufferlegeth und sie fasth alle belibeth und quibus conditionibus auch her Proge^{c)} eroberth und eingenu-men. Der ewige Goth vorleie unss in unsern orten fride...

Datum Peterkaw, eylende 17. Augusti 1547.

E.F.D.
ganz undertheniger diner
Christoff Conarsky.

- a) *sequitur expunctum*: so
b) *sequitur expunctum*: nicht
c) *sequitur expunctum*: erobe

- 1) *Samuel Maciejowski.*
2) *Ioachimus et Hedvigis.*
3) *Solimanus II.*
4) *Adalbertus Starzechowski ? Włodek ?*

N. 1021.

Petricoviae, 20.VIII.1547.

Stanislaus Laski, palatinus Siradiensis,
Alberto in Prussia duci

ad Comitia Augustana in negotiis ducis a rege designatus, rogat, ut, si
dux ad instructiones suas quid addere velit, eum quam citissime de
eo reddat certiolem.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Superioribus meis per puerum Vestrae Celsitudinis scripsi nostrarum rerum aliquid. Nunc vero quamquam nihil ferme quod scribam habeam egregium, tamen hoc significare volui me iam Dei gratia Celsitudinis Vestrae negotium curandum propediem exiturum. Nam, quemadmodum Celsitudo Vestra scit, Dominus Marieburgensis Palatinus¹⁾ aliam provinciam suscepit. Si itaque quid insuper me scire cupit Celsitudo Vestra, per celerem suum quempiam reddat cerciorem. Non deerit fides operaque mea, si eam gratam Celsitudini Vestrae fore intellexero... Raptissime Pyotrko-via, 20 Augusti, 1547.

Illustrissimae Vestrae Celsitudinis deditissimus
Lasky Pallatinus subscripsit.

1) *Achatius Czema.*

N. 1022.

Petricoviae, 25.VIII.1547.

Nicolaus Wolski
Alberto in Prussia duci

de negotio regundorum finium, ob quos controversiae inter subditos regis
et ducis oriri solent.

Vest. sigill.

H B A, B 2, K.374.

Petricoviae, 25.VIII.1547.

Christophorus Konarski

Alberto in Prussia duci

de adventu legatorum Valachiae, ut regis iuramentum postularent; de expectato regis ad Comitia adventu; de palatino Siradiensi [Stanislaus Łaski], nondum sufficienter instructo, ad iter in Germaniam se accingente.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.374.

Durchlauchtiger etc.

Meine ganz willige, gehorsame, underthenige dinsth sein E.F.D. zu iderzeith in bevor entpfolen mith anzegunge, wass die wallachsche bothschaffth angetragen und geworben, wywoll ich diess formalls E.F.D. zugeschrieben, das sie ea causa ankomen regie maiestatis postulare iuramentum, also wy auch der palatinus Lublinensis¹⁾ mith dem Goreczky, ko. mt. secretario. im nehst vorgangen Iunio dass iuramentum von wegen^{a)} ko. mt. a palatino et suis consiliariis geforderth. Welchs sie zu itziger zeith zu mehrer urkundth und sicherheit in scriptis cum appensis sigillis, palatini Wallachie et totius regni consiliariis ipsius gebrocht,^{b)} solchs ko. mt. mith underthenigem dinsth zu deferiren und solchs widderumb von ko. mt. exigunt, ut illis regia maiestas similiter prestat iuramentum, ut moris est. Quibus autem conditionibus dysselbige iuramenta geschen sein, will ich hernochmalss E.F.D. zuschreiben.

Hineben fuge ich auch E.F.D. dass der^{c)} junge konigk eigentlich wyrth hinkomen uff den zukunfftigen landtagk, den man noch nicht angestelth, wo und wenn derselbigen soll gehalten werden. Aber solchs will ich E.F.D. im kortzen zuschreiben.

Der palatinus Sădomirie²⁾ wyrth den jungen konigk vociren, wan dy zeit erforderth.

Nichts weniger wysse E.F.D., dass sych der palatinus Syradiensis³⁾ noch ubel gerustet^{d)} uff den wegk. Her wyrth noch schwerlich in drey wochen aussziehen etc.

Datum Peterkaw, eylende, den donnerstagk noch Bartholomey 1547.

E.F.D.

ganz undertheniger diner
Christoff Conarsky.

a) in margine.

b) sequitur expunctum: und

c) sequitur expunctum: landtag

d) sequitur expunctum: zu

1) Andreas Tęczyński.

2) Ioannes Tęczyński.

3) Stanislaus Łaski.

Petricoviae, 25.VIII.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci
de transitu militum imperatoris [Caroli V] in Livoniam per dominia
ducis permittendo; de protectione palatini Siradiensis, Stanislai Łaski,
ad imperatorem sine adiuncto sibi collega, Achatio Czema; de negotio
quarundam viduarum; de Gedanensibus.*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Egi cum Sacra Maiestate Regia de eo, quod scribere ad me dignata est Illustrissima Dominatio Vestra, num proficiscentibus in Livoniam militibus per Illustrissimam Dominationem Vestram liber sit transitus permittendus. Duo hac in re Maiestas eius attendenda putavit. Unum, ne Caesareae Maiestatis animus offenderetur, si hominibus eius ultro citroque commeandi facultas esset negata. Alterum, ne postea hosti vires suppeditarentur, quibus contra nos uti postea posset. Itaque medium in hac re tenendum esse Maiestati eius visum est. Si pauci essent, qui transire vellet, ut ne quid eis exhiberetur negotii, quominus libere transirent. Si vero iustus eorum esset numerus, non aliter eis in Livoniam proficiscendi permitteretur potestas, quam si prius ius iurandum dedissent se neque contra Maiestatem Regiam, neque contra Illustritatem Vestram et Prussiae terras arma moturos esse.

Rediens ab Illustrissima Dominatione Vestra Dominus Palatinus Siradiensis, assensam illam esse dixit, ut ne Dominus Achatius Czema, Palatinus Marienburgensis, collega sibi daretur. Quod si ita visum esse Illustrissimae Vestrae Dominationi Sacrae Maiestati Regiae persuasum esset, ut sine collega Dominus Siradiensis proficisceretur, decretum est. Quod decretum mutari iam non posse videtur. Quod si statim Illustrissima Dominatio Vestra scripsisset se in eo perstare, ut Dominus Achacius collega daretur Domino Łaski, reiectus ille procul dubio non fuisset. Nunc sera est hac de re consultatio.

Quod viduam attinet, cupio illi modis omnibus subventum, nisi quod queruntur aliae viduae, quibuscum ei res est, quod immensum quiddam petat. Cum enim actio fuerit instituta de sexagena lignorum, petere dicitur sex millia hornensium. Quanti nulla unquam lignorum sexagena vendita esse fertur. Ex utraque parte magnae sunt molestiae. Illustrissima Dominatio Vestra dignetur efficere, ut res ad aequitatem deducatur. Mandatum ad Gedanenses mitto, sed nulla adiecta poena, quod responsum ad litteras Regiae Maiestatis nuper hac ipsa de re datas expecto... Piotrcovia, XXV Augusti, anno Domini MDXLVII.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
servitor et capellanus

Samuel Episcopus Cracoviensis et Regni Poloniae Cancellarius
subscripsit.^{b)}

a)-b) *manu propria.*

N. 1025.

Petricoviae, 25.VIII.1547.

*Stanislaus Hosius canonicus Cracoviensis, secretarius regius,
Alberto in Prussia duci
in executione iurium viduae Gertrudis [Hermensdorff], a duce sibi com-
mendatae, moderationem adhibendam esse scribit.*

Sigill.

*Reg. apud Hipler-Zakrzewski AHP. IV, Card. Hosii Epistolae, I, 261.
H B A, B 2, K.374.*

N. 1026.

Kalinowa, 27.VIII.1547.

*Venceslaus Zaremba de Kalinowa, castellanus Naklensis,
Alberto in Prussia duci
exemplo defuncti patris sui, Ioannis Zaremba, palatini Calissiensis, in
numero servitorum ducis reputari desiderat et filiolum suum, studio-
rum gratia in Academiam Regiomontanam missum, commendat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1027.

Lasko, 27.VIII.1547.

*Stanislaus Łaski, palatinus Siradiensis,
Alberto in Prussia duci
se ad iter iam paratum esse nuntiat regiaque et ducis (si quae adiungi
velit) se expectare mandata; aliqua nova transmittit de Bohemis
in Prussiam a rege [Ferdinando I] fugientibus.*

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Quum primum domum redii, nam nudius tercius veni, mox de descri-
bendis illis cogitavi, quae pollicitus fui. Hec itaque, qualia sunt, Vestra
Celsitudo clementer accipiat. Ego iam totus me ad iter composui. Expecto
regia mandata, et an quid insuper Celsitudo Vestra me volet facere, etiam
expecto. Hesterno vesperi rediit meus ex Germania, quem miseram, cum
ad Celsitudinem Vestram irem. Varia attulit, sed ea nota Vestrae Celsi-
tudini abunde scio. Inter hec, quod ad me attinet potissimum, summam
rerum omnium caristiam minatur, adeo ut etsi res nihil habeat alioquin
periculi, tamen sit timorum plena.

Vratislavienses a Rege metuunt. Bernsthayn, Bohemiae ille purpura-
tus,¹⁾ Comitatu Glatz delictum expiavit. Aliis aliae mulctae ponuntur, qui
non sunt profugi. Eorum autem, qui fuga se tutos satis putant, passim

dicitur partem maximam ad Celsitudinem Vestram in Prussiam se recepisse. Quod verum-ne sit, nescio. Precor tamen, ut hic sua prudentia diligenter caveat, ne rebus exiguis magna necessariaque inficiantur ac ne eiusmodi hominum genere vel suspicionibus gravemur vel laboribus... Datum Lasco, XXVII Augusti 1547.

Celsitudinis Vestrae observantissimus
Laski etc. subscripsit.

1) Adalbertus a Pernstein.

N. 1028.

Lasko, 28.VIII.1547.

Stanislaus Łaski, palatinus Siradiensis,
Alberto in Prussia duci
se ad legationem obeundam et ad projectionem iam instructum esse significat; mandataque et instructiones solummodo expectare; remittit litteras regias ad fratrem suum scriptas.

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1029.

Lasko, 28.VIII.1547.

Stanislaus Łaski, palatinus Siradiensis,
Alberto in Prussia duci
nuntiat se postridie ad regem seniore ire debere, inde sine mora ad imperatorem [Carolus V] profecturum esse.

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.374.

N. 1030.

Varsaviae, 28.VIII.1547.

Ioannes Dzierzowski, palatinus et vicesgerens Ducatus Masoviae,
Alberto in Prussia duci
non ad se pertinere asserit, sed ad capitaneum Visnensem Lomzensensemque, violatores bonorum in confiniis Ducatus Prussiae existentium coercere.

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Illustrissime Princeps, accepi litteras Illustrissime Dominationis Vestre, manu illius propria subscriptas, quibus mihi dampna et incommoda confinium dominii sui Illustritas Vestra declarare dignata est, que subditi

Maiestatis Regie, nostri clementissimi Domini, finibus illis contigui existentes, sepe inferunt, presertim ex districtu Vassosensi, prefecture Vinsensis subiacentes. Quos quidem nobiles, huiusmodi occupatores bonorum Ducatus Illustritatis Vestre, me hortari Illustritas Vestra dignata est illis hoc facere non admitti, veluti ipsi nobiles, prout Illustritas Vestra opinatur, fore in mea prefectura Varschoviensi, quandoquidem non per quempiam alium, nisi per Capitaneum Vinsensem, qui etiam Lomzensis dicitur, tales occupatores cohercere^{z)} et abstinere^{z)} videantur. Si enim hoc meo officio dinoscere pertineretur, ego omni mea cura et diligencia id pro Illustritatis Vestre gracia facerem. Facilius enim huic Capitaneo prope illis finibus degenti, cuius et custodes semper in nemoribus Regie Maiestatis versantur, damna facientes propellunt et prohibent, potuissent et hos violatores facile cohibere et a talibus coherceri,^{z)} ut tantum hoc negotium Capitaneo loci illius fuisset commissum per Maiestatem Regiam, nostrum clementissimum Dominum... Varschovia, XXVIII Augusti, anno Domini 1547.

Eiusdem Illustrissime Dominationis Vestre
servitor benivolus
Ioannes Dzierzgowski a Pawlovo, Pallatinus et Vices-
gerens Ducatus Masovie, Varschoviensis Capitaneus.

z) sic in ms.

N. 1031.

Petricoviae, 30.VIII.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci
de missione Nicolai Radziwiłł in negotio terrarum Prussiae et terminan-
dorum limitum; de nuntio regis Romanorum [Ferdinandi I].*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Ita est, ut scribit Illustrissima Dominatio Vestra. Etsi enim aliis quoque de causis missus est Magnificus Dominus Nicolaus Radziwiłł, tamen et illud in mandatis habuit, ut causam Illustrissimae Dominationis Vestrae, vel potius Prussiae terrarum, promoveret atque de limitibus terminandis inter Magnum Ducatum Lithwaniae et Ducatum Illustritatis Vestrae cum Sacra paterna Maiestate tractaret. Nondum responsum tulit. Sed simul ut responsum ei fuerit, quicquid erit, faciam Illustrissimam Dominationem Vestram certiolem.

Nuntius Serenissimi Domini Romanorum Regis, Dominus Doctor Langus, misit puerum ad Regem suum. Eius reditus expectatur in horas. Quod ex eo cognituros nos speramus, ubi sit Caesarea Maiestas, quando Comititia habere decrevit. Sunt enim qui dicant eam ligni potione uti... Piotrcoviae, XXX Augusti, anno Domini MDXLVII.

a) Vestre Illustrissime Dominationis
servitor et capellanus
Samuel Episcopus Cracoviensis et Regni Poloniae
Cancellarius.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 1032.

Petricoviae, 1.IX.1547.

*Stanislaus Łaski, palatinus Siradiensis,
Alberto in Prussia duci*

*se ad legationem obeundam iam paratum esse scribit, sed adhuc paululum
a rege retentum; ultiores instructiones a duce, si quas habet, sibi
mitti petit.*

Vest. sigilli.

H B A, B 2, K.374.

N. 1033.

Petricoviae, 7.IX.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci*

*irritum nunc esse omnem conatum de adiungendo collega [Achatio Czema]
legato ad imperatorem designato [Stanislao Łaski].*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1034.

Georgenburgi, 13.IX.1547.

*Stanislaus Bojanowski
Alberto in Prussia duci*

*dolet se ducem videre non potuisse; inconsultum esse asserit palatinum
Marienburgensem [Achatium Czema] oratorem in negotiis ducis desi-
gnatum non esse; aliqua nova ex Germania transmittit: de Hispanicis
consiliis in Germania; de Wittembergae munitione; de Gedanensibus
ad conventum ab imperatore [Carolo V] citatis; de Familia Habsbur-
gica totam Europam sibi subiicere volente.*

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Vocacioni meae, per Regiam Maiestatem, Dominum meum clemen-
tissimum, factae, simul et consilio Illustrissimae Vestrae Dominationis
inserviens, nunc eo in aulam, animi mei libertate, immo me ipso relicto.
Suscepi autem hoc iter per dominia Illustrissimae Vestrae Dominationis,
non ut aliquid Illustrissima Vestra Dominatione dignum dicere me posse
existimarem (quamquam estate preterita non pauca magni, ut puto, mo-
menti in Germania et eciam exercitu Cesareae Maiestatis vidi et audiui).
Parvum est enim ad res tantas maximum meum, sed ut Illustrissimam
Vestram Dominationem, Dominum meum gratiosissimum, coram videre
eique (siquidem nihil aliud possum) animum meum ad obsequia Illu-

strissimae Dominationi Vestrae sedulo paratum presenti declarare licuisset. Veniensque in Königsbergk (ubi a Consiliariis Vestrae Illustrissimae Dominationis fui optime tractatus) sciscitabam a Domino Cancellario,¹⁾ quam ratione et ubi Vestram Illustrissimam Dominationem invenire potuissem. Qui mihi tandem hoc consilium dedit, ut me versus Georgenburk conferrem et in Insterburck Vestram Illustrissimam Dominationem, aut ubinam vel an querenda esset, informationem invenirem. Dicebat enim se Illustrissimae Vestrae Dominationi de hac re scripsisse.

Expectabam itaque iam est tertius dies hic in Georgenburk, sed hactenus nihil tale audiivi. Sequi autem Vestram Illustrissimam Dominationem per loca incerta, cum magnis impedimentis et magno animalium numero, non est fere possibile nec consultum. Multo vero minus consultum esset hoc solacium et necessariam a tot seriis negociis animi remissionem Vestrae Illustrissimae Dominationis interpolare. Hoc ergo infortunium meum boni consulens, cepta via eundum erat. Porro ea, quae Illustrissimae Dominationi Vestrae dicere volebam, non omnia scribere licet. Interea vero hoc preterire non possum, sed rogo, ut Illustrissima Dominatio Vestra clementer accipere dignetur solitam libertatem meam, in quam me studium erga Illustrissimam Vestram Dominationem et eius dignitatem impellit.

Non videtur mihi consulte fieri, quod destinatus Magnificus Dominus Palatinus Marienburgensis in legacionem harum regionum causa non proficiscitur. Satis enim hactenus ineptorum Legatorum in tantis negociis habuisse constat. Quis autem est ad hoc negocium magis idoneus, quam qui eius regionis leges, mores, casus et omnes alias circumstantias novit? Multo vero minus consulte, vel prorsus inconsulte futurum, si Illustrissimus Princeps Elector Brandenburgensis²⁾ arbiter aut mediator in hoc negotio futurus est. Credo enim me satis abunde (cum essem Berolini) cognovisse, das sein Curfürstliche gnade nicht seer guts Preissisch sei. Secunda causa est, quam etiam me expertum esse non dubito, et alii, quorum res agebantur, sentiunt. Quod Sua Illustrissima Dominatio Imperatoriae Maiestati vix unquam dicet, quam quod gratum futurum existimaverit. Rebus enim suis per hunc Imperatorem consulere nititur. Dominus Deus det, ut foelicius et honestius, quam pleraque alia consilia, hoc succedat. Habet enim Sua Illustrissima Dominatio Consiliarios inventionis mirabiles, credo, de terra promissionis. Sed iam fortasse depuderunt. Qui etiam de me affirmabant, quod nomine Vestrae Illustrissimae Dominationis Domino Duci Saxoniae Electori,³⁾ cum caperetur, pecuniam attulissem. Paciencia, reliqua tacere praestat quam scribere.

Quod res Germanicas attinet, credo Illustrissimam Vestram Dominationem exacte omnia, quae hactenus acta sunt, scire. Vidi, quantum Hispanica contra Germanica consilia valeant. Spectantibus tantum Hispanis, Germani Germanos, se ipsos videlicet, perdidierunt, spectaculum et ridiculum Hispanis de se exhibentes. Nullo negotio capti sunt, quos habent. Nullo negotio Wittemberga, omni genere deffensionis munitissima, dedita est, idque totum ne minimo quidem Hispanorum periculo. In urbe fuerunt, si bene memini, 228 tormenta bellica in rotis. Illi expugnatores 32 habuerunt, sed prior casus est pater secundi. Quid nunc est tam diuturno tempore tantos sumptus in munitiones facere? Sed hoc rectum Dei iudicium ulciscitur. Non est enim meliorem apud Hispanos victorum quam victorum tractacionem videre. Paulo post, credo, sencient omnes equaliter. O seculum, o mores, o fides! Sed Deo committenda omnia.

Imperator Auguste iterum gvaiacono utitur. Dimisit omnes Germanicos

milites preter 6 vexilla peditum. Hispani circumcirca rapiunt, aliis pecuniam, aliis honorem, aliis vitam. Afflicta una parte, querunt aliam.

Imperatoria Maiestas diem Conventus, qui ein bundstag potest dici, nicht ein reichstag, indixit, ad quem eciam cives Gedanenses sunt iam cittati.

Credo Familiam Habsburgensem (sed unum tantum, nam alter longe abesset) sibi proposuisse, quacunque ratione possit, totam Europam subicere velle illaque ratione nomen tocius mundi Monarche acquirere atque hanc memoriam et famam ad posteros propagare. Capiat deinde mox omnia Turca, quem ita negleximus, modo nos tres dies simus Monarche tocius mundi, id est vix centuagesime partis mundi. Sed Deus prohibeat talem memoriam prosequi, qualem ille, cum bonam non posset, Romam incendit patriam, hac ratione memoriam comparans. Sed oblitus iam sum mei apud Illustrissimam Vestram Dominationem, quam rogo, ut ignoscere dignetur tam multa et inepta scribenti. Quod reliquum est, rogo, ut me Illustrissima Dominatio Vestra pro fideli, quamquam inutili, servitore agnoscere dignetur. Doleo iterum me Illustrissimam Vestram Dominationem non vidisse. De secundis nupciis Regie Maiestatis mencio fuit in exercitu, sed hec scribere non licet, presertim cum nesciam, quando et an reddentur litterae... Ex Georgenburck, 13 Septembris 1547.

Illustrissimae Vestrae Dominationis servitor
Stanislaus Boyanowski.

1) Ioannes a Kreitzen.
2) Ioachimus.

3) Ioannes Fridericus.

N. 1035.

Petricoviae, 25.IX.1547.

*Stanislaus Hosius, canonicus Cracoviensis, secretarius regius,
Alberto in Prussia duci
se viduae a duce sibi commendatae [Hermensdorff] omni studio adfuisse
nuntiat, sed adversae etiam partis [Ketting] graves fuisse querimonias.*

Sigill.

*Reg. apud Hipler-Zakrzewski, AHP IV, Card. Hosii Epistolae I, 263.
H B A, B 2, K.374.*

N. 1036.

Petricoviae, 25.IX.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci
de legato ad imperatorem [Stanislao Łaski] sine collega [Achatio Czema]
projecto; de causa viduae [Hermensdorff]; de finibus.*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1037.

Srzeńsk, 4.X.1547.

*Felix Srzeński, palatinus Plocensis,
Alberto in Prussia duci
pro nobili Stanislae Kruszewski, qui Neidenburgi in captivitate detinetur,
ut dux illius misereatur et ex carceribus dimittat.*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1038.

Petricoviae, 5.X.1547.

*Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis et R.P. cancellarius,
Alberto in Prussia duci
de palatino Siradiensi [Stanislae Łaski] oratore ad imperatorem designato
iam profecto; de Stanislae Hosii itinere; de negotio viduae Hermens-
dorff.*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Profectus est iam ad Caesaream Maiestatem in legationem Magnificus Dominus Palatinus Siradiensis. Cui quae data sint mandata, ex hoc exemplo instructionis illius, quod Illustrissimae Dominationi Vestrae mitto,^{a)} cognoscere dignabitur. Curatum est a me diligenter, ut in ea legatione et Maiestatis Regiae et Illustrissimae Dominationis Vestrae dignitatis ratio haberetur. Quod si quid addendum illi putaverit, significare mihi dignabitur. Ego vero Dominum Palatinum de eo per literas admonebo.

Aliud scribere nunc non possum. Nam Doctor Hosius, qui Illustrissimae Dominationis Vestrae literas ad me habuit, negotiorum suorum causa profectus a me erat, cum mihi huius Illustrissimae Dominationis Vestrae pueri potestas data est, quem sine meis literis dimittere nolui. Ut primum autem Doctor Hosius redierit, ad ea, quae de Hermersdow vidua Illustrissima Dominatio Vestra scripsit, respondebo. Nam quae in literis Illustrissimae Dominationis Vestrae scripta de ea erant, tenere memoria non potui... Piotrcoviae, quinta die Octobris, anno Domini MDXLVII.

a) Vestre Illustrissime Dominacionis
servitor et capellanus

Samuel Episcopus Cracoviensis et Regni Poloniae Cancellarius
subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

*) deest.

N. 1039.

Posnaniae, 8.X.1547.

*Andreas a Górka, castellanus Posnaniensis,
Alberto in Prussia duci
pro Alberto Iosephi (vel Iozeph), cive Posnaniensi, litem cum Francisco
Richter habente.
Sigill.*

N. 1040.

Siemiatycze, 12.X.1547.

*Stanislaus Tęczyński, capitaneus Lublinensis et Belsensis,
Alberto in Prussia duci
nobilem Hieronymum Lachowski in certis negotiis ad ducem mittit et
rogat, ut ei dux plenam fidem in omnibus habeat.
Sigill.
H B A, B 2, K.374.*

N. 1041.

Połaniec, 20.X.1547.

*Ioannes Tarnowski, castellanus Cracoviensis, exercituum R.P. capitaneus,
Alberto in Prussia duci
se libros rerum Pruthenicarum, olim a Christophoro Szydłowiecki reper-
tos, duci transmittere non posse, nunquam enim eiusmodi libros se
esse consecutum asserit; eos a Petro Tomicki in Cancellaria recon-
ditos esse putat.
Sigill.
H B A, B 2, K.374.*

Illustrissime Princeps etc.

Superioribus diebus accepi literas Illustrissimae Dominationis Vestrae, quibus a me libros rerum Pruthenicarum, quos Illustris et Magnus foelicis recordationis Dominus Christophorus de Schydlowycz isthic olim nactus fuerat, habere cupit, existimans eos morte sua michi obvenisse. Non lateat autem Illustrissimam Dominationem Vestram nullos istiusmodi libros me esse consecutum. Quamvis non ignorem habuisse ipsum defunctum duos libros, in quibus processus iuditiarius ex compromisso et sententia arbitrari, inter Reges Poloniae Wladislaum et Kazimirum ac Ordinem istius provinciae facto, descriptus erat. Quos Reverendissimum Dominum Thomicium Episcopum Cracoviensem, qui in officium Cancellariae demortui successerat, accepisse puto ac inter reliqua Cancellariae regesta, si quid ad Rempublicam pertinebant, recondisse. Inde si extant, Illustrissima Dominatio Vestra requirere eos poterit. Ego nihil huiusmodi librorum vel quorumpiam monumentorum Illustrissimae Dominationi Vestrae subministrare possum. Quae si non deessent, libens sane cum Illustrissima Dominatione Vestra communicarem ac

pro meo studio ipsi voluntati Illustrissimae Dominationis Vestrae, quam in revocandam priorum temporum gentis suae memoriam adiecit, ut aliis in rebus, responderem. Unde et officium meum perspicere et instituto huic suo operi aliquid adminiculi Illustrissima Dominatio Vestra habere possit... E Polaniecz, XX Octobris, anno Domini MDXLVII.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

a) servitor

Ioannes Comes in Tarnow etc. subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

N. 1042.

s.l. [21.X.1547].

Augustinus Petraskowicz

Alberto in Prussia duci

rogat, ut subditus suus, Matthias Moskalaitis (vel Moczkolaitis), qui, se in bellum profecto, multis damnis in praediolo suo factis et multis rebus ablatis, in Prussiam aufugit et nunc in praefectura capitanei Labiensis latitat, et quem idem capitaneus extradere non vult, sibi tandem extradatur.

Sine sigillo.

(Annerum: Index damnorum commissorum in praediolo Augustini Petraskowicz per Matthiam Moskalaitis)

H B A, B 2, K.374.

N. 1043.

Petricoviae, 21.X.1547.

Stanislaus Hosius, canonicus Cracoviensis, secretarius regius,

Alberto in Prussia duci

de negotio viduae Martini Hermensdorff cum successoribus Lucae Ketting.

Sigill.

Reg. in: Hipler-Zakrzewski, AHP IV, Card. Hosii Epistolae, I, 266.

H B A, B 2, K.374.

N. 1044.

Petricoviae, 22.X.1547.

Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius,

Alberto in Prussia duci

ob certa impedimenta se postulationi ducis satisfacere non potuisse, ut mandatum poenale ad magistratum Gedanensem mitteret, quo executio decreti contra Kettingos a duce lati fieret.

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1045.

Vilnae, 13.XI.1547.

*Petrus Zborowski, castellanus Malogostensis, curiae regiae magister,
Alberto in Prussia duci
pro litteris gratias agit; de regis in Poloniam projectione crastino die
futura nuntiat; affinem suum, Stanislaum Sobek, ex mandato ducis
iter in Lithuaniam fecisse gaudet.*

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1046.

Vilnae, 14.XI.1547.

*Stanislaus Bojanowski
Alberto in Prussia duci
varias novitates refert ex Italia (de occisione Petri Aloysii Farnesii) et ex
Germania (de electo magistro Ordinis Theutonicorum); de arce Mo-
scovia conflagrata; de se ipso secretario regio nominato; de instruc-
tione ad legationem Stanislai Łaski nondum allata etc.
(Schedula adiuncta)*

Sigill. Autogr.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Vigesima octava Octobris accepi litteras ab Illustrissima Vestra Dominatione, decima Octobris scriptas. Quae me, hoc novo genere vitae, quod mihi insperato et certe invito accidit, distractum, variis modis confirmarunt exhilararuntque, praesertim cum ex eis Illustrissimam Vestram Dominationem sanam et foelicem mihique, eius servitori, clementem esse intellexi. Quibus quidem litteris iam dudum respondissem, si occasio mittendi non defuisset. Nam ne hactenus quidem scire potui, quis eas attulerit. Misissem autem nuncium meum cum responso, si vel tantillum quod dignum ad perferendum fuisset. Quae autem Illustrissimae Vestrae Dominationi scripturus sum, nescio, si tam certa erunt quam scitu digna, si modo vera sint.

Scriptum est mihi ab aula Regis nostri senioris, quod Parmenses, communicatis secreto consiliis cum Placentinis et caeteris civitatibus, quas Sedes, ut vocant, Apostolica in Ducatu Mediolanensi a tempore, ni fallor, Iulii Secundi obtinebat, Petrum Aloisium, Pauli Papae Tercii ex filia nepotem,¹⁾ quem eis ducem praefecerat, miro artificio interfecerunt propter incredibilem eius tyrannidem et varia scelera, in eos et liberos eorum patrata. De modo mortis eius longum esset scribere, satis est certo credi occisum esse. Affirmant autem illas civitates connivente Caesarea Maiestate hoc designasse, ab eoque defensionem et auxilium expectare. Scribunt praeterea Papam ad Caesaream Maiestatem oratum misisse, ne sibi dudum possedas urbes adimere velit. Cui Imperator respondit, quod illi Papalis Sanctitas ex certo contractu sexies centena millia ducatorum deberet, nec nisi ducenta millia dederit. Et cum urbes illae in summa trecentorum millium apud Papas impignoratae essent, eas ad rationem

debiti praefati se velle retinere, reliquum centum millium ducatorum se velle Papae donare, si gratum fuerit. Scribunt etiam, quod Imperator Papam sollicitavit sive vocavit, ut ad Concilium veniret. Quod nisi facere vellet, se velle illi Concilio praeesse et adversus eum id, quod consensus communis decreverit, statuere. Scribitur praeterea sanctum Dei Evangelium per totam fere Italiam reviviscere. Accepi praeterea ab Italo, qui hic in aula est, Senam, antiquam Italiae urbem, stratagematibus Hispanorum caesarianorum tantum fortasse quingentorum acceptam fuisse, tamen hos postea, cum locum quandam munitiorem arcis nomine occupassent, oppressos esse.

Cardinalis quidam ex familia Germanica Trukces,²⁾ qui ante annos circiter decem apud Regiam Maiestatem a Papa Legatum egit, admodum iuvenis, scripsit ex Augusta se cum electo Magistro Prussiae³⁾ talem habuisse controversiam. Magister interrogabat, an ille sciret, quonam modo Poloni partem Prussiae occupassent. Respondisse se ante annos multos, cum varias iniurias Pruteni Polonis intulissent, Polonique propterea per Legatos apud Imperatorem illius saeculi frequenter conquerebantur, tandem cum indignatione Imperatorem respondisse: Defendite vos, si potestis. Defendebant itaque se Poloni, ut apparet. Magister ad haec: Quod vi, inquit, ablatum est, per vim recuperari potest. Deinde de potentia Polonorum disputare ceperunt. Sed ea non sunt nova, siquidem et mihi saepius evenerunt, neque sunt, ut credo, alicuius momenti, nisi forte ut nobis papistis os obliniant Cardinales, ut inde novum Regem habeant adiutorem, si illis cum Caesare bellum futurum sit. Haec sunt, Illustrissime Princeps, quae ad praesens feruntur. Quam autem sint certa, omnino nescio. De Petro tamen illo Aloisio facile credo, semper enim aliquid tale sperabatur et meo tempore. De certitudine caeterarum in utranque partem potest credi. Sed haec pro novis vix possunt scribi, credo enim ad Illustrissimam Vestram Dominationem diu perlata esse.

Ex Moschovia hic rumor pro certo affirmatur, immo sunt qui vident, quod arx Moschoviae cum toto thesauro, suppellectili, auro, argento, omnibus aliis rebus et munimentis, quaecunque praedecessores istius Ducis⁴⁾ reliquerunt, conflagrata sit. Sed ne haec quidem nova esse existimo.

Haec omnia supra scripta sunt a me ante dies novem, et dubito, an sint Illustrissimae Vestrae Dominationi mittenda, ut quae sunt parvi momenti. Quod autem Illustrissima Dominatio Vestra scribere dignatur se cupere scire, quonam modo res meas in aula confecerim, scribam, siquidem Illustrissima Dominatio Vestra iubet.

Die secunda Octobris salutavi Regiam Maiestatem, ab eaque die clementem hucusque vultum eius et sermones propicios agnosco. Sed quod ad res et conditionem meam attinet, ista de die in diem, cras cras, Sua Maiestas, sive more patris, sive ex industria cunctabunda, distulit. Ante dies decem iussit Sua Maiestas, ut equos octo scriberem. Quod quidem ego ex certis causis non cupiebam, scripsi tamen. Heri autem vesperi ad coenam, Regiae Maiestatis nomine mandavit mihi Dominus Curiae Magister,⁵⁾ ut hodie mane quatuordecima hora venirem et circa sacrum Regiae Maiestati ius iurandum facerem in officium Secretarii. Mox itaque ibo, quod Rex iubet, factururus. Caetera, quae ante decem menses praemissa sunt, hactenus pendent indecisa. Spero autem hodie aliquid me auditurum, si non palpaturum. Alioquin certum est me meis stipendiis non velle, nec etiam posse, militare. Mox autem omnes cum Regia Maiestate discessuri.

Porro adventus meus Petricoviam versus incommodissimo tempore accidit, sed neque Vilnam erat^{a)} commodior. Regiam enim Maiestatem, iudiciis generalibus huius regionis, tum etiam praeparatione ad hodiernum discessum impeditam, commode, praesertim de rebus secretioribus et alicuius momenti, alloqui non potui, quanquam multa Sua Maiestas interim a me audivit et locuta est, praesertim ad mensam. Occasio tamen apta aliis rebus non fuit. Cumque aliquid tale inferre vellem, semper Sua Maiestas respondebat: In itinere, inquit, colloquemur abunde. Quod vero Illustrissima Vestra Dominatio scribere dignatur, quod ego potuissem commodius tractari, si Illustrissimam Vestram Dominationem in alio loco invenissem, fui certe clementer, humanissime et lautissime exceptus et tractatus. Postea vero in Insterberk et in Ragnet commodissime habui habeoque summam gratiam Illustrissimae Vestrae Dominationi, et coram ea illarum arcium Praefectis. Quod vero ea attinet, quae in illa amoena venationis domo Illustrissima Vestra Dominatio mecum conferre dignata est, horum omnium ego cum ea fide et silentio, quo decet, bene memini. Sed Illustrissima Vestra Dominatio non ignorat, quod extra oportunitatem huiusmodi negocia ne nominari quidem apte possunt. Spero autem, ut Sua Maiestas dixit, quod in itinere eam oportunitatem habebimus.

Quod vero illa negocia attinet, quorum causa ego passus sum in hac mea valetudine et animo, ad omnia inconvenientia facile offendibili, me in aulam pertrahi, quorum etiam hic in epilogo parvam faciam mentionem, Regia Maiestas optimam spem de se praebet. Non possum itaque aliud dicere, quam quod Dominus Deus noster optima signa suae gratiae ostendere dignatur, cuius nomine omnia nobis erunt prospera.

Instructionem legationis Domini Laski, Palatini Siradiensis, hic ne Regia Maiestas quidem habuit. Expectabam illam quotidie ex Petricovia, ut Illustrissimae Vestrae Dominationi misissem. Sed nescio qui fiat, quod non sit allata. Alioquin hoc non solet accidere. Regia Maiestas die tertia Decembris Petricoviam ingredi constituit. Perscripsit etiam mihi quidam amicus talem sermonem Regiae Maiestatis senioris: Cum quidam dixit, o quam caro venduntur hic pisces, ego cogar experiri, inquit Sua Maiestas. Habebo enim hospites Dominum iuvenem et Dominum Ducem Prussiae. Nescio itaque, si frustra ex hoc sermone gaudeo. Porro quantum ego delector hoc novo aulicismo et officio, scio. Quam autem ex eo gaudeant nostri Episcopi et hoc totum genus ferarum, nescio. Murmurant, grunniunt. Coronam martyrii ab igne prius timebam, nunc a veneno, vel sica aut sclopeto. Sentiunt enim nescio quid, quod timent, nec immerito... Datae Vilnae, die 14 Novembris, hora noctis antecedentis penultima, anno Domini 1547.

Bojanowski.

a) sequuntur verba expuncta: adventus meus

Schedula adiuncta, manu Stanislai Bojanowski scripta:

Post scriptas has, veniens in templum iuravi idque aptissime. Adfuerunt enim 4 Episcopi, ubi ad valedicendum Regiae Maiestati convenerant. Factus itaque Secretarius Polonicus. Quantum autem congratulantur amici et nescio quis non, credentes me admodum gaudere, dicentes optima signa esse, quod ego primus sim in hoc officio. Sed quod isti tam magnum pu-

tant et extollunt, eius me iam diu tedet, quod Vestrae Illustrissimae Dominationi vere et fide boni viri dico, et tedeat paulo post magis, ut video, nisi me successus Reipublicae et mei propositi solabitur.

Regia Maiestas hora circiter 15 discessit. Ego cras sequar. Domini Curiae et Camerae Magistri, Dominus Fabianus Czema et Myskowski et ceteri Vestrae Illustrissimae Dominationi sua servicia commendant eique omnia foelicia precantur. Datae eodem die hora 4 noctis sequentis. Illustrissimae Vestrae Dominationi mea manu non scripsi nisi hec pauca, nescio enim bonos et lectu aptos caracteres pingere. Accidit preterea casus. Cum enim reliquum epistolae mea manu absolvissem, volens spargere pulverem, fudi atramentum. Sed tamen nondum fui Secretarius.

1) *Error, sermo est de filio Pauli III.*

4) *Ioannes IV Basilides.*

2) *Otto Truchsess.*

5) *Petrus Zborowski.*

3) *Volffangus Schutzbar.*

N. 1047.

Petricoviae, 20.XI.1547.

Samuel Maciejowski, episcopus Cracoviensis, R.P. cancellarius, Alberto in Prussia duci

gaudere se scribit, quod instructio oratori regio [Stanislao Łaski] ad imperatorem misso data duci placuit; ut palatinus Marienburgensis [Achatius Czema] ipsi oratori adiungeretur, nullatenus obtineri potuisse; de Concilio Oecumenico Tridenti celebrando; de moneta. Sigill.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Quod litterae per Magnificum Dominum Palatinum Pomeraniae¹⁾ Illustrissimae Dominationi Vestrae redditae sunt, errore quodam id actidit. Debebat enim eas puer Illustrissimae Dominationis Vestrae perferre. Sed cum is venisset, reperiri non potuerunt. Ita factum est, ut instructio nem tantum attuleri, quam postularat Illustritas Vestra. Qua quod est satisfactum Illustrissimae Dominationi Vestrae, gaudeo vehementer. Is enim sum, qui ex animo cupio modis omnibus Illustrissimae Dominationi Vestrae obtemperare.

De Domino Palatino Marienburgensi laboratum est a me summo studio, ut Illustrissimae Dominationis Vestrae desiderio satisfaceret. Verum obstitit eorum autoritas, qui nunc plurimum possunt. Hoc tempore parum esse tempestivum videtur ea de re agere. Nam functum esse iam iniuncto sibi legacionis munere Dominum Palatinum Siradiensem non dubito. Et aut ipse brevi redibit, aut aliquem huc mittet, per quem de rerum sibi successu scribat. Quod si res postulaverit, quando venerit huc Sacra Maiestas Regia iunior, libenter operam meam interponam, ut fiat quod vult Illustrissima Dominatio Vestra. Modo et ipsa suas ad Sacram Maiestatem Regiam iuniorem ea de re det litteras. Meum studium defuturum non est.

Nova huc allata sunt, quod Sacra Maiestas Imperatoria magno studio egerit ac tandem perfecit, ut non in Italia, sed Tridenti Concilium

Oecumenicum liberum caelebraretur. Deum precor, ut Ecclesiae suae miseratus pacem, tranquillitatem, unitatem illi restituat, ut id ipsum dicamus omnes atque unanimes uno ore Deum glorificemus.

De moneta et Regni et Illustrissimae Dominationis Vestrae quid sit constitutum in Comitibus Wratislaviae habitis, non dubito, quin sit ad Illustritatem Vestram id perlatum. De utriusque precio nonnihil est imminutum... Piotrkoviae, XX Novembris, MDXLVII.

a) Vestre Illustrissime Dominationis
humilis servus et capellanus
Samuel Episcopus Cracoviensis et Regni Poloniae Cancellarius.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Stanislaus Kostka.

N. 1048.

Augustae, 25.XI.1547.

Stanislaus Łaski, palatinus Siradiensis,

Alberto in Prussia duci

de legatione sua, in causa ducis suscepta, nondum absoluta et de difficultatibus eiusdem; nova aliqua refert: de imperatoris aegritudine; de actis magistri Theutonicorum; de rebus sine conclusione manentibus; de militibus Hispanis aliisque.

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Princeps etc.

Quod sponte mea facturum eram, id hortatu Illustrissimae Dominationis Vestrae libentissime facio, ut eam de iis rebus, quae hic agantur, certiores reddam, atque in primis mea interest, ut quarum rerum causa huc sum legatus, de iis perscribam.

Ego ad diem XXX Octobris conveni Caesaream Maiestatem atque illi ea Regis mei Serenissimi nomine exposui, quae pertinebant vel ad salutandum, vel ad gratulandum, vel ad hortandum. Post illam quidem diem Caesar mihi visus non est. Nam incidit in morbum solitum articulare, ex quo adhuc decumbit, nec ulli externo homini ad eum aditus patet. Interea quod erat officii mei, et Principes omnes Electores et in primis Regiam Maiestatem conveniebam. Consilia etiam cum Illustrissimis Electore¹⁾ et Alberto Marchionibus Brandenburgensibus communicabam, ac item cum Oratoribus Illustrissimorum Pomeraniae Ducum.²⁾ Neque aliud a me expectatur, quam ut tandem potestas mihi fiat conveniendi Caesaris eaque exponendi, quae proprie ad causam Prussiae pertineant.

Video Serenissimi Regis mei hic auctoritatem esse magnam. Itaque et ego ab omnibus Principibus et Ordinibus magno habeor et loco et honore. Sed suspitiones quaedam et rumores extenuant existimationem nostram, de quibus non licet mihi nunc scribere ad Celsitudinem Vestram. Et ego quidem nihil profecto intermittam, quod ad boni viri et fidelis

Serenissimi Regis mei atque etiam Celsitudinis Vestrae servitoris officium pertinere arbitror. Sed tamen videtur causa nostra gravari et illis rumoribus, et etiam hac Caesaris nimia foelicitate; ad haec quoque Magistri Theutonici³⁾ importunitate, qui (quantum ex Granvellano intellexi) et Caesari et omnibus, quos suae causae putat posse prodesse, non cessat esse molestus: convenit omnes, urget ac in rem suam Senatus consultum flagitat.

Ab Illustrissimo etiam Alberto Marchione, missis publice ad eum magnis quibusdam viris, postulavit, ut a feudo, titulis et insignibus Prussiae abstineat, sibi enim eam et nemini alteri deberi. Ad me etiam quaedam eius minae perferuntur. Itaque mihi in solo Deo ac Caesaris clementia spes est impetrandi, quod optamus. In aliis vix aliquam spem habeo, sua enim hic quisque curat, nemo aliena. Quam ob rem quid futurum sit, quibus verbis aut scriptis cum Caesare agam, quid ab illo mihi respondebitur, de his omnibus suo tempore significabo Celsitudini Vestrae. Memini etiam me ab ea postulare, ut si quas literas habeat vel aliquam significationem Caesaris, qua appareat Celsitudinem Vestram cum Serenissimo Rege meo voluntate Caesaris vel Ordinum Imperii bellum gessisse, ut eam mihi mitteret. Itaque si quid earum rerum habet, vel si quid, quod ad causam nostram pertineat, collegit, id mihi velim primo quoque tempore transmittat Celsitudo Vestra. Nam mihi quidem hic tamdiu haerendum est, quoad aliquid obtinuerit, etiamsi hic vivendum sit et cum periculo et sumptu non mediocri.

Quamvis autem puto Celsitudinem Vestram earum rerum, quae hic agantur, habere multos nuntios, tamen mearum quoque partium est de illis nonnihil significare. Nihil autem ad hunc diem conclusum esse audio, sed quaedam sunt inchoata. Cuius rei causam esse puto Caesaris adversam valetudinem. Senatus etiam, ex quo tempore huc veni, nullus habitus est. De iis vero rebus, quas initio conventus Caesar proposuerat, privatim per viros quosdam delectos et doctores nonnullos consultatur, nullum tamen ad hunc diem Senatus consultum factum est.

Concilium Caesaris Tridenti, ubi inchoatum est, peragi vellet, Tametsi Papa⁴⁾ (quod ex Cardinali Sfondarato et Oratoribus Italicis intellexi) sententiae Caesaris subscribere nolit, priusquam de Aloisii filii sui caede Placentina fuerit transactum. Cuius rei causa legatus est a Caesare ad Papam Cardinalis Tridentinus,⁵⁾ vir sane et eruditione et virtute insignis. Cuius adventus intra paucas hebdomadas expectatur.

De expeditione in Turcas hic silentium est. Sunt enim quinquennales cum illis induciae Caesari et Regi Romanorum.

Camerae Imperialis iudicia maioribus quam unquam alias auctoritatibus muniuntur et instituuntur. Ratio cudendae monetae diligenter expenditur. Foedus quoddam novum et magnum cuditur. Et haec sunt fere capita, de quibus consultatur. Si quae sunt alia, ea vel privata sunt vel leviora. Electores adsunt omnes, Principes plurimi. Maria,⁶⁾ Caesaris soror, ex Batavis venit. Caesaris filia⁷⁾ ex Hispaniis expectatur. Connubia magna et rara futura sunt, mutationes etiam rerum non mediocres expectantur. Interea armatorum plena sunt loca omnia. In hac urbe lanceariorum quinque milia, quibus et portae et moenia credita sunt. Milites praetoriani ad aedes Caesaris die noctuque excubant. Hispani potiore urbem partem occupant, quorum pars hic Ioannem Fredericum, pars Landgraviū⁸⁾ Damoverdae⁹⁾ custodiunt. Oppida et rura vicina a Burgundis et Batavis equitibus (quorum quatuor milia sub Comite Burensi¹⁰⁾ esse dicuntur) praemuntur. Ulmae Comes Nassensis¹¹⁾ est cum sex milibus

lanceariorum. Agrum Virlenbergensem Altensteiner cum sex milibus inhabitat, cum quibus sunt tria milia Hispanorum duce Cysnero. Novi milites conscribuntur, sed et clanculum, nec sine causa. Sed de his satis.

Quod Illustrissima Dominatio Vestra amicitiae, aut potius benevolentiae, in me suae veteris mentionem in literis suis facit gratitudinemque suam benigne mihi pollicetur, id quidem etsi parum necessarium, tamen certe gratissimum mihi erat. Non enim dubito Illustrissimam Dominationem Vestram, quae coepit, me benevolentia prosequuturam et suam animi gratitudinem in me declaraturam esse. Ego vero nullis laboribus parcam, quo causa mihi commissa ad bonum effectum perducatur. Diligentiam quidem, operam, fidem boni viri me praestitutum polliceor. Reliquum a Deo supplex precabor, ut nos tandem voti nostri compotes efficiat... Augustae, die XXV mensis Novembris, anno Christi MDXLVII.

a) Celsitudinis Vestrae observantissimus
Lasky etc. subscripsit.^{b)}

a)-b) manu propria.

1) Ioachimus.

2) Barnim et Philippus.

3) Volfgangus Schutzbar.

4) Paulus III.

5) Christophorus Madruzzo.

6) regina Hungariae.

7) Maria.

8) Philippus.

9) Donauwörth.

10) Maximilianus a Büren.

11) Guilielmus Nassau de Orangia.

N. 1049.

Petricoviae, 18.XII.1547.

Ioannes Lutomirski, burgravius Cracoviensis et succamerarius Siradiensis, Martino Kannaher, burgrabio Regiomontano, Georgium Issnak, municipem Vlnensem, propter absentiam regis et magnatum commendat.

Sigill.

H B A, B 2, K.374.

N. 1050 deest.

N. 1051.

Augustae, 25.XII.1547.

Stanislaus Laski, palatinus Siradiensis,

Alberto in Prussia duci

nullum se adhuc responsum ad legationem suam obtinuisse nuntiat additque longum sibi adhuc exspectandum esse.

Sigill., autogr.

H B A, B 2, K.374.

Illustrissime Dei gratia princeps etc.

Quid agam, quid paciar, quid sperem, denique quid audiam, calamo credere non possum. Quapropter ea potius meo nomine Illustris Dominus Marsalchus refert. Responsum mihi datum est adhuc nullum. Res in longum extrahitur atque interim in armis sunt omnia. Mora vero, etsi rebus

plerumque omnibus nociva esse solet aliis, verum huic est certe nocentissima. Menses iam duos et medium transegi non absque summa molestia et iactura. Insuper expectandum erit amplius. Scio equidem me hoc Serenissimis meis Regibus, hoc patrie, hoc ipsum et Celsitudini Vestrae deberi,^{z)} lubens igitur periculum inpensamque feram. Expectabo, quid novi aferat Aphrica, soli confisus Deo. Nam ea sunt nunc tempora, ut nihil mortalibus spei sit extra eum reliquum.

Caesaris porro ea foelicitas multis metum suspicionemque facit. Parte alia rumores aliqui causam nostram aggravant. Tamen audendum est aliquid. Roma, Gallus, Marcus, Leo, Ursus, Urus Aquilam si amicam non habent, hostem existiment nectesse est. Danus, ut pro eis stet, expedit, ac si fieri potest, et Suedus quoque. Verbis cetera... Datum Augustae, feriis Natalis, 1547.

Celsitudini Vestrae devinctissimus
Laski etc. subscripsit.

z) sic in ms.

ELENCHUS EPISTOLARUM

Nr.			Dat.
890	Anna dux Masoviae Odrowążowa	Alberto duci	Iaroslaviae, 1.IV.1545
894	» » » »	» »	» 26.V.1545
967	» » » »	» »	» 27.XII.1546
975	Bagieński Iacobus	» »	Visnae, 12.II.1547
799	Bielewicz Georgius	» »	Płotele, 23.VIII.1543
832	» »	» »	» 12.II.1544
835	» »	» »	» 25.II.1544
878	» »	» »	Vilnae, 15.I.1545
797	Bielewicz Ioannes	» »	Roszczyny, 18.VIII.1543
897	» » et Kmita I.	» »	Wydukiy, 13.VI.1545
998	Bojanowski Stanislaus (cum annexo)	» »	Berolini, 29.IV.1547
1034	» »	» »	Georgenburgi, 13.IX.1547
1046	» » (cum schedula)	» »	Vilnae, 14.XI.1547
775	Boner Severinus	» »	Cracoviae, 21.III.1543
818	Branicki Sebastianus et Gamrat P.	» »	Ciążeń, 14.XI.1543
912	Chodkiewicz Hieronymus	» »	Szauki, 30.XI.1545
982	» »	» »	Vilnae, 9.III.1547
1011	» »	» »	Wilkijs, 12.VII.1547
834	Dzierzgowski Ioannes	Georgio ep. Sambiensi	Petricoviae, 22.II.1542
1030	» »	Alberto duci	Varsaviae, 28.VIII.1547
783	Dzierzgowski Nicolaus	» »	Cracoviae, 1.VI.1543
793	» »	» »	Wolborz, 18.VI.1543
920	» »	» »	Cracoviae, 13.II.1546
933	» »	» »	Łowicz, 22.V.1546
977	» »	» »	Skierniewice, 18.II.1547
958	Firlej Petrus	» »	Janowiec, 2.XI.1546
811	Gamrat Petrus	» »	Gnesnae, 10.XI.1543
818	Gamrat Petrus et Branicki S.	» »	Ciążeń, 14.XI.1543
774	Górka Andreas	» »	Cracoviae, 21.III.1543
776	» »	» »	» 7.IV.1543
785	» »	» »	» 2.VI.1543
788	» »	» »	Posnaniae, 5.VI.1543
796	» » (cum 4 annexis)	» »	» 7.VIII.1543
802	» » (cum 2 sched. et annexo)	» »	» 29.VIII.1543
808	» » (cum annexo)	» »	» 21.IX.1543
809	» »	» »	» 26.X.1543
812	» » (cum annexo)	» »	» 10.XI.1543
815	» »	» »	» 11.XI.1543
819	» » (cum annexo)	» »	» 8.XII.1543
824	» »	» »	» 10.I.1544
825	» »	» »	» 19.I.1544
838	» » (cum annexo)	» »	» 11.III.1544
846	» »	» »	» 18.IV.1544
847	» »	» »	» 24.IV.1544
850	» » (cum schedula)	» »	» 20.V.1544
851	» »	» »	» 22.V.1544

Nr.

Dat.

869	Górka Andreas	Alberto duci	Ujście, 15.X.1544
870	» » (cum 5 annexis)	» »	Posnaniae, 26.X.1544
873	» »	» »	» 14.XI.1544
876	» »	» »	» 22.XII.1544
881	» »	» »	Cracoviae, 24.II.1545
904	» »	» »	Posnaniae, 17.VIII.1545
905	» »	» »	» 3.IX.1545
906	» »	» »	» 16.IX.1545
910	» »	» »	» 4.X.1545
940	» »	» »	» 25.VII.1546
941	» » (cum annexo)	» »	» 26.VII.1546
949	» »	» »	» 25.VIII.1546
968	» »	» »	» 29.XII.1546
976	» »	» »	» 18.II.1547
984	» »	» »	» 16.III.1547
995	» »	» »	Cracoviae, 18.IV.1547
1000	» »	» »	» 10.V.1547
1017	» »	» »	Pyzdry, 9.VIII.1547
1039	» »	» »	Posnaniae, 8.X.1547
901	Hlebowicz Ioannes et alii	» »	Vilnae, 3.VII.1545
773	Hosius Stanislaus	» »	Cracoviae, 21.III.1543
837	» »	» »	Petricoviae, 1.III.1544
839	» »	» »	» 15.III.1544
840	» »	Ioanni a Kreitzen	» 15.III.1544
855	» »	Alberto duci	Brestae in Lith., 28.VI.1544
943	» »	» »	Cracoviae, 18.VIII.1546
955	» »	» »	» 21.X.1546
1025	» »	» »	Petricoviae, 25.VIII.1547
1035	» »	» »	» 25.IX.1547
1043	» »	» »	» 21.X.1547
901	Ianussius dux Olszanensis et alii	» »	Vilnae, 3.VII.1545
899	Jadathowna Elisabeth	» »	Culvae, 16.VI.1545
913	Kackowski Casparus	» »	Posnaniae, 3.XII.1545
944	» » (cum annexo)	» »	» 20.VIII.1546
948	» »	» »	» 24.VIII.1546
1012	» »	» »	» 14.VII.1547
897	Kmita Ioannes et Bielewicz G.	» »	Wydukły, 13.VI.1545
928	Kmita Petrus	» »	Cracoviae, 12.V.1546
985	» »	» »	» 19.III.1547
996	» »	» »	» 19.IV.1547
1002	» »	» »	Wiśnicz, 30.V.1547
1009	» »	» »	» 4.VII.1547
798	Konarski Christophorus	» »	Niepołomice, 22.VIII.1543
801	» » (cum annexo)	» »	» 26.VIII.1543
803	» »	» »	» 31.VIII.1543
841	» »	» »	Petricoviae, 18.III.1544
856	» »	» »	Brestae in Lith., 28.VI.1544
858	» »	» »	» 28.VII.1544
863	» » (cum schedula et annexo)	» »	» 10.IX.1544
865	» »	» »	» 17.IX.1544
867	» »	» »	» 29.IX.1544
922	» »	» »	Cracoviae, 24.II.1546
953	» »	» »	» 14.X.1546
991	» »	» »	» 23.III.1547
993	» »	» »	» 1.IV.1547

1005	Konarski Christophorus	Alberto duci	Cracoviae, 2.VI.1547
1013	»	»	Petricoviae, 17.VII.1547
1020	»	»	» 17.VIII.1547
1023	»	»	» 25.VIII.1547
833	Kopytowska Margaretha	»	Petricoviae, 20.II.1544
806	Kuncewicz Ioannes	Mauritio de Persko	Caunae, 3.IX.1543
813	Kurzbach Ioannes	Alberto duci	Gnesnae, 11.XI.1543
814	»	»	» 11.XI.1543
1088	Laski Ioannes	»	Emdae, 22.VI.1547
861	Laski Stanislaus	»	Lasko, 5.VIII.1544
877	»	»	Cracoviae, s.d.1545
883	»	»	» 24.II.1545
961	»	»	» 8.XI.1546
969	»	»	Lasko, 25.XII.1546
1016	»	»	Elbingae, 29.VII.1547
1018	» (cum annexo)	»	Petricoviae, 11.VIII.1547
1021	»	»	» 20.VIII.1547
1027	»	»	Lasko, 27.VIII.1547
1028	»	»	» 28.VIII.1547
1029	»	»	» 28.VIII.1547
1032	»	»	Petricoviae, 1.IX.1547
1048	»	»	Augustae, 25.XI.1547
1050	»	»	» 25.XII.1547
950	Latański Ianussius	»	Dębnica, 22.IX.1546
831	Ławski Stanislaus	»	Szczekocin, 10.II.1544
789	Lewicki Ioannes	»	Olszyny, 8.VI.1543
951	»	»	Czerwińsk, 28.IX.1546
983	»	»	» 10.III.1547
1049	Lutomirski Ioannes	Martino Kannaher	Petricoviae, 18.XII.1547
763	Maciejowski Samuel	Alberto duci	Cracoviae, 22.I.1543
772	»	»	» 20.III.1543
782	»	»	» 31.V.1543
784	»	»	» 2.VI.1543
790	»	»	» 16.VI.1543
794	»	»	Brestae in Lith., 28.VI.1543
800	» (cum 3 annexis)	»	Niepołomice, 26.VIII.1543
807	»	»	Dobrowoda, 8.IX.1543
817	»	»	Wielawies, 12.XI.1543
821	»	»	» 15.XII.1543
822	» (cum annexo)	»	» 17.XII.1543
828	»	»	Petricoviae, 23.I.1544
843	»	»	Ujazd, 31.III.1544
849	» (cum schedula)	»	Gedani, 19.V.1544
857	»	»	Brestae in Lith., 5.VII.1544
859	»	»	» 28.VII.1544
864	»	»	» 17.IX.1544
868	»	»	» 8.X.1544
872	»	»	Cracoviae, 10.XI.1544
875	»	»	» 12.XII.1544
880	»	»	» 23.II.1545
888	»	»	» 16.III.1545
889	»	»	s.l., s.d. 1545
893	»	»	Cracoviae, 27.IV.1545
898	»	»	» 13.VI.1545
900	» (cum schedula)	»	» 21.VI.1545
902	»	»	» 10.VII.1545

Nr.				Dat.
908	Maciejowski Samuel	Alberto duci	Cracoviae,	23.IX.1545
909	»	»	»	27.IX.1545
911	»	ducis in Prussia consiliariis	»	9.XI.1545
914	»	»	»	10.XII.1545
916	»	Alberto duci	»	18.XII.1545
923	»	»	»	25.II.1546
926	»	(cum schedula)	»	25.III.1546
930	»	»	»	13.V.1546
934	»	»	»	26.VI.1546
935	»	»	»	8.VII.1546
942	»	»	»	18.VIII.1546
954	»	»	»	19.X.1546
960	»	(cum schedula)	»	6.XI.1546
964	»	»	»	15.XII.1546
965	»	»	»	20.XII.1546
970	»	»	»	30.XII.1546
978	»	»	»	24.II.1547
979	»	»	»	5.III.1547
980	»	»	»	5.III.1547
988	»	»	»	22.III.1547
989	»	»	»	22.III.1547
999	»	»	»	9.V.1547
1003	»	»	»	31.V.1547
1004	»	»	»	31.V.1547
1014	»	»	Petricoviae,	18.VII.1547
1019	»	»	»	16.VIII.1547
1024	»	»	»	25.VIII.1547
1031	»	»	»	30.VIII.1547
1033	»	»	»	7.IX.1547
1036	»	»	»	25.IX.1547
1038	»	»	»	5.X.1547
1044	»	»	»	22.X.1547
1047	»	»	»	20.XI.1547
830	Myszkowski Nicolaus	»	»	8.II.1547
853	»	»	Spirae,	4.VI.1544
862	»	»	Brestae in Lith.,	6.IX.1544
791	Niemieczkowski Ioannes	»	Cracoviae,	16.VI.1543
827	»	»	Petricoviae,	23.I.1544
852	»	»	Varsaviae,	1.VI.1544
927	»	»	Cracoviae,	29.III.1544
762	Odrowąż Stanislaus	»	»	4.I.1543
764	»	»	»	23.I.1543
767	»	»	»	2.III.1543
770	»	»	»	13.III.1543
778	»	(cum annexo)	»	12.IV.1543
779	»	»	»	23.IV.1543
795	»	»	Iaroslaviae,	21.VII.1543
805	»	(cum schedula)	Osiek,	1.IX.1543
842	»	»	Iaroslaviae,	29.III.1544
890, 894, 967	Odrowążowa v. Anna			
816	Okuń Petrus	»	Wielawieś,	11.XI.1543
820	»	»	»	15.XII.1543
829	»	»	Petricoviae,	23.I.1544
848	»	»	Varsaviae,	8.V.1544
780	Orwid Matthias	»	Plotele,	27.V.1543
1042	Petraskowicz Augustinus (cum annexo)	»	s.l.,	[21.X.1547]

Nr.

Dat.

884	Policki Ioannes	Alberto duci	Kańczuga, 7.III.1545
947	»	»	Bar, 21.VIII.1546
901	Radziwiłł Nicolaus et alii	»	Vilnae, 3.VII.1545
917	Siemacki Iacobus	»	s.l., s.d. [XII.1545]
769	Sieniawski Nicolaus	»	Cracoviae, 10.III.1543
924	»	»	Bolszow, 5.III.1546
786	Sigismundus I	universis	Cracoviae, 3.VI.1543
957	Śkończewski Leonardus	Alberto duci	» 26.X.1546
931	Sobocki Thomas	»	» 13.V.1546
971	»	»	» 1.I.1547
972	»	»	» 2.I.1547
891	Srzeński Felix	»	Srzeńsk, 2.IV.1545
1037	»	»	» 4.X.1547
766	Tarnowski Ioannes	»	Cracoviae, 1.III.1543
768	»	»	» 10.III.1543
771	»	»	» 18.III.1543
777	»	»	» 7.IV.1543
781	»	»	» 28.V.1543
787	»	»	Wiewiórka, 4.VI.1543
792	»	»	Osiek, 17.VI.1543
804	»	»	» 31.VIII.1543
810	» (cum annexo)	»	Tarnogóra, 3.XI.1543
823	»	»	Magna Opatów, 19.XII.1543
826	»	»	Petricoviae, 21.I.1544
836	»	»	» 30(!).II.1544
844	»	»	Tarnoviae, 8.IV.1544
845	»	»	» 8.IV.1544
854	»	»	Osiek, 26.VI.1544
860	»	»	» 29.VII.1544
871	» (cum 2 annexis)	»	» 6.XI.1544
874	»	»	» 6.XII.1544
882	» (cum sched. et annexo)	»	Cracoviae, 24.II.1545
895	» (cum annexo)	»	Połaniec, 30.V.1545
903	»	»	Varsaviae, 16.VII.1545
907	»	»	Osiek, 20.IX.1545
915	» in Ducatu Prussiae locumtenentibus	»	Cracoviae, 11.XII.1545
919	»	Alberto duci	» 13.II.1546
932	»	»	Sandomiriae, 17.V.1546
937	»	»	» 15.VII.1546
938	»	»	» 20.VII.1546
939	»	»	» 21.VII.1546
945	»	»	Połaniec, 20.VIII.1546
946	»	»	» 20.VIII.1546
956	» (cum schedula)	»	Opatoviae, 25.X.1546
959	»	»	» 4.XI.1546
973	»	»	» 5.I.1547
987	» (cum schedula)	»	Cracoviae, 21.III.1547
992	»	»	» 1.IV.1547
994	»	»	» 5.IV.1547
997	»	»	Magna Opatów, 29.IV.1547
1010	»	»	Sandomiriae, 7.VII.1547
1041	»	»	Połaniec, 20.X.1547
886	Tarnowski Spytek	Stanislao Kostka	Cracoviae, 14.III.1545
887	»	Alberto duci	» 14.III.1545
892	»	»	» 21.IV.1545

Nr.				Dat.
896	Tarnowski Spytek (cum schedula)	Alberto duci	Cracoviae,	10.VI.1545
936	»	»	»	8.VII.1546
986	»	»	»	21.III.1547
1040	Tęczyński Stanislaus	»	Sierniatycze,	12.X.1547
974	Victorinus Ioannes	»	s.l., [ante	18.I.1547]
765	Wierzbicki Venceslaus	»	Vilnae,	2.II.1543
879	»	»	»	17.I.1545
1007	»	»	Wornie,	16.VI.1547
866	Wolski Nicolaus (cum schedula)	»	Brestae in Lith.,	25.IX.1544
929	»	»	Cracoviae,	13.V.1546
952	»	»	»	6.X.1546
1022	»	»	Petricoviae,	25.VIII.1547
885	Wolski Paulus	»	Cracoviae,	14.III.1545
1026	Zaremba Venceslaus	»	Kalinowa,	27.VIII.1547
918	Zborowski Petrus	»	Vilnae,	10.II.1546
925	»	»	»	16.III.1546
962	»	»	»	17.XI.1546
963	»	Ioanni a Kreitzen	»	17.XI.1546
966	»	Alberto duci	»	25.XII.1546
981	»	»	»	6.III.1547
1001	»	»	»	10.V.1547
1006	»	»	»	2.VI.1547
1015	»	»	»	22.VII.1547
1045	»	»	»	13.XI.1547
921	Zebrzydowski Andreas	»	Cracoviae,	19.II.1546
990	»	»	»	23.III.1547

INDEX PERSONARUM ET LOCORUM

*Hoc in Indice nulla ratio habita est nominum propriorum in Introductione
occurrentium. Numeri ad paginas, non ad numeros documentorum remittunt.*

A

ABRAHAM Culvensis v. Culvensis.
ACARAGUINUM (Acaragnum?), 95-6.
ADALBERTI s. dies, 79.
ADAM, 94.
ADRIANOPOLIS v. Hadrianopolis.
ADURINUS (Adorno) Hieronymus, praepositus
Agiensis, nuntius Ferdinandi I, 122.
AEMDA v. Emda.
AFRICA (Aphrica), 236.
AGRIA, Agriensis, 122.
ALBA REGALIS (Stuhlweissenburg, Wiszograd),
14-5, 24, 27-9, 33-5, 37, 44, 47, 49, 50, 88,
91, 110.
ALBERTUS dux in Prussia, *passim*.
ALBERTUS iunior, marchio Brandenb., 190-1,
193-5, 201, 233-4.
ALBERTUS, nuntius ducis Alberti, 196.
ALBERTUS IOSEPHUS (Iozeph), civis Posn., 159,
227.
ALLEN (Alden) Felix, ab, servitor ducis Alber-
ti, 181-2.
ALLOBROGES, 172, 213.
ALMANI v. Germani.
ALPHONSUS de Aragonia v. Aragonia.
ALTENBURG, opp. in Hungaria, 37.
ALTENSTEINER, dux militum Caroli V, 235.
ANATOLIA (Anatulia, Natulia), 43, 47, 50.
ANCONA, 35.
ANDREAS Italus, medicus regis Pol., 181-5.
ANDRNOPOLIS v. Hadrianopolis.
ANGLIA, Anglus, Anglicus, 26, 30, 32-3, 38,
40, 102, 109-10, 191.
ANHALT Wolff, dux ab, 196.
ANNA Iagellonica, regina Rom., regina Bohe-
miae et Hungariae, uxor Ferdinandi I,
15-6, 183, 189-90.
ANNA dux Masoviae Odrowążowa, 124, 127,
174.
ANNA SOPHIA, filia ducis Alberti, 178.
ANNEBAULT (Hannebault) Claudius, admiral-
dus Regni Franciae, 108-9.
ANTHOOS v. Artois.
APHRICA v. Africa.
APOLLINIS oraculum, 88.
ARAGONIA Alphonsus, de (Laurion Argon), nun-
tius Ferdinandi I ad Sigismundum I, 91,
97, 106.
ARANGIE v. Orangia.
ARTOIS (Anthoos), 33-4.
ASIA Minor, 43, 47.

ASPERNAI v. Epernai.
ATREBATENSIS v. Granvella Antonius.
AUGUSTA, Augustanus, 190, 217, 224, 230, 233,
235-6.
AUGUSTUS dux Saxoniae, 214.
AURELIENSIS v. Henricus dux Aureliensis.
AUSONIA, 26; v. *etiam* Italia.
AUSTRIA, 33, 35-6, 40, 44, 51, 53, 91, 108, 163,
177-8.
AVALOS Alphonsus, de, marchio del Vasto (de
Gwasto), gen. cap. Caroli V in Italia, 34,
91, 95-6.

B

BAGIENSKI Iacobus, vexillifer et vicecap. Vis-
nensis, 180.
BAISEN v. Bażyński.
BALAKLEJ (Balagkly, Balayky), arx, 203-4, 216.
BALICE v. Boner.
BAPTISTA v. Bergamensis.
BAR, opp. in Podolia, 164.
BARBAROSSA (Barborasa) v. Chair-ed-Din.
BARNIM IX dux Pomeraniae, 203-4, 212, 233,
235.
BARTHOLOMAEI s. dies, 20, 31, 218.
BARTPHEUS, locus, 43.
BASEN v. Bażyński.
BATAVI, 234.
BAŻYŃSKI (a Baisen, Basen) Georgius, cast.
Gedan., 144.
BAŻYŃSKI (a Baisen, Basen) Ioannes, cast.
Elbing., 188, 190.
BEBEK Emericus, 42-3.
BECZKEREG, arx, 164.
BEGLERBEG (Belerbegius), 34, 49.
BEHEM, BEHEMISCH v. Bohemia.
BELERBEGIUS v. Beglerbeg.
BELGA, Belgicus, 8, 40, 109.
BELGICA Gallia, 109.
BELGRADUM, 16, 21.
BELSKO, Belsensis (Belsky), 7, 142, 167, 190,
217, 227.
BEMISCH v. Bohemia.
BENTIVOLIUS Columella Camillus, 96.
BERGAMENSIS comes Baptista, 96.
BERGENSIS Ducatus, 40.
BERNSTHAYN v. Pernstein.
BEROLINUM (Berlinum), 195-6, 224.
BIAŁOWODZKI Andreas, 179.
BIDGOSTIENSIS, 79.

BIECENSIS, 11.
 BIECHOVIENSIS, 106.
 BIELEWICZ Georgius, cap. Samogitiae, praef. Plotelensis, 16, 30, 73-4, 119.
 BIELEWICZ Ioannes Stanislai, gubernator Samogitiae, 28, 130-1.
 BIELEWICZ Nicolaus Ioannis, 28.
 BOHEMIA (Behem), Bohemus (Behemisch, Bemisch), 25, 40, 53, 64-5, 77, 110, 112-3, 141, 169, 190, 196, 213, 216, 220.
 BOJANOWSKI Stanislaus, secr. regius, 195-7, 223, 225, 229, 231.
 BOLONIA (Boulogne), 109-10.
 BOLSZÓW, 142.
 BONA regina Pol., 56, 64-5, 100, 104, 127-9, 139, 178.
 BONER (Bolar) Severinus, de Balice, cast. Biec., 11-2.
 BOTHNER Bernardus, civis Regiomont., 46.
 BOULOGNE v. Bolonia.
 BRANDENBURGUM (Brandenburgk), Brandenburgensis, 69, 76, 180, 193-8, 201, 216, 224.
 BRANDT (Branth) Assuerus, consil. ducis Alberti, 92, 99, 196.
 BRANICKI Sebastianus, ep. Posn., 58-9.
 BRAUNSCHWEIG (Braunschwick), Brunswicensis, 191, 197.
 BREMA, 196.
 BRESLAW v. Vratislavia.
 BRESTA (Brzesczcie, Briske) in Lith., 23, 94-106.
 BRESTENSIS (in Cuiavia), 190.
 BRETTSCHEIDER (Wretschnyder) Ioannes, medicus ducis Alberti, 73-4.
 BRIGENSIS, 111.
 BRISKE v. Bresta.
 BRISSAC (Brixancks), dominus de, 108-9.
 BRONIEWSKI (Bruniewsky) Stanislaus, orator regis Pol. ad Solimanum II, 192-3.
 BRUNSWICENSIS v. Braunschweig.
 BRUXELLAE, 117.
 BRZESCZIE v. Bresta.
 BUDA (Ofen, Uffen), Budensiss, 3, 11, 15, 19, 21, 29, 34-5, 42-3, 50, 56-7, 110-11, 122, 210.
 BÜREN Maximilianus, a (comes Burensis), 234-5.
 BURGUNDI (Burgundiones), 63, 234.

C

CACIANER v. Katzianer
 CACZKOFFSKI, CACZKOWO v. Kaczkowski.
 CAESAR, CAESAREA MAIESTAS v. Carolus V.
 CAESAR Iulius, 108.
 CALABRIA, 33, 101.
 CALISSIENSIS (Kallissiensis), 167-8, 190, 220.
 CAMBRAT, Cameracensis, 109-10.
 CAMENECIA (Camienietz, Kamieniec), arx in Podolia, Camenecensis, 27, 96-7, 170.
 CAMPANIA Gallica (Scampania, Champagne), 101-2.
 CARCOCANDELLA Andreas, Graecus, mercator in Turcia, 177-8.
 CARIGNAN (Ivoy, Ivo), 108-9.
 CAROLUS V imp. (Caesar, Caesarea Maiestas, Keyser, Romischer Keyser), 15, 24, 26-7, 32-4, 40, 49, 52-3, 57-8, 60, 62, 64-5, 72, 76-7, 88, 90-1, 94-6, 100-3, 105-17, 120-1, 126, 134, 145-6, 149-50, 159, 161-2, 167, 170, 182, 190-1, 195-7, 201, 203, 206-8, 210-13, 215-6, 219, 221, 223-5, 229-30, 232-4.
 CAROLUS, filius Francisci I regis Galliae, 110.
 CASIMIRIENSIS (Kazimiriensis), 171.
 CASIMIRUS (Kazimirus) Iagellonicus, rex Pol., 227.
 CASSOVIA (Koszyce, Koczczę), 28-9, 31, 35, 42, 50.
 CAUCASUS, 45.
 CAUCHIE v. Chaussée.
 CAUNA (Kaunas, Kowno), Caunensis, 46, 133.
 CEMA v. Czema.
 CESARINUS Iulianus, 96.
 CHAIR-ED-DIN (Barbarossa, Barborasa), pirata, 33, 51-3, 100-1.
 CHÂLONS (Schalon, Salona), 108-10.
 CHÂTEAU-THIERRY v. Theodorici Castrum.
 CHAUSSEE (Cauchie), 108-9.
 CHELMENSIS, 190.
 CHODKIEWICZ Hieronymus, cast. Troc., cap. Samogitiae, 137, 184-5, 209.
 CHRISTIANA RESPUBLICA, Christianus Orbis, Christianitas (Christenheit), 24, 26, 32, 34, 45, 53, 62-4, 77, 89-91, 111-3, 115, 117, 121, 145-50, 161-2, 207, 214.
 CHRISTIANUS III rex Daniae, 57-8, 61-3, 70-1, 95, 172.
 CIAŻEŃ (Cziazim), bona episcopi Posn., 58-9.
 CIBINIUM, opp. in Transilvania, 164.
 CICZOW v. Csicso.
 CIKOWSKI (Czikowski, Czykoffsky) Nicolaus, legatus Pol. ad Solimanum II, 143, 146.
 CITTEN v. Zütphen.
 CLIVENSIS (Clevensis, Cluviensis), 26, 40, 53; v. etiam Gulielmus.
 COMAROM, COMARON v. Komaron.
 COMMERCY (Comorsi), 101.
 CONARSKI v. Konarski.
 CONOPACZKI v. Konopacki.
 CONRADUS, civis Gedan., 32.
 CONSTANTIA, neptis Pauli III, uxor Hieronymi Pallavicini, 32-3.
 CONSTANTINOPOLIS, 43, 146-7, 177, 192.
 CORSZBOCK v. Kurzbach Alexander.
 COSACI (Kossaky), 145, 147.
 COSMUS I dux Florentiae, 33-4.
 COSTERIN in Pomerania, 196.
 COTHKA v. Kostka.
 CRACOVIA (Krokaw, Krokav), Cracoviensis, 3-13, 16-8, 20-2, 24, 27-8, 31, 36, 44, 49, 51, 54-5, 58-9, 64, 68-9, 72, 74-5, 81, 83-4, 91-2, 94, 96-9, 102-6, 112-27, 129-30, 132-3, 135-45, 147, 150-62, 167-73, 175, 177-9, 181-95, 198-9, 201-3, 206-7, 210-12, 215, 219-20, 222-3, 225-8, 232-3, 235.
 CREUTZ v. Kreitzen.
 CREUCZ Wolff, 196.
 CROATIA (Croacia), Croatus (Crovatus), 14-5, 122.
 CROMAERI, cives Regiomontani, 46.
 CROVATUS v. Croatia.
 CSICSO (Ciczow, Sixov), arx, 43-4, 52.
 CUIAVIENSIS (Cuyaviensis), 190, 210.
 CULMENSIS, 98, 181.
 CULVA, 130.
 CULVENSIS Abraham, doctor, 130-1.
 CZLUCHOW (Schluchaw), 142.
 CYSNERUS, Hispanus, dux exercitus, 235.

CZEMA (Cema) Achatius, cast. Gedan., *postea* pal. Marienb., 46, 89, 125, 142, 144, 159, 162, 215-7, 219, 223, 225, 232.
 CZEMA (Cema) Fabianus, succamer. Culm., cap. Tuchol., 165, 181, 232.
 CZERNENSIS v. Dzierzgowski Ioannes.
 CZERNIŃSK, Czervensis, 19, 166, 185; v. *etiam* Lewicki.
 CZĘSTOCHOWIA, 193-4.
 CZIKOWSKI v. Cikowski.
 CZIAZIM v. Ciążen.
 CZRENENSIS v. Zrinyi.
 CZYKOFFSKY v. Cikowski.

D

DĄBROWICA v. Firlej.
 DALMATIA (Dalmacia), Dalmata, 91, 122.
 DAMBROWYCZA v. Firlej.
 DAMMERAU (Dameraw) Petrus, 103.
 DAMOVERDA v. Donauwörth.
 DANIA (Dacia, Dennemargk), Danus, 8, 57-8, 61-3, 70, 95, 172, 198, 200, 236.
 DANUBIUS, Danubiana armata, Danubianae naves, 15, 29, 41-3, 47, 49, 50, 122.
 DĘBNICA, 166.
 DEBRECIN (Dobreczin), 50.
 DECIUS Iustus Ludovicus iunior, 187.
 DENNEMARGK v. Dania.
 DEUSCHLAND, DEUTSCH, DEUSCH v. Germania.
 DEUTICUM (Doedinchem, Teucon), 53-4.
 DOBRECZIN v. Debrezin.
 DOBROWODA, 46, 48.
 DOMAŃSKI Domaniski), servitor ducis Alberti, 30, 100.
 DONAUWÖRTH (Damoverda), 234-5.
 DORIA Andreas, 32-3.
 DORMANTS (Dormans), 108-9.
 DOROTHEA ducissa in Prussia, 67, 196, 198-200.
 DRAGFFY (Draphi), orator Hung. ad regem Ferdinandum, 43-4.
 DZALU v. Gyalu.
 DRAVA (Drawa, Dravus, Tro) fl., 15, 25, 122.
 DROHOJOWSKI Ioannes, ep. Chelm., 190-1.
 DZIADUSKI Ioannes, ep. Premisl., 190-1.
 DZIALDOVIENSIS, 170.
 DZIERZGOWSKI Ioannes, de Pawłowo, cast. Czernensis, cap. Varsav., *postea* pal. Masoviae, 73, 190-1, 221.
 DZIERZGOWSKI Nicolaus, ep. Vladisl., *postea* archiep. Gnesn., 17, 23, 140, 154-5, 181, 190-1.
 DZIERZMA Ioannes, nob. Samogita, 209.

E

EDUARDUS VI rex Angliae, 191.
 ELBE, 197.
 ELBINGA, Elbingensis, 125, 188, 212.
 ELISABETHA (Isabeta) regina Pol., 6, 11, 15-6, 56, 60-1, 71-2, 103-6, 113-4, 132-3, 141-3, 146.
 EMDA (Aemda, Emden), 204-5.
 EPERNAI (Epernay, Aspernai), 108-9.
 ERNESTUS dux Brunswic., 197.

ESSECK (Essekh), 25.
 EUROPA, 223, 225.
 EYFFLENDER v. Livonia.

F

FARNESIUS Petrus Aloysius, 229-30, 234.
 FEBETI Ioannes (Ianus), 50.
 FELS (Felcz) Leonardus, cap. Viennae, 33, 36.
 FERDINANDUS I rex Rom., Bohemiae et Hungariae, 3-4, 6, 14, 24-5, 27-8, 33, 35-7, 39, 43, 46, 48, 50-3, 57, 60, 62, 65, 71, 77, 88, 91-2, 107, 110-12, 121-2, 134, 141, 143, 145-9, 166, 169, 173, 190-6, 203-4, 210, 214, 216-7, 220, 222, 234.
 FILIBERTUS EMMANUEL dux Sabaudiae, 91, 110.
 FIRLEJ Ioannes, de Dąbrowica (Dambrowy-cza), palatinides Russiae, 126.
 FIRLEJ Petrus, de Dąbrowica, pal. Russiae, cap. Radom. et Casimir., 170-1.
 FLANDRIA, 33.
 FLORENTINUS, 33, 95-6.
 FRANCIA, FRANCI v. Gallia.
 FRANCISCUS I rex Galliae, 32-4, 40, 51-3, 58, 77, 91, 95-6, 100-1, 107, 110-12, 114, 145-50, 213.
 FRANKREICH v. Gallia.
 FRANCOFORDIA (ad Moenum), Francofordiani, 111.
 FRANCONIA (Francovia), 53.
 FRIDERICUS dux Legnicensis, 54-6, 86, 107, 111, 174.
 FRIDERICUS II Sapiens, comes pal. Rheni, elector, 63-4, 171-2.
 FUNFFKIRCHEN v. Quinque Ecclesiae.

G

GALASKA (Gałazka?), fur, 140.
 GALLIA (Francia, Frankreich), Gallus, Gallius (Francus, Franciscus), 15, 26-7, 30, 32-4, 38, 40, 51-3, 57-8, 77, 91, 93, 95-6, 101-2, 107-12, 117, 145-50, 191, 213.
 GALLIAE rex v. Franciscus I.
 GALLO-THURCUS, 26.
 GAMRAT Petrus, archiep. Gnesn. et ep. Grac., 54-5, 58-9.
 GARWOLINENSIS (Garwoliensis), 72.
 GEDANUM (Gdańsk), Gedanensis, 5, 10, 30-2, 35, 46, 87, 132, 136, 139, 142, 144, 169, 187, 219, 225, 228.
 GELDRIA (Geldern, Gerem), 53-4.
 GENUENSIS, 32.
 GEORGENBURGUM (Georgenburck, Jurborgk) 46, 223-5.
 GEORGII s. dies, 11, 54, 71.
 GEORGIUS (Jorg) marchio Brand., 69, 204.
 GEREM v. Geldria.
 GERMANIA (Deutschland), Germanus, Germanicus (Almanus, Deutsch, Deusch), 13-5, 19, 26-7, 33-5, 37, 41-2, 44, 63, 68, 76, 101-2, 108-9, 113-4, 135, 145-6, 149, 161-2, 167-9, 173, 190-1, 195-6, 206, 213, 218, 220, 223-4, 229-30.
 GERMANICA versio, Germanice scriptum, 30, 46, 48, 51, 73, 76, 81, 87, 120, 137, 159, 185, 195, 207, 211.

GLATZ, comitatus, 220.
 GLOGOVIA, 124.
 GNAPHAUS Gulielmus, doctor Batavus, 205.
 GNESNA (Gnezna), Gnesnensis, 54-6, 58-9, 140, 154-5, 181, 190-1.
 GOLYŃSKI Ioannes, 138.
 GOMA, dux de, 96.
 GONZAGA Ferdinandus (Ferrante), vicerex Siciliae, *postea* Mediolani, 101, 108-9, 172.
 GORECKI (Goreczky) Matthias, *secr. regis* Pol., 218.
 GÓRKA Andreas, a, *cast.* Posn. et *cap.* Maioris Poloniae *gen.*, 10, 12, 18-9, 24-7, 38-40, 48-9, 54-6, 59, 60, 67, 69, 76-7, 86-7, 106-7, 110-11, 117-8, 120, 134-7, 159-61, 165, 174, 180-1, 185, 190-1, 193, 198-9, 209-11, 213, 227.
 GRABIA Nicolaus, R.P. *vicecanc.*, 210-11.
 GRABOWSKI Stanislaus, 18.
 GRAECUS, 177.
 GRAN, Grann v. Strigonium.
 GRANVELLA (Granvelle, Grantvelle) Antonius Perrenot, *de*, *ep.* Atrebatensis, 108-9.
 GRANVELLA (Granvelle, Grantvelle, Granvella-nus) Nicolaus Perrenot, *de*, *canc.* Caroli V, 108-9, 113, 116, 234.
 GRAUDENTUM, 124.
 GRITTI Ludovicus, Venetus, *servitor* Solimani II, 88.
 GRODZISKO v. Okuń.
 GULIELMUS (Vilhelmus) dux Clivensis et Iuliacensis, 26, 53.
 GWASTO v. Avalos.
 GYALU (Dzalu, Dzialu), *arx*, 32, 48.

H

HABSBURGICA (Habsburgensis) Familia, 223, 225.
 HADRIANOPOLIS (Adrianopolis, Andrnopolis), 49, 56-7.
 HAGENAU (Haganonia), 26.
 HAIDER Woiewoda, 43.
 HANNEBAULT v. Annebault.
 HANNIBAL, 93.
 HANS Friderich v. Ioannes Fridericus.
 HARCZ, *adolescens* Germanus, 15.
 HASSIA (Hessen), Hessus, 40, 168, 191, 197.
 HEDVIGIS Iagellonica, *uxor* Ioachimi electoris Brand., 216-7.
 HEINSBERG (Heispeg), *opp.*, 53-4.
 HELVETII (Helvecii), 213.
 HENRICUS dux Aureliensis (d'Orléans), *delphinus*, 88, 91, 109-10.
 HENRICUS dux Brunswicensis, 191.
 HENRICUS burgravius Misnensis, 25.
 HENRICUS VIII rex Angliae, 26, 32-3, 102, 109-10.
 HERBERSTEIN Sigismundus, *ab*, *orator* Caroli V et Ferdinandi I, 35.
 HERMENDORFF (Hermersdow) Gertrudis, *vi-dua* Martini H., 75, 81, 159-60, 168-9, 220, 225-6.
 HERMENDORFF Martinus, 75, 160, 228.
 HESSEN v. Hassia.
 HISPANIA, Hispanus, *Hispanicus*, 26-7, 31-3, 35, 88, 91, 95, 101-2, 108, 110, 149, 196, 223-5, 230, 233-5.
 HLEBOWICZ Ioannes, *pal.* Viln., 28, 133.
 HOLSATIA (Holsacia), 59.

HORN Petrus, *procurator rei monetariae* ducis Alberti, 87.
 HOSIUS Stanislaus, *can.* Crac., *secr. regius*, 9, 75, 81, 94, 160, 168, 220, 225-6, 228.
 HOSTIENSIS v. Ostiensis.
 HUNGARIA (Ungaria, Hungern, Ungern), Hungarus, Hungaricus (Hungarisch), 3, 13-5, 19-21, 24-6, 28-33, 35-6, 38-45, 47-53, 56-7, 60, 62, 71, 77, 83-5, 88, 91, 97, 107, 109-14, 116-7, 120, 122, 143, 147-9, 162-4, 167, 169-70, 183-4, 190-1, 210, 235.

I

IACOBUS, *magister*, *canc.* Senatus Gedanensis, 10.
 IANUSSIUS dux Olszanensis, *pal.* Troc., 133.
 IAROSLAVIA (Jarosław), 23, 82, 124, 127, 174.
 Iaurinum (Raab, Rab), 25.
 IBRAHIMBASSA, 50.
 ILLIRICUM, 21.
 INSTERBURGUM (Insterburck, Insterberk), 224, 231.
 INSUBRES, 172, 213.
 IOACHIMUS II marchio Brand., *elector*, 76, 180-1, 195-6, 212, 215-7, 224-5, 233-5.
 IOANNES iunior, marchio Brand., 190, 195, 197, 215-6.
 IOANNES (Zápolya) rex Hungariae, 14, 27, 52, 85.
 IOANNES IX Basilides, dux Moscoviae, 173, 230, 232.
 IOANNES FRIDERICUS (Hans Friderich) dux Saxoniae, *elector*, 48, 169-70, 182, 195-7, 201, 206-7, 224-5, 234.
 IOANNES SIGISMUNDUS, *filius* Ioannis regis Hung., 27-8.
 IOANNIS s. dies, 94.
 IOHANNISBURGENSIS, 180.
 IOSTONES (i.e. Decii), 187.
 IOVALIUM v. Valpo.
 ISABELLA Iagellonica, *regina* Hungariae, 3, 14, 24, 27-8, 30, 32, 48-52, 116, 146, 163-4, 167-8, 183.
 ISABETA v. Elisabetha.
 ISRAEL, 14.
 ISSNAK Georgius, *municipes* Viln., 235.
 ITALIA (Ausonia, Welschlandt), Itali (Italiani, Italianer), 26, 31-7, 41-2, 44, 49, 53, 88-9, 93, 95, 101, 171, 181, 183, 229-30, 232, 234.
 IUDAEI (Iudei), 78.
 IULIACENSIS Ducatus, 26, 40, 53.
 IULIUS II p.m., 229.
 IVOY, Ivo v. Carignan.
 IZDBIEŃSKI Benedictus, *ep.* Posn., 190.

J

JADATHOWNA Elisabeth, *mater* Abrahami Culvensis, 130-1.
 JAGIELLO v. Vladislaus.
 JAROSŁAW v. Iaroslavia.
 JANOWIEC (Janowycz), 170-1.
 JASBERIN v. Vesprimium.
 JORG v. Georgius.
 JURBORG v. Georgenburgum.

K

KACZKOWSKI (de Caczkowo, Caczkoffski) Casparus, 137, 159-60, 162, 164-6, 209.
 KALINOWA, bona Venceslai Zaremby, 220.
 KALLISSIENSIS v. Calissiensis.
 KAMIENIEC v. Camenecia.
 KANCZUGA, bona Stanislai Odrowąż, 123.
 KANNACHER Ioannes, burgr. Wirgensis, 73.
 KANNACHER Martinus, burgr. Regiomont., 235.
 KATZIANER (Cacianer) Ioannes, cap. exercitus Ferdinandi I, 121.
 KAUNAS v. Caunas.
 KAZIMIRIENSIS v. Casimiriensis.
 KAZIMIRUS v. Casimirus.
 KESSLER (Kiesleron), civis Vratisl., 156.
 KETTING, familia, 228.
 KETTING Lucas, 225, 228.
 KEYSER v. Carolus V.
 KIERDEJ (Kierdei) Ioannes, nob. Pol., legatus Solimani II ad regem Pol., 11, 43.
 KIERSKI Michael, 19.
 KIESLIERON v. Kessler.
 KMITA (Kmytha) Ioannes, gubernator terrae Samogit., 130-1.
 KMITA (Kmytha) Petrus, comes in Wiśnicz, pal. et cap. Crac., praepositus Scepusiensis, 14, 16, 150-1, 168, 186, 190-1, 193-4, 201-2, 206-7.
 KNOBELSDORFF Fridericus, locumtenens Georgii Friderici marchionis Brand., 203-4.
 KOCICE, bona, 46.
 KOJCZE v. Cassovia.
 KOMARON (Comaron, Comaron, Komarno), castrum in Hung., 15, 40, 122.
 KONARSKI (Conarski) Christophorus, "agens" ducis Alberti, 29-31, 35-6, 40, 44, 81, 94, 96-7, 100-1, 103-5, 141-2, 167-9, 191-3, 203-4, 210-11, 216-8.
 KONIGSPERG, KONIGISBERGK v. Regius Mons.
 KONOPACKI (Conopaczki) Raphael, succemr. Marienb., 181.
 KOPYTOWSKA Margaretha, cast. Vars., cap. Vissegrod., 73.
 KORCZBOK v. Kurzbach.
 KOSSAKY v. Cosaci.
 KOSTKA (Costhka) Stanislaus, cast. Elbing., postea pal. Pomeraniae, thesaurar. terrarum Prussiae, 123, 125, 187-8, 232-3.
 KOSZYCE v. Cassovia.
 KOWNO v. Caunas.
 KREITZEN (Creucz, Creutz) Ioannes, a, can. ducis Alberti, 75, 81, 83-6, 173, 224-5.
 KRETKOWSKI Erasmus, cast. Brestensis, 190-1.
 KROKAW, KROKAV v. Cracovia.
 KRUSZEWSKI Stanislaus, 226.
 KUKLIŃSKI Stanislaus, 138.
 KUNCEWICZ Ioannes, 46.
 KUNHEIM, iuvenis, 71.
 KÜNIGSPERGK v. Regius Mons.
 KURZBACH (Corszbock, Korczbok) Alexander, consil. ducis Alberti, 141, 159.
 KURZBACH Ioannes, decanus Gnesn., 55.

L

LABIENSIS, 228.
 LACHOWSKI Hieronymus, 227.
 LANCICIENSIS (Lancicziensis), 190.

LANG (Langus) Ioannes, doctor, orator regis Ferdinandi, 215-6, 222.
 LAPANOWSKI Georgius, filius magistri curiae Annae ducis Masoviae, 127.
 LASKI Ioannes, reformator, 204-5.
 LASKI Stanislaus, pal. Sirad., 36-7, 98-9, 119, 122, 171-2, 174-5, 190-1, 210-13, 215-21, 223, 225-6, 229, 231-3, 235-6.
 LASKO (Lasco), 98-9, 174, 220-1.
 LASSOTA (Lassothe) Stanislaus, legatus Pol. ad Carolum V, 58, 70.
 LATALSKI Ioannes, pal. Posn., 9, 11-2, 166.
 LATINUS sermo, 69, 73, 108, 146.
 LAURENTII s. dies, 161.
 LAURION ARGON v. Aragonia (Alphonsus de).
 LAUSNICZ v. Lusatia.
 LAWSKI Stanislaus, de Lawy, vexillifer Vars., 17-8, 73.
 LEGNICIENSIS, 54-6, 107, 111, 174.
 LEHENDORF (Lendorff), 105.
 LEOPOLIS, 146.
 LEWICKI (Levicius) Ioannes, abbas Czervensis, 19, 166, 185.
 LIBLIANENSIS (via), 43.
 LIERRE (Liera) Ioannes, a, Caroli V militum dux, 26.
 LIGNY (Ligni), 101, 108.
 LIPARI, 100-1.
 LIPNICKI Nicolaus, vicecap. Sandomir., 115.
 LIPSIA, 189-90.
 LITHUANIA (Lituania, Lithwania, Littauen), Lithuanus, Lithuanicus (Litesch), 23, 46, 80, 91, 94-7, 99, 100, 103-6, 114, 118, 124, 133, 141-2, 164, 173, 178, 188, 200, 204, 212, 222, 229.
 LITOMERICE (Litoměřice), 190.
 LIVONIA, Livones (Eyfflender), 105, 219.
 ŁOBOCKI Matthias, orator Ferdinandi I, 13, 16.
 LOGSCHAU (Loxanus) Georgius, secr. Bohemus regis Ferdinandi, 24-6, 38, 40.
 LOMZENSIS, 221-2.
 LOVANUM, 58.
 ŁOWICZ (Lowicz), Loviciensis, 154-5.
 LOXANUS v. Logschau.
 LUBACZOWIENSIS, 115.
 LUBECA, 206.
 LUBLINENSIS, 190, 210, 218, 227.
 LUCEMBURGENSES Ducatus, 53, 58.
 LUDOVICUS rex Hungariae, 14.
 LUSATIA (Lausnicz), 53, 213.
 LUTETIA (Luthecia) Parisiorum, (Parisium), 33-4, 58, 101, 108-9.
 LUTHERANI, 34.
 LUTOMIRSKI Ioannes, burgr. Crac. et succemer. Sirad., 235.

M

MACHOMETICA religio v. Mahometana fides.
 MACIEJOWSKI Nicolaus, 171.
 MACIEJOWSKI Samuel, ep. Ploc., postea Crac., R.P. vicecanc., postea can., 3, 4, 8, 9, 11-2, 17-8, 20, 23, 29, 30, 32, 36, 46, 48, 57-8, 61-2, 70-1, 82-3, 87, 95-8, 102-3, 105-6, 113-4, 116, 118-9, 121, 124, 126-8, 130, 132-3, 135-8, 142, 144, 152, 155-6, 159, 168-71, 173, 175, 181-3, 185, 188-91, 198, 202, 210-2, 215, 217, 219, 222-3, 225-6, 228, 232-3.

- MACIEJOWSKI Stanislaus, cast. Lublinensis, 190-1.
 MADRUZZO Christophorus, card. Tridentinus, 234,5.
 MAGNA Opatów, 64-5, 194-5.
 MAHOMETANA fides (Machometica religio), 85, 88, 91.
 MAHOMETUS, 178.
 MAGDEBURGUM, 206.
 MALOGOSTENSIS, v. Zborowski Petrus.
 MALTZAN (Malicianus) Ioachimus, legatus Ferdinandi I, 4.
 MARCUS, 236.
 MARANNIUS, civis Regiomont., 46.
 MARIA, regina Hung., 62-3, 109, 234-5.
 MARIA, filia Caroli V, 234-5.
 MARIA Tudor, filia Henrici VIII, 191.
 MARIAE B. V. Annuntiationis dies, 11.
 MARIAE B. V. Visitationis dies, 207.
 MARIENBURGUM (Marburgum), Marienburgensis, 80, 82, 123-5, 144, 159, 162, 181, 187, 215, 217, 219, 223-4, 232.
 MARNE v. Matrona.
 MARS, 162.
 MARSUPINUS Ioannes, "factor" Habsburgorum in Pol., 30, 33.
 MARTINENGO Georgius, de, 96.
 MARTINENGO Hercules, de, 96.
 MARTINI s. dies, 192.
 MARTINUZZI v. Utišenović.
 MASOVIA (Mazovia), 114, 124, 127-8, 139-40, 146, 167, 174, 190, 221-2.
 MASSUR v. Namur.
 MATRONA (Marne), fl., 101-2, 108-9.
 MAURITIUS (Moritz) dux Saxoniae, elector, 86-7, 190, 196-7.
 MAXIMILIANUS archidux Austriae, 108.
 MAZOVIA v. Masovia.
 MEAU, MEAULX v. Meldis.
 MECHMETH Czausz, nuntius Turcarum ad regem Pol., 146.
 MEDIOLANUM, Mediolanensis, 33, 95-6, 110, 114, 172, 229.
 MEHREN v. Moravia.
 MELDIS (Meau, Meaulx), 108-9.
 MEMELENSIS (Mimelensis), 137, 185, 204.
 MERCURII dies, 10.
 METZ (Moti), 102.
 MEVA (Meve, Gniew), opp. in Pol., 142.
 MICHAELIS s. dies, 31, 104-5, 151.
 MICHAELIS s. ordo, 53.
 MIMELENSIS v. Memelensis.
 MIRANDULANUS Galeotus, comes, 96.
 MIRANDULANUS Hippolytus, comes, 96.
 MISNIA (Mysnia), Misenensis (Misnius), 25, 169, 190.
 MOCZKOLAITIS v. Moskolaitis.
 MOENUS, fl., 111.
 MOLBERGK v. Mühlberg.
 MOLDAVIA (Muldavia), 29, 30, 42-3, 51-2, 83-4, 183-4.
 MONSTERBERGENSIS v. Münsterbergensis.
 MORAVIA (Mehren), 34, 36, 43-4, 53, 77, 91, 111, 163, 213.
 MORITZ v. Mauritius.
 MOROSINI, orator Venetus ad regem Ferdinandum, 27-8.
 MOSCOVIA (Muskav), Moscus, Moschus (Muskusch), 60, 94, 105, 172-3, 229-30.
 MOSKOLAITIS (Moczkolaitis) Matthias, 228.
 MOTI v. Metz.
 MÜHLBERG (Molbergk), 195, 197.
 MULDAVIA v. Moldavia.
 MUNKACZ, 43.
 MÜNSTERBERGENSIS (Monsterbergensis), 111.
 MUSKAV, Muskausch v. Moscovia.
 MYROW v. Myszkowski Nicolaus.
 MYSNIA v. Misnia.
 MYSZKOWSKI (Myszkoffski) Nicolaus, a Mirów (Myrow), dapifer Crac., legatus Pol. ad Carolum V, 72, 91-2, 95, 98-100, 232.
- N**
- NADODWAR, 51.
 NAKLENSIS, 213, 220.
 NAMUR (Massur), 58.
 NARBO (Narbonne), 110.
 NASSAU de Orangia Gulielmus (comes Nassensis), 26, 234-5.
 NATULIA v. Anatolia.
 NAVAUSTEIN v. Ravenstein.
 NEAPOLIS (Neapulia), 100-1.
 NEIDENBURGUM, 226.
 NESTOREI anni, 198.
 NEUSTADT (Neuenstad), 214.
 NICAIA (Nicea, Nizza), 51-3.
 NIEDERSCHLESIEŃ v. Silesia Inferior.
 NIEPOŁOMICE (Niepolomicz), 29, 30, 32, 35-6, 40, 44.
 NIEMIECZKOWSKI (Nyemieczkowski) Ioannes, servitor Ioannis Tarnowski, "factor" ducis Alberti, 20-1, 65, 69, 70, 88, 91, 116-7, 145, 147.
 NOSCHAU Martinus, cap. Gulielmi ducis Clivensis, 53.
 NOSKOWSKI Andreas, ep. Ploc., 190-1.
 NUREMBERGA (Nuremberga), 14-6.
 NOVA CIVITAS, 36, 44.
 NOVENSE castrum, 144.
 NYEMIECZKOWSKI v. Niemieczkowski.
- O**
- OBERSCHLESIEŃ v. Silesia Superior.
 OBORNICKI Gregorius, 134.
 OCIESKI (Ocziesky) Ioannes, succamer. Crac., orator regis Pol. ad Solimanum II, 43-4, 46-9.
 OCZAKOW (Oczakoff), castrum, 145-7, 204.
 ODROWĄŻ Stanislaus, pal. Russiae, 3-7, 13, 16, 18, 23, 45-6, 82, 123.
 ODROWĄŻOWA v. Anna dux Masoviae.
 OFEN v. Buda.
 OKUŃ Pertus, de Grodzisko, cap. Garwolin., magister curiae reginae Elisabethae, 56-7, 60, 71-2, 87.
 OLETZKO (Oleyk), 100-1.
 OŁOMUNCIMUM, 11.
 OLSZANENSIS dux v. Ianussius.
 OLSZTYNEK, 19.
 OLSZYN, 19.
 OPALIŃSKI Petrus, cast. Gnesn., 190-1.
 OPATOVIA (Oppatovia), 169-71, 179.

ORANGIA Gulielmus, de ("princeps de Arangie") v. Nassau.
 ORTENBURG v. Salamanca.
 ORWID (Orwith) Matthias, burgr. Plotelensis, 16.
 OSIEK (Ossiek), 22, 44-6, 51, 92, 98, 112, 114, 117-8, 135.
 OSTIENSIS (Hostiensis) portus, 33.
 OSTROGSKI Constantinus Basilius, f. Constantini, "dux Vlodzimiriensis", 201.
 OSTROGSKI Constantinus, 201.
 OSVIACZINIENSIS (Oswyacziniensis) Ducatus, 80.
 OTTA v. Schemilowski.
 OVIDIUS, 29.

P

PALLAVICINI Hieronymus, 32.
 PARISII, Parisium (Parhisi) v. Lutetia Parisiorum.
 PARMENSES, 229.
 PARNICZEWSKI Sigismundus, cast. Lancic., 190-1.
 PARPINIONE v. Perpignan.
 PASTUCH v. Pestum.
 PAULI s. dies, 71.
 PAULUS III P.M., 9, 27-8, 30, 32-4, 39, 52-4, 143, 229, 232, 234-5.
 PAVIA, 32.
 PAWLOWO, PAWLOVO v. Dzierzgowski Ioannes.
 PEDEMONS (Pius Mons), 91, 96.
 PEICHLINGEN, comites a, 197.
 PERENIANI (milites), 15.
 PERÉNYI (Pereni, Perini) Petrus, pal. Transilvaniae, 15, 21, 33.
 PERÉNYI (Pereni), filius Petri, 15.
 PERNSTEIN (Bernsthayn) Adalbertus, a, 220-1.
 PERPIGNAN (Parpinione), 110.
 PERRENOT v. Granvella.
 PERSAE, 43, 47, 184, 192.
 PERSKO Mauritius, de, cap. Thilsensis, 46.
 PESTUM (Pesth, Pastuch), Pestensis, 37, 42, 52, 57, 110.
 PETRASKOWICZ Augustinus, 228.
 PETRICOVIA (Piotrkovia, Pyotrkowia, Piitricovia, Peterkaw), Petricoviensis, 58, 60-1, 64, 67-75, 77, 81, 83, 89, 102, 102, 210-3, 215-20, 222-3, 225-6, 228, 231-2, 235.
 PETROWICZ Petrus, 28.
 PETRUS IV Rareš, pal. Mold., 29, 30, 42, 44, 52, 84.
 PHILIPPUS dux Pomeraniae, 203-4, 212, 233.
 PHILIPPUS landgr. Hassiae, elector, 40, 167-8, 191, 197, 234-5.
 PHILIPPESSY, orator Hung. apud Solimanum II, 43.
 PHORMIO, 93.
 PIRNA Misnorum, 190.
 PIUS MONS v. Pedemons.
 PIZZICHETTONE (Pizziciton), 32-3.
 PLACENTINI, 229.
 PLATO, 77.
 PLATO Iannes, civis Regiomont., 133.
 PLEMIĘCKI Georgius, iudex Culm., 98.
 PLOCK (Plotzke), Plocensis, 3-4, 8-9, 11, 17-8, 20, 23, 30, 32, 46, 48, 57-8, 61-2, 70-1, 82-3,

87, 95-8, 102-3, 105-6, 113-4, 113-4, 116, 118-9, 121, 124-7, 130, 132-3, 135-8, 142, 144, 183, 190, 226.
 PLOTELE, Plotelensis, 16, 30, 73-4.
 POBEL v. Pohibel.
 PODOLIA (Podolien, Podolge), 94-5, 97, 167, 203, 210, 216.
 POHIBEL (Pobel) Bernardus, 197.
 POLANIEC (Polanyecz), 127-8, 161-2, 164, 227-8.
 POLENZ Georgius, ep. Sambiensis, 73.
 POLICKI Ioannes, 7, 13, 123, 164.
 POLONIA, *passim*.
 POMERANIA (Pomern), 141, 187, 189, 196, 203, 212, 232-3.
 PORCEAN (Porcien), comes de, 108-9.
 PORTA v. Turcia.
 POSNANIA (Poznania, Posen), Posnaniensis, 9-12, 18-9, 24, 38-9, 48-9, 54-6, 58-60, 67, 69, 76-7, 86-8, 106-7, 117-8, 120, 123, 134-7, 141-2, 144, 159-61, 164-6, 174, 180-1, 185, 190, 193, 198, 209-10, 213, 227.
 POSONIUM (Posenn), Posoniensis, 14, 25, 53-4, 110.
 PRABUTY (Riesenburg), 87.
 PRAGA (Pragk, Proge), Präger, 15-6, 25-8, 30, 33, 35-6, 38, 40, 110, 189-90, 213-4, 217.
 PREMISLIENSIS, 190.
 PRETWICZ (Pretfficz, Pretfficius) Bernardus, 94-5, 158, 167, 216.
 PROGE v. Praga.
 PROMNITZ Balthasar, ep. Vratisl., cap. utriusque Silesiae, 77, 107, 111-2.
 PROTH Andreas, civis Posn., 134.
 PRUSSIA, *passim*.
 PRYSAEUS Ioannes, Belga, medicus, 8.
 PUCENSIS, 139.
 PUTEOLI (Puteol), 100-1.
 PYZDRY, 213.

Q

QUINQUE ECCLESIAE (Funffkirchen), Quinqueecclesiensis, 21, 25, 28, 31, 35, 122.

R

RAAB (Rab) v. Iaurinum.
 RACHEMBERGENSES, 166.
 RADOMIENSIS, 171.
 RADU Paisie, pal. Valachiae, 29, 30, 60-1.
 RADZIWIŁŁ Nicolaus (Niger), mars. m. Lith., 133, 222.
 RAGNETA (Ragnet), 231.
 RAREŠ v. Petrus IV.
 RASCIANI, 28.
 RAUTHER Ioannes (senior), consil. ducis Alberti, 158.
 RAVENSTEIN (Navaustein), opp., 53-4.
 RECHEMBERG (Reichembarchus) Franciscus, a, 163, 165-6.
 REGIUS MONS (Regiomontum, Königspérk, Königspérk), Regiomontanus, 46-7, 88, 133, 164, 199, 210, 212-3, 220, 224, 235.
 REKERODT (Rekeradt) Georgius, 196-7.
 REMENSIS civitas, 108.
 RHENUS, Rhenensis, 63, 162.

RHICIUS, medicus regis Ferdinandi, 15.
 RICHTER Franciscus, subd. ducis Alberti, 159, 227.
 RICHWALSKI v. Rychwalski.
 RIESENBERG v. Prabuty.
 ROEULX (Roy, Roys) G., 26, 40.
 ROGENDORF (Rogendorph) Gulielmus, a, 178, 192.
 ROGOSNENSIS, 210.
 ROGUSKI Andreas, servitor Ioannis Tarnowski, 18.
 ROMA, Romani (Romisch), 3, 4, 6, 9, 24-8, 30, 32-6, 39, 43, 46, 48, 51-3, 60, 62, 65, 71, 77, 88, 91-2, 111-2, 115, 121-2, 134, 141, 143, 145-7, 161, 166, 169, 173, 183-4, 189-96, 210, 216, 222, 225, 234, 236.
 ROMANORUM rex v. Ferdinandus I.
 ROMISCHER KEYSER v. Carolus V.
 ROŚCINY v. Roszczyny.
 ROŚCISZEWSKI Iacobus, subiudex Ploc., 181, 183, 191.
 ROŚCISZEWSKI Sebastianus, 181.
 ROSEMBASHA v. Rustan bassa.
 ROSTUMBASSA, ROSTEMBASSA v. Rustan bassa.
 ROSCZYNY (Rościny), 28.
 ROY, ROYS v. Roeulx.
 ROZRAŻEWSKI Stanislaus, cast. Rogosnensis, 210-11.
 RUPIS YONIENSIS (la Roche-sur-Yon), 108-9.
 RUSSIA, 3-5, 7, 13, 16, 18, 23, 43, 45, 52, 82, 114, 123, 126, 170-1.
 RUSSOCKI Nicolaus, cast. Biechov., 106.
 RUSTAN bassa (Rostumbassa, Rostembascha, Rosembascha), exercitus Turc. dux, 50, 52, 57, 184.
 RYCHWALSKI (Richwalski) Albertus, 38, 181.
 RYWOCKI, subd. ducis Alberti, 181.

S

SABACII, 172.
 SABAUDIA (Sebaudia, Subaudia), 91, 110, 213.
 SACHSEN v. Saxonia.
 SALAMANCA (Salmankho, Salomancka) Gabriel, ab Ortenburg, thesaurar. regis Ferdinandi, 37.
 SALK Nicolaus, comes a, 35.
 SALONA v. Châlons.
 SALUZZO (Zalucz) Franciscus, marchio de, 34.
 SAMBIENSIS, 73, 140, 144.
 SAMOGITIA, Samogitiensis, 5, 28, 73-4, 119, 130-1, 137, 184-5, 209.
 SAMUEL, haereticus, 58-9.
 SANCTI Desiderii civitas (Sanct Desider, St. Dizier), 102, 108-9.
 SANDIANTIRI v. Theodorici Castrum.
 SANDOMIRIA, Sandomiriensis, 114-5, 154, 157-9, 190, 207, 209-10, 218.
 SAVA, fl., 52.
 SAXONIA (Sachsen), Saxones, 48, 86-7, 169, 190-1, 193, 195-7, 201, 206, 224.
 SBOROWO v. Zborowski.
 SCAMPANIA v. Campania.
 SCEPUSIUM, Scepusiensis, 14, 27.
 SCHALON v. Châlons.
 SCHEMIŁOWSKI Otta Paulus, 135.
 SCHINACH, aulicus Ferdinandi I, 14-5.

SCHIRENSKY v. Zrinyi.
 SCHLUCHAW v. Człuchów.
 SCHONBERG Wolff, von. 196.
 SCHUTZBAR Volfangus, magister Ordinis Theut., 206-7, 209, 230, 232, 234-5.
 SCHYDLOWEYCZ v. Szydlowiecki.
 SCLAVONIA, 42, 122.
 SEBAUDIA v. Sabaudia.
 SECLUCIANUS Ioannes, minister verbi, 170-1.
 SENA, 230.
 SERÉDY Casparus, fautor regis Ferdinandi in Hungaria, 27-8.
 SFONDRATO (Sfonderato) Franciscus, card., 234.
 SICILIA, 101-2, 108.
 SICUS Nicolaus, orator Ferdinandi I ad Solimanum II, 147.
 SIEMACKI (Ziemacki) Iacobus, 138.
 SIEMIATYCZE, 227.
 SIENIAWSKI Nicolaus, pal. Belsensis, 7, 142.
 SIGISMUNDUS I rex Pol., *passim*.
 SIGISMUNDUS AUGUSTUS rex Pol. *passim*.
 SILESIA (Slesia, Slesien), 43, 53, 77, 111-2, 203, 213.
 SILESIA Inferior (Niederschlesien), 112.
 SILESIA Superior (Oberschlesien), 112.
 SIRADIENSIS (Syradiensis), 98-9, 119, 122, 171, 174, 190, 210-13, 215, 217-21, 223, 226, 231-3, 235.
 SIRIN v. Zrinyi.
 SIXOV v. Csicso.
 SKIERNIEWICE, 181.
 SKOTNICKI vel SKOTOWSKI, 166, 185.
 SLESIA, SLESIEŃ v. Silesia.
 SŁOŃCZEWSKI Leonardus, ep. Camenec., 170.
 SŁONIKAMIEN, 43.
 SŁUŻEWSKI Petrus, cast. Caliss., 168.
 SOBEK Stanislaus, 229.
 SOBOCKI (de Sobotha) Thomas, R.P. canc., 152, 154-5, 177-9, 181, 183-5.
 SOBYESKI, 161.
 SOKLÓS (Soklios, Sochos, Zoglos, Zokloss), arx in Hung., 28, 31, 34-5, 42, 47.
 SOLIMANUS II sultanus (Turcarum imperator), 11-2, 15-6, 19, 24-6, 28-30, 34-7, 41, 43-4, 47, 49, 50, 56-7, 60-1, 68-9, 77-8, 80-1, 83-5, 95, 111, 121-2, 133-4, 143, 145-50, 153-4, 163-4, 170, 177-8, 184, 192-3, 216-7.
 SOLUMAN, comes Stanisłai Łaski in Turcia, 36.
 SOPHI v. Tahmasp I.
 SOPHIA, opp., 49.
 SPHORCIA Pallavicinus, 96.
 SPIRA (Spyra), Spirensis, 26, 33, 70, 72, 77, 91-2, 97-8.
 SREDENSIS Conventus, 54.
 SRZEŃSKI Felix, pal. Ploc., 9, 11-2, 125, 190-1, 226.
 SRZEŃSKO, 125, 226.
 STANISŁAI s. dies, 151, 156.
 STARZECHOWSKI Adalbertus, pal. Bels., 190-1, 216-7.
 ST. DIZIER v. Sancti Desiderii.
 STOBNICA (Stobnycz), 168.
 STORCH Henricus, 81.
 STRIENSIS (Stryj), 115.
 STRIGONIUM (Strygonium, Grann, Gran), Strigoniensis, 14, 29, 31, 34-7, 39-44, 47-50, 110.
 STROZZI (Stroza) Petrus, Florentinus, militum ductor, 95-6.
 STUHLWEYSENBERG v. Alba Regalis.

SUBAUDIA *v.* Sabaudia.
 SUEDUS, 236.
 SYRADIENSIS *v.* Siradiensis.
 SZAUKI, 137.
 SZCZĘKOCIN, 73.
 SZEGED (Zigyth), 122.
 SZYDLÓWIECKI Christophorus, R.P. canc., 227.

T

TABOR (Thabor), opp., 112.
 TAHMASP I SOPHI (Zophi) rex Persarum, 43, 184, 192.
 TALUSZAJTIS (Thalusaitis) Bartholomaeus, civis Caunensis, 133.
 TARCOGÓRA, 51.
 TARNOWIA (Tharnovia), 83-4, 86.
 TARNOWSKI Ioannes (comes in Tarnow), cast. Crac., exercituum R.P. cap., 4-8, 12, 17-8, 22, 44-5, 51-2, 64-5, 68-70, 74, 83-4, 86, 88-9, 92, 94, 98, 112, 114-5, 117-8, 120-1, 127-8, 133-5, 137, 139-40, 145, 153-4, 157-9, 161-2, 164, 168-71, 179, 187-8, 190-1, 193-5, 207, 209-10, 227-8.
 TARNOWSKI Spytek, cast. Wojnic., thesaurar. R.P., 52, 123, 126, 129, 156-7, 187, 190-1, 210-1.
 TARNOWSKI Stanislaus, cast. Zawichost., 190-1, 210-11.
 TARTARI (Thartari, Tatteren), Tartaricus, 11, 29, 34, 36, 42-3, 84, 94-5, 105, 164, 167, 201.
 TATA, castrum in Hung., 14, 49-50.
 TAURINUM (Thaurinum), Taurinensis, 164, 172.
 TAURUNUM (Semlinum, Taurocunum), 111.
 TĘCZYŃSKI Andreas, pal. Lublin., 190-1, 210-11, 218.
 TĘCZYŃSKI IOANNES, pal. Sandomir., 190-1, 210-11, 218.
 TĘCZYŃSKI Stanislaus, cap. Lublin. et Belsen., 227.
 TELSCHOVIENSIS, 30.
 TEUCON *v.* Deuticum.
 THABOR *v.* Tabor.
 THALUSAJTIS *v.* Taluszajtis.
 THARNOFF *v.* Tarnowski.
 THARNOGORA *v.* Tarnogóra.
 THARNOWIA *v.* Tarnovia.
 THARTARI *v.* Tartari.
 THEGE Franciscus, doctor, consil. ducis Alberti, 192-4, 202-4.
 THEODORICI CASTRUM (Château-Thierry, Sandiantiri), 108-10.
 THEUTONICORUM magister *v.* Schutzbar.
 THEUTONICORUM Ordo, 229.
 THILSENSIS *v.* Tilsensis.
 THITEL, castrum, 43.
 THOMICIUS *v.* Tomicki.
 THUCHOLIENSIS *v.* Tucholiensis.
 THURCIA, THURCICUS *v.* Turcia.
 TIBISCUS, fl., 42.
 TILSENSIS (Thilsensis, Tylsensis), 46, 199.
 TIRENUM *v.* Tyrrhenum.
 TOLETO Petrus, de, vicereus Neapolis, 101.
 TOMICKI (Thomicius) Petrus, ep. Crac., R.P. vicecanc., 227.

TORGAU (Torga), 195-7.
 TORNIELLI (Tunello) Philippus, praef. praesidii Italici, 49.
 TRANQUILLUS Andronicus, vir doctus, Dalmata, 88, 90-1.
 TRANSILVANIA (Transsylvania), 24, 27-8, 32, 51-2, 122, 146, 184.
 TRIDENTUM, Tridentinus, 9, 30, 34, 232, 234.
 TRIVULCIUS Iacobus, 96.
 TRO *v.* Drava.
 TROCENSIS, 133, 137, 184-5.
 TROIA (Troyes), 110-11.
 TRUCHSESS Albertus, consil. ducis Alberti, 159.
 TRUCHSESS (Trukces) Otto, card. Augustanus, 230, 232.
 TUCHOLIENSIS (Thucholiensis), 165.
 TUNIELLO *v.* Torielli.
 TURCIA (Thurcia, Porta), Turca, Turcicus (Thurca, Thurcicus, Turkhen), 11, 14-5, 19-21, 24-49, 51-4, 56-7, 60, 65, 68, 77-8, 80, 83-5, 88-9, 91-7, 105-7, 109-14, 117, 120-2, 133, 142-3, 145-50, 153-4, 162-4, 167, 169-70, 177-8, 184, 189-92, 203, 206-8, 210, 216, 225, 234.
 TYLSENSIS *v.* Tilsensis.
 TYRRHENUM (Tirenium) mare, 34.

U

UFFEN *v.* Buda.
 UJAZD (Uliasz), 82-3.
 UJŚCIE, 106.
 ULMA, 190, 234.
 UNGARIA, UNGERN *v.* Hungaria.
 URNIK, f. Georgii, subd. regis Pol., 16.
 URNIK Georgius, 30.
 URSINUS Camillus, 96.
 URSINUS Iulius, 96.
 UTIŠENOVIĆ (Martinuzzi) Georgius, ep. Varadin., 28-30, 32, 42, 44, 111.

V

VACIA (Vatia), 42.
 VALACHIA (Walachia, Wallachia), Valachus, Valachicus (Wallachisch), 29-30, 60, 62, 77, 96-7, 141-2, 161, 210-11, 216, 218.
 VALENCIENNES (Valensona), 53.
 VALPO (Iovalium, Walpo, Wolpa, Wulpa), 15-6, 21, 25, 28, 31, 35, 42.
 VANSZAM *v.* Wunsam.
 VARADINUM, Varadinensis (Varadiensis), 27, 29.
 VÁRDAI Paulus, archiep. Strigon., 14, 16, 42, 44.
 VARSAVIA (Warschovia, Warschau), Varsaviensis, 17-8, 73, 87-8, 91, 133-4, 203, 221-2.
 VASSOSENSIS districtus, 222.
 VASTO *v.* Avalos.
 VELIK, castrum, 122.
 VELTWYK (Veltweick, Viltwick) Gerardus, orator Caroli V ad Solimanum II, 146, 150.

VENETI (Venediger), 27, 94-5.
 VERALLO Hieronymus, legatus Pauli III apud Ferdinandum I, 27-8.
 VERANCISCS (Wrancius) Antonius, praef. Albensis, 24, 27-8.
 VERDEN *v.* Werden.
 VESPRIMIUM (Vesprein, Jasberin), 122.
 VICTORINUS Ioannes, aulicus regis Pol., 179.
 VIENNA (Vihenna, Wien, Win, Wyn), 13, 15-6, 19, 21, 25, 33-7, 88, 120-1, 177-8, 189-90, 192.
 VILCOMIRIENSIS *v.* Wilkomirski.
 VILGA *v.* Wilga.
 VILHELMUS *v.* Gulielmus.
 VILNA (Wilde, Wyldę, Vilnensis, 5, 28, 94-5, 97, 103-6, 119, 131, 133, 139, 143, 172-4, 183-5, 189-90, 199, 201, 204, 212, 229, 231, 235.
 VILTWICK *v.* Veltwyk.
 VIRTENBERGENSIS (Wirtenbergensis), 190, 235.
 VISNA, Visnensis, 180, 221-2.
 VISSEGRADENSIS, 73.
 VITEMBERGENSIS *v.* Wittemberga.
 VITRY, 108.
 VLADISLAUS (Wladislaus) Jagello, rex Pol., 78, 227.
 VLADISLAVIENSIS, 17, 23, 140-1, 189.
 WLODZIMIRIENSIS dux *v.* Ostrogski Constantinus Basilius.
 VOINICENSIS *v.* Tarnowski Spytek.
 VOLINIA (Woluny), 167.
 VONSANUS *v.* Wunsam.
 VORMATIA (Wormatia), 26, 162.
 VOYCZIUSZ *v.* Wojcius.
 WRATISLAVIA (Wratislavia, Breslaw), Vratislaviensis (Wratislaviensis), 24-5, 38-9, 68, 72, 77, 107, 110-12, 156.

W

WALKIER Paulus, 134.
 WALACHIA, WALLACHIA *v.* Valachia.
 WALPO *v.* Valpo.
 WARKOCZ Georgius, praef. Albae Regalis, 49.
 WARKOSCH Ioannes, 24-5.
 WARSCHAVIA, WARSCHAW *v.* Varsavia.
 WEEZE Ioannes, ep. Sambiensis, 140, 144.
 WELSCHLANDT *v.* Italia.
 WERDEN (Verden) Ioannes, a, 144, 152-4.
 WIELAWIEŚ (Wielawiesz), 56-8, 60-2, 64.
 WIEN *v.* Vienna.
 WIERZBICKI Venceslaus, ep. Samogitiae, 5, 119, 204.
 WIEWIÓRKA, 18.
 WILDE *v.* Vilna.
 WILGA (Vilga), comes Ioannis Ocieski in Turciam legatī, 47-8, 51.
 WILKIJA in Samogitia, 209.
 WILKOMIRSKI (Vilcomiriensis) Stanislaus, 131.
 WIN *v.* Vienna.
 WIRGENSIS *v.* Kannacher Ioannes.
 WIRTENBERGENSIS *v.* Vitenbergensis.

WIŚNICZ (Wisnicze), 201-2, 206-7; *v. etiam* Kmita Petrus.
 WISZOGROD *v.* Alba Regalis.
 WITTEMBERGA, Vitembergensis, 28, 195-6, 203, 206, 223-4.
 WLADISLAUS *v.* Vladislaus.
 WŁODEK, pal. Belsensis, 167, 190-1, 216-7.
 WOJCIUŚ (Voycziusz), servus Ioannis Dzierzma, 209.
 WOJNICENSIS *v.* Tarnowski Spytek.
 WOLBORZ, 23.
 WOLPA *v.* Valpo.
 WOLSKI Dunin Paulus, ep. Posn., 123, 141-2.
 WOLSKI Martinus, 100-1.
 WOLSKI Nicolaus, cast. Sandomir., reginae Bonae curiae magister, 104, 151, 167, 191, 217.
 WOLUNY *v.* Volinia.
 WORMATIA *v.* Vormatia.
 WORNIE, bona in Samogitia, 204.
 WRANCISCUS *v.* Veranciscus.
 WRATISLAVIA, WRATISLAVIENSIS *v.* Vratislavia.
 WRETSCHNYDER *v.* Brettschneider.
 WSCHOVENSIS conventus, 166.
 WULPA *v.* Valpo.
 WUNSAM (Vanszam, Vonsanus) Ioannes, mercator Crac., 129-30.
 WYDUKLY, 130.
 WYLDE *v.* Vilna.
 WYN *v.* Vienna.
 WYSOCKI Georgius, 170, 173.

Z

ZABKA (Zabka, Zapka) Georgius, vicecanc. Regni Bohemiae, 27, 77.
 ZAGRABIA (Zagabria), 122.
 ZAKROCZYMENSIS, 73.
 ZALPHERUS, comes, 96.
 ZALUCZ *v.* Saluzzo.
 ZAREMBA Ioannes, pal. Caliss., 220.
 ZAREMBA Venceslaus, de Kalinowa, cast. Naklensis, 213, 220.
 ZATHOR, Zathoriensis Ducatus, 80, 203.
 ZAVICHOSTENSIS (Zawichostensis), 190, 210.
 ZBOROWSKI Martinus, cast. Caliss., 190-1.
 ZBOROWSKI (a Sborowo) Petrus, cast. Malogostensis, curiae regiae magister, 139, 143, 172-4, 193-4, 199, 201, 204, 212, 229-30, 232.
 ZEBRZYDOWSKI Andreas, ep. Camenec., *postea* Vladisl. et Pomeraniae, 27-8, 141, 189-91, 210-11.
 ŻELISLAWSKI Hieronymus, 19.
 ZIEMACKI *v.* Siemacki.
 ZIGYETH *v.* Széged.
 ZNOYMA, 34.
 ZOGLOS *v.* Soklós.
 ZOILI, 93.
 ZOKLOSS *v.* Soklos.
 ZOPHI *v.* Tahmasp I.
 ZRINYI (comes a Sirin, Czrenensis, Schirensky) Nicolaus, 14, 16, 29, 30, 42, 44, 120-1.
 ZÜTPHEN (Citten), opp. 53-4.

T A B U L A E

Illustre Princeps et domine domine colendissime. et gracie
 Remissa officiosissima mei in gratiam Illustris. do. v're
 commendatione. Accepi literas Illustris. do. v're. ex quibus
 intellexi singularem eius in me benivolentiam et humanitatem.
 qd ne in presenti quidem occasione sui tabellarii huc missi.
 obliuisci mei voluerit. Sed testatum etiam his fecerit. me inter
 suos non postremo habere loco. pro qua gracie significatio.
 ago et habeo Illustris. do. v're. immensas gratias. quam ei
 mereri quibus potero obsequijs cupio. Quod rem monetariam.
 attinet. non vercor ut quicquam. quod aduersam esse privilegio
 Illustris. do. v're. constituatur. alia quedam in offensionem incur-
 rere videatur. ordinibus regni. que cuiusmodi sint Illustris. do. v're.
 presens cognoscere dignabitur. sunt enim eiusmodi ad eius pre-
 sentiam suspensa. de meo vero studio quod in hec negocia mihi
 ab Illustris. do. v're. commendata contuli. non attinet pluribus
 commemorare. cum haud multum preteritum sit temporis. qd
 hic Illustris. do. v're. (quod faustum atq. felix illi sit) constitueret.
 Neque mihi occasio deerit. et colloquendi de hisce rebus. cu Illustris.
 do. v're. et presentibus obsequijs meis Illustris. do. v're. pro debito meo
 interueniendi. Cuius gratie obsequia mea commendat. et cupio illa
 Illustris. do. v're. valere. Dat. Cracovie vii Aprilis. Anno dm. 1540. lxiii
 Illustris. do. v're. D. Vestee
 1540.

sz. Andreas Comes a Gorka
 sz. manu sua sz.

Illustrissime princeps. et dñs
 Dominus Clemens. Jñe.

commendatā perpetua beneficē mea in grām dñi Jñe dñi. vñe
 Ut sententia contra subditos Jñe dñi. vñe in confirmatā
 peractā mihi min⁹ probabatur. Itaqz quantum potui re:
 stitui. ac per dies aliquot remuneratus sum. tandem viat⁹ par⁹ ma:
 ior. nunc sacra Aitas Regia caret suis Conspiciatis qm̄ sum
 pates adfuerūt atqz illis nihil qd ei usum noui decernere. Si
 quid erit postea in hoc negotio tractatum. Dabitur a me opera.
 ut subditis Jñe dñi. vñe. ne desint. ac quibuscumqz in rebus
 opera mea Jñe dñi. vñe. aut subditis his prodesse poterit
 iniquānam illam in me requiri patiā. Cuius ne quāvis dili:
 genter edimendo. candemqz dñi felicissimēqz valere cupio.
 Dat. ex Bresezie lituanic xxviii Junii. Anno. M. D. xlvii.

vñe Jñe dñi

humilis Secretarius et
 Capit⁹ Samuel

Eps Ploren et Vñe
 Samuel Spl

Alme Princeps et domine
domine observantissime

Observantiam et studia mea propensissima Alme do: vestre dili-
genter commendo.

Superioribus diebus accepi literas Alme do: vestre, quibus à me libros
rerum Brunecarn' quos Jhm et Maens felicitis recordationis dominus
Cathoporms de Schindlornhocz p' b'ic olim natus fuerat, habere cupit.
Existimans eos morte sua michi obvenisse. Non lateat autem Jhma
do: vestram, millos istius modi libros, me esse consecutum. Enamnis
non ignorem habuisse ipsam defunctum, duos libros, in quibus Locos:
suis indiliarius, ex compromisso et sententia arbitrarij, inter Reges
Polonie Vladislavum et Kazimirum, ac ordinem istius Brunecarn', fa-
cto, descriptus erat. Quos Remia' & Thomici' Episcopum cracovien-
sem, qui in officium Cancellarie demortui successerat, accepisse puto, ac
inter reliqua Cancellarie Regesta, si quid ad Rempub. pertinebant
recondere. Inde: si extant Ill: do: vestra requirere eos poterit, ego mi-
hil humilemmodi librorum, vel quorumvis monumentorum Ill: do: vestre
subministrare possum, una si non decuerint libens sane cum Ill: do: vestra
communicarem, ac pro meo studio, ipsi admittati Ill: do: vestre, quam in
renocanda priorum temporum, gentis sue memoria adiecit, et ab his in
vobis, responderem, unde et officium meum perspicere, et institutio huius
suo operi aliquid adimiculi Ill: do: vestra habere possit. Co-
mendo item meam sedulitatem Ill: do: vestre. Quam ut deus servet
et incolumem diu seruet, ex animo cupio. E Polamiez XX
octobris Anno domini M D XLii.

Ill: do: vestre.

Joannes Tarnowski
in Tarnove

FINITO DI STAMPARE CON I TIPI DELLA
TIP, EDIGRAF - ROMA - TEL. 8271694
IL 29 APRILE 1976

ELEMENTA AD FONTIUM EDITIONES (cont.)

- Vol. IX — *Res Polonicae ex Archivo Regni Daniae*, I pars. Coll. L. Koczy, pp. XII+184, 98 doc. (A.D. 1526-1572) 8 tab. Ind. nom. propr. 1964.
- Vol. X — *Repertorium Rerum Polonicarum ex Archivo Orsini in Archivo Capitolino*, III pars. Coll. W. WYHOWSKA-DE ANDREIS, pp. XVI+343, 1399 doc. (A.D. 1568-1676) 12 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. 1964.
- Vol. XI — *Documenta Polonica ex Archivo Generali Hispaniae in Simancas*, II pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ, pp. VIII+287, 214 doc. (A.D. 1567-1579) 7 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. 1964.
- Vol. XII — *Documenta Polonica ex Archivo Generali Hispaniae in Simancas*, III pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ, pp. V+291, 163 doc. (A.D. 1571-1576), 5 tab. Ind. nom. propr., ind. chron., 1964.
- Vol. XIII — *Res Polonicae ex Archivo Musei Britannici*, I pars. Ed. C. H. TALBOT, pp. XVI+175 (A.D. 1598), 2 tab. Ind. nom. propr. 1965.
- Vol. XIV — *Collectanea ex rebus Polonicis Archivi Orsini in Archivo Capitolino Romae*, I pars. Ed. W. WYHOWSKA-DE ANDREIS, pp. VI+234, 177 doc. (A.D. 1575-1668), 4 tab. Ind. nom. propr. 1965.
- Vol. XV — *Documenta Polonica ex Archivo Generali Hispaniae in Simancas*, IV pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ, pp. VI+340, 211 doc. (A.D. 1575-1587), 5 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. 1966.
- Vol. XVI — *Documenta Polonica ex Archivo Generali Hispaniae in Simancas*, V pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ, pp. VII+336, 227 doc. (A.D. 1587-1590), 5 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. 1966.
- Vol. XVII — *Res Polonicae ex Archivo Musei Britannici*, II pars. Ed. C. H. TALBOT, pp. VII+311, 169 doc. (A.D. 1411-1616), 2 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. 1967.
- Vol. XVIII — *Collectanea ex rebus Polonicis Archivi Orsini in Archivo Capitolino*, II pars. Ed. W. WYHOWSKA-DE ANDREIS, pp. VIII+256, 140 doc. (A.D. 1669-1676), 4 tab. Ind. nom. propr. 1968.
- Vol. XIX — *Documenta Polonica ex Archivo Generali Hispaniae in Simancas*, VI pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ, pp. VIII+429, 121 doc. (A.D. 1556-1620), 4 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. 1968.
- Vol. XX — *Res Polonicae ex Archivo Regni Daniae*, II pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA et G. STEEN JENSEN, 266 doc. (A.D. 1577-1696) 4 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. pp. VI+324, 1969.
- Vol. XXI — *Documenta Polonica ex Archivo Generali Hispaniae in Simancas*, VII pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ, 187 doc. (A.D. 1491-1696) 2 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. pp. VIII+262 1970.
- Vol. XXII — *Documenta Polonica ex Archivo Parmensi*, I pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ et W. WYHOWSKA-DE ANDREIS, doc. 183 (A.D. 1535-1588) pp. VIII+210, 2 tab. 1970.
- Vol. XXIII — A. *Documenta Polonica ex Archivo Parmensi* II pars. Doc. NN. 184-319 (A.D. 1598-1772) Ind. nom. propr., ind. chron. B. *Documenta Polonica ex Archivo Capitulari in Brisighella*. 63 doc. (A.D. 1578-1588) Ind. nom. propr., ind. chron. Ed. V. MEYSZTOWICZ et W. WYHOWSKA-DE ANDREIS, p. 297, 2 tab. 1970.

- Vol. XXIV — *Res Polonicae ex Archivo Regni Daniae* III pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA et G. STEEN JENSEN, 152 doc. (A.D. 1419-1564) pp. VIII+301, 4 tab. 1971.
- Vol. XXV — *Res Polonicae ex Archivo Regni Daniae* IV pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA et G. STEEN JENSEN 78 doc. (A.D. 1563-1572). 6 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. pp. VIII+248, 1971.
- Vol. XXVI — *Res Polonicae ex Archivo Mediceo Florentino* I pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ et WANDA WYHOWSKA DE ANDREIS, 145 doc. (A.D. 1559-1589) 4 tab., pp. VIII+320, 1972.
- Vol. XXVII — *Res Polonicae ex Archivo Mediceo Florentino* II pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ et WANDA WYHOWSKA DE ANDREIS, 262 doc. (A.D. 1589-1612), pp. VIII+377, 1972.
- Vol. XXVIII — *Res Polonicae ex Archivo Mediceo Florentino* III pars. Ed. V. MEYSZTOWICZ et WANDA WYHOWSKA DE ANDREIS, 205 doc. (A.D. 1613-1626), 4 tab. Ind. nom. propr., ind. chron., pp. VIII+376, 1972.
- Vol. XXIX — *Res Polonicae ex Archivo Regni Daniae* V pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA et G. STEEN JENSEN, 139 doc. (A.D. 1578-1630), 5 tab. Ind. nom. propr., ind. chron. pp. VIII+376, 1972.
- Vol. XXX — *Res Polonicae ex Archivo Regiomontano* I pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA, 447 doc. (A.D. 1525-1548), 9 tab., elenchus epistolarum, elenchus sigillorum, ind. nom. propr., pp. XV+259, 1973.
- Vol. XXXI — *Res Polonicae ex Archivo Regiomontano* II pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA, doc. NN. 448-854 (A.D. 1549-1562), 7 tab., elenchus epistolarum, ind. nom. propr., pp. IX+241, 1974.
- Vol. XXXII — *Res Polonicae ex Archivo Regiomontano* III pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA, doc. NN. 855-1237 (A.D. 1563-1572), 10 tab., elenchus epistolarum, ind. nom. propr., pp. VIII+268, 1974.
- Vol. XXXIII — *Res Polonicae ex Archivo Regni Daniae*, VI pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA et G. STEEN JENSEN, 140 doc. (A.D. 1632-1699), 5 tab., ind. nom. propr., ind. chron., pp. X+210, 1974.
- Vol. XXXIV — *Res Polonicae ex Archivo Regiomontano* IV pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA, doc. NN. 1-212 (A.D. 1525-1530), 6 tab., elenchus epistolarum, ind. personarum et locorum, pp. XVI+230, 1975.
- Vol. XXXV — *Res Polonicae ex Archivo Regiomontano* V pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA, doc. NN. 213-551 (A.D. 1531-1537), 3 tab., elenchus epistolarum, ind. personarum et locorum, pp. X+228, 1975.
- Vol. XXXVI — *Res Polonicae ex Archivo Regiomontano*, VI pars. Ed. C. LANCKOROŃSKA, doc. NN. 552-761 (A.D. 1538-1542), 3 tab., elenchus epistolarum, ind. personarum et locorum, pp. VIII+227, 1975.
- Vol. XXXVII — *Res Polonicae ex Archivo Regiomontano*, VII pars. E. C. LANCKOROŃSKA, doc. NN. 762-1049 (A.D. 1543-47), 4 tab., elenchus epistolarum, index personarum et locorum, pp. VIII+256 1976.
- Res Polonicae ex Archivo Regiomontano*, VIII, IX partes ed. C. LANCKOROŃSKA (in typis).

DEPOSITARII:

« International Book Distributors »
LIBRERIA
117-120, Piazza Montecitorio
00186 ROMA

Orbis (London Ltd.)
66, Kenway Road
London S.W.5.

Institutum Historicum
Polonicum Romae
284, Via degli Scipioni
00192 ROMA

Pretium: Lit. 8.000, \$ 14,00, £ 5.50.